Arxiu històric FUNDACIÓ JAUME BOFILL

Capital i ciutats a Catalunya: una perspectiva

Manuel de Solà-Morales

FEBRER 1979

FUNDACIÓ JAUME BOFILL

I. CRISI DEFINITIVA DEL RÈGIM FRANQUISTA, CRISI ESTRUCTURAL DEL DESENVOLUPAMENT CAPITALISTA.

Dos canvis fonamentals, clau, que marquen les perspectives del territori català al moment actual. En poques circumstàncies, al llarg de tot el segle, s'hauran produït amb tanta vivor, una situació en la qual el passat entra en crisi de forma òbvia, amb unes aparences curulles de tanta expectativa com ambigüitat, però que assenyala, en tot cas, palesament, la pregona interdependència entre els distints nivells d'incidència damunt el territori, i la unitat de qualsevol reflexió que maldi per a copsar-les des d'una òptica general. D'una òptica que, tot relacionant en la seva història i en la seva dinàmica els factors econòmics, demogràfics i polítics que es troben a la base d'aquesta interdependència, capti els canvis en l'estructura social justament en les culturals que el territori pren.

a). El pas a una democratització progressiva dels governs locals i, també, la forta reivindicació d'autonomia jurídica, administrativa i fiscal que assumeix majoritàriament del projecte polític de l'esquerra catalana, hauran de canviar els naips del joc del territori, sense que, i a desgrat del dibuix del nou joc de cartes, sigui palès més que en allò que difereix de l'usat. Però si hom substitueix les cartes d'una en una es corre el perill d'acabar en la confusió total, ajornant sempre més la configuració d'un nou joc de cartes.

La democratització política projecta, sense ombres, l'esperança d'acabar amb l'explotació miseriosa del plusvalor immediat, amb la corrupció especulativa i àdhuc amb certs mecanismes d'acumulació basats en la corrupció administrativa i en la picaresca irracional de l'abús controlat. Difícilment són plantejats, de moment, objectius més profunds, els quals, des d'una perspectiva de pacte interclassista, resulten sempre quimèrics, inòportuns o bé antieconòmics. La lògica de la recuperació democràtica marca, sobretot, la resposta als vicis i als dèficits, la rehabilitació de passades injustícies i la correcció de desequilibris relatius: fins i tot, això sol és ja, establerta damunt el territori, una pretensió que

transvasament d'aigües de l'Ebre, centrals nuclears, remodelatge de cascos històrics, govern comarcal, habitatge com a servei públic etcètera, demostren que la justificació defensiva i recuperativa és insuficient per tal de nodrir la imatge de transformació democràtica del futur, que les poblacions de Catalunya associen efectivament a la perspectiva del canvi polític actual.

b). Junt amb el canvi polític, la frenada econòmica que la crisi suposa a hores d'ara en les pautes d'inversió urbanística expansiva: restricció de les propostes públiques, "liberalització" del mercat de l'habitatge, mitjançant les lleis de privatització de la promoció subvencionada i del desbloqueig de lloguers, afeblim-
tomb → ment de les taxes immigratòries. Aquests canvis conjunturals assenyalen un tomb radical a les tendències dels darrers quinze anys de marcada expansió "desarrollista", i en la qual prenien un progressiu protagonisme els sectors concentracionaris i monopolistes del capitalisme urbà. (Les experiències del Pla Comarcal de Barcelona en el marc immobiliari, o del programa nacional d'autopistes a l'àmbit financer multinacional, en serien uns exemples representatius). Els efectes de la crisi marquen la retracció d'aquestes en l'àmbit de la intervenció territorial, i la relativa aparició estel·lar de sectors d'economia competitiva (petita burgesia, individualisme industrial, moviment ciutadà i ecologista) i que en llurs accions damunt el sòl i l'habitatge (compra d'una segona residència, defensa de centres històrics, reivindicació pública de dotacions i equipaments, planificació participada etcètera) rebenten temporalment la temàtica prioritària de la política urbana (pública i privada).

La ciutat sembla que deixa d'ésser centre d'inversió financera com ho era des dels anys 60, en què un model de capital monopolista, interessat fortament per les inversions de "capital fix" urbà, controlava les principals iniciatives. Aquest model sembla tocar fons, o, en tot cas, travessar una forta reconversió. L'atenció devers els territoris catalans no metropolitans, les inversions en sòl, en detriment de les d'infraestructura, la

assoleix les bases més fondes del funcionament del sistema territorial, tal i com ~~venia produint-se~~ s'esdevenia.
Si hom pot parlar d'una consciència palesa de recuperació que, des de la dotació dels extensos suburbis metropolitans, la defensa de les costes, els transports públics o els centres històrics de les ciutats o el lloguer límit, caracteritza l'actual política urbana dels partits d'esquerra, es troben solament ajuts minoritaris que permetin de transformar aquesta estructural defensiva en un model positiu, el qual resulti alhora coherent i mobilitzador.

Les contribucions crítiques han estat en el passat immediat fortes, però convé diferenciar-les en dos grups diferents: les que intenten, sobretot, la denúncia i les que intenten, abans que res, l'alternativa, el canvi de mètode. La distinció entre els dos grups no és precisa, essent mixtos la majoria dels exemples, per bé que tots són decidídament prioritaris en un sentit o en un altre. No hi ha cap mena de dubte que han dominat els primers, aquells que han atorgat la primacia a la utilització indirecta dels aspectes territorials per tal d'atacar qüestions d'organització municipal, d'injustícia tributària o de desigualtat distributiva del consum. Menys interessats a esbrinar com aquests problemes implicaven, en gran mesura, un fals enteniment dels objectius, quan una alternativa havia de redefinir no solament les respostes, sinó, abans que tot, les preguntes que avui tendeixen a produir, des d'una situació políticament avançada, respostes tan sols mecàniques a les antigues sol.licitacions. La confiança cega que avui sembla que hom atorga a la planificació urbanística, amb una fe ordenancista i burocràtica, legalísticament rígida des dels mecanismes clàssics de l'administració, defensada pels mateixos grups i persones que fa poc consideraven encara "superestructural" i "ideològica" qualsevol reflexió sobre la ciutat, és un exemple d'aquesta anàlisi massa instrumental dels temes territorials.

El fals populisme que ~~[illegible]~~ tendeix a la dissolució aparent dels problemes territorials en els mecanismes de programació, absurds per irreals o bé tecnocràtics per massa reals, demostra, també, de vegades, una manca d'atenció de fons a la veritable naturalesa, a les alternatives importants que planteja la qestió del territori. Els grans temes d'atenció popular durant els darrers mesos:

major independència de la gestió privada, tot desligant-se respecte a la complicitat anterior amb l'admininistració pública, semblen assenyalar un retorn cíclic a uns processos d'urbanització de tipus arcaic, a uns models d'acumulació basats en costos baixos i alta seguretat, en taxes de benefici difuses a mitjà termini.

II. LES INTERPRETACIONS DEL TERRITORI. LA MACROCEFÀLIA

Aquesta situació evidentment invita a reconsiderar els models d'organització del territori català.

En el passat "Congrés de Cultura Catalana" un ampli debat sobre l'estructura territorial del país es va prolongar durant més d'un any, a través de debats i reunions, donant lloc a l'aparició d'algunes tesis d'interpretació.

Foren freqüents els arguments en els quals hom reunia la discussió econòmica (quantitativa) de les tendències demogràfiques amb la dinàmica laboral i els nivells de renda de les distintes "comarques", mentre hom concloïa interpretant l'estructura territorial en termes de desequilibri interior. Les dualitats de la "Catalunya pobra-Catalunya rica", "comarques industrials-comarques agrícoles", "litoral-interior", "metropòlità-comarcal", "comarques productives-comarques a tancar" [redacted], són el resultat esquemàtic d'aquestes anàlisis que necessiten tant la comparança com a criteri de valor, i dels quals l'estadística econòmica sembla que sigui el seu orígen i el seu suport. Però que acaba en models poc capaços d'ajudar les decisions d'actuació futura. Tot amb tot, per aquest camí, la problemàtica acabava reconduint-se a l'avaluació de la macrocefàlia de Barcelona, com a capital del sistema, a la seva explicació crítica i a la seva discussió alternativa. La gran concentració demogràfica i econòmica de l'àrea central de la regió, podria semblar la imatge característica del país, establint relacions de jerarquia i explotació respecte a la resta d'àrees que funcionin subordinadament. Els models de "dependència interior", "satel.lisme", "periferisme" i "subordinació" han aparegut a vegades.

El resum de mals i problemes -i de solucions- faria l'efecte de centrar-se en la negativitat d'aquest esquema. Metropolitans i comarcalistes, centralistes i autogestionaris, industrials i ecologistes, centraren una discussió no sempre emmarcada per una anàlisi clara, sinó justament insoluble, de vegades, per l'equivocada definició del problema.

territorio, sino como operación coexistente, aún dentro del propio territorio catalán, con niveles de evolución de situaciones previas de la agricultura y del capital comercial que -si bien reforzándose mutuamente, sobre los efectos de sus diferentes dependencias con el exterior- mantiene por todo el siglo XIX un modelo de capitalismo primitivo, inter-sectorial, donde ningún proceso toma todavía la delantera incorporando a los demás (como hará definitivamente el industrial en los primeros decenios de este siglo).

Ello da al territorio una relativa modernidad agrícola y mercantil que competirá heterogéneamente en la distribución territorial -de la población y de la propiedad- con los intereses urbanos e industriales. De la propia visión que Pierre Vilar (4) describe del juego económico del s. XVIII se trasluce esta imagen de un territorio múltiple y complementario, de importante actividad económica en pueblos y villas, en marcados y transportes, organizándose en paralelo a la implantación de las nuevas fábricas.

La importancia de este hecho diferenciador difícilmente se exagera de cara a entender la evaluación del territorio catalán y la naturaleza actual de sus problemas. Mientras se hacían ciudades como Manresa y Mataró, por ejemplo, de empuje industrial principalísimo, centros urbanos sobre la base del negocio agrícola como Reus o Lérida llegaban a alcanzar los 30 000 hab., y tambien muchas de clara coexistencia agrícola-industrial surgían con fuerte impulso (Igualada, Olot). La desigual evolución urbana de estos núcleos a lo largo de los cien últimos años hace que, tambien hoy, supongan una posibilidad variada de evolución futura, que, en todo caso, dibujan un cuadro de relaciones complejas respecto a la macrocefalia del área central barcelonesa.

(4) Pierre Vilar *Catalunya dins l'España moderna*, vol. II "El temps del capital comercial", Edicions 62, Barcelona 1968

Quince años mas tarde, su discípulo Jordi Nadal (2) confirmaria lo que podía parecer una descripción de simple especialización territorial, ajustándola a una tesis mas precisa: la del divorcio entre las transformaciones en la España industrial y el inmovilismo social y económico en la España agrícola: la ausencia, no ya de revolución agraria, sino aún de "cambios progresivos" sensibles en la propiedad agrícola y minera será la causa básica del "fracaso" de la revolución industrial en España. A la escasez de capitales locales se sumará el carácter simplemente explotador y especulativo de los forasteros, con bajísimo efecto real de fomento.

El desequilibrio del desarrollo industrial en España será pues, no tanto territorial (entre áreas), cuanto estructural en la medida de las diferencias de respuesta de los sectores al desarrollo económico: sector industrial en punta, sin el correspondiente avance (institucional y técnico) en los sectores agrarios ni en el sistema financiero.

La tesis sobre la dificultad de formación de un mercado nacional, e incluso la de su inexistencia, que el discípulo del discípulo, Josep Fontana (3), desarrolla, han explicado la trascendencia social de este proceso, acompañado al surgir de las clases proletarias industriales la crisis de la burguesía periférica originalmente progresiva, cuyo proyecto político acaba estrellándose y deformándose por la complicidad con los sectores retrógrados del gran capital comercial y el latifundio centralista. Así la contradictoria forma de conciencia de la burguesía industrial seria, en términos de clase, el exponente característico de su caracter a la vez esquizofrénico y revulsivo que la industrialización adquiría (junto a las otras escasas zonas de despegue) en Catalunya.

Sin entrar en el debate estricto de tales argumentos, en todo caso cabe entender sin muchas dudas cuanto ese salto de industrialización no se presentó en absoluto como proceso global de transformación social y económica de todo el

(3) Josep Fontana "La quiebra de la monarquía absoluta" [illegible] Ariel, Barcelona 1974

(2) Jordi Nadal "El fracaso de la revolución industrial en España 1814-1913", Ariel, Barcelona 1975

III. LA FORMACION DEL MODERNO TERRITORIO DE CATALUNYA.

a) Una industrialización esquizofrénica.

Ya en 1960, la primera figura de la moderna historia económica española, Jaime Vicens, reconocía en la historia de la industrialización española de los últimos dos siglos las características típicas a la industrialización en áreas mediterráneas: a) fuerte regionalización de los grupos industriales, por lo menos hasta fecha reciente.

b) dependencia de la expansión de tales grupos -a excepción de la industria textil- de las iniciativas o de las inversiones extranjeras, fue lo menos en sus etapas iniciales.

c) eliminación de la competencia extranjera gracias al principio del marcado reservado y la aplicación de altas tarifas aduaneras

d) dependencia del extranjero por lo que se refiere a materias primas, utillaje e innovaciones técnicas.

e) sumisión de la industria a las fluctuaciones de la actividad agraria del país, principal fuente de riqueza del mismo hasta los umbrales de la actualidad ([illegible]).

Esta clásica definición de la focalidad de un fuerte desarrollo en regiones industriales frente a un conjunto nacional que permanece anclado en la agricultura tradicional, con el suelo mal repartido y bastante despoblado, sin capacidad de consumo y con un bajo nivel de conciencia técnica y económica, encaja ya el trasfondo (los principios) del desequilibrio regional interno (en términos de rentas sectoriales y de mercado de trabajo) y de dependencia externa (en términos de mercado de capitales y de tecnología) en los que la intensa industrialización de Catalunya tiene que contemplarse.

1 ([illegible]) J. Vicens Vives: "La industrialización y el desarrollo económico de España de 1800 a 1936". Première Conferénce Internationales d'Histoire Economique. Stockholm 1960 (Paris-La haya, 1960). Reproducido en "Coyuntura económica y reformismo burgués". Ariel, Barcelona, 1968.

siempre enmarcada por un análisis claro, sino precisamente insoluble, a veces, por la equivocada definición del problema.

Seguramente la alternativa en que actualmente se encuentra el territorio catalán necesita entenderse en un plazo mas largo, con cierta óptica de historia económica, que recoja la naturaleza de los diversos procesos que configuran la crisis actual, que no es solo efecto de la coyuntura, sino de toda una específica superposición histórica cuya estructura tampoco es reconducible a esquemas excesivamente simples. En las pecu liares formas con que a lo largo de los últimos siglos se configura en Catalunya, primero el desarrollo del capitalismo primitivo, y la cultura moderna luego, hay que caracterizar la disposición del territorio y la naturaleza de los problemas actuales. Aunque, hoy por hoy, esté siendo excesivamente escasa, y a veces desviada, la reflexión general sobre la estructura territorial de Catalunya, la oportunidad evidente obliga a recoger todos los elementos disponibles e intentar avanzar algunas hipótesis que permitan aclarar colectivamente las opciones del futuro.

II. LAS INTERPRETACIONES DEL TERRITORIO. LA MACROCEFALIA.

Esta situación evidentemente llama a reconsiderar los modelos de organización del territorio catalán

En el pasado "Congrés de Cultura Catalana" un amplio debate sobre la estructura territorial del país se prolongó durante más de un año a través de debates y reuniones, dando lugar a la aparición de algunas tesis de interpretación.

Fueron frecuentes los argumentos en los que se reunía la discusión económica (cuantitativa) de las tendencias demográficas con la dinámica laboral y los niveles de renta de las distintas "comarcas", y se acababa interpretando la estructura territorial en términos de desequilibrio interior. Las dualidades de la "Catalunya pobre - Catalunya rica", "comarcas industriales-comarcas agrícolas", "litoral - interior", "metropolitano - comarcal", "comarcas productivas - comarcas a cerrar" (1), son el resultado esquemá tico de esos análisis que tanto necesita de la comparación como criterio de valor, y de que la estadística económica parece ser su origen y su soporte. Pero que acaba en modelos poco capaces de ayudar a las decisiones de actuación futura. Por este camino, sin embargo, la problemática acabada reconduciéndose a la valoración de la macrocefalia de Barcelona, como capital del sistema, a su explicación crítica, y a su discusion alternativa. La gran concentración demográfica y económica del área central de la región, podría parecer la imagen característica del país estableciendo relaciones de jerarquia y explotación respecto al resto de áreas funcionando subordinadamente. Los modelos de "dependencia interior", "satelismo", "periferismo" y "subordinación" han aparecido veces.

El resumen de males y problemas -y de soluciones- parecería centrarse en la negatividad de este esquema. Metropolitanos y comarcalistas, centralistas y autogestionarios, industriales y ecologistas, centraron una discusión no

La ciudad parece dejar de ser centro de inversión financiera como venía siendo desde los años 60 en que un modelo de capital monopolista fuertemente interesado en las inversiones de "capital fijo" urbano controlaba las principales iniciativas. Este modelo parece estar tocando fondo, o en todo caso, atravesar una fuerte reconversión. La atención a los territorios catalanes no metropolitanos, las inversiones en suelo en detrimento de las de infraestructura, la mayor independencia de la gestión privada desligándose respecto a la anterior complicidad con la administración pública, parecen señalar un cíclico retorno a procesos de urbanización de tipo arcaico, a modelos de acumulación basados en costes bajos y alta seguridad, en tasas de beneficio difusas a medio plazo.

El falso populismo que tiende a la aparente disolución de los problemas territoriales en los mecanismos de programación, absurdos por irreales o tecnocráticos por demasiado reales, demuestra tambien a veces una desatención de fondo a la verdadera naturaleza a las importantes alternativas que la gestión democrática del territorio plantea. Los grandes temas de atención popular en los últimos meses: trasvase de aguas del Ebro, centrales nucleares, remodelación de cascos históricos, gobierno comarcal, vivienda como servicio público, etc. demuestran que la justificación defensiva y recuperativa es insuficiente para alimentar la imagen de transformación democrática del futuro que las poblaciones de Catalunya efectivamente asocían a la perspectiva del acto cambio político.

b) Junto con el cambio político, el frenazo económico que la crisis está suponiendo en las pautas de inversión urbanística expansiva: restricción de las propuestas públicas, "liberalización" del mercado de la vivienda a través de las leyes de privatización de la promoción subvencionada y del desbloqueo de alquileres, debilitazión de las tasas inmigratorias. Estos cambios coyunturales marcan un giro radical a las tendencias de los últimos quince años de marcada expansión desarrollista, y en la que tomaban progresivo protagonismo los sectores concentracionarios y monopolistas del capitalismo urbano. (Las experiencias del Plan Comarcal de Barcelona en el marco inmobiliario, o del programa nacional de autopistas en el ámbito financiero multinacional, serían ejemplos representativos). Los efectos de la crisis marcan la retracción de estas en el ámbito de la intervención territorial, y la relativa aparición estelar de sectores de economía competitiva (pequeña burguesía, individualismo industrial, movimiento ciudadano y ecologista) y que en sus acciones sobre el suelo y la vivienda (compra de segunda residencia, defensa de centros históricos, reivindicación pública de dotaciones y equipamientos, planificación participada, etc. revientan temporalmente la temática prioritaria de la política urbana (pública y privada).

y la corrección de relativos desequilibrios: aún esto solo, es ya, puesta sobre el territorio, una pretensión que alcanza a las bases mas hondas del funcionamiento del sistema territorial tal como venía produciéndose.

Si puede hablarse de una clara conciencia de recuperación que, desde la dotación de los extensos suburbios metropolitanos, la defensa de las costas, los transportes públicos o los centros históricos de las ciudades o el [illegible] que caracteriza la actual política urbana de los partidos de izquierda, se encuentra sólo ayudas minoritarias que permitan transformar esta estructural defensiva en un modelo positivo que resulte a la vez coherente y movilizador.

Las contribuciones críticas han sido en el inmediato pasado fuertes, pero cabe diferenciarlas en dos grupos diferentes: los que intentan sobre todo la denuncia y los que intentan sobre todo la alternativa, el cambio de método. La distinción entre los dos grupos no es limpia, siendo mixtos la mayoria de los ejemplos, aunque todos ellos decididamente prioritarios en uno u otro sentido. No cabe duda que han dominado los primeros, los que han primado una utilización indirecta de los aspectos territoriales para atacar cuestiones de organización municipal, de injusticia tributaria o de desigualdad distributiva del consumo. Menos interesados en entender cuánto estos problemas implicaban un falso entendimiento de los objetivos, cuanto una alternativa había de redefinir no sólo las respuestas sino ante todo las preguntas hoy tienden a producir, desde una situación políticamente avanzada, respuestas tan solo mecanicas a las antiguas solicitaciones. La ciega confianza que hoy parecen otorgar a la planificación urbanística con fe ordenancística y burocrática, legalísticamente rígida desde los mecanismos clásicos de la administración, defendida por los mismos grupos y personas que no ha mucho veían "superestructural" a "ideológica" toda reflexión sobre la ciudad es un ejemplo de ese análisis demasiado instrumental de los temas territoriales.

I. CRISIS DEFINITIVA DEL REGIMEN FRANQUISTA, CRISIS ESTRUCTURAL DEL DESARROLLO CAPITALISTA.

Dos cambios fundamentales, clave, que marcan las perspectivas del territorio catalán en el momento actual. En pocas circunstancias, a lo largo de todo el siglo, se habrán dado con tanta claridad, una situación en la que el pasado entre en crisis de forma obvia, con apariencias cargadas de tanta expectativa como ambigüedad, pero que señala en todo caso claramente la profunda interdependencia entre los distintos niveles de incidencia sobre el territorio, y la unidad de toda reflexión que intente comprenderlas desde una óptica general. Optica que, relacionando en su historia y en su dinámica los factores económicos, demográficos y políticos que están a la base de esa interdependencia, entienda los cambios en la estructura social precisamente en las formas culturales que el territorio toma.

a) El paso a una progresiva democratización de los gobiernos locales y tambien, la fuerte reivindicación de autonomía jurídica, administrativa y fiscal que del proyecto político de la izquierda catalana asume mayoritariamente habrán de cambiar los naipes del juego del territorio, sin que, no obstante el dibujo de la nueva baraja esté claro más que en lo que difiere de la usada. Pero sustituyendo cartas una a una se corre el peligro de acabar en la confusión total, aplazando siempre más la configuración de una nueva baraja.

La democratización política dispara, sin sombras, la esperanza de acabar con la mísera explotación del plusvalor inmediato, con la corrupción especulativa, e incluso con ciertos mecanismos de acumulación basados en la corrupción administrativa y en la picaresca irracional del abuso controlado. Difícilmente son planteados, por el momento, objetivos más profundos, que desde una perspectiva de pacto interclasista resultan siempre quiméricos, inoportunos o antieconómicos. La lógica de la recuperación democrática marca sobre todo la respuesta a los vicios y a los déficits, la rehabilitación de pasadas injusticias

CAPITAL Y CIUDADES EN CATALUNYA: UNA PERSPECTIVA

Manuel de Solà-Morales i Rubió
(U.B.)

N O T E S

1-(a).J.Vicens Vives:"La industrialización y el desarrollo económico de España de 1800 a 1936".Première Conférence Internationale d'Histoire, Stockholm 1960 (París-La Haya,1960).Reproduït a "Coyuntura económica y reformismo burgués".Ariel,Barcelona,1968.

(2).Jordi Nadal:"El fracaso de la Revolución industrial,1814-1913", Ariel,Barcelona,1975

(3).Josep Fontana:"La quiebra de la monarquía absoluta",2a ed. Ariel,Barcelona,1974

(4).Pierre Vilar:"Catalunya dins l'Espanya moderna",vol.IV."La formació del capital comercial",Edicions 62,Barcelona,1968.

(5).En aquest respecte pot veure's Josep Fontana:"Transformaciones agrarias y crecimiento económico en la España contemporánea;a "Cambio económico y actitudes políticas en la España del siglo XIX",Ariel,Barcelona,1973

(6).Fonamentals en el sanejament del casc antic de Barcelona,per exemple.Moltes de les seves places,al costat de les esglésies, naixeren així.

(7).Importants la Reial de Barcelona (1848),la de Sant Agustí de Girona (1856),la de la Constitució d'Olot (1868) i la de Vilanova (1854).

(8).Vid "Barcellona:crescita urbana come investimento fisso",Città-Classe n.4,Venezia,1975

(9).Això en la mesura que la inversió en infraestructura,com a condició de generalització dels consums individuals,ha estat atesa per un capital que,des de la seva quantia i els seus canals de gestió,ha suposat la fracció avançada de l'acumulació produïda en cada moment històric.

10 [illegible]"Barcelona,cap i casal de Catalunya","Grosstadt Barcelona",etc.

11 [illegible].Vid el nostre article,"El suburbio comarcal",CAU,nº10,Barcelona,1974

12 [illegible].La presentació inicial d'aquestes dades,en Joan Busquets:"Ma cocefàlia barcelonina o ciutats catalanes",Congrés de Cultura Catalana,El Prat de Llobregat,23-1-1977.

De la distribució de població per grups de ciutats (gràfic 3), hom conclou que, a desgrat de la distorsió representada per Barcelona i les ciutats del seu entorn, hi ha un grup d'una trentena de ciutats entre 10 i 100 mil habitants situades fora del "continuum" barcelonf. Aquestes "trenta ciutats" tenen ja avui una població superior al milió d'habitants i ofereixen la capacitat potencial d'ésser, en el seu conjunt, la segona capital de Catalunya. "Ciutat" repartida, escampada i discontínua, que superaria, en canvi, els desajustos interns amb què es troba la primera ciutat i els desavantatges imposats per Barcelona a la resta del territori.

Són, sobretot, les ciutats "madures", les quals, no i disposant d'un suport important (i en cert sentit, sobreabundant) de serveis i d'infraestructura, poden absorbir creixements notables, sense perdre llur qualitat urbana i llur articulació espacial. Ciutats que no haurien d'exprémer-se indefinidament, però on encara el capital fix per habitant és notable. També són les ciutats "recentes", on l'obligada inversió nova, en dotació infraestructural i equipament, ha de permetre llur reconversió en centres urbans populars i autònoms.

Es el conjunt de tots els centres esmentats, aquesta segona Barcelona múltiple, allò que pot suposar la veritable alternativa de futur. La transformació en aquests termes del model macrocèfal actual exigiria unes bases de gestió urbana diferents, que prenguessin com a alternativa, segons aquesta tesi, el foment de la capacitat d'aquelles trenta ciutats. Això seria factible per les grans possibilitats de creixença que la urbanització acumulada històricament com a capital fix, ve oferint en aquelles ciutats (creixença per agregació d'increments [redacted] de notable grandària global, amb cost marginal baix i alt control relatiu damunt el nou sòl urbà) i fan viable aquesta hipòtesi. I la nova articulació entre els nuclis que conformen, en bloc, aquesta segona capital, podria configurar-se mitjançant una política d'inversions en noves formes d'infraestructura menor, abundantment localitzades fora de Barcelona. Però, sobretot, unes formes més modernes en l'organització dels serveis, públics i privats, han de permetre un sistema d'urbanització més flexible en el seu ús, per bé que més precís i més racional en la seva implantació. L'ordre policèntric de l'estructura territorial catalana ha d'ésser l'esquelet d'aquesta organització. I noves formes d'urbanització hauran d'./.

IV. UNA PERSPECTIVA DE FUTUR: LA CATALUNYA DE LES VINTA CIUTATS.

L'enteniment de l'actual estructura territorial de Catalunya que hem pretès fins ací, cerca, sobretot, de proporcionar bases sòlides damunt les quals fundar una estratègia de futur, en la que unes noves condicions polítiques (i teòriques) en la gestió del territori menin la seva tranformació en un sentit progressiu.

Es tracta, efectivament, de proposar un model alternatiu a aquell altre que la irracionalitat d'un capitalisme fraccionari ha mat afavorint, com a model d'explotació i d'expoliació del territori sense benefici per a la majoria. Però, a la vegada, un model alternatiu que trobi el seu suport real en l'específicitat de la pròpia estructura territorial i en les seves potencialitats implícites, sols aprofitades a mitges fins avui.

Si l'estructura que hem descrit en la seva base cadastral, en la seva formació industrial, en els seus mecanismes d'inversió i en el seu sistema urbà ha possibilitat incovenients funcionals i greus injustícies socials, a l'inrevés, potenciada en els seus aspectes positius pot resultar sens dubte especialment favorable per a una ordenació territorial moderna i progressiva. El caràcter de multiplicitat i complementarietat dels seus nuclis, el continu gradient de les seves grandàries i el policentrisme dels seus nuclis fa del sistema de ciutats un patrimoni excepcional per a un futur equilibrat de les activitats en l'espai, tant des del punt de vista social com econòmic. Però, també, l'estructura fundiària dels nuclis, la importància de la propietat mitjana, dels cascos antics, de les comunicacions comarcals constitueixen una base important, de la que pocs països, a Europa, poden disposar en importància equivalent.

Quina podria ésser una imatge d'aquest model alternatiu, devers el qual el futur territori de Catalunya pot transformar-se?

serviren menys per tal de caracteritzar el suburbi comercial. Són ciutats que han crescut sense altra infraestructura que la sorgida de la juxtaposició dels serveis d'accés individuals imprescindibles;les infraestructures puixants i generals que han existit,com els ferrocarrils suburbans dels anys vint,han provocat en aquestes ciutats,donada llur proximitat sense contigüitat amb Barcelona, processos de creixença degradada.

Entre les ciutats restants,les de trajectòria sostinguda (C) serien les "ciutats parades"; les de trajectòria regressiva (D),les "ciutats buides".No és escient d'entrar ara en llur descripció particular.Potser sigui suficient ~~[illegible]~~ aproximació per a il.lustrar allò que de característic i divers significa,en l'estructura territorial catalana,el seu sistema de ciutats,i les característiques urbanes que presenta cadascun de llurs grups.

sòl que hom urbanitza i el nou habitacle que hom construeix es troben amb unes àmplies possibilitats d'utilitzar les infraestructures abans [illegible] construïdes, mitjançant prolongaments i extensions de les mateixes a costos molt baixos.

El que hagin estat relativament suaus les creixences d'aquestes ciutats, en els darrers vint anys, és un fet important que cal entendre: d'una banda, que s'hagin mantingut a un ritme menor que l'explosió del centre macrocèfal s'explica en la mesura que l'afany dels operadors protagonistes de la creixença recent ha portat a imposar més el model polaritzat; d'altra banda, però, cal dir que això no ha estat perquè aquestes ciutats no siguin potencialment "llocs rendibles", sinó perquè la naturalesa de les inversions en infraestructures, durant aquests anys darrers, han fet que no resultin així. En canvi, per haver estat apartades del protagonisme que hagués estat "lògic" -en termes capitalistes-, han sofert molt menys les hipoteques i els problemes que es plantejaven al suburbi comercial i ofereixen, per això mateix, una capacitat encara molt alta de creixença.

Aquestes ciutats podrien ser anomenades, amb justícia, "ciutats madures". Per contra, les de la segona trajectòria dinàmica (B) serien "ciutats recents". Aquestes "ciutats recents" s'han caracteritzat per fases de creixença de població elevadíssima en el període 1960-70 (entre 150 i 200 per 100 aproximadament), i fortes, també, en el període 50-60 (al voltant del 80 per 100). Aquesta creixença dels darrers vint anys es produeix al voltant de cascos urbans de grandària petita i molt precària dotació d'infraestructura: podríem afirmar que aquestes ciutats naixen en 1950. Algunes de les ciutats esmentades, que tenien una certa entitat i grandària en els anys 30, havien pervingut a aquella situació a un ritme de creixença semblant experimentat durant els anys 20-30.

En aquest grup de ciutats pertanyerien les del "continuum" barceloní i algunes altres que, en una relació semblant de dependència respecte a d'altres aglomeracions secundàries properes,

que han tingut les successives obres d'urbanització. Així, entre els anys 1850 i 1884, la construcció dels ferrocarrils suposarà la inversió decisiva en la construcció d'una xarxa i d'una jerarquia urbanes en el sistema de ciutats, tot articulant-les entre elles i amb Barcelona segons un esquema radial que traduïa especialment una integració econòmica general. A partir de la construcció dels ferrocarrils, hom podrà parlar d'un sistema de ciutats jerarquitzat. Però, si és important la relació entre ciutats que suposa aquesta infraestructura, resulta imprescindible d'entendre que ho és en la mesura que el ferrocarril fou un element urbà que estructurà també l'interior de la ciutat: l'estació, més o menys allunyada del casc urbà en el moment de la seva construcció, esdevé un element accessible, àdhuc monumental, gràcies a la construcció d'un passeig entre ella i el centre d'aquella ciutat mercantil. I assenyala alhora els eixos d'expansió de la ciutat que, a partir d'aquest moment, aspira i es realitza com a industrial. Després del ferrocarril -realitzat en certs casos en les primeres dècades del segle XIX com a "carrilet"- seran els plans d'Eixempla els que caracteritzaran la configuració física d'aquestes ciutats madures i, sobretot, els mitjans conforme als quals es regulen llurs tranformacions i hom para atenció a llur dinàmica de creixença. Tot seguit, es construiran les noves infraestructures: xarxes de clavegueram, d'electricitat, d'aigua, gas....; és a partir d'aquest teixit construït de serveis a la residència i a la indústria (és a dir, als factors de sòl, treball i capital) que podran entendre's les ciutats com a generadores d'economies d'aglomeració (en llur homogeneïtat) i d'economies d'escala (en llur jerarquia).

Fins als anys 30, aquestes ciutats, conformades segons aquests tipus d'inversió en infraestructures, experimentaran una creixença productiva, diferent i jerarquitzada (per grandàries de ciutats hi hauran uns llindars d'inversió productiva). Però les activitats econòmiques així especialitzades del sistema de ciutats modernes definiran, en el seu conjunt, l'estructura productiva i financera capitalista, la qual, i a des grat dels seus desajustos interns, no presenta característiques de dualitat.

La creixença d'aquestes ciutats, entre els anys 30 i 50, no s'estanca, tot i que decreixi llur ritme de creixença, i el nou

permès d'assegurar,en bona part,una estructura contínua d'implantació,en la qual,conseqüentment,la distribució de serveis, les comunicacions,la residència i les activitats s'articulen amb una regularitat notable.

D'altra banda,a tots els nivells apareix alguna ciutat de dinàmica especialment puixant.D'altres,en canvi,són de creixença més lenta i sostinguda.Així mateix,altres ciutats pràcticament estables,i àdhuc algunes decreixents.Es a dir,que atesa la singular dinàmica de cadascuna de les ciutats,i agrupant-les després segons comportaments anàlegs,detectaríem quatre trajectòries principals representatives de les dinàmiques de creixença de les ciutats catalanes (gràfic 4): A)la creixença constant i acumultiva des de fa 50 anys;B) creixença intensiva intermitent; C)sosteniment sense gairebé cap variació; D) lenta regressió (12).

Quin tipus de ciutats s'agruparien en cadascuna d'aquestes trajectòries?.Reflecteixen cadascuna d'aquestes dinàmiques,característiques peculiars dels problemes i l'estructura de les ciutats que agrupen?.Podem deduir-ne algunes hipòtesis sobre la seva capacitat de transformació futura i pel que fa al propi progrés conjunt de l'estructura territorial de Catalunya?

Per exemple,les ciutats del primer tipus (A) es caracteritzen per una corba de creixença amb dinàmiques apreciables en els períodes 20-30 i 50-70 (al voltant del 20 per 100);llur creixença en aquests períodes ha actuat sempre damunt un casc urbà -val a dir,damunt un stock d'obres d'urbanització- d'unes mesures i d'una entitat considerable respecte a la nova creixença.S'ha tractat d'estructures urbanes generades a poc a poc, a través d'un procés històric que ha deixat en aquestes ciutats, justament en llurs tipus d'edificació,en el tipus de llurs carrers i en llurs places,en el serveis de què gaudeixen o que han tingut en d'altres moments,l'empremta de les transformacions experimentades en llur organització social i productiva.Són ciutats de ben diverses grandàries -entre cinc i cinquanta mil habitants-,que han tingut una significació especial en la història de Catalunya i que expressen el sentit general

d'aquests arguments és el fet que aquelles infraestructures abans esmentades, que pretenen d'estructurar el centre de la gran capital en relació amb el territori, travessen aquesta primera corona gairebé sense donar-li servei i provoquen, en canvi, efectes greus de barrera, esberlant internament les zones.

2). Però seria massa esquemàtic si hom pensés que la resta del país pot capir-se sols com a territori perifèric de l'àrea central barcelonina. La mapificació de les ciutats per grandàries (gràfic 1) suggereix ja que la incontestable importància de l'aglomeració barcelonina cal que sigui matisada si es valoren els recursos i les possibilitats que la xarxa urbana ha tingut historicament, i manté encara malgrat d'aquesta distribució polaritzada. La macrocefàlia en el Principat no pot ésser assimilada, sense caure en mixtificacions, als exemples de capitalitat centralista (francés, austríac) o tercer mundista (llatino-americà), amb la xarxa urbana rompuda i sense articulació i una jerarquia molt més gran entre els seus nuclis.

En efecte, si ens fixem en la dinàmica de creixença dels nuclis urbans a Catalunya, trobem una dimensió més explicativa que la de la pròpia grandària, per a entendre la situació actual del territori català, i les seves tendències amb vista al futur. Si contemplen no solament l'evolució de cadascuna de les ciutats, sinó també l'evolució de les famílies, per gradació, de ciutats (grups de ciutats de cada talla o grandària) remarcarem com el nombre acumulat de ciutats per cada grup, va creixent sempre, durant els darrers cinquanta anys, a tots els grups. És a dir, que considerant nuclis per damunt dels 2.000 habitants, cada vegada hom té més ciutats de totes les grandàries: la concentració urbana es produeix, per tant, a tots els nivells (en tots els rangs) (gràfic 2). L'evolució conjunta del volum demogràfic que suposen aquests grups apareix en el gràfic.

Vol destacar que no apareix discontinuïtat dimensional entre el centre urbà principal i l'ordre nuclear de la resta del territori, sinó que aquest procés d'assentament abans caracteritzat ha

infraestructural que fins ara hem descrit,ajuden a entendre la situació actual del sistema territorial.Considerem que sols amb finalitats d'estudi,i tot acceptant les implicacions que qualsevol model d'anàlisi suposa,podem interpretar aquest sistema com sota la dualitat centre barceloní-perifèria catalana, un model que,val a dir-ho,s'ha repetit sota diversos fins en els distants moments de la nistòria de Catalunya (10),i actualment passa per la formulació,més o menys tècnica,de la idea de "macrocefàlia" barcelonina. Aquest esquema ens interpreta el territori català, efectivament articulat en dos sectors (el centre barceloní i la resta del territori). En base al sistema d'assentaments que hem contemplat,aquest esquema podem copsar-lo matisat així:

1).El centre barceloní,en el qual escau distingir: a) la zona central del municipi de Barcelona,sotmesa a fortes pressions de densificació i,de conseqüent,a la congestió en la circulació arterial,a iniciatives de remodelatge que substitueixin els barris residencials populars cèntrics per noves actuacions,i a fortes operacions d'infraestructura d'accessos (cinturons,metro,enllaços ferroviaris,aparcaments subterranis).

b) el suburbi comarcal,que pren el protagonisme pel que fa a la creixença de la població en els darrers anys (el 70% en la dècada 1960-70), i també quant a l'ocupació del sòl-65% del total del sòl urbanitzat (11)-,esdevenint el destí genèric de noves inversions i de desplaçaments des del centre.

En conjunt,aquest procés de creixença suburbial ha estat consumidor intensiu de sòl,amb un coeficient molt alt en extensió superficial per habitatge o per habitant i any.En canvi,la manca d'espais públics i d'elements col.lectius és general,i l'accés a serveis i dotacions molt escàs,per no dir inexistent.Una prova

fins 1880 vénen a preparar el marc territorial que ha de possibilitar la gran creixença urbana de la darreria del segle. Les inversions en serveis públics, que portaran aigua, gas, enllumenament, transport públic, dotaran aquesta creixença amb les condicions que el consum col.lectiu necessita i està preparant a absorbir (financera i fiscalment).

Una altra vegada ací, el pas dels anys deixarà obsolet el caràcter avançat (infraestructural) d'aquelles primeres inversions, reconduint al ritme de la rendibilitat de la seva explotació, la vida pública d'aquests serveis municipals.

Un diagnòstic del problema urbà a Catalunya, avui, cal que contempli la importància d'aquest fet: que la gran infraestructura del territori català està agençada d'aquesta manera; que és enormement puixant, però estancada; que és extensa, però trenquívola. Perquè la major part de les seves inversions públiques han deixat d'ésser "capital fix" per al país -i tendeixen als beneficis de l'obsolescència-, o cerquen cicles d'amortització i benefici més i més curts (autopistes) -i tendeixen, per tant, als del malbaratament.

Enfront d'això, el pes d'inversions fixes més constants, com són les necessàries en carreteres, en parcs naturals, en costes i litorals, en energia han estat desproporcionadament escasses. En aquest punt, són ben conegudes les reclamacions contínues que s'han fet en tot moment a l'Administració Central. No cal estranyar-se, doncs, que hom constati com han estat més importants, per a fer les nostres ciutats, les estacions que no els parcs, més febles les carreteres que no les comarques, i més potents les concessionàries que llurs serveis, i que avui siguin els suburbis més grans que els eixamples.

e). El sistema urbà: Ciutats "madures" i "recents", "parades" i "buides"

Les característiques de la industrialització a Catalunya, de l'estructura propietària de la terra i del procés d'inversió

dels ferrocarrils de muntanya i de via estreta (carrilets), que arriben a constituir una extensa xarxa de més de 500 quilòmetres i progressivament són desmantellats, justament quan la seva utilitat com a servei públic seria màxima, ultra l'exhauriment de la seva explotació empresarial rendable, són un altre episodi significatiu d'aquest procés d'estructuració territorial de Catalunya, a la vegada vigorós i precari. Vigorós, en el sentit en què en certs moments assoleix una extensió inusitada que permetrà de sostenir durant anys una expansió, la qual cosa, el poder públic hauria fomentat molt difícilment. Precària, justament per la manca de continuïtat d'inversions públiques que, no essent totalment públiques, es veuen interrompudes al ritme discontínuo de l'oportunitat d'explotació.

El segon i gran component de la inversió en infraestructura és el dels serveis. Les societats inversores en la construcció i explotació de serveis urbans adquireixen importància prioritària a partir del 1870. En 1877 es constitueix la societat franco-belga Companyia de l'Aigües de Barcelona, i aquell mateix any es multiplica per deu l'extracció d'aigües de Montcada. Dels 45 quilòmetres de xarxa d'aquesta darrera societat es passa, el 1900, als 1000 quilòmetres de la Sociedad General de Aguas (fusió de les companyies parcials anteriors, en la construcció d'un "monopoli" ben significatiu). Cal tenir en compte que en 1868 hom realitza un projecte que no arriba a cristal.litzar, d'un canal de 120 quilòmetres de portada d'aigües per a una població d'un milió i mig d'habitants (quan Barcelona rondava els 300.000). Junt amb l'aigua, parem esment en el projecte de sanejament de Garcia Faria, transcendental per a la materialització de l'Eixampla Cerdà, i en les inversions en transport i energia dels primers anys d'aquest segle (50 quilòmetres de tramvies en 1905, centrals tèrmiques de Sant Adrià i el Paral·lel, electrificació urbana....).

Ambdós tipus d'inversions en infraestructura (ferrocarrils i serveis públics) suposen una acumulació de capital a la ciutat comparable en importància tan sols a la inversió que es produeix a partir del 1960; les ferro-vies i les carreteres construïdes

i del focus Reus-Tarragona,podria intepretar-se com el requisit del desenvolupament capitalista,no tant en el sentit d'articulació d'un mercat de productes,sinó com de mercat de factors (capital,treball i sòl) que flueixen a les ciutats com a lloc d'acumulació dels mateixos,lloc de la construcció de la qual es deriven plus-vàlues ara dominants.

De fet,la configuració del "vuit català",molt abans que la connexió arribés mai a Saragossa -d'on,en canvi,hom suposava que havia de venir la connexió amb la xarxa nacional que donaria una justificació econòmica inter-regional al projecte- mostra a plena llum la força del sistema de ciutats i d'àrees industrials locals que,essent capaç d'abastir una xarxa de transports interns més tecnificats,s'ha reconegut i confirmat en la configuració que les inversions ferroviàries van seguint.

Naturalment,un cop implantat,el ferrocarril consolidarà aquest ordre territorial del qual naixia,per tal com garantia "l'explotació" rendible de les línies; i,en certa manera,l'explotació es convertirà en un ~~vertible~~ veritable servei públic durant anys,quan el transport que ofereix acudeixi a cobrir una demanda que es va afermant,i que el propi ferrocarril ha contribuït en part a crear.Però,ja en aquest segle,la progressiva descapitalització del servei,la manca de renovació del material i del manteniment, han convertit aquella inversió en menys capaç de respondre a la funció infraestructural que prengué en el seu origen,i que mantenia aparentment.Llevat de línies de connexió nacional i internacional (i encara aquestes),les línies de recorregut interior són obsoletes justament per aquesta manca de reinversió, quan ja l'explotació financera de l'obra es dóna per consumada.

Aquest caràcter colonial de la inversió,per tal com lligat solament al benefici financer del període inicial del llançament, el qual es tradueix en la discontinuïtat de manteniment i d'actualització,és característic,en general,de la inversió de la infraestructura que hi ha hagut a Catalunya.La construcció de

que emfatitzen les transformacions dels sectors productius, ni tan sols, de vegades, la localització urbana "nova" de determinades activitats reflecteix "novetat" en el paper i en la manera de construir-se la ciutat. Pararíem esment, en canvi, en aquelles inversions que atenen la construcció de la ciutat d'una faisó més directa i en aquelles altres la productivitat de les quals passa per llurs conseqüències donant la creixença urbana o les simples expectatives ~~del~~ la mateixa. I comptaríem com a primera inversió important d'aquest tipus la suposada pels ~~ferrocarrils~~ ferrocarrils. En efecte, les inversions ferroviàries (parteixen de Barcelona les de Mataró 1848, Granollers 1854, Sabadell-Terrassa 1855, Martorell 1856) i, també en menor mesura, la construcció de carreteres que, a partir del 1840 i fins a 1865, suposen extensions de la xarxa espanyola en gairebé 500 quilòmetres cada any, demostren una atenció nova, en els seus objectius territorials, devers les ciutats com a focus d'aquest espai, a través de les mateixes, articulat.

d). Els ferrocarrils.

Els ferrocarrils constitueixen, ~~a~~ tirant llarg, la inversió més transcendent; en 1870, a Espanya hi ha un quilòmetre de ferrocarril per sols tres quilòmetres de carretera (la proporció, si tenim en compte solament la xarxa primària és de 1:1) i aquesta proporció encara es mantindrà gairebé fins a 1930; a Catalunya, la proporció seria força semblant (recordem que a França la proporció és de 1:40 en aquestes dates mateixes). Aquesta inversió, a la qual, a Catalunya participa el capital català junt amb l'estranger (exclusiu a la resta del país) marca una dependència de l'exterior quant a materials i tecnologia i, progressivament, financera quan es van produint absorbiments i fusions, amb una influència creixent de les grans companyies ferroviàries, que imposen la dominació de les societats de crèdit estrangeres, constituïdes a partir del 1880.

Les inversions ferroviàries que a Catalunya, i en tres períodes successius, van articulant el territori (és a dir, unint-se amb les ciutats properes), segons extensions a partir de Barcelona

grans infraestructures territorials catalanes (ferrocarrils, portades d'aigües, gas i electricitat, transports), en les quals el caràcter mercantil (de concessió d'explotació) priva en la iniciativa, característiques tècniques, evolució i manteniment de l'obra.

Podria fer-se coincidir amb el període d'industrialització que té lloc, al segon terç del XIX (de naturalesa palesament diferent a l'arrencada industrial de les darreries del XVIII, en la mesura en què la recerca del benefici mercantil va deixant el paper motor de l'acumulació a la plus-vàlua del procés industrial), el començament d'un procés qualitativament distint de producció de ciutat; procés que exigirà anàlisis específiques i que no es detura amb la crisi industrial dels anys 60, sinó que, ben al contrari, és en els anys darrers del XIX i primers del XX quan la creixença urbana adquireix una dominació fonamental en la transformació històrica.

Entenem com a "colonial" la inversió en infraestructures pròpia d'aquest període, no tant pel notable -preponderant, hom podria dir- protagonisme del capital estranger, com pels projectes innovadors que suposa, els quals comprometen i necessiten d'assegurar-se efectes a llarg termini i, de conseqüent, atenen d'una manera explícita els mecanismes de control -administratius, jurídics, financers...- d'aquells efectes multiplicadors.

Aquesta manera nova de produir-se la ciutat es manifesta en les inversions de capital orientades cap a la transformació de l'estructura del territori, bo i tendint a focalitzar-la a les ciutats, a la vegada que es construeixen relacions entre les ciutats que se sobreposen i adquireixen predominança respecte a la relació entre la ciutat i el seu entorn espacial. Talment que, des d'aquest punt de vista, els episodis significatius d'aquest canvi no són sempre els més rellevants per a aquelles històries

com a explicatives de la naturalesa de la urbanització fa l'efecte de reclamar, de vegades, una consideració més atenta de la creixença urbana en tant que operació del capital, en tant que pròpia decisió inversora en sòl, edificació i infraestructura.

Oblidar això significa d'acceptar implícitament, com s'esdevé amb freqüència, una idea de la creixença urbana esquemàticament lineal respecte al desenvolupament industrial i a la creixença econòmica (i, de trascantó, al determinisme d'una certa indefinida imatge espontània o fatal), la qual lligaria massa coherentment mercat de treball amb desenvolupament de les forces productives, creixença amb industrialització, migració amb ocupació, i oferta amb necessitats.

El paper de la urbanització en tant que capital fix del sistema productiu no és sempre, cal repetir-ho, ni igual ni de la mateixa importància; però sí que resulta en particular crucial, per tal d'interpretar justament els actuals problemes urbans més característics. Amb aquesta òptica, l'anàlisi interpretativa de la creixença de Barcelona, quant a l'acumulació d'inversions en infraestructura -i ateses les proporcions entre aquesta inversió i les de sòl i edificació- resulta una contribució rellevant al debat sobre la qüestió territorial.

Entre els tres sectors -infraestructura, sòl, edificació- categoritzats així, com els tres sectors bàsics de capitalització a la ciutat, l'anàlisi de la infraestructura sembla que ofereix una rellevància especial, no solament per correspondre als sectors inversors en punta, protagonistes aparents de l'avenç econòmic i tecnològic, sinó per establir característiques d'inèrcia, d'una llarga durada en la creixença urbana, les quals condicionen, en bona part, llurs formes d'evolució i la naturalesa dels successius problemes i conflictes conjunturals (9).

Ja a través de l'exemple de Barcelona, hom adverteix ben fortament el caràcter "colonial" de les inversions inicials en les

Centre-Europa foren Viena o Berlín) foren els mecanismes principals de configuració moderna de les ciutats. Tant les formes internes dels assentaments, llur distribució territorial, llurs grandàries i distàncies, com el significat social i econòmic de llur creixença expliquen així, en bona part, aquesta especificitat.

c). Inversió pública d'explotació.

En la caracterització del territori català és important de reconèixer els efectes del ritme particular amb què la infraestructura del territori s'ha anat construint. La construcció d'infraestructura no és mai un procés exclusivament funcional, en el sentit de respondre directament a una necessitat lògica i indiscutiblement manifestada. Si fos així, la seva anàlisi seria innecessària, en la mesura que reflex directe de la que la població i la tecnologia plantegen. La contradicció preferent de la ciutat, com a marc del consum col.lectiu i de la reproducció de la força de treball, tal volta oblida, de vegades, que aquestes no són sempre i en cada moment històric les úniques funcions primordials que la concentració i la creixença urbana representen per a l'ordre capitalista. I que la consideració de la ciutat, en tant que mecanisme de producció en ell mateix, i de la creixença urbana en la mesura que producció de ciutat, reflecteixen l'enorme transcendència d'aquests processos com a formes de reproducció del capital i com a transformació de la seva composició orgànica. Semblantment com reflecteixen els antagonismes que apareixen en la participació i retribució als distints factors productius (capital, treball i sòl), i expliquen el significat polític més pregon dels conflictes socials que sorgeixen, cada dia amb més intensitat, de llurs contradiccions.

En aquest sentit resulta, bé que parcial, explicatiu, prendre com a punt de partença l'examen que, de la ciutat en tant que capital fix del sistema productiu, s'ha desenrotllat recentment a nivell teòric; el qual, i concretament per a l'aglomeració barcelonina, hem iniciat ja en treballs anteriors (8). La feblesa, no sols teòrica sinó també empírica, de les hipòtesis de la base econòmica

general important de l'ordre urbà. Per les referències de la ciutat, sabem quina gran mesura hi hagué en el pla de secularització de solars religiosos, cementiris (6) i obertures de places (7) i carrers, amb gran valor d'innovació espacial i funcional; però quina relació de capital, interessos i grups, aquestes operacions infantaren, i quina fou la connexió del puixant sector immobiliari amb el capital industrial en formació, és difícil de dir, ara com ara (Medinaceli). Igualment, o tal volta encara més desconegut, és tot el procés de canvis de mà i d'especulació-divisió de finques que es produí a la perifèria dels nuclis importants, i sobretot al voltant de Barcelona.

En tot cas, però, el sòl segueix una dinàmica pròpia important, que apareix aplanada per la seva facilitat a entrar directament en el mercat de solars des de la pròpia distribució cadastral rústica. Els tirats "d'eixamples" de les capitals principals, unes dotze en trenta anys: (Barcelona, Tarragona, Girona, Terrassa, Vilanova, Mataró, Reus, Manresa, Igualada, Badalona, Tortosa) constitueixen el mecanisme innovador que racionalitzarà de forma sistemàtica aquesta preparació del sòl per al mercat urbà, allà on la transformació del cadastre anterior resulta immobilitzat (domini militar o controls públics) o bé insuficient. Els eixamples permetran de posar en joc Ha. de sòl urbà, la qual cosa, de cop i volta, constituirà una enorme injecció financera al sistema econòmic, i un empenyiment particular (específic) al sistema urbà.

Entre aquests dos ordres existents -una propietat agrícola fraccionada i unes àrees sistematitzades per al desenvolupament urbà privilegiat- es fundarà la creixença urbana, que, durant 150 anys, multiplicarà per 15 la densitat global de Catalunya.

Aquest procés de formació del sòl urbà és, segurament, molt distint d'aquells que poden mostrar-se a d'altres països, on, per exemple, la divisió de finques grans (com els historiadors de Londres expliquen) o la promoció mercantil de zones unitàries (com a

apareixien a Catalunya -i a tot Espanya-, al llarg del XIX. Per contra, la continuïtat i la potència del sistema territorial establert en l'ordre agrícola anterior es manté, tot i que amb canvis de mà, i sense que aquests suposin una innovació qualitativa de les formes i grandàries d'explotació, de la distribució de la població agrícola, del nivell de serveis i infraestructures de les àrees rurals. (Serà solament l'acció il.lustrada d'una certa administració pública, la qual, en forma de carreteres, edificis institucionals -escoles, ajuntaments, hospicis- o serveis, es farà present en algunes regions -com Galícia o Navarra- amb certa força innovadora).

A Catalunya, si excloem algunes inversions importants de regadius a la província de Lleida, encara avui en procés d'afermament, hom no troba, en efecte, resultats importants de desamortització del territori que introdueixin canvis radicals, de concentració capitalista o de socialització política -municipal o estatal- del sòl. La creixença [redacted] pròxima de les ciutats es parcel.larà, doncs, sobre la base cadastral agrícola fraccionada i tradicional, pròpia del pre-capitalisme agrícola fortament establert.

Aquesta estructura cadastral serà decisiva a l'hora de formar-se les perifèries dels nuclis urbans, en la seva expansió següent. Llevat d'on les operacions "d'eixampla" pròpiament dites estableixin un mecanisme jurídic i morfològic de racionalització de la propietat amb vista al desenvolupament urbà més rendible, la major proporció de la creixença residencial i industrial, es produí superposada, (aprofitant o àdhuc reforçant) l'estructura de la propietat agrícola.

La importància efectiva de les tres temptatives de desamortització (Floridablanca, 1787; Mendizabal, 1833; Madoz, 1855) ha estat, per a les ciutats de Catalunya, poc analitzada fins ara; però, en tot cas, seria més de efectes singulars que no de transformació

b). Una propietat bastant fraccionada.

El tema de la propietat fundiària es poc conegut. Gairebé cap historiador no aconsegueix de descriure'ns el paper que pot haver exercit en la transformació econòmica. Més concretament, resten encara molt foscos els mecanismes mitjançant els quals s'anà constituint el mercat del sòl (rural i urbà) i com, en qualsevol cas, fou d'una grandíssima activitat i transcendència, des de les darreries del segle XVIII.

Pel que fa al sòl agrícola espanyol, en general, és palès que no va esdevenir-se, a escala espanyola, una evolució agrícola substancial, que traspassés de mans a d'altres capes socials, i millorés l'aprofitament i l'ús de les terres agrícoles. Adhuc les reformes parcials, a través sobretot de mesures desamortitzadores, tingueren sempre més aquest posat "prussià" de bescanvi entre poders des de dalt, que no d'una participació real de noves capes socials, en la propietat, a tall de la revolució a la "francesa" (5). Aquests canvis de mà, de l'aristocràcia i la noblesa a l'alta burgesia comercial, deixen gairebé sempre sense afectar l'estructura de la propietat. Encara que aquest efecte té poc interès a Catalunya, on les grans extensions latifundistes no havien existit ni tampoc una noblesa terratinent lligada al poder central, sinó una feudalitat senyorívola més localista, successivament domesticada per reformes jurídiques progressives (extensió de la parceria i l'~~enfitensis~~ emfiteusi): no obstant això, reforça la continuïtat.

En tot cas, el que resulta comú és la inexistència d'una clara "revolució urbana" lligada a la creixença de la industrialització i de la societat burgesa, en el sentit d'implicar una transformació substancial de tota l'estructura territorial anterior. Els precedents històrics dels "enclosure acts" i del despoblament rural, com a factor precedent de la reorganització capitalista de l'agricultura i com a origen de la repoblació de les ciutats, no tenen un paral.lel comparable en els fenòmens que

global de transformació social i econòmica de tot el territori,sinó com a operació coexistent, fins i tot dins del propi territori català.I amb nivells d'évolució de situacions prèvies de l'agricultura i del capital comercial,que -si bé tot reforçant-se mútuament,davant els efectes de llurs diferents dependències amb l'exterior- manté,tot al llarg del segle XIX, un model de capitalisme primitiu inter-sectorial,on cap procés no esdevé encara capdavanter,tot incorporant els altres (tal com farà definitivament l'industrial als primers decennis d'aquest segle).

Això dóna una relativa modernitat agrícola i mercantil al territori,la qual competirà heterogèniament en la distribució territorial -de la població i de la propietat- amb els interessos urbans i industrials. De la mateixa visió que Pierre Vilar (4) descriu del joc econòmic del segle XVIII es beslluma aquesta imatge d'un territori múltiple i complementari,d'important activitat econòmica a pobles i viles,a mercats i transports,organitzant-se paral.lelament a la implantació de les noves fàbriques.

La importància d'aquest fet diferenciador difícilment s'exagera amb vista a copsar l'avaluació del territori català i la naturalesa actual dels seus problemes.Mentre es feien ciutats com Manresa i Mataró,per exemple,amb una empenta industrial destacadíssima,centres urbans sobre la base del negoci agrícola com Reus o Lleida aconseguien els 3[0.000] habs.,i també moltes ciutats de clara coexistència agrícola-industrial sorgien amb un impuls ben fort (Igualada,Olot).La desigual evolució urbana d'aquests nuclis,tot al llarg dels cent anys darrers, fa que,també avui,suposin una possibilitat variada d'evolució futura;i que,en tot cas,dibuixin un marc de relacions complexes respecte a la macrocefàlia de l'àrea central barcelonina.

territorial, tot ajustant-la a una tesi més precisa: la del divorci entre les transformacions en l'Espanya industrial i l'immobilisme social i econòmic en l'Espanya agrícola; l'absència, no ja d'una revolució agrària, sinó, fins i tot, de "canvis progressius" sensibles en la propietat agrícola i minaire, serà la causa bàsica del "fracàs" de la revolució industrial a Espanya. A l'escassetat de capitals locals se sumarà el caràcter simplement explotador i especulatiu dels foraters, amb un baixíssim efecte real de foment.

El desequilibri del desenvolupament industrial a Espanya serà, doncs, no tant territorial (entre àrees), com estructural en la mesura de les diferències de resposta dels sectors al desenvolupament econòmic: sector industrial en punta, sense l'avenç corresponent (institucional i tècnic) en els sectors agraris ni en el sistema financer.

La tesi sobre la dificultat de formació d'un mercat nacional, i àdhuc la de la seva inexistència, que el deixeble del deixeble, Josep Fontana,(3) desenrotlla, han explicat la transcendència social d'aquest procés, acompanyat en sorgir de les classes proletàries industrials, la crisi de la burgesia perifèrica originalment progressiva, el projecte polític de la qual conclou, estavellat i desformat, per la complicitat amb els sectors retrògrads del gran capital comercial i el latifundi centralista. D'aquesta manera, la contradictòria forma de consciència de la burgesia industrial seria, en termes de classe, l'exponent característic del seu caràcter alhora esquizofrènic i revulsiu, que la industrialització adquiria (junt amb les altres escasses zones d'enlairament) a Catalunya.

En tot cas, i sense entrar en el debat estricte de tals arguments, hom pot entendre, amb ben pocs dubtes, que aquest salt d'industrialització no es va presentar de cap manera com a procés

III. LA FORMACIÓ DEL TERRITORI MODERN DE CATALUNYA.

a). Una industrialització esquizofrènica.

La primera figura de la moderna història econòmica espanyola, Jaume Vicens, reconeixia, ja en 1960, en la història de la industrialització espanyola dels darrers dos segles, les característiques típiques a la industrialització en àrees mediterrànies:

a) forta regionalització dels grups industrials, almenys fins a una data recent.

b) dependència de l'expansió de tals grups -tret de la indústria tèxtil- de les iniciatives o de les inversions estrangeres, almenys en llurs etapes inicials.

c) eliminació de la competència estrangera, gràcies al principi del mercat reservat i l'aplicació d'altes tarifes duaneres.

d) dependència de l'estranger pel que fa referència a matèries primeres, utillatge i innovacions tècniques.

e) submissió de la indústria a les fluctuacions de l'activitat agrària del país, la seva principal font de riquesa fins el llindar de l'actualitat (4).

Aquesta clàssica definició de la focalitat d'un fort desenvolupament a les regions industrials enfront d'un conjunt nacional que roman ancorat en l'agricultura tradicional, amb el sòl mal repartit i força despoblat, sense capacitat de consum i amb un baix nivell de consciència tècnica i econòmica, encaixa ja el rerafons (els principis) del desequilibri regional intern (en termes de rendes sectorials i de mercat de treball) i de dependència externa (en termes de mercat de capitals i de tecnologia), en els que la intensa industrialització de Catalunya ha de contemplar-se.

Quinze anys més tard, el seu deixeble Jordi Nadal (2) confirmaria allò que podia semblar una descripció de simple especialitzaci

Segurament l'alternativa en què es troba actualment el territori català cal entendre's en un terminí més llarg, amb una certa òptica d'història econòmica, que reculli la naturalesa dels diversos processos que configuren la crisi actual, la qual no és sols efecte de la conjuntura, ans de tota una específica superposició històrica, l'estructura de la qual tampoc no es pot reconduir a esquemes excessivament simples. En les formes peculiars amb què, al llarg dels darrers segles, es configura Catalunya, primer el desenvolupament del capitalisme primitiu, i la cultura moderna després, escau de caracteritzar la disposició del territori i la naturalesa dels problemes actuals. Tot i que, ara com ara, la reflexió general sobre l'estructura territorial de Catalunya sigui excessivament escassa, i de vegades desvinda, l'avinentesa evident impel·leix a recollir tots els elements disponibles i esforçar-se d'avançar algunes hipòtesis que permetin aclarir col·lectivament les opcions del futur.

b) Una propiedad bastante fraccionada.

El tema de la propiedad fundiaria es poco conocido. Casi ningún historiador nos llega a describir el papel que pueda haber jugado en la transformación económica. Más concretamente, quedan todavía muy oscuros los mecanismos a través de los cuales se fué constituyendo el mercado del suelo (rural y urbano) y como, en cualquier caso, fué de grandísima actividad y trascendencia, desde finales del s. XVIII.

Para el suelo agrícola español, en general, está claro que no se dió, a escala espñola, una evolución agrícola sustancial que trasladara de manos a otras capas sociales, y mejorara el aprovechamiento y el uso de las tierras agrícolas. Incluso las reformas parciales, a través sobre todo de medidas desamortizadoras, tuvieron siempre mas ese aire "prusiano" de trueque entre poderes dese arriba que de real participación de nuevas capas sociales, en la propiedad, al modo de la revolución a la "francesa" (5). Esos cambios de mano de la aristocracia y la nobleza a la alta burguesía comercial, dejan casi siempre intocada la estructura de la propiedad. Aunque este efecto tiene poco interés en Catalunya, donde las grandes extensiones latifundistas no habían existido ni tampoco una nobleza terrateniente ligada al poder central, sino una feudalidad señorial mas localista, sucesivamente domesticada por reformas jurídicas progresivas (extensión de la aparceria y la eufitensis); refuerza sin embargo la continuidad.

En todo caso lo que resulta común, es la inexistencia de una clara "revolución urbana" ligada al crecimiento de la industrialización y de la sociedad burguesa, en el sentido de implicar una transformación substanciasl de toda la estructura territorial anterior. Los precedentes históricos de los "enclosure acts" y del despoblamiento rural como factor precedente de la reorganización capitalista de la agricultura y como origen de la repoblación de las ciudades, no tienen

(5) al respecto puede verse Josep Fontana "Transformaciones, [illegible] y [illegible] económicas en la España contemporánea", en "Cambio [illegible] y [illegible] políticas en la España del siglo XIX". Ariel, Barcelona 1973

paralelo comparable en los fenómenos que aparecían en Catalunya -y en España entera- a lo largo del XIX. Por contra la continuidad y la potencia del sistema territorial establecido en el orden agrícola anterior se mantiene, aún con cambios de mano, y sin que estos supongan innovación caualitativa de las formas y tamaños de explotación, de la distribución de la población agrícola, del nivel de servicios e infraestructura de las áreas rurales. (Será sólo la acción ilustrada de cierta administración pública la que en forma de carreteras, edificios institucionales -escuelas, ayuntamientos, hospicios- o servicios, se hará presente en algunas regiones -como Galicia o Navarra- con cierta fuerza innovadora).

En Cataluña, si exceptuamos algunas inversiones importantes de regadíos en la provincia de Lérida todavía hoy en proceso de consolidación, no hay en efecto resultados importantes de desamortización del territorio que introduzcan cambios radicales, de concentración capitalista o de socialización política -municipal o estatal- del suelo. El crecimiento próximo de las ciudades se parcelará pues, sobre base catastral agrícola fraccionada y tradicional, propia del pre-capitalistmo agrícola fuertemente establecido.

Esta estructua catastral será decisiva a la hora de formarse las periferias de los núcleos urbanos en su expansión siguiente. Excepto donde las operaciones de "ensanche" propiamente dicho, establezcan un mecanismo jurídico y morfológico de racionalización de la propiedad de cara al desarrollo urbano más rentable, la mayor proporción del crecimiento residencial e industrial se produjo superpuesta (aprovechando o reforzando incluso) la estructura de la propiedad agrícola.

La importancia efectiva de los tres intentos de desamortización (Floridablanca, 1787 ; Mendizabal, 1833; Madoz, 1855) ha sido, para las ciudades de Catalunya

la Presidència de la Generalitat, haurà d'aplegar gent dels mons de la ciència, de la tècnica i de la política i, juntament amb la Universitat i la particular col.laboració de l'Institut d'Estudis Catalans, haurà de tenir cura de la planificació, coordinació i supervisió de la política científica de Catalunya. Aquest organisme haurà d'estar present en els organismes corresponents de l'Estat en benefici de la imprescindible coordinació, per a promoure projectes conjunts i per a contribuir a l'administració dels fons estatals de recerca. Per tal de que l'acció d'aquest organisme es pugui estendre amb autoritat real i moral a totes les institucions de Catalunya serà imprescindible que no disposi de centres de recerca que depenguin directament d'ell, [redacted] aquesta dependència administrativa li podria treure objetivitat i el portaria fatalment a una situació de privilegi que desvirtuaria i capgiraria la seva actuació.

Caldrà organitzar i crear, en segon lloc, la infraestructura de recursos materials sense la qual és impossible qualsevol tasca investigadora. Aquesta infraestructura ha de comportar, entre d'altres, els següents aspectes: la xarxa d'institucions científiques i la de serveis públics auxiliars tals com biblioteques, bancs de dades i documentació; laboratoris d'anàlisi, d'assaig i de control; els serveis d'explotació i difusió dels resultats de la recerca etc.

Es crearan també condicions que afavoreixin la investigació i l'obtenció d'un ambient de treball estimulant, requisits indispensables per a assolir resultats satisfactoris. Hi han accions de tipus indirecte que tenen conseqüències positives a mig i llarg termini pels efectes secundaris que desencadenen. Aquesta forma d'actuació acaba essent molt eficaç a la llarga que l'establiment de [redacted] coercitives. Les [redacted] indicades poden actuar fonamentalment sobre les persones protagonistes de la investigació o sobre els beneficiaris, directes o indirectes, de la tasca de recerca.

determinen. Amb el progrés de la tècnica els medis són avui dia abundants, però són els fins els que primer hem de descubrir i determinar.

Com a objectiu global creiem que la recerca a Catalunya s'ha d'orientar bàsicament a potenciar els recursos del país, cercant la resolució de les necessitats pròpies de la seva terra, dels seus homes i dones i de llurs activitats i que caldrà aprofondir en els coneixements que comportin la utilització racional del medi ambient, el millorament de les condicions de treball i de la qualitat de la vida, així com l'increment de la riquesa, tenint com a finalitat la realització personal de cada home i de cada dona i la col.lectiva de la nostra comunitat nacional.

A tal fi una política científica s'ha de definir, en el pla de l'acció, com la suma de les mesures legislatives, executives i pràctiques que s'adoptin amb el fi d'organitzar, utilitzar i augmentar el potencial científic i tecnològic d'acord amb els objetius que el país li ha assignat en el marc del seu desenvolupament global.

Per altra part, en la consecució d'una política científica es poden contemplar dos aspectes. El primer està relacionat amb les actuacions de tipus general encaminades a dotar el país del suport infraestructural i ambiental que faciliti i permeti desde la planificació fins a l'execució de les tasques de recerca. El segon aspecte és el que fa referència al contingut temàtic de la recerca, funció dels objectius fixats. Els tractarem per separat.

3.1. Línies d'actuació general

En primer lloc caldrà que es creï un organisme de planificació i control, responsable de l'elaboració del pla general d'investigació científica, cultural i tècnica. L'abast d'aquest organisme ha d'incloure des de la recerca pública fins a la privada. Aquest organisme, vinculat a

la investigació no és un fenòmen primari o natural sinó que la seva evolució és el resultat de la interacció d'una sèrie complexe de variables, la probabilitat de canvi de les quals és també difícil de determinar. En efecte, la situació de la nostra investigació en el futur serà funció, essencialment: a) de la infraestructura investigadora de Catalunya; b) de la política científica i per tant dels temes prioritàris de recerca que es promoguin; c) de la situació de la ciència i de la tècnica arreu del món.

El segon gran factor que pot incidir d'una manera decisiva en el futur de la investigació a Catalunya és polític. L'aprovació de l'Estatut de Catalunya, que depèn de consideracions de tipus polític i no tècnic, condicionarà totalment el futur de la política científica que s'apliqui a Catalunya. El fet d'assolir o no l'autogovern, amb capacitat legislativa i de gestió sobre la recerca, pot canviar completament les bases sobre les que es fonamentin la infraestructura investigadora i la nostra alternativa de temes prioritaris de recerca, que dependran del model de desenvolupament social i econòmic que s'adopti. En aquest sentit, suposarem que els aspectes polítics evolucionaran positivament i que Catalunya adquirirà la capacitat de determinar la seva pròpia política científica i tecnològica. Una de les premisses de la Prospectiva és el rebuig a considerar que el futur estigui completament condicionat pel present afirmant, en canvi, la possibilitat de dirigir el curs dels aconteixements i de salvaguardar la llibertat i la dignitat de l'home quan l'observació i la previsió indiquen que corre el perill de perdre el seu veritable lloc com a definidor últim de les accions a emprendre.

La prospectiva no és tan sols l'expressió d'un interès gratuït pel futur, una forma de satisfer la nostra curiositat, sinó una forma d'assegurar que les nostres accions siguin més efectives. No tracta d'~~adivinar~~ endevinar sinó de construir en funció del que preveiem que hauria d'ésser. Els fins són doncs més importants que els medis però els condicionen i

tones de dimensions adequades és difícil l'existència d'investigació a gran escala. D'altra part no sembla que l'ambient i la tradició siguin favorables a l'existència d'associacions d'investigació cooperativa, finançades col.lectivament per sectors d'empreses, a fi de concentrar els esforços i obtenir un millor rendiment dels equips de tècnics i de les instal.lacions singulars. El sentit individualista és molt fort entre nosaltres i dificulta la consecució de projectes comunitaris de recerca. Aquest fet ha quedat palesament de manifest arran dels intents de fer arrancar diverses associacions d'investigació. També cal tenir en compte el volum relativament reduït del nostre mercat i la falta de mentalitat exportadora de moltes de les empreses, ~~catalanes~~.

La innovació tecnològica ens ha arribat generalment a través de l'incorporació de tecnologia lliure, sigui per desenvolupament propi o d'origen contractual; a través de l'aportació de capital per part de companyies estrangeres i, de vegades, per simples millores en els mètodes i processos. Els nostres industrials, però, sempre han tingut clar el concepte de que la innovació tecnològica és essencial. El que potser no han vist tan clar és el risc que comporta tota activitat investigadora i han preferit assegurar-se dels resultats i comprar la tecnologia a fora, a pesar de tots els problemes que la seva adaptació pot representar. Hem de reconèixer, però, que molt sovint els contactes que han efectuat amb les institucions oficials de recerca no han estat pas gaire satisfactoris. L'ambient i l'actitud burocratitzats que en alguns casos s'hi respira no són el millor estímul per a convèncer els industrials.

3. Objectius i evolució previsible

L'evolució de la investigació a Catalunya durant els propers 25 anys vinents és, com tota previsió, difícil de precisar. En primer lloc perquè

Ja hem esmentat la insuficiència de les dotacions pressupostàries per a investigació. La Universitat cobreix només el 6 % aproximadament de la tanmateix escassa investigació realitzada a l'Estat espanyol. Aquesta proporció és a França d'un 13 % i al Japó d'un 23 %.

La incidència dels Instituts Universitaris de Recerca, introduïts per la Llei General d'Educació, ha estat molt escassa degut a diversos factors. En primer lloc pel nombre molt reduït d'aitals instituts, i també per les dificultats d'ordre formal que tenen per a complir la seva tasca, entre les que podem enumerar la no existència de personal investigador propi i la manca d'una legislació que permeti un funcionament flexible i adaptat a la seva missió, en l'ordre administratiu i financer.

2.2. El sector privat

El panorama de la recerca a la industria catalana tampoc és gaire entusiasmador. El problema té diversos orígens. En primer lloc una política estatal que no ha volgut establir una legislació que fes desitjable la investigació i el desenvolupament. Així, ens hem trobat amb una protecció arancelària que no ha estimulat la competència amb els productes estrangers i amb l'absència d'una normativa sobre qualitat dels productes. També ha mancat una política adequada de patents. D'altra part, els grans compradors estatals, l'exèrcit, l'INI, etc. no han establert una política d'adquisicions que permetés i estimulés una progressiva incidència dels nostres productes en àrees de tecnologia avançada.

Un dels aspectes que ha incidit negativament en la capacitat de recerca de les nostres empreses és el que es deriva de la nostra estructura industrial de tipus minifundista, que està relacionat amb la poca potència del sistema financer. Al no haver-hi empreses autóc-

~~[illegible]~~ ni per a definir les seves línies d'acció en funció d'una planificació a nivell català.

Cal fer esment també de l'existència d'altres centres que depenen de diversos Ministeris. Podem enumerar els Centres Hospitalaris, les Estacions Experimentals del Ministeri d'Agricultura, el Centro de Higiene y Seguridad en el Trabajo, etc.

L'administració provincial i la local són responsables de la gestió i finançament d'alguns centres de caire científic. Entre ells, i a tall d'exemple, podem indicar: l'Institut Provincial de Paleontologia, l'Institut de Prehistòria i Arqueologia (Museu Arqueològic), l'Institut d'Estudis Ilerdenses, l'Institut Municipal d'Història, el Gabinet de Numismàtica, etc.

Quant a la recerca dins els departaments universitaris, la situació viscuda ha estat ~~[illegible]~~ encara més descoratjadora. Els pressupostos per a la investigació han estat mínims, tant per a la recerca propiament dita com per a les pràctiques de laboratori per a estudiants. Hom a patit, també, d'una atomització de línies de recerca, moltes de les quals quedaven estroncades un cop acabada una tesi doctoral.

L'estructura d'accés i promoció dins el funcionariat i la legislació de trasllats es tradueixen en la impossibilitat de fer una planificació de la recerca a mitjà i llarg termini. D'altra part, la concepció verticalista de les Facultats i Escoles i la rigidesa dels plans d'estudi fan difícil la consecució de plans d'investigació interdisciplinars. La recerca a la Universitat ha estat més basada en aconseguir un "curriculum" que no pas en establir una línia de treball que fos coherent. La vinculació entre el sector industrial i el de serveis i la Universitat ha estat també, molt escassa.

la nostra política científica autònoma. D'aleshores ençà la política científica quedaria fonamentalment en mans del "Consejo Superior de Investigaciones Científicas" organisme en el que la vàlua de molts dels seus membres queda ofegada per una estructura burocràtica, centralista i poc àgil per l'investigador fins a tal punt que molt sovint arriba a desmoralitzar a gent d'una autèntica vocació investigadora.

2.1 El sector públic.

El problema de la pobresa de la investigació enmarcada en el sector públic no és exclusiu de Catalunya sinó compartit amb la resta de l'Estat. No és el problema de que uns tinguin i els altres no. És que uns tenen molt poc i els altres ni això. Per a descriure, encara que breument l'activitat investigadora del sector públic a Catalunya, resulta obligat referir-se a la centralització d'aquesta. En un país en que una gran part de la indústria es localitza en zones perifèriques, Catalunya, País Basc etc. resulta incongruent i incomprensible que el 60% dels centres propis del Consell Superior d'Investigacions Científiques (CSIC) estiguin radicats a Madrid, només el 10% a Catalunya i que al País Basc no n'hi existeixi cap. Si ens fixem en els centres de l'ex Patronato Juan de la Cierva, que depenia del CSIC i estava dedicat a la investigació aplicada, observarem que 13 estan situats a Madrid i únicament 4 a Barcelona i veurem també que la proporció en personal és encara més gran : 71'5% a Madrid i 9'8% a Barcelona.

D'aquestes dades i de les despeses del Pressupost General de l'Estat per investigació s'en dedueix clarament el trist panorama del suport públic a la recerca de Catalunya.

Els centres del CSIC a Barcelona es poden agrupar entre els que pertanyen a l'ex Patronato Juan de la Cierva (Institut d'Investigacions Pesqueres, Institut de Química Orgànica, Departament de Tecnologia Tèxtil, etc.) ; els directament vinculats a l'organisme central (Institut de Cibernètica, Institut de Biofísica i Neurobiología, etc) de creació recent i quasi sense dotació de personal; i els que estaven vinculats a l'antiga División de Humanidades ; que constitueixen un grup atomitzat i també mal dotat de personal investigador. S'ha de fer esment, així mateix, dels Departaments Universitaris en règim de Col.laboració amb el CSIC. Sembla superflu advertir que no existeix cap mecanisme institucional per a coordinar l'activitat d'aquests instituts amb cap de les altres institucions investigadores públiques o privades de Catalunya.

2. La situació a Catalunya.

La recerca a Catalunya, vinculada a les corresponents línies de desenvolupament i directrius de l'Estat Espanyol, presenta un panorama molt poc brillant. Malgrat el creixement econòmic del país en els darrers quinze anys, la recerca es continua movent avui en uns nivells molt reduïts i arrossega tota una sèrie de problemes d'ordre financer, social i institucional que la mantenen en un estat d'autèntic subdesenvolupament.

Una de les primeres observacions que es poden fer al contemplar la situació de la recerca a Catalunya en relació amb la del conjunt de l'Estat ~~Espanyol~~ es la de la seva situació de dependència i de centralització a tots els nivells. La manca de poder polític ha fet que totes les institucions que es van crear arran de l'establiment de la Mancomunitat de Catalunya i més tard de la Generalitat fossin dissoltes, desvirtuades o bé mantingudes en un estat de latència o de quasi hivernació. La llista es llarga. L'Institut d'Estudis Catalans, que fou el catalitzador de la dinàmica cultural catalana i que va realitzar una tasca extraordinària per a la nostra cultura i la nostra ciència fou dissolt i substituït per un inefable "Instituto de Estudios Mediterráneos". La Universitat Autònoma de Catalunya va perdre l'autonomia guanyada després de tant d'esforç i va tornar a ésser una entitat centralitzada, desvinculada de la realitat i de la cultura catalanes. El Laboratori General d'Assaig i Condicionament, que va ésser un precursor de la seva època, s'ha deixat convertir en un fòssil totalment inadequat per a les necessitats de la moderna tecnologia. I així podríem continuar .....

El Govern de la Generalitat, recollint la tradició cultural de la Mancomunitat bastí l'edifici del món científic català damunt els dos pilars esmentats. La Universitat Autònoma de Catalunya i l'Institut d'Estudis Catalans i llurs societats filials. L'ensulsiada de 1939 posà dons fi a

també en les condicions d'accés dels estudiants; en les funcions del sistema respecte de la societat; en els programes; en la forma d'establir les relacions entre professor i alumne, etc.

Independentment dels canvis conceptuals més o menys profunds a que estan sotmeses moltes universitats, són fàcils de detectar algunes tendències definides en la seva evolució. Entre elles la d'organitzar-se en forma departamental (que a Europa no està tan extesa com a Amèrica) i l'adopció de plans d'estudi d'espectre ampli, més formatius que informatius, al mateix temps que afavoreixen o possibiliten una estructuració interdisciplinar dels estudis seguits. El conjunt d'aquestes mesures té una influència notable sobre la recerca que s'hi efectua, permetent-li d'adaptar-se més fàcilment a la visió global dels problemes a que m'he referit al principi i possibilitant també una més ràpida focalització sobre àrees noves d'interès. Les noves estructures permeten també l'adopció de plans d'estudi i de recerca orientats cap a projectes o programes, de forma similar a com es fa a les empreses privades o a les institucions professionals de recerca i desenvolupament. Les universitats han seguit molt sovint línies d'actuació científica basades en "disciplines" i si som conscients de que els temes bàsics de recerca no coincideixen gaire sovint amb questions sistematitzables, sinó que estan relacionats amb projectes complexes, és fàcil deduir-ne que no és aquella la forma més encertada d'actuació.

~~6. La situació a Catalunya~~

A Europa, en general, els models d'universitat son més uniformes i corresponen a la concepció humboldtiana a que m'he referit abans. D'una manera general i fent una aproximació conceptual es podria dir que es poden concebre com un conjunt interdisciplinar per al desenvolupament cultural, per al foment i l'exercici de la investigació científica i del desenvolupament tècnic, i per a la formació de determinades professions.

L'amplitud i la rapidesa del desenvolupament de l'ensenyament superior a Europa constitueixen un fenòmen conegut que ha estat ampliament estudiat. Per donar uns exemples, l'any 1947 Suècia tenia 14.000 estudiants a les seves universitats. El 1960 van passar a 35.000, el 1965 ho van fer a 70.000 i el 1971 van doblar, de manera que els estudiants representaven el 24% del seu grup demogràfic. A França, el nombre d'estudiants ha passat de 200.000 a 900.000 entre 1960 i 1976!.

Les dades anteriors enmascaren dos processos essencialment diferents. L'un és l'expanssió de les universitats anomenades de " élite ", és a dir, lligades a les funcions universitàries tradicionals en universitats encara tradicionals però en lleugera evolució. L'altre és la transformació dels sistemes universitaris elitistes en sistemes de "masses" que exerceixen un elevat nombre de funcions noves (s'entén que noves per a les universitats) en benefici d'una proporció molt més gran de nous grups demográfics. Fins ara, tant a la Gran Bretanya com a l'Europa continental, el creixement s'ha efectuat desenvolupant principalment el sistema universitari tradicional. El problema es deriva de que les entitats antigues no es poden desenvolupar indefinidament. La seva expansió es veu limitada per les seves tradicions, la seva organització, les seves funcions i el seu tipus de finançament. La diferència entre l'ensenyament superior de "masses" i l'ensenyament superior de "élite" no és solament quantitativa sinó també qualitativa. Les dues formes d'ensenyament difereixen notablement pel que fa al percentatge dels grups demogràfics que s'en beneficien i també en la forma en que els estudiants i els professors contemplen llur pertenència a la universitat; difereixen -

¿Com es poden acoplar els mecanismes d'impartir coneixements amb els mecanismes per a generar-los ? I en tot cas, fins a quin punt l'ensenyament de coneixements ha de prevaler sobre la formació de l'individu, i la generació de coneixements ho ha de fer sobre la consecució de la capacitat per a generar-los ?

La resposta no sembla fàcil i, en tot cas, no sembla que hagi estat ni que hagi d'ésser única en el camp d'acció universitari. Admetre a priori una única i generalitzable solució presuposaria una inadmissible simplificació de la realitat de la nostra societat, i a l'ensems, una versió restingida i fatalment centralista del problema.

Els Estats Units son l'únic país del món que ha desenvolupat un sistema universitari que alhora acomoda el major nombre d'estudiants i els majors equips de recerca, i que ha sabut combinar "l'excel·lència científica" amb l'accés generalitzat a l'educació post secundària. Mentre tots estem acostumats a parlar de la "Universitat Francesa", de la "Universitat Espanyola", de la "Alemanya" o de la "Suecа", es difícil parlar de la "Universitat USA". No existeix una entitat ideal i representativa que es pugui considerar com l'arquetip de la universitat americana. El que existeix es una col·lecció d'institucions educacionals, descrites com a "post-secundàries", altament dispars i sense cap factor comú o standard de comparació. Comprenen desde l'anomenat "Junior College" que dóna una formació professional de cicle curt, fins a l'Institut de recerca avançat que incorpora varis premis Nobel. Inclou desde institucions amb un grup d'investigadors fins a campus amb trenta o quaranta mil estudiants.
Cal afegir que no existeix cap ministeri públic central que coordini aquesta gran diversitat d'institucions i de sistemes.

A Europa és tradicional i corrent la oposició entre investigació fonamental i investigació aplicada, fins a tal punt que molt sovint solament s'accepta la fonamental a les universitats. Aquesta oposició no existeix ni té sentit als Estats Units i probablement és degut als origens, essencialment pràctics o aplicats, de les actuals grans universitats investigadores. El resultat ha estat la professionalització de la investigació. La investigació s'ha convertit en un servei professional tal com pot ésser-ho l'exercici del dret o el de la medicina.

Aquest mètode de finançament és el que millor permet la realització d'una planificació i és també el que simplifica la verificació dels resultats obtinguts i la seva adequació al pla establert.

Com a conseqüència dels medis destinats a la recerca i l'actuació de les estructures encarregades de l'elaboració de la política científica s'ha donat últimament un gran impuls a les xarxes d'informàtica i de documentació científica i tècnica. Aquestes xarxes, a través de poderosos mitjans d'informàtica repartida interconnecten entre els diversos centres a fi de poder utilitzar d'una forma recíproca, llurs respectius bancs de dades i llurs centres de càlcul i de documentació especialitzats.

1.3 La universitat i la investigació.

No es pot parlar de política científica sense fer esment d'una manera explícita de la Universitat. No es pot ensenyar ciència sense fer ciència. El professor universitari ha d'ésser el creador d'una part, al menys, de la seva ciència. Solament aquest procés de creació li donarà autenticitat i autoritat en el millor sentit del mot. Aquesta tasca de ~~bisqueda~~ recerca de nous coneixements l'ha de fer el professor universitari a través de la ~~doctorat~~ investigació, íntimament lligada a la seva acció docent. El doctorat ha tingut fins avui una missió important en la consecució del model de universitat occidental, tan influït per a la concepció humboldtiana d'aquesta. La adaptació del "procés creador de la ciència" a les necessitats i requeriments d'una nova societat en ràpida evolució i que demana a la seva universitat l'assoliment d'objectius practicament incompatibles, no ha estat fàcil.

La universitat actual es veu obligada a impartir coneixement cada cop més extensos i en procés dinàmic i casi explosiu d'actualització i de sofisticació a masses creixents d'estudiants, alguns dels quals busquen "l'entrenament" per a la seva futura actuació professional, mentre que d'altres el que volen és la seva "formació" com a satisfacció a la propia demanda vocacional. Mai com ara no ha estat plantejat en forma tan aguda el dilema entre quantitat i qualitat.

orientada als productes cap a una planificació orientada a les funcions, la qual cosa és necessària per a una planificació associada a les necessitats socials.

A la quarta Conferència Parlamentària i Científica celebrada a Florència el 1975 es van fer diverses recomanacions concernents a les orientacions a donar a la política científica : assegurar l'adopció de programes de recerca i desenvolupament a llarg termini pel que fa a la energia, les primeres matèries i el menjar; promoure el reciclatge dels materials a fi de preservar recursos naturals escassos i de reduir la contaminació; estudiar els mèrits relatius dels sistemes centralitzats i dels descentralitzats per a la producció d'energia i per a la transformació de les primeres matèries; millorar i promoure els processos de transferència de tecnologia dels països industrialitzats als països en desenvolupament de tal forma que es trobin tècniques adequades a les condicions socials i culturals dels països receptors; etc. També es va recomanar que els poders públics desenvolupessin programes d'educació a fi de promoure una més àmplia consciència dels avenços de la ciència i de la tecnologia, i de la seva contribució potencial per a resoldre els problemes que afecten a la humanitat, així com dels perills de certs avenços tècnics.

Un altre punt de vista al que ens podem referir pel que fa a les tendències més importants en el panorama internacional, és el relatiu als aspectes financers i tècnics de la recerca.
Els països tècnicament més avançats dediquen aproximadament un 3% o més de llur Producte Nacional Brut (PNB) a la investigació. Als Estats Units, per exemple, les despeses vers la recerca científica es doblen aproximadament cada cinc anys, mentre el P.N.B. sols augmenta al voltant d'un 17/18% en tal període de temps. Això vol dir quina és la importància que aquests països atribueixen a la investigació científica, i si ho comparem amb el 0,2 % del P.N.B. que l'Estat Espanyol hi dedica ens podrem imaginar fàcilment la rapidesa amb la qual ens distanciem dels esmentats països i la dependència total que des del punt de vista científic i tècnic ens hi subordina.

Una de les característiques del finançament de la recerca en els països industrialitzats és l'actuació per programes.

que pretén projectar en el futur l'estat actual del món per a poder preveure la seva possible evolució. distingint el que és inevitable a partir d'avui del que es pot modificar . La futurologia té doncs un caràcter més general que la prospectiva que és essencialment funcional.

La previsió tecnològica o prospectiva es pot definir com una evaluació probabilista, vinculada a un nivell de confiança relativament elevat, de les transferències tecnològiques futures. La previsió tecnològica exploratòria parteix d'una base actual de coneixements segurs i está orientada cap al futur , mentre que la previsió tecnològica normativa determina primer els objectius, les necessitats, els desitjos, les missions, etc. per al futur, i procedeix remuntant-se cap al present.

La prospectiva és una eina cada cop més emprada en els països desenvolupats per a contribuir a orientar llur política científica. Als Estats Units és on les aplicacions industrials de la previsió tecnològica han progressat més ràpidament. És al voltant d'un miler el nombre d'empreses americanes, mitjanes o grans, que han establert un servei d'aquesta naturalesa. Es pot considerar de l'ordre de cent milions de dòlars a l'any la quantitat que aquestes empreses, generalment molt innovadores, consagren a la previsió tecnològica. Aquesta quantitat representa aproximadament un 1% de les seves despeses de recerca i de desenvolupament. A les empreses de punta, l'existència d'un servei de previsió tecnològica eficaç pot implicar, mercè als nous productes, beneficis que assoleixen més de cinquanta vegades el valor total de les inversions dedicades a la funció de previsió corresponent.

Les tècniques de previsió tecnològica han d'ésser inexcusablement tingudes en consideració al planificar la recerca. Tant com a eina al servei de l'esmentada planificació, com a tema subjecte al propi procés de recerca.

La previsió i la planificació tecnològiques s'han anat combinant estretament, fins al punt de que és ja difícil considerar-les com a disciplines independents. Aquest fet està també lligat al pas progressiu d'una planificació de la recerca

ques unida a una insensibilitat de les fortes administracions centralitzades i centralistes pel que fa a les necessitats de la gent a les diverses regions i províncies, molt sovint amb llurs pròpies tradicions ètniques i trajectòries històriques, crea sentiments locals de frustració i demandes d'autonomia.
Pot semblar una paradoxa que quan la realitat de la interdependència entre les nacions es fa patent i augmenta, i el nombre de problemes de caràcter global es multiplica, es doni simultàniament el creixement dispers del nacionalisme. Alexander King, co-fundador del Club de Roma i president de la Federació Internacional d'Instituts de Recerca Avançada, ho explicava dient que el fenòmen es deriva precisament dels nous factors d'escala i de complexitat; existeix simultàniament la necessitat d'apropar la elaboració de les decisions adequades tan con sigui possible dels que en seran afectats i la de tractar els problemes realment globals d'una manera global. Aquests fets tenen una considerable influència en la concepció actual de la forma d'entendre la política científica i la seva descentralització.

1.2 Planificació de la investigació

Del que hem dit fins ara, s'en desprèn que la política científica ha de tenir en compte la recerca de nous coneixements i de noves tècniques amb una visió interdisciplinar i en funció de les conseqüències que en el temps i en l'espai s'en derivin. La planificació de la investigació ha esdevingut una tasca molt complexa que constitueix en si mateixa una ciència sobre la qual s'hi està investigant i s'hi ha d'investigar molt més. Aquesta planificació ha de contemplar, avui, els problemes relacionats amb la gestió dels recursos naturals, incloent-hi les fonts energètiques, així com el problema anteriorment esmentat de la dimensió social dels nous descobriments i de la contribució que les activitats de recerca i de desenvolupament son susceptibles d'aportar a la solució dels problemes socials o dels relacionats amb el sector de serveis.

És evident que en la planificació de la investigació s'han de prendre decisions que són conseqüència no solament d'una situació existent o per a donar resposta a necessitats momentàniès sinó també, i sobretot, tenint en compte els seus efectes a llarg termini. Aquest és l'objecte de la Prospectiva, que està adquirint una importància cada cop més gran com a instrument al servei de la política científica. No s'ha de confondre la Prospectiva amb la Futurologia,

estimulat l'explotació irresponsable de recursos minerals de fàcil obtenció i no renovables. Així, extenses àrees de terres fèrtils han estat sostretes a l'agricultura; la contaminació de l'aire i de l'aigua ha perjudicat o exterminat molt diferents formes de vida a diverses regions del món ...

L'informe sobre "Ciència, Creixement i Societat", conegut com l'informe Brooks, preparat per a una reunió dels Ministres de Ciència dels països de l'OCDE - l'any 1971, recomanava ja que, per sobre tot, la investigació ha d'anar dels objectius estrictament econòmics cap als que tinguin una orientació social així com dels aspectes quantitatius del creixement cap als qualitatius.
Per tant s'ha de determinar de quina manera, amb aquest objectiu, la política científica pot corregir, controlar o prevenir els efectes indesitjables derivats de les activitats científiques i tècniques. L'altre conclusió de l'esmentat informe era que les decisions sobre la investigació científica i tècnica no es poden prendre amb independència dels altres aspectes de les decisions governamentals i que és necessari establir una relació estreta entre la política científica, l'activitat social i econòmica i la responsabilitat governamental.

Un altre aspecte que afecta, a nivell internacional, l'orientació de la investigació deriva de l'actual interdependència de les nacions i de la interdependència dels problemes. En un món de dimensions limitades com el nostre, amb una gran heterogeneïtat en la distribució de les primeres matèries i en la de les regions climàtiques propícies per a l'agricultura i el creixement de grans poblacions, l'interdependència dels diversos països es un fenòmen inevitable.
Si bé l'interdependència, a través de la política i del comerç, sempre ha existit en un grau més o menys important, és evident que el desenvolupament dels sistemes de transport i de transmissió de l'informació així com l'existència de projectes científics i tècnics que exerceixen la seva influència més enllà de les fronteres del país que els ha originat, situa en una nova dimensió el problema de les repercussions de la recerca i el de la corresponent planificació i coordinació.

D'altra part, a moltes de les nacions altament industrialitzades, la complexitat de la societat moderna i de les seves infraestructures científiques i tècni -

INVESTIGACIÓ

per GABRIEL FERRATÉ

Hi ha molts futurs possibles.
Alguns són convenients.
N'existeixen uns pocs que, a més
d'ésser possibles i convenients,
són realitzables.

Fred L. POLAK.

1. [illegible] Problemes i tendències més importants en el panorama internacional.

Està admès 1.2 La crisi de la ciència i de la tècnica

Es han sagut que existeix una interdependència entre el desenvolupament de la ciència i de la tecnologia i el desenvolupament de la societat en el seu conjunt. Aquesta interdependència no ha estat encara gaire ben estudiada, en part perquè la preocupació que es deriva de contemplar els efectes negatius d'alguns aspectes de la utilització dels coneixements científics és relativament recent i, en part, degut a la dificultat de comunicació entre els representants de les ciències "naturals" i de les ciències "socials". És el fenòmen de "les dues cultures" que va denunciar C. P. Snow.

L'esmentat sentiment de preocupació que de fet ja feia temps que estava latent en els ambients científics i polítics s'ha incrementat enormement en aquests darrers anys al posar-se de relleu nous i complexes problemes. Les repercussions de la ~~denominada~~ crisi energètica han agreujat les condicions ambientals en que es troben la ciència i la tecnologia i ha obert un periode de forta discussió i crítica sobre l'orientació a donar a la investigació como a font de coneixements fonamentals i aplicables.

La ciència i la tecnologia, encara que no siguin la causa primària dels problemes, han estat els instruments del gran creixement econòmic del món, que és el responsable de la situació actual. Aquest creixement indiscriminat ha --

./...

quelcom més que un pretext o un instrument per a l'evasió. Aquesta era una de les preocupacions del Debat Costa Brava, el qual en la seva declaració final proposava " la incorporació dels forasters a les forces autòctones més conscients de cada població, per emprendre conjuntament una tasca de defensa del que queda, de recuperació de la riquesa perduda i de restabliment de la vida cívica compartida en plenitud". La cita és d'un document redactat en el 1976 i palesa que la democràcia i la Generalitat no havien estat restablertes encara, però és absolutament vàlida pel que fa a l'objectiu final, tan en la costa, peonera del turisme, com en la resta del país.

La Bisbal, Febrer del 1979

Signat: Joan Cals

ment, obres com el tunel del Cadí poarien abocar a una ràpida degradació d'àmplies zones de la geografia catalana que tenen grans possibilitats turístiques. Molt important és, igualment, un rigorós control i selecció de la localització de les actuacions destinades a residències secundàries així com de la tipología urbanística que utilitzin; en aquest terreny, però, una part fonamental del problema és troba en el lamentable planejament que s'hereta del franquisme, mitjançant el qual s'han qualificat per ser urbanitzades unes superfícies exorbitants, afectant a indrets que és imprescindible salvar. No és tracta doncs, únicament, de vetllar perquè el planejament futur sigui rigorós sinó, també, de racionalitzar i consolidar les actuacions que estàn a mig fer i d'impedir que unes altres puguin tirar endavant. En qualsevol cas, no s'ha d'oblidar que, en el fons de la qüestió, hi ha la patología urbana de les nostres ciutats, per la que sí és desitjable una teràpia forma.

Finalment, des de la perspectiva cultural caldria la potenciació de la dimensió cultural i de comunicació social que el fenòmen turístic porta implícita, si bé sovint és troba deformada degut al predomini dels aspectes mercantils. El tema és especialment interessant a Catalunya, donat el gran contingent de població immigrada que disposa d'un coneixement molt pobre del que és el país. D'aquí s'en derivarien, doncs, tan l'exigència de que el turisme fos assequible a sectors pels quals constitueix encara un consum prohibitiu o, en tot cas, excepcional, com la de que la política turística, en potenciar la dimensió cultural i de comunicació social del turisme, el transformés en

06. Accions de promoció turística.

Des de la perspectiva econòmica general, en vàries comarques de la costa convé una diversificació de l'estructura productiva, ara com ara caracterizada pel predomini aclaparador de les indústries que giren al voltant del turisme i del sector de la construcció. A l'interior i a la muntanya, l'objectiu s'ha d'adreçar a ~~[illegible]~~ reconvertir la integració del turisme en l'estructura productiva preexistent i a explotar-lo d'acord amb un model que respongui, de manera preferent, als interessos de la població autòctona. A nivell general, és important ~~[illegible]~~ obtenir que el turisme contribuï, en termes d'aportació monetària, una proporció dels costos socials que genera notablement més elevada que l'actual.

Des de la perspectiva urbanística i d'ordenació territorial, és desitjable un creixement molt selectiu, en base a l'aplicació de criteris econòmics, urbanístics, socials i ecològics rigorosos. Els interessos del propi sector turístic així ho exigeixen i així ho reconeix el document elaborat per l'Àmbit de Turisme del Congrés de Cultura Catalana quan afirma: "La salvaguarda de la natura i el paisatge ha de ser un dels objectius prioritaris de la nova política turística, tan perquè aquest sector no ha de pretendre expansionar-se a costa del territori i de la seva bellesa i varietat, com perquè el marc natural és la nostra base principal d'atractiu turístic." Evidentment, la situació de la qual es parteix fa que l'exigència de selectivitat sigui essencial en l'espai costaner i en el Pirineu. A l'alta muntanya caldrà que la planificació s'anticipi a l'obertura de les noves comunicacions; altr-

4.- Quina fora la situació desitjable a l'any 2000 ?

Concretarem la resposta des de vàries perspectives.

Des de la perspectiva del sector turístic, seria de gran importància aconseguir una correcció substancial de l'estacionalitat. En un sentit més ampli, ser tutelat per una política oficial eficient i subministradora d'uns mecanismes específics de protecció, col.laboració i defensa essencials i que fan referència, especialment, a:

1er. Preus realistes, en comptes de preus polítics

2on. Incentius per a coordinar, en determinats àmbits, les condicions de contractació de places turístiques.

3er. Foment de les formes artesanals i peculiars de recepció turística i de gastronomía.

4art. Formació professional.

5è Potenciació de les hisendes locals per tal de poder afrontar les necessitats addicionals de serveis i equipaments generades pel turisme.

6è. Ordenació del territori i disciplina urbanística.

7è. Programes d'actuació en l'esfera del sanejament i en el de la millora de les comunicacions cap al país interior i la muntanya.

ció que, en relació a Europa, tenia sobre moltes altres zones turístiques, les quals, d'altra banda, al haver entrat més tardanament en els mercats turístics, no han arribat al nivell d'explotació dels seus recursos que és propi del litoral català, raó per la qual estàn en condicions d'endegar iniciatives turístiques que aquí són practicament impossibles.

La política turística autònoma haurà d'afrontar, amb tota probabilitat, una intensificació dels conflictes entre el turisme i la indústria i, també, amb l'agricultura, de la mateixa manera que es trobarà amb reivindicacions populars freqüents, orientades a frenar el creixement de l'estructura turística de recepció i a garantir la protecció i la utilització pública d'un conjunt d'espais. Junt amb el territori, en determinades comarques o zones l'aigua podria ser una restricció important al creixement de la indústria turística o al de la urbanització.

En definitiva, impulsió del creixement turístic per part de la demanda, generalització i intensificació dels usos turístics en tot el territori i presència en augment de factors limitatius del creixement, sembla que seran els tres grans elements determinants de la dinàmica turística en les properes dècades.

piciat la crisi de l'hoteleria, no són previsibles augments forts de capacitat en el subsector hoteler, essent la tendència favorable al predomini de l'allotjament en apartaments i semblances, a causa de l'estalvi de mà d'obra que signifiquen, fent més fàcil, d'aquesta manera, l'afrontament dels problemes empresarials de l'estacionalitat. Això té el greu inconvenient de donar lloc a relacions capital/treball elevades, desaconsellables des del punt de vista de la política laboral i del desenvolupament econòmic general, però es d'una lògica empresarial innegable. Les formes d'allotjament turístic més intensives en mà d'obra es concretaran en uns supòsits i uns públics ben concrets. En tot cas, la limitació del seu àmbit vindrà compensada per la gran expansió que tindran altres empreses i activitats generades també per la demanda turística (restaurants, bars, comerç, artesania, diversions), la de segona residència i la d'esbarjo.

Quan la política turística assumeixi plenament el seu rol i es exerciri-se a fons, es trobarà amb un sector molt gran, extraordinàriament heterogeni, que treballarà en un context amb externalitats negatives molt considerables (paisatge malmès, platges contaminades, nuclis turístics congestionats i degradats,...) i durant una temporada excessivament curta. Un sector que, degut a la millora de les comunicacions viàries (en especial per la construcció de les autopistes) i a la facilitat d'un transport aeri force assequible econòmicament, està veient com disminuïx la renda de situa-

3.- Quina és l'evolució previsible de Catalunya fins a la fi del segle XX?

D'entrada, l'evolució estarà lligada al comportament que experimentin un conjunt de variables institucionals, econòmiques, polítiques i socials tant a Catalunya com a Europa occidental, en general. Igualment, en l'evolució hi influiran de manera notable les actitudes i les decisions de l'Administració en matèria de política de turisme i d'ordenació territorial. En aquest sentit, s'ha de fer esment de que el projecte d'Estatut de Cau atorga a la Generalitat de Catalunya competència exclusiva sobre ambdues matèries.

Si recollim la línia argumental esgrimida en la part final de la resposta a la primera pregunta, cal preveure una accentuació del fenòmen turístic a Catalunya, tan per la banda de la demanda com per la de l'oferta. Amb les reserves que abans exposàvem, la demanda exterior ha de continuar augmentant i l'interior probablement ho faci amb més intensitat encara, atès que a Catalunya hi ha: a) uns amplis sectors de la població que no han entrat fins al present en la fase de consum turístic regular i, b) una edat de jubilació notablement superior a la mitjana europea.

En la indústria turística, tot i coaptant en que no tornin a repetir-se els esquerros de política turística que tant han pro-

vàries comarques, si bé el model dominant en les actuacions turístiques que s'han portat a terme fins ara no és el més adequat per a enfortir aquesta alternativa. O, altrament dit, els interessos de les comarques en qüestió i els dels seus habitants solen restar en un pla secundari quan es tracta d'explotar turísticament llurs recursos. D'altra banda, aquesta explotació té l'inconvenient d'haver de fer front a unes comunicacions viàries molt deficients.

ells, convé no oblidar els provocats per la privatització d'ús de l'espai que el turisme sol comportar.

Ara bé, l'anàlisi dels problemes lligats al desenvolupament del turisme ha de contemplar, igualment, el desenvolupament del fenòmen de la segona residència i el de les activitats d'esbarjo a l'aire lliure, ambdós molt importants a Catalunya a causa de l'elevat grau d'urbanització que el país presenta i, més en concret, de les exigències creades per la gran aglomeració barcelonina. Segona residència i esbarjo suposen una forta competència pel turisme quan a utilització d'espai "hàbil", i, alhora, reforcen extraordinàriament la ja considerable pressió del turisme sobre el patrimoni natural (el cas dels ports esportius es ben eloqüent).

En un altre sentit, la conjunció del turisme, la segona residència i les activitats pròpies del lleure ha abocat l'espai costaner a uns dèficits exorbitants, principalment en matèria de sanejament i espais públics. Les hisendes locals es troben impossibilitades per atendre al finançament de serveis elementals. Com és obvi, l'anterior representa una pesada hipoteca pel sector turístic, complicant-se la situació per raó dels conflictes dia a dia més freqüents entre turisme i indústria (una mostra dels quals podrien constituir-la els casos de la tèrmica de Cubelles, el de la contaminació de les platges del sector Calella-Sitges, el del contenciós indústria petroquímica de Tarragona i turisme de Salou, i el del port de Palamós.)

A la muntanya, i també al rerapaís, les possibilitats de cara al desenvolupament del turisme son bones i representen una certa alternativa al persistent procés de regressió econòmica de

trial - està en crisi en tan que augmenta el cens d'apartaments, entre els propietaris del quals hi sovintegen, en especial a la Costa Brava, persones estrangeres.

La costa catalana es va anticipar, doncs, des del punt de vista turístic, a la resta del litoral peninsular. A mesura, però, que la indústria turística anà desenvolupant-se a les altres costes espanyoles i, també, a altres contrades del Mediterrà, la catalana s'enfrontà amb una competència que tenia al seu favor quelcom important: unes condicions climàtiques millors. Aquesta circumstància ha repercutit en una accentuació de l'estacionalitat de la demanda estrangera que s'adreça al litoral català.

El turisme receptiu ha representat, a Catalunya, un factor de canvi econòmic, social i cultural de gran trascendència, operant, però, en una situació d'indefensió nacional que ha impedit tan la direcció del creixement de la indústria turística com la racionalització i suavització de l'impacte del turisme sobre els diferents àmbits territorials així com sobre els de la vida col.lectiva. El creixement ha estat caòtic, mancat de planificació o, en el millor dels casos, emmarcat per un planejament urbanístic absolutament especulatiu. La destrucció paisatgística del litoral - no cal dir que irreversible - presenta unes proporcions enormes, mentre en els darrers deu anys han anat proliferant processos semblants al Pirineu. Realment, els costos socials de l'opció turística de Catalunya són de molta consideració i, entre

2.-Quines són les principals característiques que presenta Catalunya?

Catalunya és, actualment, una societat industrial amb un gran potencial d'emissió de turisme i, a l'ensems, un país dotat d'una elevada capacitat de recepció turística. Determinades zones (la Costa Brava) es troben entre les primeres del turisme internacional, el qual fins i tot havia fet acte de presència ja, en determinats punts (Tossa, Lloret, S'Agaró), abans de 1930. Des de mitjans de la dècada dels cinquanta i fins al final de la dels seixanta, en tot el litoral català creixen a un ritme extraordinàriament fort les places d'allotjament turístic. Inicialment dominen les construccions hoteleres, de dimensió reduïda, explotades en règim familiar i amb contractació directa amb el turista o amb l'agència de viatges clàssica (és a dir, no majorista). Més endavant prendrà gran importància la construcció d'allotjament turístic no hoteler (apartaments) i entrarà en escena un tipus d'hoteleria diferent, de tamany molt superior a la tradicional i concebuda per a contractar amb agències majoristes de viatges, les quals, tot sovint, fins i tot contribueixen a finançar els nous establiments ; a tota la costa del Maresme, en algunes localitats de la Costa Brava (Lloret, l'Estartit, Roses...)i en determinats nuclis al sud de Barcelona, aquest és el tipus d'hoteleria predominant, afavorida per la política oficial de turisme. De qualsevol manera, en els darrers deu anys, el creixement hoteler de la costa s'ha pràcticament aturat;la seva hoteleria - tan la tradicional com la indus-

una certa estabilització de la producció industrial i per un gran incrament de les activitats lligades a la difusió cultural, el lleure i el turisme.

cions inevitables al patrimoni natural. La magnitud d'aquestes ~~mateixes~~ és funció, sobretot, de l'actitud de l'Administració i de la beligerància que concedeixi a l'especulació del sòl quan de planificar el creixement del turisme és tracti. Però les afectacions, en qualsevol cas, es produeixen, per vies molt diverses (construcció de ports esportius, obertura de carreteres, ocupació de terrenys agrícoles, incendis forestals, contaminació de platges, etc...). És detectable una considerable preocupació internacional pel tema, estimulada per la ràpida degradació que el Mediterrani sofreix degut a una conjunció de causes - entre les quals sobresurten les d'origen industrial - que perjudiquen seriosament la indústria turística de França, Itàlia i Espanya. Certament, el turisme és font de destrucció però, alhora, víctima de la mateixa.

Finalment, cal dir que a partir de 1970 els corrents turístics internacionals han repres la forta expansió que els havia caracteritzat fins a 1974, però que la continuïtat i el ritme del creixement futur vindran determinats per l'evolució de l'economia mundial. I en relació a la mateixa, les incògnites a les quals s'enfronta la humanitat en materia d'energia, recursos naturals, alimentació i població fan agosarada qualsevol previsió que sobrepassi el mig termini. No, no és fàcil d'acceptar - sobretot si es té present el volum que està assolint l'atur forçós en les economies capitalistes - que 1974 i els anys següents han estat un simple parèntesi. Tot fa pensar en canvis importants i propers en el model de desenvolupament. ¿En la línia preconitzada per l'informe Mansholt, analitzant la problemàtica dels límits al creixement?. És probable; si així fos, les dècades següents es caracteritzarien per

zats (establiments, maquinària....) quan una bona part de l'any resten sense utilitzar . A escala social, l'estacionalitat turística obliga a una sobredimensió dels serveis públics i les infraestructures, que no sol evitar la producció d'estrangulaments d'ordre divers en les àrees turístiques, deteriorant, en conseqüència, les condicions sota les quals té lloc l'estada del turista.

La suavització de l'estacionalitat del turisme, en principi, interessa a tothom, si bé de manera desigual, doncs els seus inconvenients fraqen més fort i més directament tan en les àrees de recepció turística com en la indústria turística. Malgrat els nombrosos intents realitzats a diferents països, no s'ha reixit en aconseguir un escalonament de les vacances, factor clau per a desestacionalitzar la demanda turística. Els elements institucionals que entren en joc (el laboral i l'escolar, principalment) estàn demostrant una gran resistència al canvi; fins i tot es podria parlar, en forçats casos, d'un canvi regressiu, atès que augmenten les empreses que renuncien als torns rotatoris de vacances i prefereixen interrompre la producció durant tres setmanes o un mes. El que sí té lloc - però és origen d'una nova estacionalitat - és el fraccionament de les vacances o, més exactament, la dedicació dels dies de vacances que és guanyen, per ampliació del periode vacacional, a fer turisme a l'hivern(al voltant de Nadal i Cap d'Any) i/o a la primavera (Setmana Santa).

L'explotació turística del territori comporta unes afecta-

de la setmana laboral, que ha generalitzat l'alliberament del dissabte i per tant, institucionalitzat el "week-end". D'aquí neixen dos fenòmens, no sempre fàcils de dissociar, que han adquirit una gran magnitud: el de la segona residència (o residència secundària) i el del turisme de cap de setmana.

La segona residència cal entendre-la com profundament lligada i determinada pel procés d'urbanització característic del model de desenvolupament econòmic actual i per la patologia urbana que del mateix s'en deriva. La degradació del paisatge urbà i, en general, la pèrdua de qualitat de vida en les ciutats són, junt amb la necessitat de retrobar un medi físic compensador de la fatiga urbana i la mitificació - estimulada per la propaganda- de la residència secundaria com a mitjà per l'alliberament personal i familiar, les causes principals de dinamisme que caracteritzen aquest fenòmen, el qual té a la base - com el del turisme - el creixement del poder adquisitiu per part de sectors molt amplis de la població.

És evident, després de tot l'anterior, que el turisme-i també la utilització de la segona residència- es caracteritza per l'estacionalitat, tan si el mòdul que es pren per analitzar la seva distribució temporal és la setmana com l'any. Per la indústria turística, la concentració de la demanda turística es un greu problema des de varis punts de vista, començant per la càrrega econòmica que suposa l'amortització dels importants actius immobilit-

l'estandardització del producte turístic, sistema per a reduir el cost. A l'ensems, l'estandardització sol significar també el posar a la venda, juntament, el transport, l'estada i certes activitats a desenvolupar en el nucli turístic. Aquesta és la funció que realitzen les agències de viatges majoristes (" tour operators") les quals controlen en l'actualitat una quota important dels mercats turístics, en especial en els casos de turisme que comporta viatge aeri o desplaçament llarg. És freqüent el que les agències majoristes realitzin inversions per a crear places d'allotjament turístic a les zones receptores, com ho és, també, la seva participació en el capital de les empreses de transport o subsidiàries, donant lloc, per tant, a processos de concentració vertical dins la indústria turística que actuen en perjudici de les economies de les àrees receptores.

Des d'un bon començament, hem associat el fet del turisme de masses al de les vacances pagades. La correlació entre els dos és ben evident i, en conseqüència, l'evolució d'aquest darrer - en la seva durada i distribució - és el que ha d'explicar, en bona part, el futur del turisme. En aquest sentit, s'ha de remarcar la tendència a l'allargament de les vacances, la qual cosa ha portat a que, en la majoria de països membres de l'O.C.D.E. i en els sectors productius més importants per la mà d'obra ocupada, tinguin una durada al voltant dels trenta dies, mentre comencen a produir-se ja períodes vacacionals més amplis. De totes maneres, el creixement dels dies de vacances ve frenat per l'escurçament

del fort increment que experimenta l'allotjament turístic a Iugoslàvia i a Grècia així com al Marroc i a Algèria. L'entrada del nord d'Àfrica en el mercat turístic ha de contemplar-se, alhora, com la resposta a la necessitat d'ampliar l'oferta turística en l'alta temporada - cosa cada vegada més difícil en les zones espanyoles i italianes - i com la recerca d'una oferta més barata, però, també, com una manifestació de la importància que està prenent el turisme a distàncies llargues, el turisme a països exòtics, un cop els destins clàssics perden l'atractiu del que és nou, desconegut. Diguem, igualment, que, de manera accelerada, la muntanya i els esports d'hivern estan incorporant-se al turisme de masses.

La tendència a desplaçaments mes llargs està qüestionada però, ara com ara, i, val a dir-ho, com tantes altres tendències de les societats industrials o post-industrials, pel problema energètic. Fins a 1974, la reducció - en termes relatius - del cost del transport havia estat un factor clau tan per ampliar el consum turístic com per afavorir els destins turístics molt allunyats dels mercats emissors; els vols chartes demanda han estimulat considerablement aquests processos. En els darrers anys, l'encariment de l'energia ha provocat un salt endarrera i obert un interrogant que no té resposta clara.

La massificació del consum turístic es veu acompanyada per

TURISME

1.-Quins són els problemes i les tendències més importants en el panorama internacional?

D'ençà la segona meitat dels anys cinquanta, i lligat a la vitalitat que caracteritza les economies dels països occidentals una vegada superat el trauma de la segona guerra mundial, el fenòmen de les vacances pagades i del consum turístic s'estenen a tots aquests països i a sectors cada any més amplis de la seva població. Neix, així, el turisme de masses, un dels fets cabdals de les societats més avançades. El desplaçament, en els mesos de juliol i agost, de milions de famílies a altres regions o països per a disfrutar de les vacances ha esdevingut una escena habitual i gairebé un ritu. Fer turisme ha deixat de ser privilegi d'uns pocs mentre, per a molts, adquireix la condició de consum assequible i fortament desitjat i, com a tal, s'ha situat en l'origen d'una demanda amb tendència clara a l'expansió.

El gruix del turisme de masses té, com a centre d'atracció i destí, el mar, les platges i els litorals de països de la zona ~~templada~~ temperada o càlida. Per l'Europa occidental -juntament amb els Estats Units, el més important mercat emissor de turisme - aquest destí es el Mediterrà, i, a la capçalera de les zones receptores, les costes d'Espanya i d'Itàlia. Cal fer esment, però,

Qüestionari orientatiu que fou lliurat a l'autor de cada matèria

Quins són els problemes i tendències més importants en el panorama internacional ?

Quines són les principals característiques que presenta Catalunya ?

Quina és l'evolució previsible de Catalunya fins a la fi del s. XX ?

Quina fóra la situació desitjable a l'any 2.000 ?

ria, l'activitat prospectiva, i per tant polèmica, sobre el futur a mig termini.

Es per això que hem proposat l'elaboració d'aquest treball col.lectiu, en el qual, els especialistes que hi han intervingut ho han fet sense posar-se prèviament d'acord, per tal de que tothom hi manifestés sense influències la seva perspectiva, això explica que en algun cas las tesis d'uns i altres no siguin pas coincidents i constitueixin ja un primer element polèmic.

En l'hora actual, quan la reconstrucció de Catalunya es troba en una fase en la que compta ja amb alguns d'aquells instruments indispensables que caracteritzen les societats democràtiques, pensem que aquestes aportacions, i el conseqüent debat que poden contribuir a generar, són una mostra de vitalitat i esperem que siguin útils.

La data de l'any 2.000 és per a tots un desafiament en el sentit de que hem de ser capaços de cicatritzar les ferides produïdes per les èpoques adverses i bastir un país fidel i obert a tots.

Nota introductòria

L'elaboració de treballs en els quals intervenen diversos especialistes des de les seves perspectives i tècniques pròpies ha estat i és una pràctica habitual a molts països i, per tant, també a Catalunya.

Concretament, en les últimes dècades, malgrat les dificultats que imposava la dictadura, han aparegut alguns treballs d'aquestes característiques, treballs que han resultat d'una gran eficàcia pel fet que han contribuït a orientar l'opinió pública respecte a determinats temes.

Així doncs, amb aquesta experiència ens proposàrem de convidar a destacats especialistes per a que redactessin quines eren les perspectives desitjables per a Catalunya en el ja proper tombant del segle.

Per què hem fixat l'any 2.000 com a element de reflexió ? En realitat pensem que és ja una data a mig termini que permet una certa perspectiva i és prou immediata com per projectar-nos-hi amb un cert fonament.

Altres elements han aconsellat l'elaboració d'aquest treball conjunt. En primer lloc, és evident que Catalunya acaba de superar una de les etapes més adverses de la seva història, etapa durant la qual un objectiu col.lectiu s'ha imposat a tots els altres, l'aconseguir la supervivència com a poble, neutralitzant l'agressió sistemàtica que rebíem per part de l'aparell de l'Estat. Som, doncs, en l'actualitat, després de molts d'anys, en unes circumstàncies esperançadores.

Segonament, en la present etapa de reconstrucció democràtica que a Catalunya passa fonamentalment per la consolidació de la Generalitat, els problemes immediats són de tal magnitud que semblen absorbir tots els nostres esforços i no deixen lloc a la que pensem continua essent necessà-

d'un fet nou. Si observem, a la Taula 2, la classificació de les quatre províncies catalanes dins les 50 espanyoles per als períodes 1961-1965 i 1969-1972 veurem que, tret del sexe masculí a la província de Barcelona, tots els altres indicadors han empitjorat relativament.

TAULA 2

Les raons d'aquest procés cal buscar-les, més que en els progressos d'altres províncies, en l'estancament i fins i tot l'agreujament de les probabilitats de mort a certes edats que s'observen a Catalunya a partir de 1965, trencant una tendència secular a la baixa interrompuda només per l'epidèmia gripal de 1918 i la guerra civil i seqüeles.

Si observem les taxes de mortalitat per sexe i edat de les quatre províncies catalanes a 1965, 1970 i 1975, (Apèndix) veurem que, de 34 grups considerats per a cada província, entre 1965 i 1970 n'empitjoren 4 a Barcelona, 8 a Girona, 7 a Lleida i 11 a Tarragona; i que entre 1970 i 1975 n'empitjoren 9 a Girona, 14 a Lleida i 6 a Tarragona (no tenim dades per Barcelona a 1975). Si per a limitar possibles efectes aleatoris només retenim aquells grups que han empitjorat entre 1965 i 1975, en trobem 3 a Girona, 7 a Lleida i 4 a Tarragona (sense dades per Barcelona)(1). Això s'acompanya de l'estancament de molts altres grups.(2)

Aquest fenomen d'estancament o agreujament de la mortalitat per a certes categories no és solament nostre, sino que s'està produint a molts països i en particular a aquells que havien assolit nivells més baixos de mortalitat. Les explicacions més freqüents es poden resumir com segueix:

Blume

Té els originals de
Catalunya 2-000

Falta
- Sala Neuals X
- Introducció X
- Via Taltabel

25 · VI · 79

Gràfic 0 — A l'exemple de Barcelona pot apreciar-s'hi la sinusoide de la inversió en infraestructura diferenciada a quatre fases molt alternants. Relacionada (amb a la dreta) amb el creixement de població i sòl ocupat (segons trajectes). La desproporció explica el caràcter distret que la infraestructura (o la seva manca) anirà donant a la ciutat en cada període. Encara, la comparació amb els instruments quinquenals de vivenda i habitants emmarca més exactament el desenvolupament ciutat i inversió, accentuant-ne gairebé inversament.

Gràfic 1 — Nuclis urbans de Catalunya segons tamany i dinàmica (A: ciutats madures; B: ciutats recents; C: ciutats parades; D: ciutats buides).

Gràfic 2 — Població de les principals ciutats de Catalunya el 1920, 1950 i 1970, i nombre de ciutats de cada tamany al llarg d'aquests períodes.

Gràfic 3 — Proporcions parcials del poblament de Catalunya des de 1930 a 1970. La població en nuclis inferiors a 5.000 habitants s'mantè gairebé constant en valor absolut (els pobles no desapareixen). El grup de població entre 5.000 i 10.000 habitants triplica un pes demogràfic, les ciutats entre 10.000 i 250.000 no ~~no~~ solament multipliquen el seu volum poblacional absolut, sinó que van guanyant cada dècada una proporció creixent del total, amb major força encara que les centres capitals (per damunt dels 250.000 habitants).

Gràfic 4 — Trajectòries canònigues de les evolucions demogràfiques de les ciutats catalanes (A: madures; B: recents; C: parades; D: buides).

gráficos
del artículo de Manuel Solà-Morales
"Capital y ciudades en Catalunya: una perspectiva

Gráfico 0. En el ejemplo de Barcelona puede apreciarse la sinusoide de la inversión en infraestructura diferenciada en cuatro fases muy alternantes. Relacionadas (hacia la derecha) con el crecimiento de población y de suelo ocupado (según tipos), la desproporción explica el distinto caracter que la infraestructura (o su carencia) irá dando a la ciudad en cada periodo. Todavía, la comparación con los instrumentos quinquenales de vivienda y habitantes, mas exageradamente enseña el desequilibrio entre ciudad e inversión, acentuándose casi inversamente.

Gráfico 1. Nucleos urbanos de Cataluña según tamaño y dinámica (A: ciudades maduras; B: ciudades recientes; C: ciudades paradas; D: ciudades vacias).

Gráfico 2. Población de las principales ciudades de Catalunya en 1920, 1950 y 1970, y número de ciudades de cada tamaño a lo largo de esos periodos.

Gráfico 3. Proporciones parciales del poblamiento de Catalunya, desde 1930 a 1970. La población en núcleos inferiores a 5.000 habitantes se mantiene casi constante en valor absoluto (los pueblos no desaparecen). El grupo de población entre 5000 y 10.000 hab. triplican un peso demográfico. Las ciudades entre 10.000 y 250.000 no solo multiplican su volumen poblacional absoluto, sino que van tomando cada década una porporción creciente del total, con mayor fuerza todavía que los centros capitales (por encima de los 250.000 habitantes).

Gráfico 4. Trayectorias características de las evoluciones demográficas de las ciudades catalanas (A. maduras; B. reciente; C. paradas; D. vacias)

Gráfico 5. Crecimiento de población de las ciudades "maduras" (1920-1970).

Gráfico 6. Crecimiento de población de las ciudades "recientes" (1920-1970)

Gráfico 7. Crecimiento de población de las ciudades "paradas" (1920-1970)

~~Gráfico 8. Crecimiento de población de las ciudades "vacias" (1920-1970)~~

errata P.S. la nota a pié de página nº (10)
debe decir :

(10) vid. nuestro artículo "El suburbio comercial", CAU nº 10, Barcelona 1971

De la distribución de población por grupos de ciudades (gráfico 3) señala que, a pesar de la distorsión representada por Barcelona y las ciudades de su entorno, hay un grupo de una treintena de ciudades entre 10 y 100 mil habitantes y situadas fuera del continuum barcelonés. Estas "treinta ciudades" tienen ya hoy una población superior al millón de habitantes y ofrecen la capacidad potencial de ser, en su conjunto, la segunda capital de Cataluña. "Ciudad" repartida, dispersa y discontínua, que superaría en cambio los desajustes internos con que se encuentra la primera ciudad y las desventajas impuestas por ella al resto del territorio.

Son, sobre todo, las ciudades "maduras" las que, disponiendo de un soporte importante (y en cierto sentido, sobre abundante) de servicios y de infraestructura, pueden absorber crecimientos notables sin perder su calidad urbana y su articulación espacial. Ciudades que no debieran exprimirse indefinidamente pero donde todavía el capital fijo por habitante es notable. Tambien son las ciudades "recientes" donde la obligada inversión nueva en dotación infraestructural y equipamiento ha de permitir su reconversión en centros urbanos populares y autónomos.

Es el conjunto de todos ellos, esa segunda Barcelona múltiple, lo que puede suponer la verdadera alternativa de futuro. La transformación en estos términos del modelo macrocéfalo actual exigiría unas bases de gestión urbana diferentes que tomasen como alternativa, según esta tesis, el fomento de la capacidad de aquella treintena de ciudades. Ello seria factible por las grandes posibilidades de crecimiento que la urbanización acumulada históricamente como capital fijo viene ofreciendo en aquellas ciudades (crecimiento por agregación de incrementos de notable tamaño global con costo marginal bajo y alto control relativo sobre el nuevo suelo urbano) hacen factible esta hipótesis. Y la nueva articulación entre los núcleos que conforman en su conjunto esta segunda capital, podria configurarse mediante una política de inversiones en nuevas formas de infraestructura menor, abundantemente localizadas fuera de Barcelona. Pero, sobre todo, unas formas más modernas en la organización de los servicios, públicos y privados, han de permitir un sistema de urbanización más flexible en su uso pero más preciso y más racional en su implantación. El orden policéntrico de la estructura territorial catalana ha de ser el esqueleto de esa organización. Y nuevas formas de urbanización tendrán que ensayarse, en consecuencia, para hacer posible esa aparente continuidad.

IV. UNA PERSPECTIVA DE FUTURO: LA CATALUNYA DE LAS TREINTA CIUDADES.

El entendimiento de la actual estructura territorial que hasta aquí se ha pretendido, busca sobre todo proporcionar bases sólidas sobre las que fundar una estrategia de futuro, en la que unas nuevas condiciones políticas (y teóricas) en la gestión del territorio conduzcan su transformación en un sentido progresivo.

Se trata, efectivamente, de proponer un modelo alternativo a aquél que la irracionalidad de un capitalismo fraccionario ha ido porpiciando, como modelo de explotación y de expolio del territorio sin beneficio para la mayoria. Pero a la vez, un modelo alternativo que encuentre su soporte real en la especificidad la propia estructura territorial y en sus potencialidades implícitas, hasta aquí sólo aprovechadas a medias.

Si la estructura que hemos descrito en su base catastral, en su formación industrial, en sus mecanismos de inversión y en su sistema urbano ha posibilitado inconvenientes funcionales y graves injusticias sociales, a la inversa, potenciado en sus aspectos positivos puede resultar sin duda especialmente favorable para una ordenación territorial moderna y progresiva. El caracter de multiplicidad y complementariedad de sus núcleos, el continuo gradiente de sus tamaños y el policentrismo de sus nucleos hace del sistema de ciudades un patrimonio excepcional para un futuro equilibrado de las actividades en el espacio, tanto desde el punto de vista social como económico. Pero tambien la estructura fundiaria de los núcleos, la importancia de la propiedad mediana, de los cascos antiguos, de las comunicaciones comarcales son una base importante de la que pocos paises en Europa pueden disponer en importancia equivalente.

¿Cual pudiera ser una imagen de ese modelo alternativo, hacía el que el futuro territorio de Catalunya puede transformarse?.

de la yuxtaposición de los servicios de acceso individuales imprescindibles; las infraestructuras potentes y generales que han existido, como los ferrocarriles suburbanos de los años 20, han provocado en estas ciudades, dada su priximidad sin contigüidad con Barcelona, procesos de crecimiento degradado.

Entre las restantes ciudades, las de trayectoria sostenida (C) serían las "ciudades ~~colaneadas~~ paradas"; las de trayectoria regresiva (D), las "ciudades vacías". ~~Pero~~ No vamos a entrar aquí en su descripción particular. Quizá sea suficiente la presen aproximación para ilustrar lo que de característico y diverso significa, en la estructura territorial catalana, su sistema de ciudades, y las características urbanísticas que cada uno de sus grupos presenta.

residencia que se construye se encuentran con amplias posibilidades de utilizar las infraestructuras antes construidas mediante prolongaciones y extensiones de las mismas a costos muy bajos.

El que hayan sido relativamente suaves los crecimientos de estas ciudades en los últimos veinte años es un hecho importante que conviene entender: por una parte, que se hayan mantenido a un ritmo menor que la explosión del centro macrocéfalo se explica en la meda que la apetencia de los operadores protagonis del crecimiento reciente ha llevado a imponer más el modelo polarizado; pero, por otra, se ha de decir que ello no ha sido porque estas ciudades no sean poten cialmente "lugares rentables", sino porque la naturaleza de las inversiones en infraestructuras en estos últimos años ha hecho que no resulten así. En cambio, por haber estado apartadas del protagonismo que hubiese sido "lógico" -en términos capitalistas-, han sufrido mucho menos las hipotecas y los problemas que se planteaban al suburbio comarcal y ofrecen, por ellomismo, todavía, una capacidad muy alta de crecimiento.

Estas ciudades podrían ser llamadas, con justicia, "ciudades maduras". Por contra, las de la segunda trayectoria dinámica (B) serían "ciudades recientes".

Son estas "ciudades recientes" caracterizadas por fases de crecimiento de población elevadísimo en d periodo 1960-70 (entre 150 y 200 por 100 aproximadamente), y fuertes, tambien, en el periodo 50-60 (alrededor del 80 por 100). Este crecimiento de los últimos veinte años se produce en torno de cascos urbanos de pequeño tamaño y muy precaria dotación de infraestructura: podríamos decir que estas ciudades nacen en 1950. Algunas de ellas, que tenían cierta entidad y tamaño en los años 30, habían llegado a aquella situación a un ritmo de crecimiento semejante experimentado en los años 20-30.

A este grupo de ciudades pertenecerían las del continuum barcelonés y algunas otras que, en una relación semejante de dependencia respecto a otras aglomeraciones secundarias próximas, han servido antes para caracterizar el suburbio comarcal. Son ciudades que han crecido sin otra infraestructura que la surgida

un esquema radial que traducía espacialmente una integración económica general A partir de la construcción de los ferrocarriles se podrá hablar de un sistema de ciudades jerarquizado. Pero, sí es importante la relación entre ciudades que supone esta infraestructura, resulta imprescindible entender que ello es así en la medida en que el ferrocarril es un elemento urbano que estructura tambien el interno de la ciudad: la estación, más o menos alejada del casco urbano en el momento de su construcción, se hace elemento accesible, incluso monumental, gracias a la construcción de un paseo entre ella y el centro de aquella ciudad mercantil señalando, al mismo tiempo, los ejes de expansión de la ciudad que, a partir de este momento, se pretende y realiza como industrial. Despues del ferrocarril -realizado en ciertos casos en las primeras décadas del siglo XX como "carrilet"- serán los planes de Ensanche los que caracterizarán la configuración física de estas ciudades maduras y, sobre todo, los medios según los cuales se regulan sus transformaciones y se atiende a su dinámica de crecimiento. Enseguida se construirán las nuevas infraestructuras: redes de alcantarillado, de electricidad, de agua, gas...; es a partir de este tejido construido de servicios a la residencia y a la industria (es decir, a los factores de suelo, trabajo y capital) que podrán entenderse las ciudades como generadoras de economías de aglomeración (en su homogeneidad) y de economías de escala (en su jerarquía).

Hasta los años 30, estas ciudades, conformadas según estos tipos de inversión en infraestructuras, experimentarán un crecimiento productivo, diferente y jerarquizado (por tamaños de ciudad habrá unos umbrales de inversión productiva), pero las actividades económicas así especializadas del sistema de ciudades modernas definirán, en su conjunto, la estructura productiva y financiera capitalista, que a pesar de sus desajustes internos no presenta características de dualidad.

El crecimiento de estas ciudades, entre los años 30 y 50, no se estanca, aunque decrezca su ritmo de crecimiento, y el nuevo suelo que se urbaniza y la nueva

Por otra parte, en todos los niveles aparece alguna ciudad de dinámica especialmente potente. Otras en cambio son de crecimiento más lento y sostenido. Otra practicamente estables, y algunas incluso decrecientes. Es decir, que atendiend a la singular dinámica de cada una de ellas, y agrupandolas luego según comportamientos análogos, detectaríamos cuatro principales trayectorias representativas de las dinámicas de crecimiento de las ciudades catalanas (gráfico 4): A) el crecimiento constante y acumulativo desde hace 50 años; B) crecimiento intensivo intermitente; C) sostenimiento sin casi variación; D) lenta regresión. (11

¿Qué tidpo de ciudades se agruparían en cada una de esas trayectorias? ¿Reflejan cada una de estas dinámicas, características peculiares de los problemas, y la estructura de las ciudades que agrupan? ¿Podemos deducir de ellas, alguna hipótesis sobre su capacidad de transformación futura y sobre el propio progreso conjunto de la estructura territorial de Catalunya?.

Por ejemplo, las ciudades del primer tipo (A) se caracterizan por una curva de crecimiento con dinámicas apreciables en los periodos 20-30 y 50-70 (alrededor del 20 por 100); su crecimiento en estos periodos ha actuado siempre sobre un casco urbano -es decir, sobre un stock de obras de urbanización- de medidas y entidad considerable respecto al nuevo crecimiento. Han sido estructuras urbana generadas poco a poco a través de un proceso histórico que ha dejado en estas ciudades, precisamente en sus tipos edificatorios, en el tipo de sus calles y en sus plazas, en los servicios de que gozan o que han tenido en otros momentos, la impronta de las transformaciones experimentadas en su organización social y productiva. Son ciudades de muy diversos tamaños -entre cinco y cincuenta mil habitantes- que han tenido una significación especial en la historia de Cataluña y que denotan el sentido general que han tenido las sucesivas obras de urbanización. Así, entre los años 1850 y 1884, la construcción de los ferrocarriles va a suponer la inversión decisiva en la construcción de una red y una jerarquía urbanas en el sistema de ciudades articulándolas entre sí y con Barcelona según

(11). La presentación inicial de estos datos, en Joan Busquets: "Macrocefalia barcelonina o ciutats catalanes", Congrés de Cultura Catalana, El Prat de Llobregat, 23-1-1977.

antes referidas que pretenden estructurar el centro de la gran capital en relación al territorio, atraviesan esta primera corona casi sin darle servicio y provocan en cambio efectos graves de barrera, rompiendo internamente las zonas.

2) Pero sería demasiado esquemático pensar que el resto del país puede entenderse sólo como territorio periférico del área central barcelonesa. La mapificación de las ciudades por tamaños sugiere ya (gráfico 1) que la incontestable importancia de la aglomeración de Barcelona tiene que ser matizada si se valoran los recursos y las posibilidades que la red urbana ha tenido históricamente, y mantiene todavía a pesar de esa distribución polarizada. La macrocefalia en el Principado no puede ser asimilada sin caer en mixtificaciones a los ejemplos de capitalidad centralista (francés, austriaco) o tercer mundista (latino-americano) con la red urbana rota y sin articulación, y una mucho mayor jerarquía entre sus núcleos.

En efecto, si nos fijamos en la dinámica de crecimiento de los núcleos urbanos en Catalunya, encontramos una dimensión más explicativa que la del propio tamaño para entender la situación actual del territorio catalán, y sus tendencias cara al futuro. Si contemplamos no sólo la evolución de cada una de las ciudades, sino la evolución de las familias escalares de ciudades (grupos de ciudades de cada talla o tamaño) veremos cómo el número acumulado de ciudades para cada grupo, va creciendo siempre, en los últimos cincuenta años, en todos los grupos. Es decir que, considerando núcleos por encima de los 2.000 habitantes, cada vez hay más ciudades de todos los tamaños: la concentración urbana se produce, por tanto, a todos los niveles (en todos los rangos) (gráfico 2). La evolución conjunta del volumen demográfico que suponen estos grupos aparece en el gráfico

Quiere decirse que no aparece discontinuidad dimensional entre el centro urbano principal y el orden nuclear del resto del territorio, sino que ese proceso de asentamiento antes caracterizado ha permitido asegurar en buena parte una estructura contínua de implantación en la que, consecuentemente, la distribución de servicios, las comunicaciones, la residencia y las actividades se articulan con notable regularidad.

e) El sistema de ciudades urbano. Ciudades "maduras" y "recientes", "paradas" y "vacías".

Las características de la industrialización en Catalunya, de la estructura propietaria de la tierra y del proceso de inversión infraestructural que hasta aquí hemos descrito ayudan a entender la actual situación del sistema territorial. Entendemos que sólo a efectos de estudio, y aceptando las implicaciones que todo modelo de análisis supone, podemos interpretar este sistema como bajo la dualidad centro barcelonés-periferia catalana, modelo que ha dado en repetirse bajo diversos fines en los distantes ~~modelos~~ momentos de la historia de Catalunya (9), y que en la actualidad pasa por la más o menos técnica formulación de la idea de "macrocefalia" barcelonesa. Este esquema nos interpreta el territorio catalán, efectivamente articulado en dos sectores (el centro barcelonés y el resto de territorio). ~~Matizando,~~ En base al sistema de asentamientos que hemos contemplado, este esquema podemos entenderlo matizado así:

I) El centro barcelonés, en el que cabe distinguir: a) la zona central del municipio de Barcelona, sometida a fuertes presiones de densificación, y, como consecuencia, a la congestión en la circulación arterial, a iniciativas de remodelación que sustituyan los barrios residenciales populares céntricos por nuevas actuaciones, y a fuertes operaciones de infraestructura de accesos (cinturones, metro, enlaces ferroviarios, aparcamientos subterráneos).

b) el suburbio comarcal, que toma el protagonismo en cuanto al crecimiento poblacional en los últimos años (el 70% en la década 1960-70), y tambien en cuanto a la ocupación de suelo (65% del total de suelo urbanizado (10)- viniendo a ser el destino genérico de nuevas ~~previ~~inversiones industriales y de desplazamientos desde el centro.

En conjunto, este proceso de crecimiento suburbial ha sido consumidor intensivo de suelo, con un coeficiente muy alto en extensión superficial por vivienda o por habitante y año. En cambio, la falta de espacios públicos y elementos colectivos es general, y el acceso a servicios y dotaciones muy escaso, por no decir inexistente. Prueba de estos argumentos es el hecho que aquellas infraestructuras

(9) ~~"Cap i casal"~~ "Barcelona, capital de Catalunya", "Gestione Barcelona", etc. ~~"Barcelona"~~.

(10) vd. nuestro artículo "El suburbio comarcal", CAU, nº 20, Barcelona 1968

y las carreteras construidas hasta 1880 vienen a preparar el marco territorial que ha de posibilitat el gran crecimiento urbano del fin de siglo. Las inversiones en servicios públicos, que traerán agua, gas, alumbrado, transporte público, dotarán a ese crecimiento de las condiciones que el consumo colectivo necesita y está preparando a absorver (financiera y fiscalmente).

Otra vez aquí, el paso de los años dejará obsoleto el caracter avanzado (infraestructural) de aquellas primeras inversiones, reconduciendo al ritmo de la rentabilidad de su explotación la vida pública de esos servicios municipales.

Un diagnóstico del problema urbano en Catalunya, hoy, ha de contemplar la importancia de ese hecho: que la gran infraestructura del territorio catalán está hecha de este modo: que el enormemente potente, pero estancada; que es extensa pero quebradiza. Porque la mayor parte de sus inversiones públicas han dejado de ser "capital fijo" para el país -y tienden a los beneficios de la obsolescencia-, o buscan ciclos de amortización y beneficio más y más cortos (autopistas)- y tienden por tanto a los del despilfarro.

Frente a ellos, el peso de inversiones fijas más constantes, como las necesarias en carreteras, en parques naturales, en costas y litorales, en energía han sido desproporcionadamente escasas. Son bien conocidas, a este respecto, las contínuas reclamaciones que a la Administración Central se han hecho en todo momento. No es de extrañar, pues que vemos como para hacer nuestras ciudades han sido más importantes las estaciones que los parques, más débiles las carreteras que las comarcas, y más potentes las concesionarias que sus servicios, y hoy sean los suburbios mayores que los ensanches.

los ferrocarriles de montaña y de vía estrecha (carrilets), que llegan a constituir en una extensa red de más de 500 Km. y que progresivamente son desmantelados, precisamente cuando su utilidad como servicio público seria máxima, junto al agotamiento de su explotación empresarial rentable, son otro episodio significativo de ese proceso de estructuración territorial de Catalunya, a la vez vigoroso y precario. Vigoroso, por cuanto en ciertos momentos alcanza una extensión inusitada que permitirá apoyar durante años una expansión que muy dificilmente hubiera fomentado el poder público. Precario, precisamente por la falta de continuidad de inversiones públicas que, no siendo talmente públicas, se ven interrumpidas al ritmo discontínuo de la oportunidad de explotación.

El segundo y grande componente de la inversión en infraestructura es el de los servicios. Las sociedades inversoras en la construcción y explotación de servicios urbanos van adquiriendo importancia prioritaria a partir de 1870. En 1877 se constituye la sociedad franco-belga Companya de Aigües de Barcelona, en 1877 se multiplica por diez la extracción de aguas de Montcada. De los 45 kilómetros de red de esta última sociedad se pasa en 1900 a los 1000 Kilómetros de la Sociedad General de Aguas (fusión de las compañias parciales anteriores, en la construcción de un "monopolio" bien significativo). Piénsese que en 1868 se realiza un proyecto, que no llega a cristalizar, de un canal de 120 kilómetros de traida de aguas del Ter para una población de millón y medio de habitantes (cuando Barcelona rondaba los 300.000). Junto al agua, pensemos en el proyecto de saneamiento de Garcia Faria, trascendental para la materialización del Ensanche Cerdá, y en las inversiones en transporte y energía de los primeros años de este siglo (50 kilómetros de tranvías en 1905, centrales térmicas de San Adrián y el Paralelo, electrificación urbana...).

Uno y otro tipo de inversiones en infraestructura (ferrocarriles y servicios públicos) suponen una acumulación de capital en la ciudad comparable en importancia tan sólo a la inversión que se produce a partir de 1969; las ferro-vias

interpretarse como el requisito del desarrollo capitalista no tanto como articulación de un mercado de productos cuanto de mercado de factores (capital, trabajo y suelo) que fluyen a las ciudades como lugar de acumulación de los mismos, lugar de cuya construcción se derivan plusvalías ahora dominantes.

De hecho, la configuración del "ocho catalán", mucho antes que la conexión llegara nunca a Zaragoza, de donde, en cambio se suponía tenía que venir la conexión con la red nacional que daría justificación económica inter-regional al proyecto -muestra a las claras la fuerza del sistema de ciudades y áreas industriales locales que, capaz de abastecer una red de transportes internos más tecnificados, se ha reconocido y confirmado en la configuración que las inversiones ferroviarias van siguiendo.

Naturalmente, una vez implantado, el ferrocarril consolidará este orden territorial del cual nacía, en cuanto garantizaba la "explotación" rentable de las líneas; y de algún modo, la explotación se convertirá en verdadero servicio público durante años, cuando el transporte que ofrece venga a cubrir efectivamente una demanda que va consolidándose, y que el propio ferrocarril ha contribuido en parte a crear. Pero, ya en este siglo, la progresiva descapitalización del servicio, la falta de renovación del material y del mantenimiento, han ido convirtiendo aquella inversión en menos capaz de responder a la función infraestructural que tomó en su origen, y que aparentemente mantendía. Excep líneas de conexión nacional e internacional (y aún esas), las líneas de recorrido interior son obsoletas precisamente por esa falta de reinversión, cuando ya la explotación financiera de la obra se da por consumada.

Ese caracter colonial de la inversión, en cuanto ligado solamente al beneficio financiero del periodo inicial del lanzamiento, y que se traduce en la discontinuidad de mantenimiento y de actualización, es característico, en general, de la inversión en infraestructura que ha habido en Catalunya. La construcción de

refleja "novedad" en el papel y el modo de construirse la ciudad. Prestaríamo atención, en cambio, a aquellas inversiones que atienden a la construcción de ciudad de un modo más directo, a aquellas cuya productividad pasa por sus consecuencias sobre el crecimiento urbano o las simples expectativas del mismo. Y tendríamos por primera inversión importante de este tipo a la supuesta por los ferrocarriles. En efecto, las inversiones ferroviarias (parte de Barcelona las de Mataró 1848; Granollers 1854, Sabadell-Tarrasa 1855, Martorell 1856), tambien, y en menor medida, la construcción de carreteras que, a partir de 1840 y hasta 1865, suponen extensiones de la red española en casi 500 kilómetros cada año, demuestran una atención nueva, en sus objetivos territoriales, hacia las ciudades como focos de este espacio, a través de ellas, articulado.

d) Los ferrocarriles.

Los ferrocarriles constituyen, con mucho, la inversión más trascendente; en 1870, en España hay un kilómetro de ferrocarril por sólo tres kilómetros de carretera (la proporción, si atendemos sólo a la red primaria es de 1:1) y esta proporción aún se mantendrá casi hasta 1930; en Cataluña, la proporción seria bastante parecida (piénsese que en Francia la proporción es de 1:40 en estas mismas fechas). Esta inversión, en la que en Cataluña participa el capital catalán junto al extranjero (exclusivo en el resto del país) marca una dependencia del exterior en cuanto a materiales y tecnología y, progresivamente financiera al irse produciendo absorciones y fusiones con peso creciente de las grandes compañias ferroviarias que imponen la dominación de las sociedades de crédito extranjeras, constituidas a partir de 1880.

Las inversiones ferroviarias que en Cataluña, y en tres periodos sucesivos, van articulando el territorio (es decir, uniéndose con las ciudades próximas), según extensiones a partir de Barcelona y del foco Reus-Tarragona-, pudieran

Ya a través del ejemplo de Barcelona se advierte muy fuertemente el caracter "colonial" de las inversiones iniciales en las grandes infraestructuras territoriales catalanas (ferrocarriles, traidas de aguas, gas y electricidad, transportes) en las que el caracter mercantil (de concesión de explotación) priva en la iniciativa, características técnicas, evolución y mantenimiento de la obra

Pudiera hacerse coincidir con el periodo de industrialización que tiene lugar en el segundo tercio del XIX (de naturaleza claramente diferente al arranque industrial de finales del XVIII, en la medida en que la búsqueda del beneficio mercantil va dejando el papel motor de la acumulación a la plusvalía del proceso industrial) el comienzo de un proceso cualitativamente distinto de producción de ciudad, proceso que exigirá análisis específicos y que no se detiene con la crisis industrial de los años 60, sino que, al contrario, es en los años finales del XIX y primeros del XX cuando el crecimiento urbano adquiere dominancia fundamental en la transformación histórica.

Entendemos como "colonial" la inversión en infraestructuras propia de este periodo, no tanto por el notable -preponderante, pudiera decirse- protagonismo del capital extranjero, cuanto por suponer proyectos innovadores, que comprometen y necesitan asegurarse efectos a largo plazo y que, en consecuencia, atienden de una manera explícita a los mecanismos de control -administrativos, jurídicos, financieros...- de aquellos efectos multiplicadores.

Esta nueva manera de producirse la ciudad se manifiesta en las inversiones de capital orientadas hacia la transformación de la estructura del territorio tendiendo a focalizarla en las ciudades y construyeno relaciones entre las ciudades que se sobreponen y adquieren dominancia respecto a la relación entre la ciudad y su entorno espacial. Es así que, desde este punto de vista, los episodios significativos de este cambio no son siempre los más relevantes para aquellas historias que enfatizan las transformaciones de los sectores productivos ni, a veces, siquiera la localización urbana "nueva" de determinadas actividades

más atenta consideración del crecimiento urbano en tanto que operación del capital, en tanto que propia decisión inversora en suelo, edificación e infraestructura.

Olvidar esto significa aceptar implícitamente, como con frecuencia resulta, una idea del crecimiento urbano esquemáticamente lineal respecto al desarroll industrial y al crecimiento económico (cuando no al determinismo de cierta indefinida imagen espontánea o faltal), que ligaría demasiado coherentemente mercado de trabajo a desarrollo de las fuerzas productivas, crecimiento a industrialización, migración a empleo y oferta a necesidades.

El papel de la urbanización en tanto que capital fijo del sistema productivo no es siempre, hay que repetirlo, ni igual ni de la misma importancia; pero si resulta en particular crucial, para interpretar precisamente los actuales problemas urbanos más característicos. Con esta óptica, el análisis interpretativo del crecimiento de Barcelona, en cuanto acumulación de inversiones en infraestructura -y atendiendo a las proporciones entre esa inversión y las de suelo y edificación- resulta una contribución relevante al debate sobre la cuestión territorial.

Entre los tres sectores -infraestructura, suelo, edificación- categorizados así como los tres sectores básicos de capitalización en la ciudad, el análisis de la infraestructura parece ofrecer especial relevancia, no sólo por corresponder a los sectores inversores punta, protagonistas aparentes del avance económico y tecnológico, sino por establecer características de inercia, de larga duración en el crecimiento urbano, que condicionan en buena parte sus formas de evolución y la naturaleza de los sucesivos problemas y conflictos coyunturales (9).

(9) Ello en la medida en que la inversión en infraestructura como condición de generalización de los consumos individuales ha venido siendo atendida por un capital que desde su cuantía y sus canales de gestión ha supuesto la fracción avanzada de la acumulación producida en cada momento histórico.

mercantil de zonas unitarias (como en centro-europa hicieron Viena o Berlín) fueron los mecanismos principales de configuración moderna de las ciudades. Tanto las formas internas de los asentamientos, su distribución territorial, sus tamaños y distancias, como el significado social y económico de su crecimiento explican así, en gran parte, esta especificidad.

c) Inversión pública de explotación.

En la caracterización del territorio catalán es importante reconocer los efectos del particular ritmo con que la infraestructura del territorio ha venido constituyéndose. Nunca la construcción de infraestructura es un proceso exclusivamente funcional, en el sentido de responder directamente a una necesidad lógica e indiscutiblemente manifestada. Si así fuera, su análisis seria innecesario, en tanto que directo reflejo de la que la población y la tecnologia plantean. La contradicción preferente de la ciudad como marco del consumo colectivo y de reproducción de la fuerza de trabajo quizá olvida a veces que éstas no son siempre y en cada momento histórico las únicas funciones primordiales quela concentración y el crecimiento urbano representan para el orden capitalista. Y que la consideración de la ciudad en tanto que mecanismo de producción en sí mismo, y del crecimiento urbano en tanto que producción de ciudad, reflejan la enorme trascendencia de esos procesos como formas de reproducción del capital y como transformación de su composición orgánica. Igualmente reflejan los antagonismos que aparecen en la participación y retribución a los distintos factores productivos (capital, trabajo y suelo) y explican el significado político más profundo de los conflictos sociales que cada día con mayor intensidad surgen de sus contradicciones.

En este sentido resulta, aunque parcial, explicativo, partir del examen que, de la ciudad en tanto que capital fijo del sistema productivo, se ha desarrollado recientemente a nivel teórico, y que, concretamente, para la aglomeración barcelonesa, hemos iniciado ya en anteriores trabajos (8). La debilidad, no sólo teórica sino tambien empírica, de las hipótesis de la base económica como explicativas de la naturaleza de la urbanización parece reclamar a veces una

(8), vid "Barcelona encuesta urbana como instrumento político", Cuadernos Clase nº 4, Barcelona, 1977

poco analizada hasta ahora; pero en todo caso seria más de efectos singulares que de transformación general importante del orden urbano. Por las referencias de la ciudad, sabemos cuánto hubo en el plano de secularización de solares religiosos, cementerios (6) y aperturas de plazas (7) y calles con valor grande de innovación espacial y funcional; pero qué relación de capitales, intereses y grupos estas operaciones alumbraron, y cuál la conexión del pujante sector inmobiliario con el capital industrial en formación es difícil de decir hoy por hoy (Medinaceli). Igualmente, o quizás más desconocido todavía, es todo el proceso de cambios de mano y de especulación-división de fincas que se produjo en la periferia de los núcleos importantes, y sobre todo alrededor de Barcelona.

Pero, en todo caso, el suelo sigue una dinámica propia importante, que viene facilitada por su facilidad a entrar directamente en el mercado de solares desde la propia distribución catastral rústica. Los trazados de "ensanches" de las capitales principales -unos doce en treinta años: (Barcelona, Tarragona, Girona, Tarrasa, Vilanova, Mataró, Reus, Manresa, Igualada, Badalona, Tortosa) son el mecanismo innovador que racionalizará de forma sistemática esa preparación de suelo para el mercado urbano, allá donde la transformación del catastro anterior resulta inmovilizado (dominio militar o controles públicos o insuficiente. Los ensanches permitirán poner en juego Ha. de suelo urbano, lo que, de repente, constituirá una enorme inyección financiera al sistema económico, y un empuje particular (específico) al sistema urbano.

Entre estos dos órdenes existentes -una propiedad agrícola fraccionada y unas áreas sistematizadas para el desarrollo urbano privilegiado- se fundará al crecimiento urbano que, durante 150 años va a multiplicar por 15 la densidad global de Catalunya.

Este proceso de formación del suelo urbano es, seguramente, muy distinto de los que puedan mostrarse en otros paises donde, por ejemplo, la división de fincas grandes (como los historiadores de Londres explican) o la promoción

(6) [illegible]

(7) [illegible] Barcelona (1848), [illegible] Ajuntament de [illegible] (1846) [illegible] de Vilanova (1854).

Una de les accions a emprendre en la línia anteriorment exposada està relacionada amb el tipus de formació de la joventut durant les diverses etapes escolars. Així caldrà incidir sobre l'ensenyament, estimulant la lliure creativitat, el sentit crític i el rigor intel.lectual, per damunt del memorisme i de la rutina. Aquesta és una condició indispensable per a formar científics que puguin emprendre la seva tasca creadora amb eficàcia i imaginació.

Entre les actuacions que faran que la recerca sigui desitjable en el món de la producció i dels serveis, s'hi trobaran mesures legislatives. Així per exemple, mitjançant normes de qualitat que obligaran indirectament a crear xarxes d'institucions que tinguin com a missió el control d'aquesta qualitat, amb la corresponent incidència en el procés de concepció i disseny dels productes i dels serveis. Així mateix és convenient la participació del personal investigador tant en el procés de gestió com en el de definició de l'activitat científica. S'haurà d'estimular el treball en equip per damunt dels individualismes, evitant els compartiments estancs i afavorint la creació temporal d'equips o de grups de treball amb investigadors de provinença diversa, pel desenvolupament de programes específics. Aquesta forma d'actuació està d'acord amb la tendència actual a l'estranger i és coherent amb la probable evolució departamental de la nostra universitat. La comunitat científica és la peça fonamental per a una tasca investigadora de qualitat. Tot desenvolupament científic s'ha de basar en la professionalització de la tasca investigadora i no en considerar aquesta última com una actuació marginal. Si el país creu en la investigació, i tot fa suposar que serà així en el futur, haurà de preveure una remuneració suficient per a assegurar un manteniment digne dels investigadors. La dita remuneració haurà d'estar en consonància amb la seva responsabilitat, experiència i lliurament a la seva tasca i no fonamentada exclusivament en la titulació.

En aquest moment pràcticament tota la recerca catalana està centralitzada a Barcelona perquè també hi estan centralitzats el CSIC i la Universitat. La descentralització universitària ja suposarà i facilitarà per si sola una autèntica descentralització de la recerca al crear comunitats d'investigadors a diversos punts de Catalunya, base per a qualsevol iniciativa en aquest sentit.

3.2. Línies prioritàries

Els problemes socials, científics i tècnics amb els que s'enfronta Catalunya com a resultat de la situació present no són insolubles sempre que hi hagi un esforç de recerca adequat. Del que s'ha dit a la part general d'aquest escrit en resulta que hem d'acabar amb l'extrapolació del model de creixement dels darrers anys en benefici d'un desenvolupament més equilibrat que tingui en compte els nostres recursos, les nostres diverses limitacions i les necessitats socials de la gent i dels individus. Això demana tot una sèrie de decisions i l'adopció d'una estràtegia adequada a curt i a llarg termini. A tal fi s'hauran de tenir en compte els nostres antecedents històrics, socials i culturals i la nostra interdependència amb la resta de l'Estat. L'acció s'haurà de completar amb una extensa campanya d'informació i d'educació per a assegurar-nos de que tothom, des de els tècnics fins a la gent del carrer, conegui els problemes i estigui preparat per a definir-los i, si cal, afrontar-los.

Per l'establiment dels camps prioritàris de recerca s'ha ~~tingut~~ de tenir en compte el que s'ha dit amb anterioritat sobre l'interdependèndencia de molts dels problemes tècnics que avui ens afecten de manera més punyent o dels que se suposa que són susceptibles d'esdevenir molt perturbadors en un pròxim futur. Els camps proposats a tall d'exemple són molt amplis, permeten un tractament interdisciplinar i tenen tots [redacted] relació amb problemes de tipus social i econòmic. Els cinc

servarà mes o menys com ara el seu sentit crític. Aquest punt és molt important, ja que la majoria d'utopies creien el contrari. No oblidem que Georges Friedmann, un dels més caracteritzats en aquest sentit, arriba a dir de l'home del futur que "àdhuc assistit per l'automatització -dintre i fora del seu treball- corre el risc de ser un nou Sísif condemnat a portar eternament un pes que li cau una i altra vegada i que, així aclaraparat, desdibuixa en ell el valor del pensament, de la cultura i el deixa durant el seu temps lliure a l'acció anàrquica dels "mass-media" desfermats. Entre aquests dos extrems, l'utòpic optimisme i el catastrofisme espiritual és possible que estigui la futura realitat.

ELS NOUS MITJANS PREVISIBLES DE COMUNICACIÓ

El desenvolupament de la radio i la televisió viu un moment extraordinari des de l'aspecte tècnic. Per exemple cinc municipalitats del Sud de Montreal compten ja tenta mil abonats que reben un catàleg amb tres mil programes a escollir; com es podria dir en llenguatge gastronòmic "a la carta". Per triar el programa del seu gust telefonen a un centre d'operacions el qual els indica a quina hora i sobre quin dels deu canals de televisió es troba el que volen veure i escoltar.

Al costat d'aquests avançaments, que sols es troben als inicis, és preveu el que sen diu la revolució del "videotex". De fet ja hi ha les primeres experiències a Estats Units que es faran a França a partir de la tardor de l'any vinent, o sigui de 1980. La tècnologia del "videotex" permet transformar una televisió corrent en una terminal d'informàtica. A partir d'aquesta terminal es pot arribar a les bases d'informació per dos camins diferents:

industrial d'abundància entraràn en el que s'ha pronosticat sota el nom de civilització post-industrial, per emprar els termes del creador d'aquesta expressió, Daniel Bell: "Una civilització en la que els coneixements tèorics arribaran a ser el motor principal del canvi social i en el que les institucions i organismes que administren la vida intel.lectual ocuparan un lloc central en l'estructura de la societat".

No deixa de ser aquest, un quadre d'un futur accentuadament optimista. Però és curiós que tant els autors alemanys com les institucions nordamericanes insisteixin en subratllar que cap a l'any 2000 hi haurà una civilització potser més materialitzada, epicúrea i sense problemes trascendentals i que tendiràn a difuminar-se els valors sobre els quals ha viscut, des de fa més de cins segles l'Occident: l'èxit professional i financer passarà a segon pla; el treball ja no serà venerat com un condicionament per tenir prestigi i estima; i ho seràn, en canvi, la personalitat i el desenvolupament intel.lectual obtinguts a través de diverses activitats desinteressades -possibles per un augment cada vegada més acusat del temps lliure-, activitats que seràn considerades, com ho van ser en certes etapes de l'Antiguitat, més envejables que el diner o el poder (estem molt propers, en l'esperança, a les utopies de l'economista francès Jean Fourastier que en el seu llibre "Les quarante mil hores" indicava que l'home en un futur pròxim només haurà de treballar quaranta mil hores, o sigui el 5 per cent del seu temps vital. Segons aquestes dades, el treball, en el sentit tradicional, representarà en el futur només un petit aspecte parcial del total de la vida de l'home).

En el terreny simple de l'informació, tant els treballs de la "Comissió de l'any 2000" nordamericana com Kahn i Wiener concideixen en que l'home post-industrial no augmentarà la sensibilitat davant de la publicitat i que con-

anys. Però no és irraonable fer-ne un esborrany, a condició de substituir el terme "precisió" per unes opcions d'una escala de possibilitats a les que es doni una nota de verosimilitud. Aquest és l'avantatge de la prospectiva que obliga, en primer lloc, a una anàlisi del present.

En el seu llibre "L'any 2000" Hermann Kahn i Anthony Wiener analitzen la ciència del futur dintre d'un"marc de treball per l'especulació". I en aquest esforç intenten donar una fotografia panoràmica del que serà el món l'any 2000, integrant una multitud de factors la realització dintre del terreny del que és possible, es pren en un sentit molt ampli. Tanmateix igual esforç fa la "Comissió de l'Any 2000" que ha estat creada per la "American Academy of Art and Sciencies" i que funciona des de l'any 1962. Igualment el "Hundson Institute" fa cada any una síntesi de les informacions reunides pels especialistes de les diverses branques essencials per la vida actual. Suggereixo aquests exemples de positives recerques, exemples que podria multiplicar, per demostrar l'interès que hi ha davant del canvi del mil·lenari, interès que va unit, cal dir-ho, a aquella vaga sensació de terror -no tant acusada com va ser en el pas del primer mil·lenari- però tanmateix bàn marcada en l'inconscient col.lectiu dels pobles.

He de dir que aquestes utopies sobre l'any 2000 no deixen de ser molt prudents a partir del que coneixem actualment. Segons elles, la població s'estabilitzarà a la vora de 6.000.000.000 d'habitants, un cert nombre de països del tercer món actual entraran en l'economia industrial; hi haurà ben bé un parell de centenars d'innovacions tècniques -moltes de les quals es poden preveure ja avui i que s'aplicaràn indubtablement a la vida quotidiana. Segons les previsions els països d'origen occidental que es troben actualment en un estat

oferir una mostra del que ha succeït a París, amb la premsa diària direm que aquests sis milions d'expemplars de 1914 es van convertir en quatre milions set-cents mil el 1947, i tres milions sis-cents mil el 1950; l'any 1956 quedaven a Paris setze diaris que tiraven quatre milions dos-cents trenta sis mil exemplars. I avui, 1979, sols resten nou diaris amb una tirada que no arriba als tres milions d'exemplars. I hem de comptar que la població de París s'ha triplicat i que el poder adquisitiu ha augmentat. Mai més cap diari francès ha arribat a tirar a la vora de dos milions com feia "Le Petit Parisien" l'any 1912.

Si hem posat aquest exemple de França és perquè, repetim, l'exemple català no seria vàlid ja que amb la recent llibertat de premsa han proliferat una sèrie de publicacions que no podran, repeteixo, mantenir-se. Si l'exemple de París, que és tan proper a nosaltres és impressionant, encara ho resulta més la premsa anglesa que en aquests moments, si no torna a sortir "The Times", es limita a cinc diaris a Londres. Igualment, a Nova York, si es prescindeix dels diaris de barri, queden només tres o quatre rotatius.

Sembla molt difícil que en els anys propers els diaris siguin rentables i canvii aquesta fatal evolució que ens porta a la conversió dels diaris en un mitjà de comunicació i informació reduït a expressar l'estat d'opinió i només a una minoria, de fet així ha estat sempre. Això vol dir que hem de considerar la possibilitat de los mass media. En els vint anys que ens resten de segle, el que passarà extraordinàriament serà que els mitjans de comunicació audiovisuals: la radio, la televisió, el video-tape, la còpia pública instantània, els sistemes de comunicació a través de la IBM, adquiriran un protagonisme extraordinari.

LA PROSPECTIVA DE L'ANY 2000

Com hem remarcat en el principi d'aquest treball, és molt difícil escatir què serà la vida humana adhuc d'ogi a un temps tant breu com és una etapa de vint

Com és natural, en el moment de la Renaixença, a Catalunya, en la segona meitat del segle XIX, també la premsa diària i setmanal té una extraordinària importància. En el transcurs de tot el segle XIX, arreu del món, cap aconteixement polític, literari o cultural, pot produir-se sense l'ajut de la premsa i Catalunya no fou l'excepció. Allò que ha representat la premsa al nostre país i allò que encara representa podem comprovar-ho en els dos densos i eruditíssims volums de Torrent i Tasis "La premsa catalana", aportació impressionant per demostrar la fonamental importància de les publicacions en el nostre país.

Encara que en aquest moment el nombre de publicacions a Catalunya sigui extraordinari, és evident que ja no té aquell esclat d'abans, quan era tan fàcil comprar paper barat i publicar sense grans despeses. Resulta més evident que la premsa està en una decadència econòmica i que molts poques publicacions deixen de ser deficitàries. I això no solament passa a Catalunya sinó que succeeix arreu del món. Si volem donar un exemple molt més espectacular del que podríem donar nosaltres per les circumstàncies anormals en que ~~malauradament tindran una vida efímera~~ vivim i que han fet que sorgissin moltes publicacions que malauradament tindran una vida efímera, ens podem referir a la veïna França. A la dècada que s'ha dit de la "belle époque" a França, és a dir, els anys que van de 1900 a 1914 es publicaven a Paris quaranta-un diaris polítics amb una tirada que superava els sis milions d'exemplars. De fet, aquests cinc milions els venien sobretot els que llavors eren anomenats "els 5 grans": "Petit Journal", "Petit Parisien","Le Matin", "l'Echo de Paris" i "Le Journal", però evidentment existia un diari molt influent, com era "Le Temps" que tirava molt menys. Es deia llavors que el món estaba sostingut per cinc columnes inamovibles: "El Vaticà, el Foreign Office, L'Acadèmia Francesa, L'Estat Major prussià i l'article del diari "Le Temps". Doncs bé, si volem

segle XVII apareix la primera "Gazzetta" veneciana. Segons el "Diccionari Etimològic de la Llengua castellana" del nostre Joan Coromines, la paraula "gazeta" vé del mot venecià "Gazza" que significa garsa i que s'anomenà així popularment "per la seva verbositat mentidera", que era la característica de les gasetes. Però el francés Gilles Menage, etimologista del segle XVII, diu que la paraula procedia "de que valien una gazzetta que era una moneda veneciana de poc valor".

Malgrat que les gasetes venecianes, alemanyes i holandeses ~~que re~~ eren publicacions no periòdiques, podem admetre que la primera gaseta amb una concepció periodística actual fou la de Théophraste Renaudot, que començà a publicar-se a Paris l'any 1621, amb permís del cardenal Richelieu. No obstant, històricament la Revolució francesa representa -amb la seva total llibertat de premsa que substituís els privilegis, entrebancs, censures polítiques, judicials i religioses que havien estat mantingudes fins als últims anys de la monarquia absoluta- el gran llançament de la premsa ~~q~~ com a mitjà d'expressió. Aquesta explosió de llibertat va arribar a extrems ben coneguts, alguns tràgics, d'altres pintorescos. De la Revolució Francesa neix el periodisme polític, i les publicacions de la Revolució Francesa són fonamentals en el desenvolupament dels esdeveniments. Són aquells anys en que Rivarol, polemista mordaç i retrògrad [redacted], escrivia: "La paraula impresa és l'artilleria del pensament". Recordem la quantitat confusa i quasi innombrable de diaris, revistes, fulles i ~~plu~~ panflets que es publicaren aquells anys, tan plens d'esdeveniments, i que contribuïren a la creació de l'opinió pública, manipulada en la majoria de casos, i que neix mitjançant la premsa molt més que no pas a través dels discursos de la Convenció. Prenent com a punt de partida l'explosió dialèctica i polèmica de la Revolució Francesa, neix la premsa nova a tots els països.

segle X. I a Europa, cal subratllar-ho, va ser inventada de nou per Gutenberg i Coster que no tenien cap mena de coneixement dels descobriments xinesos. Però la necessitat d'inventar o reinventar, com es vulgui la impremta és perquè el paper realment s'abarateix i es generalitza. Tothom sap que l'any 1454 Gutenberg imprimeix la seva obra magna, associat amb Jan Fust: "La Bíblia de les quaranta dues línies", que era una versió completa de la "Vulgata".

Si citem aquestes dades històriques, potser de tots conegudes, és per tal d'establir un paral.lelisme amb els problemes actuals. El llibre neix quan es multipliquen les indústries papereres arreu d'Europa i el paper esdevé un producte barat. O sigui, que el descobriment de la impremta és una conseqüència de l'aparició del paper. Ara travessem un moment crític per causa de l'encariment de les primeres matèries papereres; sobretot de la fusta que, malgrat la gran producció forestal, es podria esgotar. O sigui que un dels motius de la crisi del llibre, que ha doblat de preu en dos anys a quasi tots els països del món, arriba paral.lela i coincident amb el gran desenvolupament de les tècniques audiovisuals. És molt possible que el llibre es converteixi en un objecte car, cap a l'any 2000. I tot això obliga a refer una sèrie de condicionaments de la problemàtica d'allò que convindrem en ~~anomenar~~ anomenar la Galàxia Gutenberg, usant l'expressió d'Herbert Marshall Mc Luhan.

LES PUBLICACIONS PERIÒDIQUES

Si el segle XV és el del naixement del llibre, es pot dir que el segle XVIII, és el del naixement dels diaris i les revistes. Ben cert és que ja en el segle XVI i XVII existeixen les gasetes alemanyes i holandeses i que en el

de cànem i draps vells. El paper va fer aquest viatge tant lent, mil anys, de Xina a Europa, per la ruta de Samarcanda, Damasc, Alexandria i Fes. Se sap que els àrabs ja havien establert a Samarcanda, a l'any 751, una fàbrica de paper on treballaven, forçats, presoners de guerra xinesos.

Com és sabut, per fabricar el paper cal una gran quantitat d'aigua i aigua relativament pura. Així, el primer molí paperer de la península va estar a la Xàtiva musulmana com hem dit, ciutat que va arrivar a tenir, en el temps dels àrabs, a la vora de 30.000 habitants. Els centres de fabricació de paper a Espanya varen ser la Ribera valenciana i Toledo.

De primer, el paper no va ser gaire ben acceptat. Era molt més prim i d'un aspecte cotonós -durant molt de temps es creguè que realment estava fabricat amb cotó- i tenía poca resistència; s'estripava molt fàcilment i era considerat poc útil per a documents i, no cal dir, per a llibres. No resistia com a qualitat per deixar testimonis escrits, com el car i noble pergamí, i per molt de temps només el feien servir per escrits que no calia que perduressin, com borradors o anotacions menudes. Fins ben ençà del segle XIV, els reis prohibiren la redacció dels documents nobles amb aquesta matèria tan sensible i fràgil. Però, a finals del segle XV la indústria paperera tenía ja una gran importància, s'havia perfeccionat i això va permetre l'aparició de la impremta.

La impremta havia nascut a Xina a l'any IX. El primer text que es coneix és el "Sutra del Diamant", text budista imprès en xilografia, procediment que com hom sap consisteix en reproduir cada pàgina mitjançant una planxa de fusta gravada. La gran florida de la impremta xinesa s'esdevingué al

racteritzada pels filòleg del futur com una veritable inflacció del vocabulari. La publicació francesa "La clef des mots", que es publica mensualment des de fa vuit anys, documenta no menys de deu mil mots dels quals tant sols un u per cent són d'origen anglès o nordamericà. Un dels aspectes remarcables d'aquesta superproducció és el seu caràcter sitemàtic. És a dir, la creació dels mots es fa normalmente amb l'automatisme d'una creació tècnica. S'inventen molts pocs termes isolats en el llenguatge tecnològic i el noranta nou per cent procedeixen dels molts originals del grec clàssic. Hem volgut fer aquest incís perquè afecta, encara que sigui en un altre sentit, en els problemes de la comunicació amb la creació ultrarràpida, quasi vertiginosa, d'un nou llenguatge. I creiem, sincerament que aquesta tendència augmentarà no solament en l'anglès i nordamericà sinó en tots els llenguatges europeus, i, com és natural, en el català).

EL PROBLEMES DEL LLIBRE

Si alguna cosa caracteritza des del punt de vista econòmic els anys 70 del nostre segle es l'encariment, quasi m'atreviria a dir al.lucinant, del petroli i del paper. Després del petroli, el paper és l'article de primera necessitat que s'ha encarit més en els darrers temps i això fa que el llibre, per primera vegada a la història, des del segle XVIII, s'hagi convertit en un article altre cop minoritari.

És ben sabut que tant el paper com la imprenta neixen a Xina. Segons sembla, el primer paper va ser fabricat a l'Imperi del Cel l'any 105 de la nostra era, inventat, segons tradició, per Ts'ai Luan. Segons sembla va trigar més de mil anys a arribar a Europa, un lentíssim viatge secular. El primer molí de paper apareix a la Xàtiva musulmana, l'any 1150. Per tal d'obtenir els primers papers, usaven els xinesos escorça de morera, fibres

que tenia el
segle passat del llibre com un món tancat i únic per la formació intel.lectual ha estat subjecte a una veritable revisió per part de les generacions joves. Es pot dir que l'home d'avui ha perdut el silenci. Viure en silenci, llegir en la intimitat és una imatge antiga, típica de l'home clàssic. Com anotava molt bé Sant Agustí en el temps en què es va descobrir llegir en silenci l'home llegeix sense moure els llavis, es tanca en un món separat del dels altres. L'home actual va perdent cada dia més aquest món tancat i propi; el fet cada vegada més angoixant de quedar-se cara cara amb l'única companyia de les idees escrites, formant part de les seves circumstàncies espirituals, repugna ja a molts. Li es necessària la companyia de la imatge, de la paraula parlada al costat del llenguatge escrit com una càlida presència. Així, doncs, el llibre no és l'únic vehicle de cultura. Segueix essent important tíssim com a element de confirmació de les idees que a través d'altres canals són suggerides. Té, encara, una trascendent importància en alguns aspectes i potser més que mai, perquè la seva acció, extraordinàriamente dilatada, s'estén cada vegada més. Però les influències fonamentals són el que es diu "els mass media", els mitjans de comunicació massiva com poden ser la premsa, la televisió i la ràdio.

(Volem fer una breu acotació al marge d'aquest escrit que també es refereix als problemes actuals de la comunicació i és sobre l'aportació de noves expressions. En el cas de "mass media", per exemple, és una paraula que s'ha emprat d'un temps ençà de manera quasi aclaparadora. Una de les característiques de la nostra època és la creació d'un vocabulari nou. El llenguatge està canviant amb una mena de frenesí galopant, sobretot en l'aspecte tècnic. I no solament en el català sinó en tots els idiomes. Recentment, Jacques Cellard, el lingüista francès, observava els vertiginosos canvis del francès modern. Deia que, precisament aquesta dècada dels anys 70, seria ca-

[illegible] ex coordinació en el que [illegible] Marsh [illegible] en el seu llibre [illegible] es seves afirmacions [illegible] Mc Luhan comenta [illegible] produir en [illegible] social [illegible] la creació de la tecnologia [illegible] més grans [illegible] la mas- [illegible] informàtica [illegible] per, per tant, ser el que era, [illegible] el crit [illegible] nordamericà [illegible] tipografia és [illegible] de [illegible] dels segles [illegible] XVI [illegible] cultura de [illegible] més [illegible]

[illegible] XIX [illegible] moment [illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible] informació [illegible] importància per [illegible] informació [illegible] concepte

LA INFORMACIÓ A L'ANY 2000

NÉSTOR LUJÁN

Un treball com aquest ha de ser per força sempre conjuntural i ha de tenir un tó una mica profètic i possiblement temerari. Una etapa d'una mica més de vint anys pot portar greus variacions a la informàtica, sobre tot des del punt de vista tecnològic. Per aquestes raons ens excusem pel que pugui haver-hi d'exageració, d'excés d'imaginació, d'indubtable fantasia. Però des del punt de vista tècnic hi ha dades suficients per gosar explicar les possibles direccions de la informació al final d'aquest segle i principi del vinent.

La comunicació és un terme que està de moda. Tot un món la fa servir a tort i a dret. La informació, la comunicació és una de les obsessions de la vida moderna. Les agències de publicitat han inventat el que en diuen "l'estratègia de la comunicació" que no és altra cosa que la transcripció en l'argot modern del que abans se'n deien les campanyes publicitàries. Aquest és entre molts altres un símbol d'aquesta arma tècnica i propagandística dels nostres dies.

ció i programació general dels serveis socials; coordinació de plans de desenvolupament comunitari a àrees urbanes i rurals; preparació de projectes de llei relacionats amb els serveis socials; orientació i supervisió dels departaments de serveis socials comarcals i municipals establint uns mínims exigibles; col.laborar a la formació del personal dels serveis socials; gestió directa d'alguns serveis que per la seva especialització no poden ser inclosos en l'àmbit local o comarcal.

Com a final d'aquestes pàgines, potser ens cal aclarir que, en la nostra opinió, els serveis socials per a poder realitzar la seva tasca, necessiten de l'existència d'una xarxa de serveis de sanitat, d'ensenyamnet, uns programes que garanteixin un nivell mínim de renda etc. Si no hi ha aquestes condicions, els serveis socials només podran fer una tasca limitada i pàl.liativa o bé podran col.laborar a que la població prengui consciència de les seves necessitats, a través d'un treball d'organització de la comunitat.

Una altra limitació important a l'eficàcia dels serveis socials és la ideologia dominant a la nostra societat. Per exemple, si d'una banda s'impulsen serveis d'esplai, treball de carrer i altres serveis per a la prevenció i el tractament de la delinqüència juvenil, i d'altra banda els mitjans de difusió continuen enaltint la violència i el consumisme, som pessimistes respecte als resultats.

A llarg termini l'existència d'uns serveis socials dignes per a tots depèn de que es produexin canvis profunds a la nostra societat i de l'opció que aquesta faci sobre cap a on vol anar.

---

aquests dots van a peu de pàgina. A les 27 i 31 apartadament.

(1) Segons dades de la O.MS., a Espanya com en altres països europeus un 1% de la població és deficient mental.

(4) També a França ha estat recomanat un paper més destacat dels municipis en la gestió dels serveis socials. V. Vivre ensemble, Rapport de la Comission de développement des responsabilités locales. Paris, La Documentation Française, 1976 (capítol 16).

A les grans ciutats aquests departaments de serveis socials s'haurien de subdividir en unitats als barris o grups de barris després d'un estudi sobre la localització de més fàcil accés per a la població.
En una primera etapa ens sembla necessari donar prioritat a establir o desenvolupar aquestes unitats a suburbis i a pobles amb un alt percentatge de poblacio'immigrada. Però creiem que en una segona etapa (potser a partir de l'any 2.000!) la demanda d'aquests serveis serà també important a altres àrees seguint un procés semblant, encara que amb retard, al dels serveis d'ensenyament i sanitat: respecte a aquests serveis, la classe mitjana va utilitzant i reclamant serveis públics en lloc de serveis privats. En els serveis socials preveiem una evolució semblant.

Els departaments de serveis socials (comarcals i municipals) i les unitats de serveis socials dels barris haurien de realitzar una tasca múltiple: programar els serveis socials necessaris amb la participació de la població; coordinar aquests serveis amb tots els serveis que constitueixin l'equipament social de la comarca, ciutat, etc.; atendre els problemes individuals i familiars en serveis oberts al públic; realitar un treball d'organització de la comunitat; coordinar els serveis d'entitats privades. Per a portar a terme aquestes tasques en el nivell de treball directe amb la gent necessitaran equips interprofessionals d'assistents socials, educadors especials, psicòlegs i advocats ajudats per personal administratiu i per voluntaris.

En l'aspecte d'atenció a problemàtiques individuals i familiars, els departaments o unitats de serveis socials hauran d'absorbir les funcions d'una sèrie d'entitats i atansar-les a la gent en una localització més racional (seccions de beneficència o assistència social d'ajuntaments i diputacions, delegacions provincials de Protecció de menors, SEREM, Serveis de clubs de jubilats, delegacions provincials del Ministeri de Cultura, etc.)

En la gestió dels serveis socials, els Ajuntaments i les entitats representatives de les comarques hauran de disposar dels mitjans legals i econòmics suficients (4) per a ser-ne els responsables directes.

A nivell de la Generalitat, sembla desitjable una integració de les direccions generals que actualment tenen competències sobre serveis socials i que ara estan a diferents conselleries (Direcció general d'assistència social, Direcció general de promoció social i Direcció general de la juventut). L'entitat resultant de la fusió d'aquestes tres podria ser una Direcció general o una Conselleria de Serveis Socials segons quina sigui la futura distribució dels Departaments.
La Conselleria de Serveis Socials hauria de realitzar funcions de: coordinació de la política social de la Generalitat; investigació sobre problemes i necessitats socials: planifica-

Sempre caldran algunes residències de mida petita o mitjana (fins a 40 o 50 llocs) amb diferents finalitats:

- per a vells que no es puguin valdre
- per a subnormals profunds que no poden beneficiar-se de l'ambient familiar
- per a adolescents amb problemes greus de conducta
- per a infants i adolescents, com a llars d'emergència mentre es troba una solució o bé per a observació
- per a ex-malalts mentals durant létapa de reinserció social

A més de residències que atenguin una o més de les problemàtiques esmentades, caldran altres serveis per a atendre necessitats específiques sense haver de separar les persones de la seva comunitat. Un estímul adicional per a desenvolupar serveis que siguin una alternativa a les institucions és el fet que estudis realitzats a d'altres països indiquen un cost més baix dels serveis no-institucionals.
Caldrà fer extensius els serveis d'ajuda a la llar a tots els vells que puguin aprofitar-los així com als discapacitats i també a famílies en situacions especials. Caldrà desenvolupar programes de famílies substitutes per a infants, per a vells i per a discapacitats.

Per a portar endavant aquests serveis i d'altres que en el futur sorgiran, és del tot imprescindible la participació de les comunitats en la creació i gestió d'aquests serveis que sentiran que li pertanyen a diferència de les llunyanes institucions.

En l'aspecte de localització de serveis la situació actual és de dispersió, sense que existeixi una xarxa de punts d'accés. No cal insistir en aquest punt que és un resultat de l'esmentada fragmentació de competències i de la manca de coordinació.

Mirant cap al futur, ens sembla desitjable que en les àrees rurals els serveis estiguin integrats a nivell comarcal. Fins que les comarques no tinguin personalitat propia jurídica, grups d'Ajuntaments podrien oferir els serveis mancomunadament. A Catalunya no arriba a 1.000 habitants el 58,45% dels 934 actuals municipis. Aquests petits municipis ni necessiten oferir tots els serveis socials ni podrien oferir-los amb la qualitat suficient.
A més dels serveis localitzats al poble cap de comarca, haurien d'existir serveis mòbils que desplacessin fins als pobles més allunyats serveis d'orientació, serveis d'ajuda a la llar, etc.
En les poblacions de més de 15.000 habitants (uns 67 municipis a Catalunya) haurien d'existir uns departaments de serveis socials. Adhuc la vigent llei espanyola de Règim Local, de 24 de juny de 1955, permet potenciar aquests departaments ja que diu que són de competència municipal "qualssevol altres obres i serveis que tinguin per objecte el foment dels interessos i la satisfacció de les necessitats generals i de les aspiracions ideals de la comuni-

Potser un dels dèficits més perillosos és la insuficiència d'estudis per a conèixer l'abast de les necessitats i de les aspiracions de la població. S'han fet o s'estan fent alguns estudis d'investigació sobre la situació de la tercera edat a Catalunya i en algunes comarques; algun estudi sobre la delinqüència juvenil; alguns Ajuntaments fan un cens dels minusvàlids de la seva demarcació, etc.
Necessitem amb urgència estudis per àrees geogràfiques i per sectors de població. En aquest punt, creiem que la Generalitat haurà de ser la impulsora d'estudis globals i sectorials, primer pas obligat per a evitar les improvisacions.

Un altre problema és la manca de coordinació entre els serveis. En relació a alguns serveis (per exemple, protecció de menors) hi ha competències de les delegacions provincials, de les Diputacions, dels Ajuntaments i a més hi ha serveis de l'Església i d'entitats voluntàries. Aquest problema creiem que podrà solucionar-se a mesura que siguin traspassades a la Generalitat les competències de les delegacions provincials i de les Diputacions. Serà aleshores el moment de definir les responsabilitats de la Generalitat i dels Ajuntaments així com de supervisar i coordinar els serveis de les entitats privades.
No preveiem grans dificultats en la tasca de coordinar les activitats existents en primer lloc per la seva mateixa escassetat i, en segon lloc, perquè algunes entitats privades sembla que desitgen traspassar a la Generalitat els seus serveis donada la insuficiència de recursos econòmics per a portar-los a terme.
Al parlar d'entitats privades ens referim tant a associacions d'ajuda mútua com a les d'inspiració filantròpica o religiosa. Algunes han jugat el paper de suplir les deficiències de l'Administració Pública iniciant programes capdavanters. Altres han anat perpetuant esquemes paternalistes i endarrerits. Creiem que seria convenient que la Generalitat, amb la participació de la població afectada, avalués la tasca realitzada per cada una de les entitats i després fixés uns criteris per a ajudar a les que fossin considerades útils i s'avinguessin a ser supervisades i coordinades.
Respecte al procés de superació de l'atenció en institucions si se segueixen les orientacions dels professionals en aquests serveis i els desigs dels interessats -quan poden expressarlos- preveiem per a la Catalunya de l'any 2.000 que hauran desaparegut les grans institucions, que són per essència marginadores i deshumanitzadores. Els edificis es podran transformar en serveis culturals, d'ensenyament, etc. oberts a tota la comunitat de l'àrea geogràfica on estan situats: escoles, clubs, biblioteques, centres socials.

La creixent incorporació de les dones al treball fora de casa farà créixer la petició de serveis per a atendre els infants tant durant les hores escolars com les hores extra-escolars i en èpoques de vacances (vacances pels fills però no dels pares).

Com deiem a pàgines anteriors, a tots els països europeus tendeix a augmentar la demanda de serveis de guarderies. Els dèficits que nosaltres tenim i que se'ns accentuaran ens duu, una vegada més, al problema general dels costos dels serveis dins del marc de la insuficiència de recursos econòmics dels nostres ajuntaments. Una solució complementària podria ser que l'Administració Municipal estimulés formes de cooperació amb associacions d'ajuda mútua (de pares, de veïns, de jubilats etc.) a les quals orientés i ajudés per a portar a terme determinats serveis en un treball compartit de professionals i voluntaris.

Aquestes fórmules tenen l'avantatge de la participació de la gent en resoldre els seus problemes i l'inconvenient de la discontinuïtat; si han estat adoptades a països amb més recursos que el nostre - en serveis d'esplai, serveis d'atenció a infants a temps parcial, serveis per a vells, etc.- preveim que també al nostre país les haurem d'utilitzar.

menti seguint les línies generals d'evolució a Europa. La perllongació dels anys de jubilació (tant per allargament de la vida com per reducció de l'edat de jubilació) farà que cap a l'any 2.000 la demanda de serveis per a la tercera edat sigui molt forta: caldrà garantir un nivell digne d'ingressos a tots els vells; caldran serveis d'esplai perquè la jubilació arribarà en una edat en la qual el cos i la ment seran cada vegada més capaços d'activitat; caldran serveis d'ajuda a la llar per a que tots aquells que es puguin valdre tinguin possibilitats de seguir vivint a casa seva; caldran residències assistides per als "molt vells", etc.etc. A més, s'aniran delimitant les necessitats diverses dels grups d'edats diferents (fins a 75 anys; més de 75 anys) que ara englobem en un sol sector denominat tercera edat o jubilats.

També es preveu l'augment del percentatge de persones amb discapacitas físiques i psíquiques (1) degut, en part als avenços de la medicina que permeten i permetran salvar i perllongar més vides.
L'exigència de supressió de barreres arquitectòniques seguirà en augment i, en conseqüència, les nostres ciutats hauran de fer un esforç per a facilitar la mobilitat dels minusvàlids, com ho han anat fent altres ciutats europees.
S'hauran d'abocar esforços i recursos per a rectificar la situació actual en la qual la insuficiència de serveis especials pels més afectats i de mecanismes d'integració en els serveis generals pels menys afectats ens situa en un nivell molt per sota del promig d'Europa. Ens sembla que l'existència d'Ajuntaments progressistes a Catalunya farà que s'acceleri el procés de resposta a les necessitats existents ja que hauran d'ésser sensibles a la pressió de les associacions de minusvàlids i a les de pares de deficients mentals.
Les dues tendències esmentades -allargament dels anys de jubilació i possibilitats de vida de més persones discapacitades- unides a la tendència a elevar l'edat laboral produiran un augment del percentatge de població dependent, encara que aquesta afirmació s'ha de matisar en dos aspectes: els jubilats poden fer aportacions molt útils com a voluntaris en diversos serveis i els discapacitats s'han d'incorporar el màxim possible a la vida normal.
Creiem que se'ns atansa una època difícil en la qual per a compensar els dèficits acumulats s'haurà de tenir imaginació per a maximitzar els recursos, per a evitar malgastar, per a aprofitar persones, edificis, mitjans materials en una organització racional. I tot i fent-ho així, és preocupant considerar com la superació dels dèficits de serveis pot impedir que s'assignin prou recursos a programes preventius.

La disjuntiva entre serveis preventius i serveis pal.liatius ha sortit a la llum pública a Gran Bretanya en una polèmica sobre prioritats en l'assignació de pressupostos per a serveis per a la tercera edat o serveis per a la infància.
En el futur ens podem trobar davant d'alternatives semblants que s'hauran de resoldre equilibradament sense que hi influeixi el que els jubilats tinguin vot i els menors no en tinguin.

acceptables sinó que el desnivell respecte a altres països europeus és més fort en quantitat i en qualitat dels serveis que en altres sectors, per exemple en seguretat social o en serveis de sanitat.

En els suburbis de les ciutats, on s'ha concentrat la forta immigració rebuda a Catalunya, els dèficits - o la manca total -són encara més palesos tant en serveis oberts a tots (guarderies, esplai infantil i juvenil, centres socials, serveis d'informació i orientació , etc.) com en serveis per a problemes especials (residències per a diferents problemàtiques, ajuda a la llar, etc.).

També a les àrees rurals hi ha una manca de serveis localitzats en les comunitats; la solució als problemes dels vells, dels infants, dels discapacitats en situacions especials ha estat ben deshumanitzada : tancar-los en institucions a la capital de la província.

En els darrers quinze anys bé l'Administració Pública bé entitats privades han iniciat programes que intentaven ser una resposta a alguns dels problemes acumulats a les ciutats però han estat programes limitats, descoordinats els uns dels altres. Per exemple, la Seguretat Social va iniciar uns serveis d'ajuda a la llar però només per als seus pensionistes i ni per a aquests amb recursos suficients. Entitats privades han iniciat programes de famílies substitutes per a infants , de treball de carrer per a evitar la delinquència juvenil; hi ha assistents socials fent un treball d'organització de la comunitat a alguns barris ... i un llarg etcètera que inclou moltes experiències interessants però limitades en personal i recursos i, en conseqüència, en població a la que poden abastar.

Neix la pressió de l'opinió pública demanant serveis socials comença a sentir-se en els darrers anys i anirà en augment. Per exemple : la manca de serveis per a la tercera edat. Per a els majors de 65 anys representen el 10.4 % de la població de Catalunya (1) és probable que aquest percentatge aug-

(1) "La ancianidad en Cataluña". ISPA. Barcelona 1976

2. PRINCIPALS CARACTERÍSTIQUES QUE PRESENTA CATALUNYA I SITUACIÓ DESITJABLE L'ANY 2000

Per a analitzar el present i projectar-nos cap al futur, seria interessant poder començar per un resum històric de l'evolució dels serveis socials a Catalunya. Però aquesta història no ha estat escrita encara i, en conseqüència, no podem fer-ne una síntesi. Només recordarem que a l'Estatut de Catalunya de 1932 la Generalitat tenia competència exclusiva sobre "beneficència", però a l'Estatut Interior el concepte "beneficència" va transformar-se en "assistència social", expressat en aquests termes :
"L'assistència social és un deure de la Generalitat. La Generalitat ordenarà l'assistència a la maternitat, als infants, als vells, als malalts i als invàlids, tot cooperant al règim social d'assegurances " (art. 14).
Amb aquest canvi de concepte, deixant de banda la idea de serveis graciables, la Generalitat va assumir l'obligació d'atendre el benestar social d'amplis sectors de la població.

Es interessant constatar com al cap de quasi mig segle ha tornat a produir-se un canvi de termes que novament reflecteix una concepció més avançada a Catalunya. En efecte, la Constitució vigent diu que les comunitats autònomes podran assumir entre altres competències la d'assistència social(art. 140). En canvi, al projecte d'Estatut de Sau apareix com a competències de la Generalitat a més de l'assistència social (terme que en l'actualitat evoca una acció pal.liativa i d'actitud receptora de la gent) el concepte "serveis socials" que suggereix la imatge d'uns serveis de la comunitat gestionats per l'Administració Pública.

Durant els anys de la República - àdhuc durant la guerra civil- bé la Direcció General d'Assistència Social bé la Conselleria d'Assistència Social van iniciar una tasca que avui ens sembla molt avançada per la seva època.

En la postguerra el retrocés en aquest sector, com en tants d'altres, va ser considerable.Després mai s'ha arribat a uns mínims

Per sectors de població, els problemes que més preocupen són:

- Els de la tercera edat.

- Els de la joventut desviada (delinqüència, drogues).

- La insuficiència de guarderies.

- Els problemes dels grups ètnics o culturals minoritaris.

El procés de superació de les institucions

La política de preferir l'atenció en la comunitat millor que en institucions tancades, és acceptada per tots els països europeus en relació a infants i a vells. Tanmateix alguns països estan encara lluny d'haver aconseguit prescindir de totes les institucions. A Suècia, en canvi, pràcticament no hi ha menors en institucions, excepte en estades curtes per a emergències o per a observació. Les solucions alternatives són les famílies substitutes i les petites residències. Per als ancians i per als discapacitats, les solucions alternatives són l'ajuda a domicili (feines domèstiques realitzades per personal dels serveis socials), àpats portats a domicili, centres de dia i com a últim recurs, residències.

El procés de desinstitucionalització és més conflictiu en els camps del tractament de la delinqüència i en el de la reinserció social d'ex-malalts mentals, és a dir en aquells en els quals hi ha un problema de control. Els professionals que treballen en aquests camps volen sistemes oberts de tractament mentre que, de vegades la comunitat que els ha d'acollir dóna més importància a la seva pròpia protecció. Malgrat aquestes tensions, sovint reflectides en diferents opcions polítiques, la tendència és cap al tractament en la comunitat, no en institucions.

ballen en els serveis socials de l'Administració Pública.

Itàlia i França intenten resoldre el problema de coordinar les nombroses entitats privades amb els serveis públics.

El paper dels voluntaris i de les organitzacions voluntàries és avui un dels temes importants en el camp dels serveis socials. En general, hi ha un renaixement del voluntariat i de les associacions d'ajuda mútua en els països europeus.

Alguns autors veuen el paper futur de les entitats voluntàries en el d'ésser pioneres en innovacions i programes pilot. Altres creuen que en el futur tindran un paper important com a defensores dels drets dels ciutadans enfront de la rutina o de la indiferència dels serveis oficials.

Un aspecte actual interessant és la creixent participació dels jubilats com a voluntaris en els serveis socials a gairebé tots els països europeus.

Relacions entre els serveis de l'Administració Pública i els serveis d'entitats voluntàries

La majoria de països reconeixen com a responsabilitat pública proporcionar almenys un mínim de serveis socials però tots donen suport a un cert grau de serveis o de personal voluntari.

Les diferències es situen en el volum i la importància de serveis realitzats per l'Administració pública o per les organitzacions voluntàries.

En un recorregut de menys a més importància de les entitats voluntàries podríem situar a un extrem Suècia - amb un màxim de serveis de l'Administració Pública - mentre a l'altre extrem estaria la República Federal d'Alemanya amb una gran varietat d'agències privades (protestants, catòliques, aconfessionals) que porten a terme activitats socials.

Holanda està pròxima a la situació alemanya mentre que Gran Bretanya estaria situada a mig camí. A aquests últims tres països les entitats privades reben subvencions de l'Administració Pública sota unes determinades condicions de control i supervisió.

Polònia i Iugoslàvia tenen algunes entitats voluntàries en el camp dels serveis socials però a Polònia - com a altres països de l'Est - cal destacar el gran nombre de persones voluntàries que tre-

Els serveis socials de l'Administració estatal

La dispersió dels serveis socials entre diversos ministeris és la situació a França i a Itàlia. Aquesta estructuració dificulta la integració dels serveis en el nivell local.

A França hi ha serveis socials dependents dels Ministeris del Treball i de la Participació; de Sanitat i de la Família; de la Joventut i dels Esports; de Cultura; i d'Educació.

A Itàlia deponen dels Ministeris de l'Interior, de Treball i Previsió Social; d'Higiene i Sanitat; de Justícia i d'Afers Exteriors.

A Gran Bretanya, on els serveis estan integrats a nivell local, també ho estan al nivell de ministeris: A Anglaterra depenen del Ministeri de Sanitat i Seguretat Social; a Escòcia, del Departament Escocès d'Educació.

A Polònia depenen del Ministeri de Sanitat i Benestar; A Suècia, del Ministeri de Sanitat i Afers Socials; a Dinamarca, del Ministeri Social que comprèn els serveis socials, la seguretat social i la sanitat.

A la R.F. d'Alemanya, del Ministeri Federal de la Família, la Joventut i Sanitat. A Holanda, del Ministeri de Cultura, Esplai i Benestar Social.

A Suècia, malgrat l'extensió dels programes de la Seguretat Social, d'un 4 a un 6% de la població en els últims anys ha rebut ajuda econòmica a través dels programes d'assistència pública municipals.

La unitat administrativa superior és el comtat (23 comtats) que té competència sobre els serveis per a deficients mentals. Les grans ciutats tenen a més de les competències municipals, les corresponents als comtats.

postos locals. En l'actualitat un 27% de les despeses estan a càrrec de l'Administració Central. El concepte "serveis socials" és el segon en importància en el conjunt de despeses dels municipis amb un 19% del pressupost en educació que representen el 24% (dades de 1975).

Cada municipi té un Comitè Local de Benestar Social format per persones elegides cada tres anys. L'execució de les funcions del Comité correspon a l'Oficina Local de Benestar. Les seves competències comprenen:

- Guarderies i altres formes d'atenció als infants durant el dia.
- Serveis per a les vacances i per a la sortida de l'escola per a escolars els pares dels quals treballen (des del 1977).
- Protecció de menors (inclou la supervisió de menors de 15 a 18 anys que han delinquit).
- Serveis d'ajuda a la llar.
- Serveis per a la tercera edat.
- Serveis per a discapacitats físics (transport, serveis de menjar, biblioteca a domicili, etc.).
- Assistència pública.

- Benestar de la tercera edat (ajuda a domicili, centres de dia, serveis de transport, àpats a les cases, esplai, etc.).

- Assistència a malalts mentals i a llurs famílies.

- Treball social en els hospitals de la demarcació.

- Benestar dels escolars (atès bé pel Departament de Serveis Socials bé pel Departament d'Educació segons decisió de l'Autoritat Local).

A Escòcia aquests Departaments tenen el nom de Departaments de Treball Social (Departments of Social Work) i atenen a més dels camps esmentats per a Anglaterra i Gal.les, els dels serveis de llibertat condicional d'adults i de menors així com el treball social a les persones.

Aquests Departaments disposen d'una organització amb centenars i àdhuc milers d'empleats ja que han d'atendre les àrees esmentades d'acord amb normes fixades per les lleis. Tanmateix, estableixen acords amb entitats voluntàries per a la protecció d'alguns serveis.

A Suècia els serveis socials depenen dels municipis (277 a tota Suècia); aquests tenen una llarga tradició de serveis pagats amb im-

A Anglaterra i al País de Gal.les els Departaments de Serveis Socials atenen àrees d'acord amb els límits administratius de les Autoritats Locals. La població d'aquestes àrees pot ser des de només 20.000 habitants (zones rurals de Gal.les) fins a uns 2 milions a les àrees metropolitanes, però els Departaments tenen subunitats a barris i a pobles de manera que l'accés del públic a les oficines de serveis socials sigui relativament fàcil.

Els Departaments de Serveis Socials d'Anglaterra i de Gal.les tenen competència sobre els següents camps:

- Benestar de les famílies (a través de Treball Social familiar, serveis d'orientació, serveis d'ajuda a la llar).

- Treball de comunitat.

- Atenció dels infants de 0 a 5 anys (guarderies, grups de joc, supervisió de mainaderes, etc.).

- Protecció de menors (custòdia de menors, serveis d'adopcions, servei de famílies substitutes, residències, supervisió de menors que han delinquit).

- Benestar dels discapacitats (físics i psíquics) en els aspectes d'ajuda a domicili, centres de dia, tallers protegits, adaptació de les cases).

La localització dels serveis socials

En la qüestió de la localització apareixen dos problemes principals: 1) quines són les dimensions ideals de les àrees geogràfiques on localitzar els diferents serveis socials i l'organització que els coordini; 2) com té accés a ells la població: directament o a través d'altres remeis.

En la impossibilitat de descriure totes les solucions adoptades a Europa, explicarem alguns trets de la localització dels serveis a Gran Bretanya i a Suècia, països que en quasi totes les àrees del benestar social han estat capdavanters a Europa. En els últims anys els seus sistemes de sanitat han estat proposats com a model per a la futura organització de la sanitat a Catalunya. La integració dels infants i adolescents discapacitats en el sistema d'educació, que també és considerada modèlica. No és doncs per casualitat que també les seves organitzacions de serveis socials siguin presentades com els sistemes més globals i coherents d'Europa pels teoritzadors en aquesta matèria[1].

---

(1) Així, Alfred J. Kahn i Sheila B. Kamerman, autors de diversos estudis comparatius sobre els serveis socials entre ells Cross-National Studies of social service Systems (Columbia University School of Social Work, 1976) que inclou Canadà, R. F. Alemanya, Gran Bretanya, Polònia, França, Israel, Estats Units i Iugoslàvia.

Malgrat el procés autogestionari local, apareixen les mateixes línies en els serveis, fet que sembla que és degut als següents factors: línies generals de política social provinents del govern federal i dels governs de les repúbliques; problemes comuns que afecten la població generen respostes semblants; orientacions dels professionals en els serveis socials que influeixen les decisions de les comunitats locals.

tats autogestionàries d'interès per als serveis d'educació, de sani - tat, de cultura i de benestar social (serveis socials en la nostra -- terminologia). Aquestes comunitats actuen com empreses socialitzades que desenvolupen uns serveis el control dels quals és compartit per - llur personal i pels usuaris dels serveis.

En el nivell geogràfic més pròxim a la població les comunitats - autogestionàries d'interès són responsables dels Centres de Treball - Social que en general proporcionen:

- Serveis d'orientació i d'ajuda a les famílies.
- Serveis per a les vacances dels infants.
- Protecció de menors (custòdia; supervisió de menors delin — qüents).
- Serveis de rehabilitació de discapacitats.
- Ajudes econòmiques.
- Serveis per a marginats.

Respecte a aquests serveis tenen funcions de: atenció directa; - identificació de necessitats; iniciar serveis; supervisar les insti - tucions de l'àrea i coordinació general.

Descentralització

La descentralització dels serveis socials - entesa com a capaci - tat de decisió de les administracions locals - no té característiques pròpies sinó que segueix l'esquema del país.

La tendència va cap a la finalitat que els serveis socials siguin gestionats pel nivell de l'Administració més pròxim a la població. "La descentralització és un fenomen popular en l'arquitectura dels serveis socials" diuen els coordinadors d'un estudi sobre els serveis socials a diferents països[1].

A Holanda les competències en serveis socials han estat traspas - sades de les províncies (11) als municipis (800). A Gran Bretanya les Autoritats Locals dels comtats, dels districtes metropolitans i dels "boroughs" de Londres són les responsables dels serveis socials. El — Govern central orienta, coordina, supervisa i finança (aquesta última funció en proporció creixent).

El grau més alt de capacitat de decisió local el trobem a Iugos - làvia on els serveis socials depenen de les "comunitats autogestionàries d'interès". En general les 500 demarcacions locals tenen comuni -

---

(1) Daniel Thursz i J. L. Vigilante, op. cit., vol. I, pàg. 12.

ció afirma que, amb uns recursos sempre limitats, és millor proporcionar serveis prioritàriament a àrees o grups d'alt risc social. - La posició contrària sosté que això estigmatitza els usuaris dels - serveis i que aquests s'han de planificar i organitzar sobre una -- base d'universalitat perquè tinguin una qualitat adequada.

Una correcció al sistema d'universalitat - que alguns serveis dels països nòrdics han adoptat per raó de la crisi econòmica dels anys 70 - consisteix en establir un pagament pels serveis d'acord a una escala mòbil segons els ingressos dels beneficiaris.

Desequilibri entre necessitats i recursos

Existeixen importants desequilibris entre els problemes socials i els recursos assignats per als serveis socials. En aquest punt es tan d'acord generalment els professionals i els teòrics en el camp social, amplis sectors de població, les declaracions programàtiques dels governs i els organismes internacionals però també és observable com als països nòrdics i atlàntics d'Europa hi ha un sector d'opinió que qüestiona l'oportunitat d'alguns serveis - especialment els d'assistència pública - tant des d'un punt de vista ideològic com per la repercussió en els impostos.

A la majoria de països els serveis socials no són el resultat d'una planificació a llarg termini sinó una resposta fortuïta a situacions de crisi i a pressions de determinats grups[1]. Els programes preventius sempre pateixen d'insuficiència de recursos.

Relacionada amb la insuficiència de recursos assignats hi ha la qüestió de la universalitat o selectivitat dels serveis socials. ¿Serveis socials per a tots o per als econòmicament més febles? Una posi-

---

(1) Suècia i Gran Bretanya en són una excepció. A aquesta conclusió arriben, després d'una revisió de vint països, Daniel Thursz i J. L. Vigilante, Meeting Human Needs (Beverly Hills, Londres, Sabe Pub., 1976) vol. 2, pàg. 272.

L'enfocament residual o minimalista es limita als serveis del tipus b i bàsicament a la funció descrita en tercer lloc i serveis per a grups específics.

En general els països han començat amb aquest enfocament residual en el qual predominaven els serveis institucionals, els serveis de control social i els d'ajuda material. Quan els països es van desenvolupant, la concepció universalista dels serveis socials es van obrint camí. Aquesta tendència s'observa tant als països d'Europa occidental com d'Europa oriental.

En una llista no exhaustiva de les qüestions que preocupen o estan més d'actualitat a Europa en el camp dels serveis socials, trobem:

- El desequilibri entre necessitats i recursos.
- La descentralització.
- La localització dels serveis socials.
- L'organització dels serveis socials a l'Administració central.
- Les relacions entre els serveis de l'Administració Pública i els serveis d'entitats voluntàries.
- El procés de superació de les institucions.

6. Assegurar a grups específics (vells, discapacitats, infància sense ambient familiar normal, etc.) l'atenció social necessària.

Per a portar a terme aquestes tasques hi ha dos tipus de serveis:

a. Serveis oberts a tots en general o bé a tots els habitants d'una àrea determinada (per exemple, un centre social) o determinats sectors de la població (jubilats, infants).

b. Serveis restringits a alguns casos, als quals es té accés tenint en compte determinades circumstàncies personals i mitjançant un procediment selectiu (ordre judicial, estudi social, etc.). Al.ludim ara a serveis per a infants maltractats, per a joves delinqüents, etc.

Podríem dir que coexisteixen encara dues concepcions dels serveis socials: una concepció general o universalista i una concepció residual o minimalista.

La concepció general contempla uns serveis socials que comprenen ambdós tipus de serveis (a i b) portant a terme totes les tasques descrites. Aquest enfocament posa molt èmfasi en l'aspecte preventiu dels serveis socials i els inclou en la planificació de la política social.

una organització administrativa pròpia i amb una xarxa de punts d'accés per a tots els ciutadans tant en àrees urbanes com rurals.

En general, els serveis socials estan orientats cap a una o més de les següents tasques:

1. Facilitar informació i accés respecte a tots els serveis en el camp social.

2. Proporcionar orientació, consell i/o ajuda a persones i a famílies en llurs problemes i crisis[1].

3. Contribuir al desenvolupament personal i social mitjançant serveis com guarderies, centres socials, etc. (tasca compartida amb els serveis d'ensenyament.

4. Estimular i ajudar programes d'ajuda mútua.

5. Estimular la participació de la comunitat en la identificació i solució dels seus problemes.

---

(1) Problemes: de relacions familiars; de famílies amb un sol progenitor; de famílies amb un membre discapacitat, etc.

PROBLEMES I TENDENCIES MÉS IMPORTANTS EN EL PANORAMA INTERNACIONAL

En els països industrialitzats d'Europa els serveis socials tendeixen a estructurar-se en un sistema coherent amb identitat i finalitats pròpies[1]. Una de les causes d'aquest fet és el convenciment que a una societat complexa, com és la industrial i la postindustrial, els serveis socials són necessaris per a tothom bé d'una manera contínua, bé a diferents etapes o episodis de la vida.

Aquesta tendència a la integració en un sistema diferenciat crea problemes de delimitació de camps, especialment amb els serveis de sanitat, de cultura i de seguretat social. Algunes solucions van cap a una estreta coordinació entre els serveis socials i la seguretat social (Dinamarca) o bé entre els serveis socials i els culturals (Holanda). A algunes regions italianes l'enfocament dominant és la vinculació dels serveis socials als sanitaris.

En canvi, a altres països, entre ells Gran Bretanya, Suècia, Noruega, Iugoslàvia (amb diferències entre les repúbliques) els serveis socials presenten una organització independent d'altres serveis, amb

---

(1) Vegeu Peter Townsend, The Fifth Social Service, Londres, Fabian Society, 1970.

En la bibliografia de les Nacions Unides hi ha una fluctuació - entre els termes "serveis socials" i "serveis de benestar social".

Nosaltres ens adaptarem a la terminologia del Consell d'Europa, entitat que comprèn el grup de països de característiques més pròximes al nostre. També al projecte d'Estatut de Catalunya (de Sau) el terme "serveis socials" és emprat en aquest sentit restringit, quan en detallar-se les matèries sobre les quals tindrà competència ex -- clusiva la Generalitat s'hi inclou "assistència i serveis socials" - (títol primer, article 9, 26).

mètodes de treball social contribueixin al benestar i al desenvolupament dels individus i dels grups en la comunitat"[1].

Als Estats Units freqüentment s'empra el terme "general social services" mentre que al conjunt de serveis format per sanitat, seguretat social, educació i "serveis socials generals" se li dóna, en els últims anys, el nom de "serveis humans" (human services).

A Gran Bretanya i al Canadà s'utilitza oficialment la denominació "serveis socials personals" (personal social services) que s'explica per l'antiga contraposició entre serveis de la seguretat social als quals tenen dret amplis sectors de la població en els mateixos termes i serveis atorgats després d'una consideració de cada situació personal. Tanmateix, alguns sectors d'opinió reconeixen que aquesta denominació ha quedat desfasada perquè no respon a la concepció actual dels serveis, alguns d'ells oberts també a amplis sectors de la població.

A França el terme més freqüentment emprat és l'equivalent a "acció social".

---

(1) El terme utilitzat en el text francés és "services sociaux" i en l'anglès "social welfare services".

Benestar de la tercera edat

- Esplai i centres de dia
- Serveis d'ajuda a la llar
- Residències, institucions

Inserció social de minusvàlids físics, sensorials i psíquics

Reinserció social d'ex-malalts mentals

Inserció social de marginats (ex-presos, alcohòlics, vagabunds, drogadictes, etc.)

Serveis per a refugiats, per a treballadors migrants i/o temporers

Programes d'assistència pública

Al llarg d'aquest treball emprarem el terme "serveis socials" en l'accepció restringida que inclou només els serveis ara enumerats. En aquest sentit és utilitzat pel Consell d'Europa. En efecte, la Carta Social Europea (1961) enumera dinou drets fonamentals dels ciutadans: al treball, a la seguretat social, a l'assistència sanitària, etc. A més, en l'article 14 precisa que tots els ciutadans "tenen el dret a beneficiar-se dels serveis socials" i afegeix que els països membres han de promoure i proporcionar "serveis que, emprant -

Serveis generals

- Serveis d'informació i orientació
- Serveis de consell i tractament per a problemàtiques familiars i individuals
- Centres socials

Organització de la comunitat

Benestar de la infància i l'adolescència

- Guarderies (en alguns països pertanyen als serveis d'educació)
- Esplai
- Serveis d'ajuda a la llar
- Protecció de menors
- Serveis d'adopció
- Serveis de famílies substitutes
- Institucions per a menors
- Serveis d'orientació per a adolescents

Serveis per a la joventut

- Esplai
- Residències per a joves
- Prevenció i tractament de la delinqüència juvenil

ELS SERVEIS SOCIALS

Glòria Rubiol

Prèvia a altres consideracions se'ns presenta la qüestió de delimitació dels conceptes; en una accepció àmplia, el de "serveis socials" s'empra per a designar els d'ensenyament, de sanitat, la seguretat social, l'habitatge i un conjunt d'altres actuacions de vegades anomenades serveis de benestar social. Alguns autors hi afegeixen els dedicats a l'ocupació.

Per a augmentar la confusió, de vegades s'empra el terme "serveis de benestar social" per a designar el conjunt de tots els enumerats.

D'altra banda, s'utilitza l'expressió "serveis socials" amb un sentit restringit per a designar el conjunt de programes i activitats, que a continuació detallem, alguns dels quals estan encara poc desenvolupats a Catalunya[1]:

---

(1) Vegeu una llista similar de serveis socials però amb diferent terminologia a Nacions Unides, The Development of National Social Service Programmes, 1970.

per si es creu necessari afegir-la

BIBLIOGRAFIA

- Congrés de Cultura Catalana (Resolucions)
- La recerca científica i Tècnològica en el futur de Catalunya (Jaume Ramonet i Miret)
- Énergie et Equité (~~Seuil~~), (Ivan Illich) {Seuil}.
- Natura, ús o abús ? {llibre Blanc de la Gestió de la Natura als Països Catalans} Barcino.
- Les sciences socials et humaines dans la formation des ingénieurs. ~~(Études sur la~~ formation del ingénieurs) Les Presses de l'Unesco.
- El político y el Científico, (Max Weber). Alianza Editorial
- A l'Assant du Futur (~~Robert Laffont~~) (Herman Kahn). Robert Laffont.
- Shaping the future: {Gaston Berger and the Concept of Prospective}.
- La recerca als països Catalans (~~Llibre d'homenatge a Jordi Rubió i Balaguer~~)
- "The influence of science, Research and development, Education and Training and of Dissemination of Knowledge on the Technological Causes of Changes in the Modern World". UNESCO
- Science and Parliament. {Conseil de l'Europe}.

Congrés de Cultura Catalana.

Gordon and Breach, N.Y.

4. - Situació desitjable a l'any 2000.

El creador de la Prospectiva, Gaston Berger, deia que " El problema del futur es transforma i en certa manera es simplifica quan, en lloc de calcular quins seran els descubriments futurs, raonem sobre la base de necessitats - manifestes o de desitjos profunds que volen ésser satisfets " . Aquesta és l'actitud que hem adoptat en la redacció d'aquest treball. De fet, els nous conceptes sobre el futur fan que al ~~haver de parlar~~ tractar, en el punt anterior, sobre l'evolució previsible a Catalunya fins a la fi del segle XX en el camp - de la investigació , ho hàgim fet sobre la base de la situació que ens sembla va desitjable. Aquesta és evidentment una forma subjetiva de preveure els esdeveniments perquè ho fem en funció dels nostres desitjos. El que cal, però , és intentar de substituir els desitjos individuals pel que es pugui considerar, amb més o menys aproximació , com una aspiració col.lectiva i , en aquest terreny, és difícil deixar de pensar que estem davant d'un problema no solament sociològic sinó també polític.

En el joc entre la prospectiva descriptiva que vol comprendre la situació - futura per a adaptar-s'hi, i la prospectiva normativa que insisteix en la necessitat d'influenciar el futur en el sentit de fer que el "bé" sigui més probable o que el "mal" ho sigui menys, hi queden atrapats els polítics que -- deuen haver de tenir idees clares sobre el seu "bé" i el seu "mal"...

Al mateix temps, cal indicar, que els camps globals prioritàris, que representen l'esforç de la recerca com a objectiu finalista se superposen als temes específicament tècnics o de tipus disciplinar que no poden ésser oblidats i que són necessaris per a obtenir resultats que serveixin de suport, quan es necessari, als camps prioritàris.

L'àrea de l'energia (per exemple) és de gran importància per a Catalunya, que està mancada de recursos naturals. La falta d'una política energètica en una societat que ha fet de l'energia el suport bàsic per a totes les seves activitats es quelcom des concertant, sobre tot si pensem que la principal font actual d'energia, el petroli, es no renovable, i a més, concentrat a zones concretes del planeta. Ens hem de preocupar d'aquest tema en una doble direcció, tant fent que el consum d'energia quedi limitat, optimitzant la seva utilització i reduint-les pèrdues, com buscant fonts alternatives. A Catalunya hem de pensar en solucions diverses, com per exemple el de l'aigua calenta, l'heliostàtica, o l'energia fotovoltàica.

No és l'objecte d'aquest treball l'indicar quins són els temes tècnics concrets sobre els que s'haurà d'investigar, sinó preveure les línies conceptuals o generals sobre les que s'haurà de fonamentar l'investigació, motiu pel qual no ens estendrem a parlar de la informàtica, de la biologia, dels transports, etc. i tants i tants temes d'importància en el món científic actual. Tampoc no ens hem referit d'una manera explícita a la investigació en el camp de les denominades " humanitats " i això, no per considerar que tinguin menys importància, sinó perquè no encaixaven en l'orientació general donada a aquest treball, que precisament gira al voltant de la importància per al nostre futur de la consideració dels aspectes " no tècnics " involucrats en les solucions que hem de buscar.

Finalment s.ha de dir, que donat el període de maduració que es necessita desde que es fa un nou descubriment científic, fins el moment en que en resulten aplicacions de tipus tècnic, no és aventurat afirmar que el desenvolupament tècnic dels propers 25 anys es farà essencialemnt sobre coneixements científics que ja són coneguts.

camps proposats són:

1. Salut pública.- Prevenció i tractament d'algunes malalties (cardio-vasculars, deficiències d'òrgans motors, etc); disfuncions psíquiques; medicina social (planning familiar i producció d'aliments bàsics) etc.

2. Marc de vida.- Inclou l'estudi dels problemes relacionats amb l'urbanisme, l'habitatge i el transport.

3. Marc de treball.- Que comprèn les condicions de treball, el lloc de treball i els sistemes productius.

4. Protecció de l'entorn.- En aquest camp s'hi inclouen les primeres matèries, l'energia, els residus, el reciclatge, la protecció de la natura, etc.

5. Activitat social.- Democratització i igualació de la societat, lleure, delinqüència, etc.

Aquests programes son amplis i gàsi es pot afirmar que qualsevol projecte concret hi té cabuda si el que ho ha de jutjar té un criteri mínimament ampli. Els programes, en tot cas, volen induir a la contemplació d'una dimensió social de conjunt que s'ha d'interpretar d'acord amb cada cas.

Sembla superflu afegir que l'existència d'uns camps prioritaris no s'ha d'interpretar com una limitació a les possibilitats de recerca en altres ~~camps~~ temes.

ja sigui pel telefònic, que és el que els francesos anomenen el vídeo interactiu, desenvolupat per la Direcció General de Telecomunicacions, o per via hertziana, per mitjà de les antenes de televisió, sistema el qual en diuen "videotex difós".

El vídeo interactiu permet conversar amb l'ordenador; obtenir una resposta sobre la infinitat de temes que aquest ofereix i àdhuc realitzar una transacció -fer una compra per exemple-. Facilita l'accés a la informació d'un nombre il.limitat d'usuaris; només hi ha la limitació, en la capacitat d'interrogació, que la que tenen les línies telefòniques. A través d'aquest "videotex" tot serà indicat: des dels horaris d'avió a informacions administratives, des de l'interrogació del compte corrent en la banca fins a les aplicacions domèstiques; des dels coneixements científics a les informacions periodístiques.

El "videotex difós" donarà accés a una mena de plànes d'informació que es podran fullejar com un llibre a partir de les matèries accessibles sobre la petita pantalla. La capacitat d'accés en un instant donat serà il.limitada i difondrà informacions d'interès regional i fins i tot local, susceptibles de ser consultades per un nombre il.limitat de persones. Tanmateix es preveu també que el "videotex" podrà rebre per conexió qualsevol canal de televisió nacional o estranger d'una manera quasi be instantània.

Una de les característiques fonamentals del "videotex" és la multiplicitat de fons d'informació que posseirà: associacions, premsa, institucions comercials, industrials, partits politics i també simples particulars podràn posar a disposició del públic informacions de les quals seran, com és natural, responsables. Paral.lelament a aquestes iniciatives privades l'Estat i les col.lectivitats locals s'encarregaran de la difusió de les informacions de caràcter públic.

al 1977 i 17'59% al 1934) i singularment als de més de -- 10.000 (7'6 % al 1977 i 1'69 % al 1934). Mentre a l'any - 1936 sols hi havia un municipi de més de 50.000 habitants, a l'any 1977 son 15 (quadre 1).

3er. La distribució actual de la població en els municipis catalans dóna que avui el 86'3 % no tenen més de 5.000 habitants, el 72'4 % no tenen més de 2.000 i el 67'9 % no te més de - 1.000 habitants (pactes del 1977), però en població els de - menys de 5.000 habitants tenen 812.682 habitants (13'55% de tot Catalunya), els de menys de 2.000 tenen 409.658 habitants (6'83%) i els de menys de 1.000 tenen 224.695 habitants (3'74%), segons el quadre 1.

I els 15 municipis que avui tenen més de 50.000 habitants - agrupen 3.635.153 habitants (60'7 %) i junt amb els 13 que tenen avui de 20.000 a 50.000 agrupen 4.366.000 habitants (72'9 %), segons el quadre 3. Els

4t. Els municipis que més han augmentat la població des del -- 1934 al 1977 són els 38 que tenen avui poblacions superiors als 20.000 habitants, existint-ne nou amb increments d'entre 500 al 1700 % (quadre 3).

vist que, més que mai, cada individu serà no sols humanament únic sinó demogràficament difícil de reemplaçar, cal aprendre a considerar cada persona com un bé insubstituïble. Caldrà que aquesta persona vingui al món per desig conscient de la seva existència i que gaudeixi, a la infància, no sols de seguretat material sinó de l'afecte i la presència que li són necessaris per esdevenir un home o una dona equilibrats; cal evitar-li l'accident o la malaltia que la poden conduir a una vida disminuïda; cal rodejar-la d'un marc de vida sà i estimulant i dotar-la de la formació i la llibertat d'esprit necessaris per a que pugui adaptar-se ~~xxxxxxxxxxx~~ creativament a tots els canvis (professionals, familiars, geogràfics) que un món en ràpida evolució exigirà d'ella en 80 anys de vida. L'infant que neix ara ~~tindrà~~ haurà de saber viure vàries vides, i en particular la vellesa, vista com altra cosa que una llarga espera de la mort. I ~~tindrà~~ haurà, sobre tot, de saber trobar les raons i les ganes de viure en un món que, un cop superats els problemes de supervivència, no sembla sempre oferir-ne, i despertar-les.

ficial (ex: Rumania), però mai en poblacions gaudint de llarga experiència en aquest terreny. L'Alemanya Federal, on l'avortament està prohibit per la Constitució, té, amb l'Alemanya Democràtica on l'avortament és legal, el nivell de natalitat més baix del món. Sense anar tant lluny, cal recordar que Catalunya ha conegut els anys de més baixa natalitat de la seva història sota la legislació repressiva del franquisme.

Una política que vulgui, d'alguna manera, contribuir al sosteniment de la natalitat, ha d'actuar, al contrari, estimulant el desig positiu de tenir fills i facilitant la realització d'aquells projectes personals, sovint frustrats, que van en aquest sentit. Caldrà estudiar, llavors, tota la gama de mesures possibles, anant des de la gratuïtat real de l'ensenyament, la política d'habitatge, les facilitats donades a mares i pares per a combinar llurs funcions familiars amb les de treballadors, fins a la lluita contra l'esterilitat biològica.

Enquestes fetes a l'estranger mostren que les poblacions, que sovint no veuen be que el govern tingui una política demogràfica (considerada com a manipulació de la vida del ciutadà en allò més íntim), reclamen en canvi totes les mesures esmentades en nom de principis molt més senzills: la justícia social, l'emancipació de la dona, el progrés.

De la mateixa manera, hi ha coïncidència, almenys fins a cert punt, entre les aspiracions espontànies i allò que l'evolució demogràfica previsible sembla assenyalar com a desitjable: l'adopció d'una política de "qualitat", inversa de la política de mà d'obra barata que implícitament s'ha portat fins ara.

Vist que les entrades a la vida seran poques i l'estada llarga,

vist

nombroses en equipaments insuficients. En aquest sentit, podem dir que la regularitat de l'evolució demogràfica és tant o més preocupant que la seva tendència, i que la baixa de fecunditat a Catalunya pot ser menys important que els daltabaixos de la xifra anual de naixements que s'estan produïnt i poden produir-se.

Seria potser ara el moment de plantejar-se la conveniència i les possibilitats d'una política de població que, obviament, exigirà una reflexió col·lectiva prèvia que en defineixi, de tots els punts de vista, les finalitats.

En el marc d'aquest treball només podem considerar aquelles finalitats que s'imposen d'un punt de vista humà. Ja hem indicat, per exemple, com la continuació de la baixa de la mortalitat apareix com una finalitat indiscutiblement desitjable. De la mateixa manera, la disminució del fenòmen immigratori, si es produeix sobre bases voluntàries, haurem de considerar-lo com a positiu, ja que indicarà la disminució o la desaparició d'aquelles causes que han forçat tantes persones a una ruptura dolorosa amb la terra i la gent que eren d'elles; a la vegada, aquest procés podrà facilitar la superació dels problemes d'identitat nacional que històricament han estat els nostres.

En matèria de natalitat, on les evidències són menys clares, cal recordar una veritat: tota política natalista que vulgui desconèixer el sentiments dels pares i forçar-los a tal o qual nivell de reproducció, va destinada al fracàs. Així, per exemple, una política repressiva restringint la contracepció o l'avortament només ha produït efectes demogràfics notables (i encara a curt termini) en països on la pràctica de la limitació de naixements era recent i havia estat introduïda de manera relàtivament arti-

d'actius augmenta, com ja hem vist, durant un període llarg; passat aquest període, la relació de dependència pot tornar paulatinament a nivells senzillament normals sempre i quan es mantinguin, com és probable, les actuals tendències a l'activitat femenina i/o a l'augment de la vida activa dins de la vida humana (lligada a la disminució de les morts prematures i al fenòmen, encara minoritari, del retardament voluntari de l'edat de cessament d'activitat). De tota manera, el problema d'una possible penúria de mà d'obra queda molt allunyat en el temps i dependrà, essencialment, de factors d'ordre econòmic i tecnològic.

Un altre exemple de tòpic és el de l'envelliment, quan és evident que l'augment de la proporció de persones de més de tal edat és menys important que l'estat físic, psicològic i social en que arribi; dades que semblaven biològicament determinades, com l'edat de la pubertat o de la menopàusia, han variat de manera important en pocs anys, donant idea de la plasticitat biològica de l'espècie humana. El problema de l'envelliment es planteja doncs més a nivell social i cultural que a nivell demogràfic o econòmic.

En canvi, són innegables els efectes negatius dels canvis abruptes de natalitat que es tradueixen en un seguit de generacions d'efectius massa diferents. Aquesta irregularitat es reflectirà anys seguits en les demandes de places a les maternitats, guarderies, parvularis i escoles; en les demandes d'habitatges per a les noves parelles, en variar el nombre de matrimonis i els efectius de les generacions filles; en les entrades i sortides de la població activa, etc. Això donarà lloc o bé a inversions públiques excessives en equipaments subutilitzats amb freqüència o bé, més probablement, a l'atapaïment de les generacions més

notable.

- perquè tota baixa de natalitat es traduirà, per la reducció de la proporció d'inactius, en una alça de la proporció d'actius.

La proporció d'actius a Catalunya, tot i essent de les més altes d'Espanya, és actualment inferior a de molts països industrials, i això es pot considerar com un factor negatiu en el desenvolupament econòmic. L'alça previsible de la proporció d'actius pot ser una carta molt bona en el joc de l'economia catalana, a condició de saber-la jugar. Però pot tenir també conseqüències dramàtiques si no es resol convenientment l'actual problemàtica de l'atur.

Es tracta d'un punt de gran importància.

III. CONSIDERACIONS SOBRE UNA POSSIBLE POLÍTICA DE POBLACIÓ

L'elaboració d'una política demogràfica encertada exigeix no sols un coneixement acurat de la situació de partida i dels mecanismes de transformació, sinó també un judici correcte sobre el significat dels canvis previsibles.

Així, quan la imatge més versemblant de la Catalunya del 2000 és la d'una població on les entrades, tant per naixement com per immigració, s'han fet més rares, on l'estructura per edats ha envellit i on el creixement és molt reduït, cal fer l'esforç d'evitar l'acceptació inqüestionada de tòpics que no són forçosament certs.

No és cert, per exemple, que en una població que creix poc o gens es produeixi automàticament un augment de la càrrega que representen els inactius, sinó que, ben al contrari, la proporció

. la població del 2000 serà més urbana que l'actual; adhuc en el cas, improbable, de que una política de desconcentració territorial obtingués resultats notables, el modus de vida urbà (majoria d'habitants treballant a la ciutat o en el sector industrial i terciari) esdevindrà predominant en municipis actualment rurals, independentment de llur talla.

. la proporció de persones treballant en el sector terciari haurà augmentat, en detriment del sector primari i, sobre tot, secundari.

. la proporció d'assalariats haurà augmentat, en detriment dels treballadors independents.

. la proporció de dones dins la població activa haurà augmentat considerablement i seguirà creixent.

. el nombre de nuclis familiars continuarà augmentant, més per la divisió dels nuclis que pel creixement de la població.

. les diferències entre població catalana d'origen i població immigrada s'hauràn atenuat considerablement, pel fet de la baixa de la immigració i pel fet de l'estada molt més llarga a Catalunya; a les quals raons s'hauràn d'afegir, esperem, una política d'integració basada essencialment sobre l'ensenyament i l'urbanisme .

Una atenció especial mereixen les previsions referents a la població activa. És gairebé segur que la proporció de persones potencialment actives augmentarà, i això per diferents raons:

- perquè la massa dels immigrants arribats després de 1960 estaran majoritariament encara en edat de treballar.
- perquè arribaran a activitat les generacions nombroses nascudes entre 1960 i 1975
- perque les taxes d'activitat femenina augmentaràn de manera

tipus d'immigrant.

II. La població de Catalunya a l'any 2.000: trets fonamentals

L'anàlisi de l'evolució previsible dels fenòmens demogràfics ens porta, en resum, a les conclusions següents:

1. la mortalitat no coneixerà canvis d'importància i jugarà com una constant en l'evolució demogràfica.
2. la natalitat baixarà certament, i probablement ha començat a baixar ja; el ritme i la magnitud de la baixa són imprevisibles, però poden ser importants.
3. l'immigració neta baixarà en volum, de manera important però imprecisable; l'edat de l'immigrant tendirà a envellir.

Si combinem aquest feix d'hipòtesis, resulta que:

a) l'estructura per edats envellirà considerablement per l'efecte combinat de la baixa de la natalitat i la baixa de la immigració, per altra banda més vella.

b) l'envelliment de la població provocarà, en condicions de mortalitat aproximadament constants, un augment de la taxa bruta de mortalitat; en combinar-se aquesta amb una taxa de natalitat decreixent, el creixement vegetatiu disminuirà per partida doble.

c) un creixement vegetatiu en baixa, associat a un creixement migratori en baixa, ha de produir un creixement absolut minvat, en tot cas molt inferior a l'actual; fins i tot pot ser nul o negatiu, encara que això sembli més aviat poc probable.

Apart de les tendències a l'envelliment i a l'estancament numèric, podem indicar també sense gaire risc, i encara que no es despreguin de la nostra anàlisi, algunes altres característiques de la població catalana.

Si el volum de l'immigració ha de disminuir, i probablement força, l'estructura per edats dels immigrants tendirà a envellir-se. En els anys 60, la massa dels migrants éra gent jove; moltes famílies de les terres d'emigració no han pogut retenir cap dels seus fills. És de preveure que, com ja s'està donant cada vegada més, en arrivar a l'edat de la jubilació o en enviudar (en particular les dones) emigrin cap el lloc on viuen els fills.

Aquest tipus d'immigració, previsible, tindrà efectes molt diferents de l'anterior: un immigrant serà comptat, però la seva estada a Catalunya serà breu i tímida: no precisarà nous habitatges, ni llocs de traball; no augmentarà la natalitat, al contrari, però sí la mortalitat. No posarà sobre els costums, sinó que coneixerà problemes importants d'adaptació en un món per ell ostrany i en una família ja més o menys aclimatada. El pas d'aquest tipus d'immigrant es notarà, sobre tot, en els establiments sanitaris i en els bancs dels jardins, els dies de sol...

Cal parlar d'un altre tipus d'immigració, l'estrangera. Si deixem apart els jubilats del Nord d'Europa que s'instal.len al litoral, la immigració recent ha tingut dos orígens: Amèrica Llatina i Àfrica del Nord. Els immigrants íbero-americans han arrivat aquí per raons essencialment d'ordre polític, sobre les quals no podem fer cap previsió futura. L'immigrant nord-africà ha jugat, en nombre reduït, un paper de mà d'obra barata comparable al dels treballadors estrangers a la majoria de països d'Europa en els anys 60. Encara que la previsió és difícil, car lligada a reglamentacions d'ordre polític, no sembla que aquest tipus de fenòmen pugui conèixer una gran extensió. L'evolució tecnològica, de la que som tributaris respecte a d'altres països, anirà sens dubte en el sentit de mecanitzar moltes de les tasques en les que actualment treballa aquest

de comportament, d'anar disminuïnt; però la rarificació de joves pot tenir, sobre el comportament, dos efectes oposats: el de conservar-ne una més alta proporció, o el d'accelerar un procés de desertificació que acabi d'expulsar-los. Aquest és un punt que mereix un estudi més aprofundit, fora del nostre abast.

Les quatre províncies que malgrat una emigració important a Catalunya (i a d'altres llocs) tenen una població creixent, són aquelles que per llurs particulars característiques són més susceptibles de retenir llur població. Tres de les quatre són províncies litorals mentre que de les altres dotze, només dos ho són: Lugo i Granada. Sevilla i Màlaga disposen de capitals regionals que han representat, i continuaran representant, pols d'atracció migràtoria. Huelva ha conegut una industrialització relativa en els últims anys (encara que al preu d'una destrucció impressionant del medi ambient) i Almeria, que ha estat amb Lugo la província que més població havia perdut des de principis de segle, sembla conèixer una relativa expansió amb l'agricultura industrial i el turisme.

No sembla haver-hi d'altres províncies que ~~mmitmxtt~~ presentin a la vegada tendències emigratòries importants i talla suficient per a constituir reserves considerables (tres potser de la província de Cadis, assimilable al grup de les quatre). Per altra banda, els excedents estructurals de joves estaran cada vegada més concentrats en els llocs d'immigració, que certament els retindran.

En conjunt, la situació demogràfica d'Espanya sembla indicar que, a comportament idèntic, la immigració a Catalunya anirà disminuïnt; si el comportament canvia, allò més probable és que sigui en el sentit d'emigrar menys, excepte en aquelles províncies que van cap a la desertificació i que ja actualment són poc poblades.

demogràfiques, i que no és el nostre terreny, les deixarem de banda tot i reconeixent llur fonamental importància, i ens limitarem a extreure les conclusions que imposa la situació demogràfica de la península.

Considerem les províncies espanyoles que entre 1960 i 1970 van enviar a Catalunya més del 3% de llur població de 1960. Són setze (Almería, Badajoz, Càceres, Ciutat Real, Còrdova, Conca, Granada, Guadalajara, Huelva, Osca, Jaén, Lugo, Màlaga, Sevilla, Sòria i Terol). D'aquestes setze, un grup de quatre es distingeix clarament: Sevilla, Màlaga, Almeria i Huelva; són les úniques que, de 1960 a 1975 han experimentat creixement positiu (encara que no superior a la mitjana espanyola). En conjunt, les setze províncies comptaven el 1960, amb la xifra de 3.231.833 joves de menys de 20 anys; el 1975, h'hi havien 2.969.871. Si excloem les quatre províncies esmentades, les altres dotze han passat de 2.167.037 a 1.759.767 joves. Vist que durant aquests quinze anys la població espanyola ha crescut, aquestes dotze províncies han passat a representar del 20% al 13.75% dels joves de l'Estat. Mentre que el 1960 només quatre de les dotze (Guadalajara, Osca, Lugo i Terol) tenien una proporció d'habitants de més de 50 anys superior a la mitjana de l'Estat, el 1975 totes, fora de Jaén i Granada, es troben en aquesta situació.

En resum, sembla que no sols els excedents de joves d'aquestes dotze províncies han disminuit en termes absoluts i relatius, sinó que els excedents estructurals de joves (població més jove que la mitjana) s'han transformat en dèficits estructurals. Fins i tot en les províncies que encara tenen excedents, cal distingir entre els adolescents, nombrosos, i els infants, deficitaris, el que perfila clarament la tendència. Per totes aquestes raons, sembla que l'immigració que prové en procedència d'aquestes zones tindrà, a igualtat

la població es fan sentir durant un període sempre més llarg que el que duri el propi fenòmen migratori.

L'època de màxim creixement migratori a Catalunya ha estat la dècada dels 60. En el quinquenni 1970-1975 el nombre net d'immigrants ha disminuït, tot i mantenint-se a un nivell elevat. Aquesta tendència a la baixa prèn més significació si considerem que, en els anys 60, el rèssec migratori d'Espanya amb l'estranger va ser de prop de 500.000 emigrants, mentre que de 1970 a 1975 ha estat de prop de 200.000 immigrants (molts d'ells, emigrants anteriors). Això vol dir que si als anys 60 l'emigració cap a l'estranger o cap a Catalunya eren solucions alternatives, en els anys 70 Catalunya podia ser la solució per aquells que la crisi econòmica forçava més o menys a tornar d'Europa. No obstant, el nombre d'immigrants a Catalunya ha disminuït netament, i la tendència sembla accentuar-se després del 1975.

És molt important per a les previsions futures saber si es tracta d'un fet conjuntural, a causa de les actuals dificultats econòmiques, o si aquest moviment migratori que hem conegut comença realment a declinar.

Les previsions en matèria de migracions són probablement les que més pesaràn sobre la nostra visió de la població catalana del 2000. Aquestes previsions depenen més, però, del que passi a fora que del que passi a dintre Catalunya. Depenen en particular de les transformacions econòmiques en els llocs d'origen dels immigrants i de la més o menys gran capacitat d'aquests països per a retenir la seva població. Com que les previsions en matèria de política econòmica i territorial són encara més delicades que les previsions

d'esperar que la natalitat pugi o es mantingui, i sí moltes per creure que baixarà. Probablement, fins i tot, la baixa ha començat ja i encara no en som conscients.

L'evolució de la natalitat és el punt més sensible sobre el que pot incidir una política demogràfica a Catalunya. Per la seva importància, deixarem aquest tema per a les conclusions.

3. Les migracions

Les migracions han estat, al segle XX, el principal factor de variació de la població catalana. Les dues grans onades immigratòries, la d'abans de la guerra i la que comença a meitats dels anys 50 i dura fins ara, han estat la base principal del creixement de la nostra població, tant en termes absoluts com en termes relatius: la part de Catalunya dins d'Espanya passa del 10,58% el 1900 al 15.78% el 1975.

La Taula 5 ens mostra el creixement natural, migratori i absolut de Catalunya del 1900 al 1975.

TAULA 5

Al comparar, decenni per decenni, el pes respectiu del creixement migratori i del creixement vegetatiu hem de tenir en compte que mentre el primer és pràcticament independent, el segon depèn relativament d'ell. Ja hem vist quines han estat les influències de la immigració sobre la mortalitat i sobre la natalitat. Retenint només la més important, direm que la sola incidència de la immigració sobre l'estructura per edats ha fet baixar la mortalitat i pujar la natalitat, incrementant doblement el rèssec vegetatiu; aquests efectes indirectes de l'immigració sobre

seran els principals actors de la nostra història d'aquí a l'any 2.000, sembla haver evolucionat particularment en el sentit "europeu", produïnt-se uns afrontaments de generacions més aguts del que sembla ser el cas en altres països. Aquesta evolució és sostinguda institucionalment: la majoria d'edat als 18 anys pot, per exemple, tenir efectes d'augmentar la cohabitació juvenil i de disminuir la tendència a casar-se "per sortir de casa".

No oblidem que les transformacions en el terreny familiar s'han produït (tret d'alguns països precursors) amb una rapidesa inesperada, i això en països que gaudien d'una llarga estabilitat de les institucions. Considerant el caràcter accidentat de la nostra història i l'actual mobilitat de la situació (sempre en termes comparatius), un tipus d'evolució com la que hem descrit podria donar-s'hi ràpidament. I això tant més si tenim en compte que els fonaments ideològics ens arribaran ja fabricats de l'exterior.

El terreny hi és per altra banda favorable; les tendències ~~maltusianes~~ malthusianes no són cap novetat a Catalunya. Per raons en què no entrarem, la família catalana ha preferit fa molt temps la qualitat a la quantitat i ha aconseguit, generalment, promocionar els seus fills. Les famílies originàries de fora, si bé partint d'una trama social i cultural diferent, han vingut a Catalunya no sols a buscar el pa de cada dia, sinó també la promoció pròpia i, més encara, la dels fills, mostrant en general una notable adaptació al nostre comportament reproductiu (recordem com l'onada immigratòria d'abans de la guerra no va impedir, de manera perceptible, la baixa rapidíssima de la natalitat).

En resum, no trobem, excepte canvis imprevisibles, cap raó

Aquesta anàlisi és vàlida almenys durant els primers 20 anys de baixa de la natalitat, mentre els infants no nats foren inactius. Els problemes que pugui crear d'aqui 20 anys, la lenta rarificació de la mà d'obra, preocupen molt menys que el de la reducció de la demanda que resulta (a model de consum invariable) d'una població estacionària o decreixent. És normal que la reducció de futurs actius no inquieti gaire quan el problema nº 1 es l'atur i quan es tenen visions, no tan futuristes, d'una Amèrica del Nord i d'una Europa occidental convertides en gabinets d'estudis i en centres administratius i financers d'una economia multinacional que distribuirà fàbriques, ocupació i fums per tota la geografia del Tercer Món.

La situació que hem descrit no és la d'un país concret, sinó el cas general. No és, encara menys, la situació de Catalunya. Però cal reconeixer que, feta en perspectiva, la comparació no és aberrant. Malgrat que l'estructura familiar a la nostra terra és encara relativament tradicional, de la majoria de transformacions que hem esmentat en podem trobar un nombre creixent d'exemples al voltant nostre, fins i tot quan se situen al marge de la llei.

Cal considerar que la legislació espanyola encara vigent ha estat, de sempre almenys en matèria familiar, no sols un anacronisme respecte de la d'altres països, sinó també respecte de la pròpia situació dels fets i les mentalitats, particularment a Catalunya. Els canvis de legislació actualment en gestació, tant en matèria de divorci, com de planificació de la família, dret familiar, etc. per aigualits que siguin, tindran l'efecte, al treure a la llum i normalitzar situacions de fet molt corrents, d'i de desentravar i amplificar una sèrie de processos que eren històricament inevitables.

Per altra banda, la mentalitat de les generacions joves, que

d'obra, constaten al arribar al mercat del treball, l'abisme existent entre llur qualificació i la que demanen les feines subalternes i mecàniques a què poden aspirar. Aquesta és una de les claus del sentiment de frustració i de les tendències a la marginalitat que caracteritzen actualment al jovent dels països rics.

Podríem considerar l'actual baixa de la natalitat com una adaptació inconscient dels productors de mà d'obra (famílies i col.lectivitat) que, no podent (o no volent) produir mà d'obra barata, continuaran produint mà d'obra qualificada en les quantitats més reduïdes que precisa l'economia. Les feines sense qualificar les feran els treballadors estrangers, les màquines, o bé s'exportaran sectors sencers de la indústria a països on la mà d'obra va a bon preu. Totes aquestes són tendències actuals la primera només ha estat frenada per la crisi econòmica i per algunes conseqüències socials negatives.

Per altra banda, la baixa de natalitat ja té, des d'ara, l'efecte d'abaratir els costos salarials:

- permet una major incorporació de la dona al treball (fet ja molt avançat per altra banda), valoritzant així una formació que s'havia fet, en certa manera,a fons perdut, i fent beneficiar les empreses de l'inferioritat universal dels salaris femenins.
- la disminució de la descendència i l'augment de l'activitat femenina, al millorar la situació econòmica de les famílies, disminueix, "ceteris paribus", la pressió sobre els salaris.
- la disminució global de la relació de dependència (nombre d'inactius per actiu) augmenta el nombre de contribuents tot i reduïnt les despeses d'educació, prestacions familiars, salut, etc. La pressió fiscal pot disminuir, tant sobre els particulars.com sobre les empreses.

del tercer infant, mentre que el primer i el segon es mantenen i fins i tot guanyen terreny. Tenint en compte la mortalitat abans de l'edat de reproducció i l'existència d'una esterilitat biològica irreductible, caldria que cada dona fèrtil donés naixement a uns 2,2 infants per assegurar el nivell de reemplaçament de les generacions, la qual cosa no es produeix actualment.

En l'aspecte econòmic, considerem ara una qüestió que toca a la població en allò referent a la seva activitat: des de 1945, els països rics han estat fabricant,en quantitas abundants i a un cost molt elevat,una mà d'obra excessivament qualificada (en promig) per a les necessitats del mercat del treball. Això s'explica perquè el nivell cultural i tècnic d'una població resulta de tot un procés històric més que de les necessitats immediates de l'economia. Ni l'escolaritat gratuïta i obligatòria fins als 16 o 18 anys, ni l'escolarització de les nenes al nivell dels nens eren, ~~amprimix~~ necessitats del sistema econòmic, sinó conquestes socials que han jugat un paper importantíssim en l'augment de la capilaritat social i en l'emancipació femenina.

Malgrat les temptatives declarades de certs governs per a limitar l'educació (fraccionament dels estudis secundaris i avançament del servei militar amb finalitats dissuasivos, disminució de l'ajuda econòmica als estudiants, barreres a diferents nivells i en particular a la Universitat, etc.) hi ha una obstinació molt comprensible de la part d'uns pares que, deslliurats per la força de les coses de tot càlcul econòmic en benefici propi, no veuen raons per produir, a benefici de "l'economia", treballadors de segona quan els poden produir de primera. A la qual obstinació, cal afegir la dels propis interessats. Aquests, els infants esdevinguts mà

o familiar, prestacions socials, estatut dels fills), però que no dóna legitimitat a la unió; aquesta només la dóna l'existència d'una relació afectiva jutjada satisfactòria; si això falla, el matrimoni no té raó d'ésser i el divorci és l' única solució "moral", que deixa llibertat per a noves temptatives.

- en resulta una gran mobilitat conjugal: als Estats Units es produeix, en xifres del moment, un divorci per a dos casaments; a la Unió Soviètica el nivell és d'un divorci per un casament.
- les segones i ulteriors unions semblen correspondre més sovint que les primeres a l'esquema de la "unió lliure", probablement perquè l'edat i la situació social dels interessats els fan més independents dels avantatges socials del casament; de la mateixa manera, allà on aquest no té avantatges jurídics o econòmics perceptibles, el casori s'esborra ràpidament dels costums: és el cas de Suècia, on pròximament els noixements il.legítims seran majoritaris (amb tota evidència, el concepte de "legitimitat" s'esborra també, a tot arreu, de les lleis com de les mentalitats).
- l'infant perd el seu paper tradicional de finalitat última del matrimoni, que li venia del seu paper econòmic (actualment és, per als pares, una despesa enorme a fons perdut) i esdevé l'instrument de l'equilibri i la felicitat de la parella, a la vegada que la possibilitat d'ampliació de l'estret camp de les relacions afectives; un sol infant, o més sovint "la parelleta", són suficients per a jugar aquest paper; un nombre superior d'infants es percebut no sols com una càrrega abassegadora des del punt de vista econòmic, sinó també com un perill per a l'equilibri del grup, sota el pes excessiu de l'element infantil.

La baixa actual de la fecunditat és essencialment deguda a la desaparició literal de les famílies nombroses i a l'enrariment

mena d'utopia, una "hipòtesi alta".

Les causes de la baixa actual de la natalitat son polèmiques i mal conegudes, però s'està generalment d'acord en considerar que, independentment de factors conjunturals (retard dels matrimonis, reducció de l'immigració i retorn d'immigrants, efectes psicològics i econòmics de la crisi), es tracta d'un moviment de fons lligat a transformacions possiblement irreversibles de la societat

En el terreny familiar, caracteritzat per la quasi desaparició de l'esfera de producció domèstica i per la creixent indiscriminació dels papers masculins i femenins, les principals transformacions són les següents:

- la precocitat de les relacions sexuals per als dos sexes, possible en gran part per l'eficaç control de la [illegible], condueix no a un llarg període de relacions indiscriminades, sinó a la constitució relativament ràpida de parelles estables que cohabiten un cert temps (mena de"matrimoni de prova" sense efectes sobre la reproducció); aquest comportament, encara reprovat fa 10 anys, ha passat a ser la norma (a Suècia, de 5.000 matrimonis interrogats, només un declarava no haver cohabitat abans de casar-se
- el casament es retarda però gairebé tothom acaba casant-se (o com a mínim vivint maritalment) i tenint fills; desapareixen socialment els excluïts de la família que eren els solters i solteres definitius; el nombre de persones sense fills és sovint més baix que mai, i en aquest sentit es pot parlar d'una millor distribució de la "càrrega reproductiva".
- el matrimoni perd el seu caràcter institucional i passa a l'esfera privada de les relacions personals; el casament és vist com un acte administratiu que pot presentar avantatges concrets (ajuts públics

El panorama internacional, per altra banda, suscita infinitat de reflexions.

Primerament, son raríssims avui dia els països on la natalitat no vagi de baixa, ja sigui sota els efectes de polítiques antinatalistes (països del Tercer Món) ja sigui pel comportament espontani de les poblacions (països industrials). La importantíssima baixa de fecunditat registrada en aquests últims és, en particular, un dels fets demogràfics més sorprenents que ens és dat estudiar, havent-se produït al marge de qualsevol convulsió històrica i precedint clarament la crisi econòmica amb la que comunment se l'associa.

Es a partir de 1959 als Estats Units i Canadà, de 1964 a Europa Occidental, que els indicadors de fecunditat, estabilitzats a un nivell elevat, comencen a mostrar signes d'inflexió. La baixa serà ben perceptible des de 1967 i es farà gairebé "vertical" a partir de 1970. El nombre de naixements disminueix tan ràpidament que a França, el 1975, els naixements són inferiors en prop de 200.000 (més del 20%) a les previsions de fecunditat constant fetes sis anys abans! El remplaçament de les generacions es més i més deficitari: en les condicions actuals, una dona alemanya és remplaçada per 2/3 de filla. Les taxes de natalitat baixen a nivells mai observats, inferiors en alguns casos al 10‰, situant-se més sovint per sota la taxa de mortalitat (que en tractar-se de poblacions velles és bastant alta). En resulta un creixement vegetatiu negatiu que, combinat amb el canvi de sentit del flux migratori, provoca el decreixement absolut de la població. Aquest és el cas d'un nombre creixent de països i una tendència que sembla afirmar-se. El "creixement zero" passaria a ésser, en lloc d'una

acabem d'exposar, és raonable preveure que, d'aquí a l'any 2.000 la fecunditat baixarà, i això de manera sensible. Els arguments que recolzen aquesta afirmació són de dos ordres: els de la pròpia situació catalana i els que es desprenen del panorama internacional.

Vist de Catalunya estant, es pot pensar que la majoria de factors favorables a l'alça de la natalitat han estat de tipus conjuntural i no podran jugar per sempre:

- l'edat al matrimoni, que era i encara és a Catalunya (i a Espanya) comparativament molt alta, deixarà de baixar quan arribi a nivells més comuns; per altra banda, la tendència internacional és ara la de retardar el matrimoni
- ~~xxxxxxxxxxxx~~ els intervals entre naixements tampoc es podon escurçar indefinidament,
- i sobretot, el paper de l'immigració en la natalitat tendirà a disminuir, per dues raons: per la probable disminució del ritme migratori i pel fet de la convergència de nivells de fecunditat entre Catalunya i Espanya, que minimitzarà la fecunditat diferencial dels immigrants.

L'argument més important però, que treu tot caràcter futurista als raonaments anteriors, és la pròpia evolució de la taxa de natalitat a partir de 1974, que del 20 ‰ passa al 16.6 al 1976 i al 17.1 al 1977. El nivell de natalitat d'aquests dos anys és un 20% inferior al del període 1964-1967 i un 15% inferior al del període 1968-1974. Partint només del període immediatament anterior, les "pèrdues" en naixements han estat de l'ordre de 16.500 anuals. Una baixa d'aquesta importància es forçosament significativa. L'evolució de la xifra de naixements a Catalunya mereix doncs, en aquests moments, la més gran atenció.

- els canvis estructurals provocats per l'immigració, que incrementa la proporció de persones en edat de reproduir-se dins la població total.
- l'augment de la nupcialitat (disminució dels solters definitius) i l'avançament de l'edat al casar-se; En resulta una concentració en el temps de matrimonis que es tradueix en una concentració de naixements.
- la fecunditat diferencial dels immigrants que, almenys en un primer temps, sembla més alta que la dels naturals.
- possible augment de la fecunditat matrimonial de la població catalana d'origen, bé sigui real (descendència final més alta) o aparent (concentració de naixements en escurçar-se l'espaiament; utilitzat com a forma de limitació de la família, aquest espaiament era tradicionalment molt important).

Caldria estudiar detalladament el pes de cada un d'aquests factors. En tot cas, independentment dels efectes d'estructura, l'augment del nivell de fecunditat és indiscutible, com ho mostren les taxes brutes de reproducció (Taula 3), que en el període 1961-1965 són de l'ordre de 1,25 filles per dona. Això representa no sols un augment de prop del 40% respecte al 1950 sinó que, tenint en compte la baixa mortalitat de l'época, assegura un generós remplaçament de les generacions. La província de Barcelona es l'única de tot Espanya que presenta, a 1961-1965, una taxa superior a la de 1922!

Plantegem-nos ara quina és l'evolució previsible de la fecunditat fins a l'any 2.000.

A risc de contrariar aquells que consideren la "renaixença" de la natalitat catalana com un fet durable, i malgrat tot el que

litat d'abans de la guerra eliminava als primers anys de vida una proporció considerable d'infants, resulta que ja des de 1925 la fecunditat catalana era insuficient per assegurar el remplaçament membre a membre de les generacions. Això ja ho va assenyalar perfectament Vandellós en el seu temps.

Seria interessant esclarir si l'allargament de la vida mitjana que es va produir simultàniament era o no suficient per a compensar, en anys viscuts per cada generació, el dèficit inicial d'individus, impedint, al preu d'un formidable envelliment, que la desnatalitat es traduís, en absència d'immigració, per un decreixement absolut de la població catalana. Això està fora de l'abast i dels objectius d'aquest treball. El cas és que la immigració no va estar absent i va venir a compensar molt àmpliament la desnatalitat, de manera que la població catalana no sols no ha decrescut sinó que ha crescut més depressa que la del conjunt de l'estat, i s'ha rejovenit. Però això ja són altres qüestions.

A partir de 1960, la situació canvia radicalment. La taxa de natalitat espanyola, després de passar per un màxim del 22% a 1964 (lleugerament superior al nivell dels anys 50), inicia un descens gradual i continuat que la portarà, al 1977, al 18% A Catalunya, en canvi, del 1960 al 1967 la natalitat passa del 18% al 21,3%, el que representa un augment molt substancial. La Taula 4 ens mostra allò que ningú hagués gosat predir 20 anys abans: la natalitat catalana és, al 1966, i per primera vegada al segl superior a l'espanyola! Del 1968 al 1974, el nivell es manté entre 19 i 20%. El Gràfic 1 sembla mostrar, per a Catalunya, una tendència a l'augment entre 1950 i 1974, a la qual vindria a afegir-se un element conjuntural, que l'accentúa, entre 1962 i 1967.

TAULA 4

GRÀFIC 1

Aquest procès s'explica per diverses raons:

2. La fecunditat

A Catalunya, la baixa històrica de la natalitat va començar a finals del segle passat, a l'hora de la majoria de països d'Europa (amb l'excepció de França , on es va donar abans) i amb decennis d'anticipació respecte de la resta d'Espanya (exceptuant, en certa manera, les Illes i el País Valencià). Abans de la guerra, i comparada amb altres pobles d'Espanya, Catalunya podia donar la impressió de "poble decadent", però no pas més decadent que els seus veïns d'Europa, tret de l'Alemanya nazi i de l'Itàlia feixista, on la política natalista s'aplicava de manera contundent.

És a partir de 1945 que la situació catalana es singularitza: por una banda, la natalitat hi segueix baixant , com llavors és el cas a tot Espanya, però partint aquí d'uns nivells extremadament baixos; per altra banda, no s'hi produeix res de semblant al més o menys pletòric "baby boom" que a Europa i Amèrica del Nord corona la fi de la segona guerra mundial i imprimeix un canvi durable al comportament reproductiu. En conseqüència, la Catalunya dels anys 1945-1955 és una de les zones de més baixa natalitat del món.

TAULA 3

Observem la sèrie cronològica de les taxes brutes de reproducció de les quatre províncies catalanes, que van acompanyades, com a referència, de les de tres altres províncies (Taula 3). La taxa bruta de reproducció representa el nombre de filles que neixen d'una dona, i la taxa neta de reproducció el nombre d'aquestes filles que arriben a l'edat de reproducció. De 1935 a 1950 (excepte Lleida, 1935) ja les taxes brutes de les quatre províncies es mantenen per sota de l'unitat; si pensem que l'alta morta-

desconfiar de les correlacions, no deixa de ser suggeridor el que la província de Barcelona, que és la que més immigració ha rebut en els anys 60 sembla fer, malgrat un medi ambient aparentment desfavorable, més progressos en matèria de mortalitat que la província de Lleida que té un rèssec migratori negatiu. És doncs probable que la previsible baixa del ritme immigratori (en parlarem més endavant) repercuteixi negativament en l'evolució de la mortalitat.

Més important encara serà el pes de totes les altres causes d'agreujament de la mortalitat ja esmentades en el cas genèric dels països industrials, que jugaran o seguiran jugant a Catalunya.

En resum, els factors de variació de la mortalitat incidiran en els dos sentits, tendint a compensar-se. La mortalitat serà més aviat una variable neutra dins de l'evolució demogràfica, vist el poc pes estadístic que es pot esperar dels seus canvis. Això no vol dir que aquests canvis siguin sense interès: es tracta d'una de les poques problemàtiques en les quals hi ha pràcticament unanimitat sobre el sentit desitjable de l'evolució, el del triomf de la vida sobre la mort.

El que la vida mitjana a Catalunya s'estanqui a un nivell molt pròxim de l'actual o continui creixent, encara que lentament, és no sols humanament important sinó que és un dels punts sobre els que pot incidir eficaçment una acció dels poders públics que lluiti sobre dos fronts: el de l'eliminació dels arcaïsmes lligats a un aparell sanitari inadequat, i el de la prevenció d'aquell tipus creixent de perills que alguns en diuen "de civilització".

mortalitat infantil es pot reduir de meitat, l'aparell sanitari dista prou de la perfecció, el descontrol de la indústria farmacèutica permet tots els abusos de l'hiperconsum de medicaments. La vida mitja a Catalunya és uns tres anys més baixa que la dels països millor situats. Tot això indica que, d'aquí a l'any 2000, la lluita contra la mortalitat pot encara progressar en el nostre país per les vies tradicionals de la millora sanitària.

No obstant, hi ha factors que jugaran contra aquesta baixa. Cal considerar que, contràriament al que passa en altres països, l'agreujament de la mortalitat no ha tocat encara les edats pel damunt de 65 anys. Això s'explica perquè a Catalunya, com a tota Espanya, la baixa de mortalitat ha estat molt més concentrada en el temps i que, en conseqüència, les generacions actuals d'avis han estat molt més seleccionades que les dels països veïns i es poden considerar com a particularment resistents. Llur remplaçament per generacions menys seleccionades es farà certament més depressa que en altres països i les taxes de mortalitat a les edats avançades podrien augmentar ràpidament en els anys a venir.

Per altra banda, (i contràriament a una idea força estesa), la immigració ha tingut, sens dubte, un efecte positiu sobre la mortalitat, per causa de la doble selecció de l'immigrant: la d'una mortalitat infantil més alta que la catalana i la d'una emigració que sempre mobilitza els elements més dinàmics i en bona salut (un altre tema es el de l'eventual mortalitat diferencial, desfavorable a l'immigrant, que puguin crear, a l'arribada, les seves particulars condicions de vida o de treball; es tracta llavors d'un problema de classe social i no d'origen). Encara que cal

fets semblen aportar llum: dos països, Estats Units i Finlàndia, han conegut, en els últims 10 anys, augments força importants de la vida mitjana(de més de 2,5 anys en un decenni), els quals semblen estar relacionats amb campanyes més o menys organitzades d'higiene de vida. En el cas dels Estats Units, aquest tipus de preocupació s'ha traduït per la disminució notable del nombre de fumadors i del consum mig dels fumadors recalcitrants, així com per canvis en el tipus d'alimentació i en particular la disminució d'un terç en el consum per càpita de greixos d'origen animal. Cal observar, però, que aquest procés ha anat acompanyat d'una sèrie de mesures de seguretat referents a la fabricació i circulació d'automòbils i, sobre tot, d'una reglamentació molt més estricta respecte a la protecció del medi ambient, anant fins a la prohibició de certes indústries o tècniques particularment contaminants. Val a dir que moltes d'aquestes indústries han estat, a través de les empreses multinacionals, pura i simplement exportades a d'altres països de legislació menys exigent... la qual cosa podria ésser considerada com una exportació de mortalitat.

Tot sembla indicar que si es vol treure la lluita contra la mortalitat dels límits on està empantanada actualment, el camí passa per la prevenció de la malaltia degenerativa i de l'accident, que dependrà tant o més de l'higiene de vida i del canvi tecnològic (una tecnologia "suau" genera menys accidents i menys contaminació) que dels camins tradicionals de la medicina i la farmàcia.

Situant-nos de nou en el cas de Catalunya, s'ha de reconèixer que, tot i apropant-nos a la situació descrita, en som lluny encara: les malalties infeccioses continuen fent víctimes, la

- causes "positives": l'eliminació de la selecció natural que exercien la mortalitat infantil i les malalties infeccioses ha permès d'arribar a edats avançades generacions cada vegada menys "seleccionades" presentant una menor resistència a la mort; disminució, per les mateixes raons, de la selecció genètica; efectes secundaris de tractaments que han permès, en altres moments, de salvar la vida del pacient.
- causes negatives: l'augment dels accidents (perceptible particularment en la mortalitat dels joves); la deterioració del medi ambient; la superalimentació; i, eventualment segons els països, l'extensió de l'alcoholisme, del tabaquisme, dels suicidis i morts violentes.

Si les malalties infeccioses han estat gairebé eliminades com a causa de mortalitat, una sèrie de malalties degeneratives (en particular les càrdio-vasculars i els tumors) estan en extensió, i no sembla que es registrin massa progressos en la lluita contra els accidents, vist que les mesures preventives de més eficàcia són sovint contrarestades per la creixent tecnicitat del modus de vida (ex: l'augment espectacular d'accidents de vacances i de sports).

La tendència actual en els països industrials sembla ser, doncs, la d'un estancament del nivell de mortalitat entorn d'una esperança de vida al néixer situada de 70 a 75 anys per als homes i de 75 a 80 anys per a les dones. Sembla ésser la fi lenta d'aquell moviment iniciat a la segona meitat del segle XVIII i que en 200 anys va multiplicar per tres la vida mitja de l'habitant d'Europa Occidental.

No obstant, dins d'aquest panorama no gaire optimista, certs

d'un fet nou. Si observem, a la Taula 2, la classificació de les quatre províncies catalanes dins les 50 espanyoles per als períodes 1961-1965 i 1969-1972 veurem que, tret del sexe masculí a la província de Barcelona, tots els altres indicadors han empitjorat relativament.

TAULA 2

Les raons d'aquest procés cal buscar-les, més que en els progressos d'altres províncies, en l'estancament i fins i tot l'agreujament de les probabilitats de mort a certes edats que s'observen a Catalunya a partir de 1965, trencant una tendència secular a la baixa interrompuda només per l'epidèmia gripal de 1918 i la guerra civil i seqüeles.

Si observem les taxes de mortalitat per sexe i edat de les quatre províncies catalanes el 1965, 1970 i 1975, (Apèndix) veurem que, de 34 grups considerats per a cada província, entre 1965 i 1970 n'empitjoren 4 a Barcelona, 8 a Girona, 7 a Lleida i 11 a Tarragona; i que entre 1970 i 1975 n'empitjoren 11 a Girona, 15 a Lleida i 7 a Tarragona (no tenim dades per Barcelona el 1975). Si per a limitar possibles efectes aleatoris només retenim aquells grups que han empitjorat entre 1965 i 1975, en trobem 4 a Girona, 8 a Lleida i 4 a Tarragona (sense dades per Barcelona). Això s'acompanya de l'estancament de molts altres grups.

Aquest fenomen d'estancament o agreujament de la mortalitat per a certes categories no és solament nostre, sino que s'està produint a molts països i en particular a aquells que havien assolit nivells més baixos de mortalitat. Les explicacions més freqüents es poden resumir com segueix:

que estan menys determinats i que són susceptibles d'orientació. Igualment, caldrà veure quines accions o quines polítiques esdevindran necessàries, o desitjables, per a fer front a les transformacions previstes i assegurar el benestar i (posats a desitjar) una certa felicitat d'aquestes unitats estadístiques que integrem la població.

Per tal d'evitar repeticions, els principals problemes i tendències en el panorama internacional i les principals característiques que presenta Catalunya es tractaran dintre cada pun

I.- Evolució previsible dels fenòmens demogràfics

1. La mortalitat

Al segle XX, i sens dubte ja abans, les condicions de mortalitat a Catalunya han estat més favorables que en el conjun d'Espanya. Aquest fet, emmascarat quan es comparen les taxes brutes de mortalitat (defuncions per 1000 habitants) en les que la estructura per edats més vella de Catalunya té un pes determinant, apareix clarament si es comparen les taxes de mortalitat infantil o les esperances de vida.

TAULA 1.

El fet important és que aquesta diferència de mortalitat favorable a Catalunya s'està atenuant ràpidament en els últims anys. Així, observem a la Taula 1 que, malgrat una mortalitat infantil favorable, les províncies de Lleida i Tarragona presenta per al sexe femení esperances de vida al néixer inferiors a la mitja espanyola, i que la de Girona només l'iguala. Es tracta

permeti de relacionar els fenòmens demogràfics no sols amb les característiques numèriques i estructurals de la pròpia població, sinó també amb factors exteriors a ella, i en particular amb l'economia. L'elaboració d'aquesta teoria i la seva aplicació operativa és, per a tots aquells que estudiem la població, una tasca d'altra envergadura que el perfeccionament de mètodes de mesura ja prou sofisticats i sovint inaplicables quan es disposa d'estadístiques incompletes o mediocres.

La intenció d'aquest treball no és la de construir perspectives de població per a Catalunya sinó, abans de res, de discutir allò que en serien les hipòtesis de base, és a dir, la probable evolució, fins l'any 2000, dels diferents fenòmens demogràfics (mortalitat, natalitat, migracions) que, en llur interacció, determinen el moviment de la població. Aquest serà el nucli de l'exposició. Seguidament veurem com les evolucions que hem analitzat poden combinar-se entre elles, i quina o quines imatges de la població catalana del 2000 en resulten, el que ens permetrà de completar la reflexió sobre les conseqüències econòmiques i socials de les transformacions previsibles. Finalment, més que d'aventurar-nos en una agradable excursió pel subjectiu terreny d'allò "desitjable", tractarem, al fil del treball, de definir els límits del que ens és dat desitjar. Fóra absurd, en efecte, desitjar tal o qual situació demogràfica massa ~~substancialment~~ allunyada d'allò que les coordenades actuals i els mecanismes de renovació relativament rígids deixen preveure. El que sí té sentit és reflexionar sobre l'acció o la política desitjables en aquells punts de l'evolució demogràfica

Imaginar la població de Catalunya a l'horitzó del segle XXI és cosa senzilla i a la vegada atzarosa.

Senzilla perquè, comparat amb els moviments econòmics i socials, el moviment de la població està dotat d'una gran inèrcia. Es pot, així, afirmar que dels components de la població catalana de l'any 2000 en són ja nats, a 1979, entre els 2/3 i els 3/4, el sexe i l'edat dels quals estan ja determinats des d'ara. Per aquesta raó, les projeccions demogràfiques a mig i llarg termini són una pràctica corrent.

L'empresa és, però arriscada, perque l'experiència ha mostrat que, malgrat aquesta inèrcia, les previsions de població han conegut més sovint el fracàs que l'èxit, i a vegades de manera estrepitosa. I això no per inòpcia dels autors, sinó perquè canvis imprevisibles en el comportament humà (en particular en matèria de fecunditat i migracions) han invalidat les hipòtesis més o menys continuïstes que n'eren la base. Així, per exemple, el "baby boom" de la última postguerra i el canvi de sentit de les migracions a Europa Occidental (que va passar de centre emissor a centre receptor de migrants) van desmentir durant un bon nombre d'anys les previsions d'envelliment i d'estancament numèric fetes durant la gran crisi. Inversament, l'evolució demogràfica actual en els mateixos països sembla donar més aviat raó a les hipòtesis dels anys 30 i no a les més recents, i més expansionistes, dels anys 60...

Les raons d'aquests daltabaixos provenen, essencialment, de la inexistència d'una teoria elaborada de la població que

ALGUNES REFLEXIONS SOBRE L'EVOLUCIÓ DE LA POBLACIÓ A CATALUNYA FINS L'ANY 2000

Anna M. CABRÉ

Quadre 3

MUNICIPIS DE POBLACIÓ SUPERIOR ALS 30.000 HABITANTS AL 1977 I POBLACIÓ AL 1936

	Població 1936		Població 1977		Percentatge increment
1. Barcelona	1.062.157		1.886.921		77'64 %
L'Hospitalet Llobregat	48.540		289.747		496'92 %
Badalona	47.929		210.138		338'43 %
Sabadell	48.774		187.247		283'90 %
5. Terrassa	47.416	.....	157.442	.....	232'04 %
Sta. Coloma Gramenet	16.670		143.232		759'22 %
Tarragona	31.412		108.131		244'23 %
Lleida	36.119		106.190		294'-- %
Mataró	28.804		96.942		236'55 %
10. Cornellà Llobregat	8.757	.....	94.110	.....	974'68%
Girona	23.871		83.929		251'59 %
Reus	27.417		82.407		200'56 %
Manresa	36.478		67.624		85'38 %
Sant Boi Llobregat	9.909		66.927		575'41 %
15. El Prat Llobregat	9.107	1.483.360	54.166	3.635.153	494'77 %
Vilanova i la Geltrú	17.494		44.166		152'46 %
Esplugues de Llobregat	3.641		40.881		1.022'79 %
Granollers	14.053		40.473		188'-- %
Viladecans	3.794		39.640		944'80 %
20. Tortosa	37.023	.....	39.538	.....	6'79 %
Sant Adrià Besós	8.401		39.012		364'37 %
Rubí	6.730		38.705		475'11 %
Cerdanyola del Vallès	3.026		38.702		1.178'98 %
Sant Feliu de Llobregat	6.888		36.126		424'47 %
25. Mollet del Vallès	6.219	.....	32.978	.....	430'27 %
Gavà	6.329		32.706		416'76 %
Sant Cugat Vallès	6.045		31.748		425'19 %
Igualada	15.490		30.906		99'52 %
Vic	15.398		29.346		90'58 %
30. Figueres	14.738	.....	29.297	.....	98'78 %
Ripollet	3.526		25.690		628'58 %
Montcada i Reixac	7.240		25.260		278'89 %
Sant Joan Despí	2.275		24.782		989'31 %
Olot	12.547		24.632		96'31 %
35. Vilafranca del Penedès	10.204	.....	23.190	.....	127'26 %
Barberà Vallès	1.936		21.993		1.036'-- %
Castelldefels	1.174		21.909		1.766'18 %
Blanes	6.638	210.809	20.048	731.728	202'01 %
		1.694.169		4.366.881	

birà, Pallars Jussà, Alt Urgell	62.621	2'1	49.526	0'8

QUADRE 2

POBLACIÓ CATALANA DISTRIBUÏDA EN LES REGIONS DEL 1936 I EL 1977 - EN LES MATEIXES REGIONS.

	Hab. 1936	%	Hab. 1977	%
Regió I				
Barcelonès, Baix Llobregat, Maresme, Vallès - Oriental, Vallès Occi-- dental.....	1.590.809	54'4	4.137.751	69'1
Regió II				
Alt Empordà, Baix Empordà, Gironès, La Selva,- La Garrotxa	239.292	10'-	420.153	7'-
Regió III				
Garraf, Alt Penedès, - Baix Penedès, Alt Camp,- Tarragonès	174.881	5'9	337.122	5'6
Regió IV				
Conca de Barberà, La Ribera, Priorat, Baix Camp	129.464	4'4	174.394	2'9
Regió V				
Baix Ebre, Montsià, Terra Alta	119.262	4'-	132.232	2'2
Regió VI				
Cerdanya, Ripollès, Osona	119.262	4'-	154.427	2'5
Regió VII				
Berguedà, Solsonès, Bages, Anoia	197.152	6'7	282.796	4'7
Regió VIII				
La Noguera, La Segarra, Urgell, Segrià, Les Garrigues	230.270	7'8	291.769	4'8
Regió IX				
Vall d'Aran, Pallars So				

QUADRE 1

MUNICIPIS DE CATALUNYA ALS ANYS 1934 I 1977 AMB PERCENTATGES I HABITANTS A L'ANY 1977 DISTRIBUÏTS PER GRUPS DE MUNICIPIS (*)

					1934		1977		1977	
					municipis (1)	%	municipis	%	habitants	%
Fins		a	100	Hab.	3	0'2	37	3'9	2.404	0'04
de	101	a	200	"	37	3'4	84	9'-	13.221	0'22
de	201	a	300	"	74	6'9	92	9'8	22.691	0'37
de	301	a	400	"	96	9'-	81	8'6	28.162	0'47
de	401	a	500	"	93	8'7	70	7'5	31.437	0'52
de	501	a	1.000	"	319	29'9	179	19'1	126.780	2'12
de	1.001	a	2.000	"	252	23'6	136	14'5	184.963	3'09
de	2.001	a	3.000	"	71	6'6	64	6'8	151.329	2'53
de	3.001	a	4.000	"	41	3'8	44	4'7	149.462	2'49
de	4.001	a	5.000	"	26	2'4	23	2'4	102.233	1'70
de	5.001	a	10.000	"	34	3'1	50	5'3	347.300	5'80
de	10.001	a	20.000	"	7	0'6	35	3'7	453.307	7'58
de	20.001	a	50.000	"	11	1'-	23	2'4	731.728	12'23
de	50.001	a	100.000	"	1	0'09	7	0'7	546.105	9'13
de	100.001	a	300.000	"	--	--	7	0'7	1.202.127	20'10
de	300.001	a	1.000.000	"	--	--	--	--	-----	---
de	més de		1.000.001	"	--	--	1	0'1	1.886.921	31'55
					1.065	99'2	933	99'2	5.980.170	99'94

(*) Elaboració sobre actualització oficial dels padrons municipals del 1977

(1) Estudi publicat en l'edició de la llei municipal catalana del 1934, Ed. "El Secretariat català", Barcelona 1935

(1) A més de l'administració local i de l'administració central, també forma part, com a gran tercera branca de l'administració pública, l'administració institucional. Es dóna quan hom decideix crear una persona jurídica pública pel compliment especial de determinats serveis públics, com es ara la previsió social (I.N.P., Institut nacional de previsió), la promoció industrial (I.N.I., Institut nacional d'Indústria) i molts d'altres; i poden també ésser creades persones públiques similars pels ajuntaments i diputacions.

(2) "Pacte communautaire", Secretariat d'Estat a la reforma des institutions, Bèlgica 1978. Declaració del govern, "Moniteur belge" de 7 juny 1977 i 28 febrer 1978.

(3) "Vivre ensemble" Rapport de la commission de développment des responsabilités locales", Ed. la Documentation française, setembre 1976.

(4) "Projecte de loi pour le développment des responsabilités des collectivités locales", Sénat nº 187, París, 20 décembre 1978.

Crec que la solució belga del Pacte de Stuyvenberg amb - Estat (a Catalunya Estat espanyol), regions (a Catalunya Generalitat), subregions (a Catalunya regions o altra denominació) i municipis en nombre de 952 (a Catalunya -- agrupacions de municipis o comarques) és a considerar profundament. I, com a Bèlgica, eleccions a cada un d'aquests nivells; és la mínima obligació de la participació, per la que clamen avui tants partits i col·lectius.

El país s'ha de plantejar aviat els problemes de - la seva nova demarcació territorial i ja haurien de realitzar-se estudis amb aquesta finalitat, que sols serà possible si Espanya segueix pel camí polític avui començat. I això, hom pot esperar que als finals d'aquest segle XX, un temps que ara sembla llunyà, però que s'ens acostarà lleuger com el vent, pugui ésser una realitat plena a Catalunya que la seva administració es realitzi amb una divisió territorial i de distribució de -- funcions públiques, que, encara que sempre perfeccionable i potser mai acabada, sigui la millor de les possibles pel compliment dels serveis públics que ens corresponguin als catalans.

ques, i les comarques catalanes son avui signes d'identitat supramunicipal; estan arrelades, especialment en el camp que és a on es planteja el greu problema dels petits municipis, i encara avui es viuen i es reivindiquen. I tot fa pensar que, objectivament, podrien ésser una via de solució eficaç per a agrupar o federar els petits municipis o perquè hi abdiquessin les seves incapacitats, si es resolgués el tema de que els grans no dominessin sobre els petits. Potser per això caldria instaurar algunes comarques més i que tinguessin totes, com tenen ja les del 1936, un poble o ciutat que fos centre administratiu i de serveis; i potser caldria no pensar en la mateixa solució per les comarques rurals que les urbanes. I llavors sembla evident que entre les comarques i la Generalitat només hauria d'existir un altre nivell, la delimitació del qual quedaria desmitificat del tema comarcal i de la suplència dels municipis, que tantes polèmiques pot suscitar.

5è. La nova demarcació haurà d'optar per crear un o dos nivells d'unitats territorials entre la Generalitat i els municipis, opció que està en funció -entre altres aspectes- de si el nivell inferior són els municipis de Catalunya o una entitat que els agrupi; i segurament que caldrà admetre solucions no totalment uniformes, puix no és el mateix -per exemple- la conurbació de Barcelona que les comarques del nord català. La solució entre un o dos nivells està també relacionada amb les competències que retindrà la Generalitat.

3er. Quant als problemes dels petits municipis catalans -- (el 86 % menys de 5.000 habitants i el 72 % menys de -- 2.000) no cal abandonar solucions de fusió, agrupació o federació més o menys forçoses. Altres països l'han fet i no existeixen motius racionals per abandonar-la, encara que tingui dificultats que no s'han de negligir però tampoc supervalorar. Certament que tota comunitat humana i tot municipi -per petit que sigui- té uns serveis - comuns a satisfer, i aquests seria absurd de treure'els-hi. Però és també absurd que avui un municipi de menys - de 2000 habitants (72 % a Catalunya) estigui obligat a - complir els mateixos serveis que una gran ciutat, donat que és fer-lo responsable d'unes funcions que és materialment impossible que compleixi, en greu perjudici de la - seva població i dels interessos generals del país. El tema és simplement de reconèixer i fer palès aquest fet, i atribuir a una unitat territorial superior el compliment dels serveis que els petits no poden realitzar. Em costa molt d'admetre que el nostre país no pugui comprendre, - assumir i solucionar aquesta realitat.

4t. Cal pensar serenament si podem aprofitar la conciència - comarcal que no es dona en altres països i que segura--- ment molts voldrien, ja que és probable que pugui ajudar a solucionar la petitesa i la incapacitat de molts municipis, especialment els rurals. Els problemes dels països cal solucionar-los amb les seves realitats sociològi

culat a la fixació del tamany d'aquestes unitats i al seu nombre. Per tant, caldrà fer les demarcacions a tots -- els nivells, fixar les competències concretes de cada -- unitat i les que restaran per la Generalitat.

2on. Les unitats de demarcació territorial haurien d'estar al marge, en la major mesura possible, de criteris específics de competència (urbanisme, transports, justícia, ensenyament, sanitat, serveis socials i molts d'altres), i només atendre a les funcions administratives constants - i ordinàries. Avui bona part de les opcions de programació cal contemplar-les sobre un territori cada vegada més extens territorialment, però aquest fet no pot presidir, - en general, els criteris de nova demarcació territorial, sinó les habituals necessitats d'execució i control dels serveis, sens perjudici de que l'estudi de programacions agafi -per a cada funció- un àmbit determinant. I sense oblidar que tota unitat organitzativa té uns límits mínims que provoca que no sigui operativa per sota d'ells i uns límits màxims per sobre dels quals es creen problemes que entorpeixen el funcionament; i que l'ideal fóra no - crear massa unitats entre la Generalitat i els municipis (o la seva agrupació en comarques) donada la complexitat de persones, edificis, mitjans econòmics i d'altres instruments que exigeix la creació i sostenimment de les unitats administratives.

cipis petits i mitjans, donat que -entre d'altres motius- haurien de disposar d'uns serveis tècnics extraordinaris; i estarien condemnades a la ineficàcia, com ha ~~sigut~~ passat durant tants -- d'anys, per estar molt lluny dels municipis i dels seus problemes. El nivell tècnic de les províncies espanyoles és molt baix comparat -per exemple- amb els departaments francesos, i mai a la història d'Espanya han sigut una eina de bona i efi-- caç administració dels serveis públics, sinó principalment (excepció feta d'alguns serveis de les diputacions provincials) - instruments, en especial a través de la figura solament política del governador civil, de control polític i governatiu.

La futura divisió territorial catalana hauria de tenir present que:

1er. Ha d'ésser no sols la simple divisió del territori en unitat o nivells (comarques, regions, vegueries o d'altres - denominacions), com va ser a l'any 1937, sinó que ha d'atribuir indispensablement unes funcions o serveis a com-- plir a cadascuna d'aquestes unitats territorials, problema que ja va ésser exposat pels autors de la divisió en - comarques del 1937 que es dolien de desconèixer per a que havien de servir les comarques i quins serveis haurien de complir. Aquesta realitat no pot estar absent de la nova divisió territorial catalana, tant per fer-la operativa - com perquè -i això és essencial- el criteri de competèn-- cies de les unitats o divisions està íntimament vin-----

Catalunya ha d'afrontar, un cop aprovat l'Estatut d'autonomia que ara és en projecte, l'estudi d'una nova demarcació territorial que haurà d'ésser aprovada pel Parlament català. La divisió territorial aprovada a l'any 1937 va exigir sis anys d'estudis, i considerant el temps fins a la vigència de l'Estatut, la major complexitat actual dels treballs pels paràmetres a ponderar, el temps de la seva aprovació pel parlament i la seva aplicació real (problemàtica important que no va afrontar la divisió catalana de l'any 1936), aquests 15 ó 20 anys no són tan llargs. El trasbals que exigeix la creació i funcionament de noves entitats i organismes és notori i lent, i si a la fi del segle ja funciona autènticament la nova divisió podríem donar-nos per satisfets.

Els problemes de la nova demarcació territorial no es poden solucionar amb l'actual divisió de Catalunya en quatre províncies. Primerament, perquè existeix en el país un general rebuig de les províncies, i això -com a fet- és indefugible i suficient per no potenciar-les. Segonament, per què son massa grans territorialment per a intentar solucionar qualsevol dels autèntics problemes que l'administració local presenta. No poden ésser un nivell apte de divisió entre la Generalitat i les entitats inferiors de l'administració local, ja que deixant a part els seus límits racionals, els ~~seus~~ irracionals límits, és evident que quatre unitats territorials són poques. I tampoc poden ésser unitats de gestió que realment substitueixin la falta de capacitat dels municipis petits (il·ministrat, donat que, entre d'altres motius, l'hau-

[illegible] de los petits [illegible], [illegible] I cal preguntar-nos si Catalunya no s'encarrilarà -com pronostiquen algunes previsions- cap un rosari de pobles al llarg de la costa, que enllaçaria - amb el rosari del Sud de França i amb el de la costa Est d'Espanya, que una visió de l'evolució dels últims anys no sembla contradir massa. Però això no sembla possible d'ésser admès - per la fi del nostre segle. Però si arribés a ésser així, si - una part de Catalunya fos principalment un fet contínuament urbà, encara que no [illegible] contínuament edificat, i la resta amb alguns pobles i ciutats molt més petits, els problemes de l'administració local serien tots uns altres, impossibles ara d'examinar.

II.

La situació desitjable per Catalunya en la última dècada del segle XX sobre les qüestions d'administració local, és que hagi resolt adequadament la problemàtica que abans hem exposat, general a bona part dels països europeus, de la determinació dels serveis públics a encomanar als municipis i d'altres entitats de l'administració local i els que siguin propis de la Generalitat, l'articulació de totes aquelles entitats públiques i la determinació dels mitjans -de tot ordre- per a -- complir adequadament tots els serveis públics. I que aquesta divisió estigui ja funcionant en plenitut, com a marc administratiu i de descentralització del territori català.

creixement de les grans concentracions urbanes, donat que s'és conscient dels greus costos socials que el creixement desmesurat arrossega. La més recent legislació urbanística francesa - i espanyola que limita les densitats de les noves àrees a construir, la política legislativa que prohibeix l'edificació en -- certes zones (parcs naturals, àrees paisatgístiques, protecció ecològica, etc) i els recents plans d'urbanisme que disminueixen el creixement i tendeixen a evitar la densificació indiscriminada són una mostra d'aquesta nova política, ben diferent de la dels anys passats que equiparaven creixement a qualsevol -- preu amb prosperitat. Si s'ha d'acceptar la inmigració, que en part és un dret inalienable i difícil de contenir, cal encarrilar-la cap a pobles i ciutats de segon o tercer ordre, fonamentant en aquests les situacions que indueixen llocs de treball.

Però cal preguntar-nos si això serà així o no, si les ciutats grans no seguiran creixent com fins ara, si el camp no seguirà despoblant-se fins arribar als índexs d'ocupació de població camp-ciutat, que avui en el nostre país són encara superiors -en favor de la ciutat- en relació a d'altres països in-- dustrialitzats.

xercitar -amb major eficàcia que fins ara- competències traspassades per l'Estat, es troben amb gravísimes deficiències de manca de capacitat de la immensa majoria dels municipis catalans. Aquest és un dels problemes actuals de l'administració local catalana, íntimament lligat -com després s'examina- amb el de les funcions que cal encomanar a altres entitats de l'administració local d'àmbit superior als municipis.
i també de l'espanyola,

III. EVOLUCIÓ PREVISIBLE I SITUACIÓ DESITJABLE A LA FI DEL SEGLE XX

I.

El que serà Catalunya a l'any 2.000 pel que fa a l'administració local, cal deduir-ho de l'exàmen de l'evolució d'aquests últims 45 anys.

La tendència a la concentració en les àrees urbanes és una tendència mundial i cal pensar que seguirà a Catalunya durant els propers 20 anys, potser malgrat els intents de frenar-la. L'increment serà però problablement inferior al dels darrers 45 anys, afectat per una disminució de l'augment de la població, com ja s'ha donat en altres països (França, Alemanya i d'altres); afectat per una disminució de la immigració a Catalunya, tant perquè cal esperar que la política espanyola eviti els desequilibris que l'exigeen, com perquè disminuirà l'índex d'industrialització; i afectat també per la voluntat política -que avui es comença a acceptar- de no afavorir el

Els grans municipis exigeixen -esquemàticament- cada vegada més competències per a resoldre les qüestions que els afecten, més mitjans per a portar-les a terme, més ajuda, especialment econòmica, de l'estat per a poder atendre els serveis que les seves poblacions els exigeixen, i una autèntica coordinació dels nombrosos organismes públics que actuen en el territori. No necessiten però, llevat de casos excepcionals, que cap altre entitat vingui a suplir la seva falta de capacitat tècnica. En canvi els petits municipis no estan en condicions de responsabilitzar-se de la major part dels serveis públics amb un mínim de garanties i d'eficàcia, no sols per manca de mitjans econòmics (perque si fos així la solució seria relativament fàcil), sinó principalment perquè la seva precària organització no els permet superar el llindar mínim per disposar d'una adequat nivell tècnic. ¿Què poden fer el 86 % dels municipis catalans que no arriben als 5.000 habitants o el 67 % que no arriben als 1.000 habitants?.

Tots aquests municipis no tenen avui, no poden tenir materialment, els nivells tècnics d'assessorament que exigeix el compliment dels serveis que legalment tenen encomanats (secretari, arquitecte, enginyer, interventor, tècnics en serveis socials, etc), ni sistemes de mecanització de moltes tasques administratives que ho exigeixen (recaptació de tributs, padrons municipals i fiscals), ni elements tècnics pel control d'activitats diverses (medi ambient, polució, etc). Tota aquesta problemàtica l'estan comprovant dia a dia, varis departaments de l'actual Generalitat provisional, que en intentar coordinar serveis i e-

3. Problemàtica catalana

Encara que l'administració local inclou els municipis grans, els que són centre d'àrees metropolitanes o estan inclosos en elles, els mitjans i els petits municipis, els problemes són molt diferents pels uns que pels altres; i, de fet, quan hom parla dels problemes de l'administració local són principalment els dels petits i mitjans municipis, mentre que els problemes de les grans ciutats o aglomeracions urbanes es tracten més aviat dins l'estudi de les àrees metropolitanes.

Ara bé les xifres dels petits municipis no es poden analitzar com a simples magnituts numèriques, vista la seva petita proporció en relació a la resta de població que viu en ciutats mitjanes, grans o en àrees metropolitanes, sinó que, per principis de justícia i d'equilibri social, cal fer-lo arribar, en la major mesura possible, els serveis públics de que gaudeixen les comunitats urbanes. I és precisament per intentar solucionar aquests problemes que l'Informe anglès va recomanar la creació dels districtes i àrees territorials, que l'Informe francès va preveure les comunitats de municipis, i que Bèlgica va reduir -als anys 1975 i 1977- el nombre dels seus municipis de 2.359 a 596. I també perquè el problema més important està en els mitjans i petits municipis, els informes anglès i francès poc es van ocupar dels problemes de les àrees metropolitanes, i el francès sols inclou la regió de París a efectes estadístics i diu que no proposa cap modificació en aquesta àrea, tot i que inclou un 12% de la població francesa.

GRÀFIC 1

EVOLUCIÓ DE LA TAXA DE NATALITAT A CATALUNYA I LA RESTA D'ESPANYA

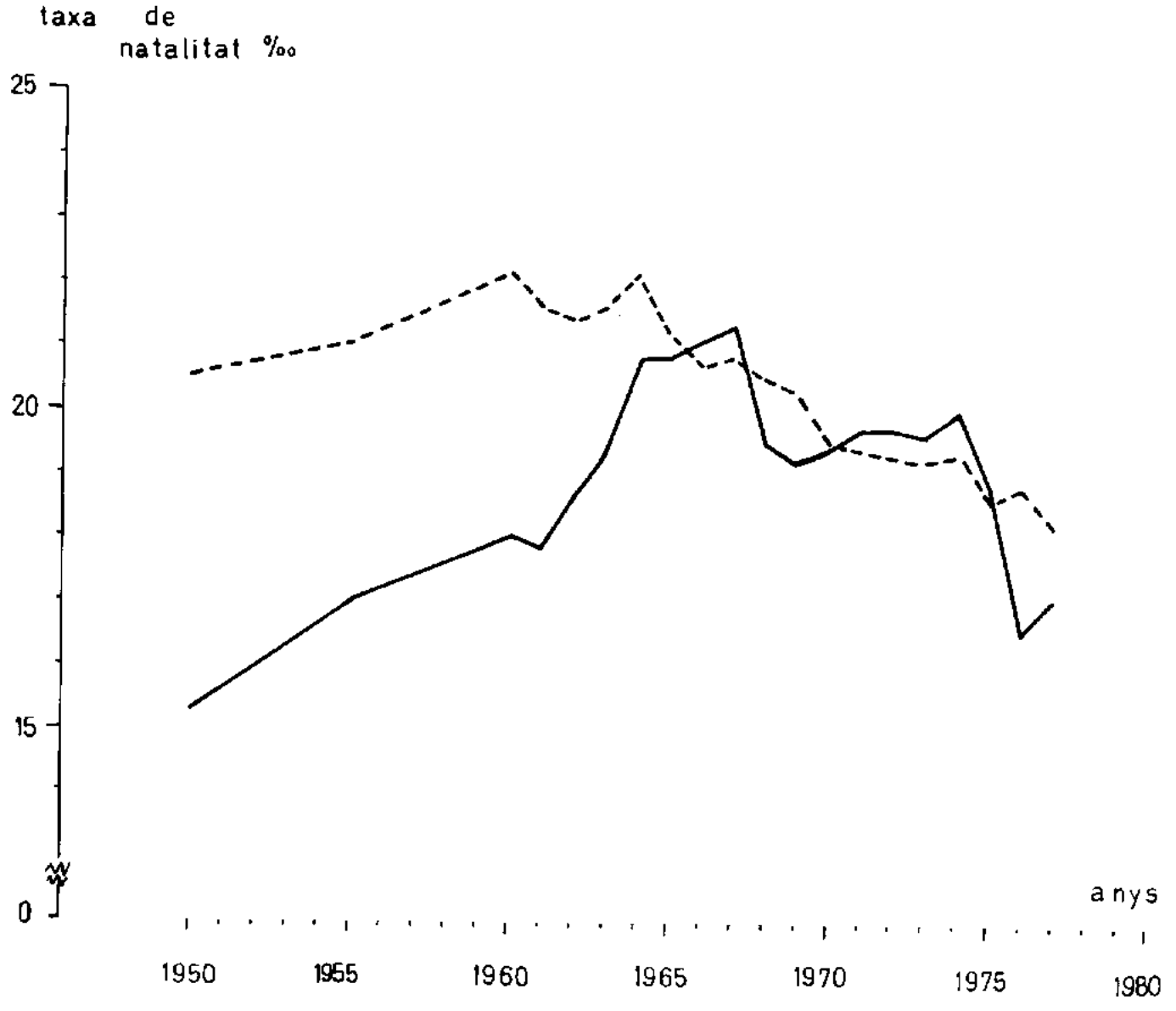

Catalunya

------ Espanya sense Catalunya

Amb els serveis privats i públics d'informació coexistiran, doncs, a través d'aquest perfeccionament de la televisió. A França, per exemple, on l'agricultura té una tant gran importància els primers assaigs d'aquest "videotex" s'esmercen en evitar l'èxode rural cap a les grans ciutats. Es a dir, es vol donar a l'home dels pobles o l'home que viu isolat en el camp les mateixes o més possibilitats de fer la vida d'un home de la ciutat.

Al costat d'aquest desenvolupament del "videotex" que ja és una realitat, encara que molt tímida, en diferents països hi ha la multiplicitat de canals de televisió i sobre tot l'abaratament de la ràdio que s'ha convertit, contra el que es creia, en una indispensable companyia de l'home d'avui. Tot això afecta, com havíem remarcat en un principi, la civilització de la cultura. L'afecta no sols per aquestes millores materials dels mitjans audiovisuals sinó també per l'encariment dels costos dels llibres i de la impressió. També en aquest domini hi ha noves experiències, sobre tot de composició i tiratge, que mantindran el plaer i la trascendència intelectual de la lectura com ho ha estat en els últims segles. No serà, de tota manera, com a mitjà d'informació (que es veurà àmpliament superat pels altres procediments dels "mass-media") però evidentment serà de reflexió, d'opinió i de pensament.

LES COMUNICACIONS A CATALUNYA A L'ANY 2000

Com podrà comprobar el lector que m'ha seguit pacientment en la lectura d'aquest petit treball, en el cas de les comunicacions, cap país del món pot ésser una excepció. L'única excepció es pot materialitzar en el distint desenvolupament de la riquesa i de la civilització dels països. Però en el cas de Catalunya, com en la resta de l'Estat espanyol, anem, d'una manera inevitable, al pas -potser una mica retardats, però només una única- dels altres

Comprèn Barcelona i 26 municipis, una població de 3.386.000 habitants (59 % de la població catalana), amb funcions principals sobre urbanisme i serveis comuns. Existeixen també algunes mancomunitats de municipis per funcions específiques, però sense autèntic arrelament sociològic.

Per últim, existeix la divisió provincial en quatre-- províncies, essencialment destinada a ésser divisió territorial pels serveis de l'administració central, que ofereixen la se-- güent realitat (cens 1975):

	Km2	Població	Densitat (Hab./km2)	municipis
Barcelona	7.733	4.432.605	573	306
Girona	5.886	441.990	75	235
Lleida	12.028	349.233	29	229
Tarragona	6.283	484.583	77	178

La Generalitat provisional restablerta - per les disposicions de 29 i 30 de setembre del 1977, tan sols pot exercir, en matèria d'administració local, les competències que li han estat traspassades sobre interior per la disposició de 26 de juliol del 1978, la qual no permet cap mesura d'autèntic redreçament de l'administració local catalana.

II. PRINCIPALS CARACTERÍSTIQUES QUE PRESENTA CATALUNYA

1. Xarxa de pobles i ciutats

La població actual de Catalunya és de 5.980.170 habitants (rectificació dels padrons municipals del 1977) i a l'any 1934, -- quan el Parlament de Catalunya va aprovar la llei municipal, fa 45 anys, era de 2.791.000 habitants, havent tingut un increment del 114 %. La seva distribució entre els municipis - dels anys 1934 (1.065) i els de l'any 1977 (933) és la que re-- flexa el quadre 1 annex.

La distribució de la població catalana en les regions de la divisió comarcal aprovada per Decret del govern de la Generalitat de 27 d'agost del 1936, segons dades d'aquest any 1936 i les que resulten de la redistribució de la població, en les - mateixes comarques, segons els padrons de l'any 1977, es reflec- feix en el quadre 2 annex.

Els 15 municipis que tenen avui (padrons del 1977) més de 50.000 habitants, relacionant la seva població amb la que tenien a l'any 1934 i amb indicació del percentatge d'increment,- ofereixen el quadre 3 annex.

Pel que fa als serveis comuns dels municipis catalans existeix institucionalitzada la comarca de Barcelona des de -- l'any 1953, i amb reformes notòries als anys 1960 i 1975, denominada avui Corporació Municipal Metropolitana de Barcelona. --

Itàlia

No existeix a Itàlia cap estudi global sobre els problemes de l'administració local. La Constitució del 1948 admet l'autonomia de les regions, però fins a la dècada del 1970 no va iniciar l'aprovació dels estatuts especials d'autonomia amb facultats legislatives, però no judicials, i amb funcions de coordinació de les entitats de l'administració local, essent avui 5 les regions que els tenen aprovats i 15 sense estatut especial i amb menys competències que les altres. Existeixen també les associacions voluntàries de municipis pel compliment de serveis comuns i urbanístics (llei del 1974), els límits de les quals son fixats per la regió. A més, hi ha 95 províncies i 8.056 municipis.

Els problemes de l'administració local italiana semblen més impulsats pels periòdics resultats de les eleccions i dels pactes polítics que per un plantejament general de la qüestió, i així es va aprovar la llei de 8 d'abril del 1976 sobre consells de barri, mentre que un projecte de llei aprovat pel Govern el 24 de desembre del 1977 sobre diverses reformes d'administració local no ha estat encara avui aprovat pel Parlament. Malgrat tot, l'aprovació d'Estatuts especials d'autonomia pels parlaments obren camins de major autogovern pels territoris afectats, especialment en urbanisme, sanitat, i d'altres, ~~favorescuts~~ afavorits per vàries lleis especials.

ria que avui encara no ha començat.

Comunitats de municipis i l'agrupació obligada en les -- àrees urbanes de més de 200.000 habitants, i manifesta basar l'administració dels serveis públics en els municipis i els departaments. Admet i fomenta la creació de sindicats de municipis i de districtes, ambos ja existents, referits els primers als municipis rurals i els segons als urbans.

2on. Crea una subvenció estatal global als municipis sobre -- equipaments en atenció a la població, edificis construits en l'últim any, longitut dels vials i potencial per habitant si és inferior al potencial nacional per habitant.

3er. Elimina una part dels controls estatals sobre els - acords municipals i sobre les seves finances. Majors competències municipals en serveis socials sanitat, educació, urbanisme, esports i d'altres. El municipi és l'únic responsable del nivell tècnic dels serveis, llevat de supòsits excepcionals.

4t. Admissió del referèndum municipal referit a tota la població o a la d'una part del municipi, i major participació dels ciutadans en alguns afers municipals (ordenació te-- rritorial, finances i gestió) a través de modificacions - de procediment.

Cal esperar però si aquest projecte de llei és aprovat, modificat o retirat, a través de la discussió parlamentà-

res, port i aeroports d'interès nacional, navegació aèrea, marítima i fluvial, prestacions socials i familiars, energia i grans recursos naturals, serveis públics nacionalitzats (electricitat, gas, televisió i ràdio i d'altres) I tots els altres serveis es podrien passar a les comunitats municipals, si bé només a les que realment poguessin executar-les. Per tant, els dos grans nivells són l'estat i les comunitats de municipis. Manteniment de les regions i els departaments, si bé amb més àmplies funcions que fins ara i només per les que no poguessin fer les comunitats municipals.

3er. Elecció política als consells de les comunitats municipals rurals indirecta pels regidors municipals que les formessin, i els vots de cada municipi serien en la proporció que ells establissin (població, riquesa, obligacions econòmiques o d'altres criteris), sense que cap municipi pugui tenir-hi la majoria.

4t. Supressió de bona part del control i tutela legals de l'estat sobre els municipis.

Actualment -maig del 1979- existeix redactat un Projecte de Llei (4), que aplica una part de l'Informe del 1976 i que es basa en els següents principis:

1er. No és cap reforma profunda. S'abandona la creació de les

xercici de les competències de l'Estat i que equivaldria a les províncies espanyoles, però amb competències i organització molt superiors a aquestes. Existeixen 22 regions sense poder polític i només per a estudis econòmics i socials, i també existeixen 10 comunitats urbanes o aglomeracions de municipis entorn d'una ciutat o agrupats (llei del 1966) que afecten, excloent Paris i la seva àrea, a 4 milions d'habitants i a 251 municipis, amb funcions sobre urbanisme, equipaments, habitatge i d'altres. L'Estudi referit recomana les següents mesures:

1er. L'Estudi exclou Paris i la seva àrea, i no hi fa cap recomanació. Conservació de tots els 36.000 municipis però agrupant-los, per la via de la federació no obligada però molt pressionada, en unes 3.550 comunitats municipals, unes de caràcter urbà (750) i altres de caràcter rural (2.800), agrupant les primeres 26 milions d'habitants i les segones 18 milions. En les aglomeracions urbanes superiors a 200.000 habitants seria obligatòria l'agrupació de municipis.

2on. Reservar a l'estat central les competències sobre les qüestions estrictament nacionals (funció legislativa, relacions internacionals, defensa, ordre públic general, protecció de les llibertats públiques, moneda i equilibri econòmic, fiscalitat de redistribució, justícia, drets socials i personals, correus i telecomunicacions, serveis ferroviaris continuïs, autopistes i grans carrete

municipis els poden encomanar funcions executives, existint en cada subregió un consell elegit al mateix temps que els càrrecs municipals.

Cal esperar l'efectiva plasmació legislativa dels pactes referits, avui -maig del 1979- encara no realitzada, i la futura reforma constitucional que els farà plenament operatius. El Pacte de Stuyvenberg preveu el nomenament de tres ministres, un de cada regió, encarregats de l'execució, i estableix un règim transitori d'aplicacions immediates i d'altres d'aplicacions escalonades. És possible que el nou govern sorgit de les eleccions de desembre del 1978 modifiqui els pactes, ja que sembla que una part del seu contingut va col·laborar a la crisi del govern que els havia promogut, i sembla probable que es modifiqui primerament la Constitució per a crear un sistema federal o molt aproximat, per després introduir les indicades reformes dels Pactes d'Egmont i Stuyvenberg sobre l'administració local.

França

Els temes de l'administració local s'han plantejat àmpliament en un estudi publicat a l'any 1976 (3). Existeixen a França 36.000 municipis, agrupats en París i la seva àrea (8'5 milions d'habitants), 39 municipis de més de 100.000 habitants, 1.500 municipis de 1.000 a 100.000 habitants, 12.100 (34%) de 500 a 1.000 habitants i 22.700 (63%) de menys de 500 habitants. Existeixen 95 departaments, regits per un prefecte i un consell general, instituït primordialment com òrgan d'e--

municipals i provincials, ordenació del territori, protecció de la natura, boscos, urbanisme, activitats molestes en indústries, habitatge i regulació de l'accés a la seva propietat, expansió econòmica, explotació de riqueses naturals, política de producció d'aigua potable i autorització de captacions, depuració d'aigües residuals, rius no navegables, coordinació intermunicipal, tutela sobre els actes dels municipis, fusió de municipis i d'altres). La regió pot tenir impostos i pot emetre deute públic. El repartiment entre les regions de la suma global del pressupost de l'Estat s'els atribuirà conforme a un terç proporcional a la població, un terç proporcional a la superfície i l'altre terç proporcional als impostos directes pagats per les persones físiques de la regió.

4t. Manteniment provisional de les 9 províncies amb algunes correccions de límits, transferència immediata a les regions de les funcions provincials de tutela sobre els acords municipals i supresió futura de les províncies, un cop s'hagin transferit totes les competències a les regions o als municipis.

5è. Possible creació de 25 subregions (13 regió valona, 11 regió flamenca i 1 l'àrea de Bruselles) per assumir les competències que li siguin delegades per l'estat, la regió i els municipis. Les subregions no tenen competències normatives i la regió i les aglomeracions o federacions de

1er. Potenciació de les tres regions actuals (valona, flamenca i àrea de Bruselles) i els municipis, com a principals titulars dels serveis públics. Es fixarà les competències precises de les regions, els municipis i de l'estat, amb consideració d'idèntic nivell i amb igualtat jurídica per les reglamentacions legals que les desenrotllin, i en les competències no especificades seran concurrents les atribucions de l'estat i les regions.

2on. Les competències del nivell nacional seran les d'autèntica trascendència nacional, de les que els pactes en fixen unes de mínimes (afers estrangers, defensa, justícia, interior, ordre públic, lleis electorals, moneda, pressupost i política de crèdit, política econòmica nacional, industrial i energia nacional, preus, agricultura, amb excepció de les materies regionals, grans infraestructures de carreteres i trens, aeronàutica, comunicacions postals, seguretat social i salut, estatut administratiu dels funcionaris i accés a les professions).

3er. Les regions tindran personalitat jurídica i estaran formades per membres en nombre igual que diputats al Parlament, excepte Bruselles que en tindrà el doble, elegits tots en sufragi universal cada 4 anys i al mateix día que les eleccions municipals; assumiran una bona part de les competències que avui tenen les províncies i el poder central (emissió de deute públic, repartiment de fons públics

tat de municipis, que poden assumir una bona part de les compe-- tències dels municipis que les integren, les que l'Estat o la - província els encomana i les de coordinació tècnica dels serveis municipals.

L'anterior situació serà profundament modificada si - s'aprova la legislació que apliqui els Pactes d'Egmon i de Stuyvenbergm els quals, pel que fa a l'administració local, perse-- gueixen essencialment:

Bèlgica.

Bèlgica es troba en aquests moments en plena reforma de l'administració local i altres institucions de govern, que fins i tot exigiran una nova modificació de la Constitució, ja reformada a l'any 1970, si es compleixen els Pactes d'Egmon de 7 de juny del 1971 i de Stuyvenberg de 28 de febrer del 1978, suscrit per partits que representen el 80% dels electors. De la importància d'aquests pactes és bona mostra la declaració del govern posterior als acords de Stuyvenberg, que parla de que la profunda reforma política que representen és comparable als grans moments de l'història belga (2). S'ha dit que Bèlgica serà, al final de la reforma, un estat federal.

L'administració local està formada per 596 municipis (després d'una important reducció als any 1975 i 1977 en que eren 2.359) i per 9 províncies, aquestes presidides per un governador i regides per un consell elegit democràticament; l'àrea de Bruxeles i els seus municipis tenen un règim jurídic especial des de l'any 1971. Existeixen tres regions (valona, francesa i àrea de Bruxelles) que tenien inicialment només funcions d'ordre econòmic i social, però una reforma del 1974 els va donar més importants competències (habitatge, sanitat, indústria i energia, aigües, ordenació del territori, medi ambient, organització municipal i d'altres). Existeixen també les aglomeracions i les federacions de municipis, referides les primeres a municipis urbans importants i les segones altres

1. Divisió en 45 comtats (counties) de superfície promitg de 2.000 km2, inferior a les regions de la divisió territorial catalana del 1936, que són les unitats bàsiques de l'administració local. Com a divisió inferior 364 districtes, de superfície aproximada de 570 km2, d'una meitat aproximada de les comarques del 1936.

2. No desaparició dels municipis (10.250), però reducció a funcions de petita administració, informatives, representatives, vigilància, museus i parcs, i d'altres.

3. Creació de 6 àrees metropolitanes, a més del Gran Londres, en contra dels 3 que havia recomanat l'Informe, per oposició política al concepte d'àrea urbana que havia defensat L'Informe del 1974. Les competències del comtats no metropolitans són superiors a les dels comtats de les metròpoli, passant les àrees metropolitanes, algunes competències als districtes metropolitans.

1. Anglaterra

A Anglaterra un estudi del 1974 va analitzar els problemes de l'administració local, excloent Gal.les i Escòcia, aquest estudi ha assolit una àmplia difusió científica a Europa i només sucintament en parlarem.

La conclusió més important va ésser recomanar la creació d'unes àrees territorials de 250.000 a 1.000.000 d'habitants, en nombre de 58, que constitueixen les unitats territorials -- primordials i a les que es confiarien els serveis públics més - importants; conservar tots els municipis sense unir-los ni federar-los, però buidant de competències als petits; per sobre de - les 58 àrees recomenava crear 8 províncies o regions, amb fun-- cions primordialment de programació (planificació urbana, economia, estratègia regional, etc). L'especial ordenació legal que ja existía a l'àrea metropolitana de Londres es recomana extendre-la a altres tres àrees metropolitanes.

Les conclusions d'aquest informe van ésser discutides i el govern conservador va publicar un llibre blanc sobre l'administració local a l'any 1972, i al mateix any es va aprovar -- la Local Governement Act que va reformar l'administració local a Anglaterra i Gal.les, acceptant -amb reformes- les conclusions de l'Informe del 1974, éssent les decisions més importants en - l'aspecte organitzatiu.

gueries, etc., i quins per les regions o nacions autònomes, i - quins per l'Estat, i, com a conseqüència de les anteriors determinacions, quins mitjans econòmics de tot altre ordre han d'ésser atribuïts a l'administració local, quines han d'ésser les - seves relacions amb l'administració central i moltes d'altres - qüestions connexes.

A Europa existeix una general preocupació per un re-- plantejament de l'administració local i examinarem els exemples d'Anglaterra, Bèlgica, França i Itàlia.

neixement dels règims autonòmics, va iniciar un camí de descentralització, paralitzat totalment i neixent un camí en sentit contrari amb la ideologia dels qui van guanyar la guerra civil del 1936-1939. I avui -primavera del 1979- el canvi polític iniciat el 1976 a Espanya i la Constitució del 1978 obren un nou camí, que novament sembla avançar vers una descentralització i una major autonomia de l'administració local.

I és que molts temes d'administració local estan notòriament lligats a la ideologia política i a una determinada concepció de l'organització de l'Estat, i per això l'aprovació de noves lleis d'administració local ha estat sempre un objectiu de cada nou règim polític, i avui ho és també a Espanya. I ho serà també a Catalunya, si la nació catalana obté un Estatut d'autonomia, amb competències legals suficients.

II.

La problemàtica general de l'administració local en aquests moments, tant en el panorama internacional com en el nostre país, és la de determinar quins serveis públics han d'ésser complerts per l'administració local, quins per l'administració autonòmica i quins per l'administració estatal o central, tant per millor garantitzar l'eficàcia dels serveis públics com per satisfer les exigències de participació que cada día es reivindiquen. En altres paraules, cal fixar quins serveis públics convé més que siguin executats pels municipis, províncies, ve--

una major centralització o una major descentralització. Cal tenir present que en els Estats unitaris sempre restarà alguna relació, fins i tot en el supòsit de la major descentralització possible, entre les entitats de l'administració local i l'administració central de l'Estat (sigui aquest l'Estat central o el poder autonòmic), ja que ambdues integren el poder executiu, també anomenat l'Administració pública (1), que té com a principal tasca la de fer complir -en els països de separació de poders- les lleis que aprova el poder legislatiu. En els països federals la descentralització i l'autonomia no és en relació a l'administració central de l'Estat, sinó en relació a cada un dels estats que formen la federació o la confederació, ja que el sistema federal no posa en qüestió solament l'autonomia de l'administració local en relació al poder executiu de l'Estat l'autonomia de tots els poders dels estats membres de la federació (legislatiu, executiu i judicial) i tots els poders de l'Estat federal.

A Espanya, les solucions que històricament s'han adoptat en la línia descentralitzadora i autonòmica quasi mai han avançat en un sentit rectilini, sinó més aviat en un camí d'anar endavant i endarrera, segons el sentit dels canvis polítics. En l'Espanya del segle XIX eren sovint els canvis en la concepció de la intervenció de l'Estat en l'administració local, segons la ideologia dels qui -alternativament- arribaven al poder. La segona República espanyola i la Constitució del 1932, amb el --

cas de Suïssa a on -fins i tot en el llenguatge vulgar- l'Es-- tat no és la Confederació helvètica sino cadascun dels cantons confederats.

La Constitució i, especialment, les lleis sobre règim local que es dic ten en la seva execució regulen l'organització de les entitats que integren l'administració local, les seves respectives competències i facultats, els serveis públics que han de complir, els mitjans econòmics de tot ordre, els sistemes de nomenament de les persones que han de regir-les, el funcionament dels òrgans de govern, les seves relacions i eventual coordinació, -- les seves facultats legals i moltes d'altres qüestions. I quan aquest conjunt de normes legals, que poden ésser parcialment - modificades sense canviar els principis constitucionals, reconeixen als municipis i altres entitats de l'administració local més serveis públics a complir, més mitjans per a realitzar-los i que sols elles decideixen les qüestions relacionades amb el compliment dels serveis públics, es parla d'una administració local descentralitzada i en el supòsit contrari d'una administració local centralitzada, i també hom parla -en el primer supòsit- de que existeix una administració local més autònoma, si bé tècnicament caldria matitzar aquests conceptes.

En la realitat però, és quasi impossible de trovar-nos davant una total centralització o una total descentralit-- zació i per això hom parla més aviat de tendències, puix sem-- pre és possible -en la teoria i en la pràctica- de concebre -

d'interès pels seus habitants; i en les ciutats d'una certa importància poden existir districtes o circunscripcions i en les grans ciutats consells de barri o juntes de districte, que en relació a una part del territori municipal tenen funcions determinades i gaudeixen d'una certa autoritat. I en un nivell superior als municipis existeixen entitats situades entre ells i l'administració central, normalment formades per varis municipis, que -segons els països- s'anomenen províncies, departaments, cantons, regions, etc. Ara bé, aquells dos grans nivells d'entitats de l'administració local no són els uns jeràrquicament superiors als altres, en el sentit de que les superiors (província, departament, regió) pugui imposar-se a les inferiors (municipi), sinó que cada entitat té unes diferents tasques legals a complir, encara que en determinades matèries (urbanisme, finances, sanitat i d'altres) de vegades les lleis estableixen mútues vinculacions o aprovacions que provoquen que calgui una certa coordinació per a complir alguns serveis.

En els països de sistema polític autonòmic (Espanya durant els anys 1932-1939 i a partir de la Constitució del 1978, Itàlia i d'altres) existeixen entitats autonòmiques que formen un altre nivell d'entitats públiques, però que no formen part de l'administració local sino més aviat de l'Estat, especialment si l'organització política del territori autonòmic té parlament i un poder executiu especial. Malgrat tot, només en els països amb constitució federal l'equiparació a l'Estat és plenament vàlida, com és el ---------->

CATALUNYA ANY 2.000

TOMÀS POU.

ADMINISTRACIÓ LOCAL

I. PROBLEMES I TENDÈNCIES MÉS IMPORTANTS EN EL PANORAMA INTERNACIONAL.

I.

Entenem per Administració local el conjunt d'entitats públiques que, essent independents entre elles i amb facultats - limitades als seus respectius territoris, decideixen sobre les necessitats col·lectives i els serveis públics que -segons les -- èpoques i les ideologies- legalment els [redacted] corresponen, essent la calificació de "local" referida a que són d'un àmbit territorial inferior a l'Estat, per contraposició a l'Administració -- "central" la qual tracta del compliment de les necessitats pú-- bliques referides al territori de tot l'Estat d'un país. Les - entitats més pròpies o naturals -i les més importants i bàsiques- de l'Administració local són els municipis, pels que sovint -- s'ha reclamat el caràcter d'entitats naturals basant-se en raons històriques i sociològiques, i, en que es pot afirmar que, com a institució, el municipi va existir abans que l'Estat.

En un nivell inferior als municipis poden existir entitats més petites, com caserius, parròquies, barris, entitats locals menors, submunicipis i d'altres que són petits nuclis rurals o urbans aïllats del centre del municipi, amb una petita - organització i amb facultats pel compliment d'algunes tasques -

l'Estat i la Societat que fa emergir com a agents polí ics, junt amb els partits que en mantenen la funció d'integració, forts moviments i organitzacions socials, fins al punt d'haver fet dir que "la gran qüestió constitucional del segle XX és la de l'ordenació de les relacions de l'Estat i dels interessos organitzats igual que la qüestió constitucional del segle XIX fou la de l'ordenació de les relacions entre l'Estat i la societat". Tot aquest procés de crisis del parlamentarisme, que ha estat descrit molt satisfactòriament pel professor García Pelayo, haurà de ser tingut en compte a fi i efecte de procedir al que alguns polítics francesos han anomenat la necessària "reinvenció del Parlament". La qüestió fa referència no tols a l'organització i mètodes de funcionament parlamentari, a la necessària (i limitada) tecnificació del seu quadrat funcional i a l'enfortiment de les funcions de control, sinó també al replantejament de les relacions entre els partits i els moviments i les organitzacions socials i a l'establiment de canals institucionals entre aquests darrers i el Parlament en la línia de les fórmules ja assajades en altres països de constituir amb ells Comissions paraparlamentàries, de reconèixer-los dret d'iniciativa legislativa o d'audiència o interrogació en el si de les Comissions parlamentàries.

i al bloqueig de l'ajuntament de polítics de primer rengle. La condició de membre d'un Parlament autonòmic ara com és constitucionalment incompatible amb la de membre del Parlament estatal, i hom corre evidentment el perill de transformar el Parlament de Catalunya en una Cambra de Consellers i d'Alcaldes i Regidors, i més endèmic encara el reagrupament i administració del conjunt dels "interessos locals" que a la deficiència i impuls vers els veritables objectius nacionals. No es tracta de cap perill imaginari: les Regions autònomes italianes, que tenen ben pocades competències legislatives, no han estat capaces políticament de desenvolupar-les en llur plenitud; en un país de tradició centralista i de forces polítiques organitzades estatalment, es pot considerar més còmode l'adopció de la legislació central que l'elaboració de la pròpia. I és aquest un dels camins pels que el nacionalisme es degrada ~~mes pro pte~~ en simple regionalisme. Per tal d'evitar-ho, cal que les forces polítiques posin al Parlament homes amb temps i capacitat per a desenvolupar la seva oposició parlamentària, que és permanent la de pensar, debatre i decidir els grans objectius i les línies mestres per al desenvolupament del propi projecte nacional. Sense un Parlament viu i crític, una Comunitat Autònoma serà quelcom més proper a una administració local que a un veritable Govern autònom.

La nostra futura Constitució Interior, en replantejar-se el Parlament, haurà de tenir compte també de l'anomenada "crisi del parlamentarisme". Com sabem, no es tracta de cap crisi de legitimitat o creuibilitat, car ningú qüestiona que el Parlament sigui la prima institució del Govern constitucional democràtic; es tracta més aviat d'una crisi funcional, en haver-se produït un canvi en la concepció liberal de Llei, un reajust de la divisió de poders en favor de l'Executiu i un canvi en les relacions entre

problemes i llurs solucions. Si la unitat de la consciència nacional catalana ha d'expressar-se territorialment en formes de consciència comarcal, la comarca haurà de ser el camp prioritari del debat polític i el marc territorial obligat del procés electoral. Fins aquí creiem que l'acord és total. El problema comença quan es tracta de contestar a la qüestió de quines són les comarques i a la de quan començarà a jugar la comarca com a circumscripció electoral. Llavors els arguments partidistes domineen el darrer tram del debat i quasi aconsegueixen amagar el problema fonamental. Si els arguments per a defensar la comarca com a circumscripció electoral són els que hem exposat, pensem francament que no es pot defensar seriosament la reimplantació a efectes electorals de la divisió comarcal del 1937. Quan s'observa el panorama actual de les reformes de l'organització territorial de les Administracions europeies, es comprova tanmateix la pèrdua de valor actual de la divisió territorial de la Generalitat republicana. El Parlament de Catalunya haurà de procedir a una nova divisió comarcal del país, que ha d'estar necessàriament a un nombre força més reduït de comarques, i que no pot condicionar res del restablliment d'una divisió històricament vigent i vella. Si hi ha acord polític en el que és fonamental, que és el reconeixement per la futura Constitució Interior de Catalunya de la comarca com a circumscripció electoral, unitat de coordinació i àrea territorial de prestació dels serveis de la Generalitat, tot el de més queda reduït a l'inevitable debat partidista en el que no es pot arribar d'entrar.

Hi ha un altre dificultat de l'ordre de l'horitzó immediat. Es tracta del problema de la capacitat real objectiva del conjunt de la classe política catalana per a assumir plenament la responsabilitat parlamentària. En general sol donar-se en la classe política una cada tendència a la concentració de responsabilitats

El Parlament

Com diu El Projecte d'Estatut "El Parlament representa al poble de Catalunya". D'antuvi, això significa que, en tant en que Catalunya, com a Comunitat Autònoma, participa en l'exercici de la sobirania estatal, aquesta participació té per titular exclusiu el Parlament. Al Parlament on la pluralitat i els conflictes de la societat catalana s'han de traduïr en línies d'orientació i d'impuls de tot el poble vers la seva realització nacional. El Parlament ha de ser, doncs, la primera de les nostres institucions polítiques, i el seu funcionament satisfactori és presupòsit per a la satisfacció del procés autonòmic general. Però també aquí són importants els obstacles a vencer, car qui podria negar les dificultats immediates i les raons de l'anomenada crisi del parlamentarisme?

Hi ha un primer obstacle d'ordre immediat: com es fixa el problema de la circumscripció electoral. Aquest va ser el punt més conflictiu del procés d'elaboració de l'Estatut. Tot i-no en la legislació transitòria, sinó en termes de la futura organització interior de Catalunya, val a dir que la província no és la circumscripció escaient. Fetes per a governar Catalunya des de Madrid, les províncies, després de quasi 150 anys d'existència, no serveixen com a divisió territorial per al Govern autonòmic i per a l'autogovern local de Catalunya. Si pensem, com diu el Projecte d'Estatut, en una Catalunya organitzada territorialment per municipis i per comarques, i en unes comarques dotades d'un aparell representatiu i d'autogovern i adhuc d'iniciativa legislativa pròpia, haurem de concloure que la circumscripció electoral per al Parlament de Catalunya ha de ser lògicament la comarca. Es ben sabut que el camp de la contesa electoral neteja inevitablement part el nivell territorial d'organització política i el límit territorial en el que es "pensen" els

[illegible] que té per protagonist [illegible] popular (i [illegible] relació dialèctica -de confli[illegible] col·[illegible] amb l'Estat) i [illegible] el respecte de les llibertats polítiques i del Text constitucional, fins no es pot [illegible] a [illegible] del capitalisme. La Història s'encarregarà de fer-ho. I per mant la contradicció hi és -així ho creiem [illegible]-; però [illegible] definitiu -[illegible] estructures històriques- [illegible]. [illegible] la crisi puntual l'inici del fi, revela [illegible] pitjor tradició marxista. Mentrestant, [illegible] Fent la [illegible] Història de cada dia que, de les [illegible], és la de la realització creixent de les [illegible] unes millors condicions socials per a la realització lliure i [illegible] de les capacitats i la felicitat individual. El que el socialisme democràtic [illegible] en termes de drets individuals és un [illegible] vinculació profunda amb la tradició de les llibertats polítiques occidentals i al hora de la convicció de que [illegible] l'acció humana lliure, individual i col·lectiva, (es a dir, en la concepció socialista de la lluita de classes) i no en la [illegible] benvolença dels poderosos [illegible], on neix la clau del progrés de la Història.

La Constitució interior de Catalunya no haurà d'ser l'expressió manada per vincular el [illegible] de les institucions catalanes i del projecte polític que han de [illegible] als [illegible] institucionals característics de la democràcia avançada. La Constitució espanyola no ho impedeix i la correlació de forces polítiques i el [illegible] vers la unificació cultural de Catalunya ho [illegible].

enfront a l' [illegible] -el moviment [illegible] drets individuals (el dret a una [illegible] i una [illegible] de treball adequats, a l'escola, a la seguretat social) [illegible] que posaixen la seva [illegible] drets individuals, que la socialització enfront del procés productiu obligava a plantejar per [illegible] col.lectives. Col·lisió amb la burocràcia va mòlder la [illegible] d'associació i la [illegible] i, amb ella, la formulació d'un [illegible] reivindicacions socials, que s'expressaran també en termes de drets individuals -els fams o drets econòmics i socials- però que formen un catàleg [illegible] diferenciat dels drets individuals del lliberalisme, no pels seus [illegible] historic de la seva formulació, sinó sobretot per la seva forma social de [illegible] lització, el seu caràcter limitatiu o contradictori [illegible] i del lliurecanvi i la seva [illegible] l'Estat.

Doncs, bé, [illegible] o [illegible] la producció social, [illegible], a cada nivell històric, [illegible] col.lectives -treball, [illegible], [illegible], [illegible], [illegible] i [illegible], [illegible], etc.- [illegible] de les individualitats. [illegible] "[illegible] dels mitjans" típics [illegible], [illegible] exclusiv [illegible] individual i privat, [illegible] l'[illegible] en el benefici o el consum, i [illegible] de lliure [illegible] individual i [illegible], [illegible] la producció, la [illegible] es producció social -tant públics com [illegible] i [illegible] de la [illegible] pel [illegible] producció.

[illegible] Demo-

La democràcia avançada

La plena incorporació dels treballadors al projecte nacional serà molt més fàcil si és donat d'establir una correlació ideològica entre aquest projecte i les aspiracions com a treballadors. La caracterització política de Catalunya com a país de "collblanc" i la confiança dels treballadors en un partit d'esquerra, unides com la voluntat d'unitat de les forces polítiques i les oposicions polítiques d'aquests, plantegen aquí una gran possibilitat: un "bloc polític de progrés" que podria fer-se càrrec de la construcció de les institucions catalanes en el marc de la Constitució actual, en una fórmula de democràcia avançada.

¿Què significa fer-se com "la democràcia que" o "reforçament de la democràcia"? El fet polític del règim actual ha estat el Govern constitucional i les drets i les llibertats individuals. El liberalisme polític va ser el primer en formular-los sobre una base estrictament individualista: l'home és home per les seves capacitats; la felicitat humana es pot assolir per l'ús lliure de les capacitats humanes, dins un estat que garantitza socialment un mínim; l'estat ha de fer possible la felicitat dels subdits, sinó fer possible l'ús lliure de les capacitats, el que significa un Govern de dret constitucional, és a dir, limitació de la voluntat, la propietat i la llibertat individuals, no la seva eliminació. Aquest joc de l'adaptació de sistemes di es burgesos està tots i les tècniques de la divisió de poders.

La democràcia avançada, i les seves tècniques, es refereix a la introducció del control democràtic del règim d'accés i ús de la propietat, a la seva subordinació a l'interès nacional, a la seva funció social i a la seva distribució equitativa. Aquest control democràtic es pot fer amb les tècniques de la constitució actual.

tinuain vetnat e a [illegible] tin [illegible] ,[illegible] el els municipis de Catalunya" i que "la llengua pròpia de Catalunya és el català", tot i [illegible] "l'ús oficial del català i del castellà" i ordenant "les mesures necessàries per [illegible] l'ús de les llengues". Es tracta [illegible] des bon començament de la unificació cultural del país, car planteja la qüestió [illegible] del dret a l'ús de la llengua i no pel [illegible] el [illegible] qui ic sobre l'oficialitat o la cooficialitat. Catalunya, com [illegible], només és una llengua, una cultura i una voluntat nacional; la cooficialitat jurídica no és una situació estàtica ni d'equilibri, i la [illegible] qüestió és la de la voluntat i capacitat per [illegible] overcome i resoldre la inevitable tensió (que no és interessada [illegible] de Catalunya amb l'Estat central), és a dir (i parodiant Ortega), per a resoldre el oficio cuyo" de la llengua castellana a Catalunya, que ha de ser el de relació solidària amb els altres pobles de l'Estat i mai el de l'expressió d'un fet bicultural inexistent i irrecuperable.

consciència nacional. Sabem, en definitiva, la diferència que hi ha entre ser i sentir-se català o entre les diverses maneres de sentir-se'n. Els "altres catalans", ~~[illegible]~~ fora-joies n'hi ha del seu país d'origen, saben també que en la justa reivindicació del dret de retorn si ha més un crit d'autoafirmació que un programa. Desarrelats del país i la cultura d'origen, tractaran, no se se pot dir la pròpia identitat, d'arrelar-se al país i a la cultura catalana que és el seu destí, el dels seus fills. Sabem de sobra individualment que això ~~[illegible]~~ per a mil.lers; però sabem que aquests mil.lers no formen cap seqüència col.lectivitat a Catalunya, i que cap llengua no n'és responsable. És per això que l'home que d'entre les diferències, com a "altres", s'afirmen també com a catalans i reivindiquen el dret que se'ls ha negat fins ara de poder accés a la llengua i la cultura catalana, a participar plenament en la construcció d'un destí nacional que és també el seu. ¿Voldrieu millor prova que l'espectacle hem vist dels Segadors les grans manifestacions ciutadanes, sigui a favor de l'Estatut ~~[illegible]~~ del primer de Maig o de la diada de l'onze de setembre?

Crear les institucions i establir el procés de realització d'aquesta voluntat de diferenciació i de plena participació en la cultura pròpia és per a nosaltres una de les claus de la perspectiva de l'any 2000. Es tracta d'una tasca prioritària que exigeix disposar dels recursos i les institucions necessàries. Quan hom insisteix en l'escola o la televisió catalana, no està al.ludint els elements més importants d'un procés de normalització culturalització del país que és molt més complexe i que exigeix la interrelació de molts més nivells de producció i de difusió cultural. Difícilment podria imaginar-se més gran responsabilitat per a l'actual i la futura Conselleria de Cultura.

El projecte d'Estatut es pot considerar com una proclama per "l'autodeterminació política de tots els que

El sentit cultural de les institucions catalanes

Amb l'aprovació de l'Estatut d'Autonomia s'obrirà la possibilitat d'un ampli marge d'autogovern. Per rebre bé les noves transferències i per al seu millor exercici, calarà construir tanmateix un quadre institucional i uns criteris bàsics de funcionament: aquest ha de ser l'objecte del Reglament de Règim Interior, primer acte del nostre Parlament i veritable Constitució Interior de Catalunya.

Abans d'ocupar-nos de cadascuna d'aquestes institucions voldriem, però, fer algunes indicacions sobre el fons i el sentit cultural de la seva dinàmica. Les institucions polítiques catalanes han de ser l'expressió de la voluntat de ser de Catalunya i han d'estar al servei del ple desplegament d'aquesta voluntat. El que passa és que a Catalunya hi ha molts ciutadans que, principalment per no ser catalans d'origen i també per la debilitat de la cultura catalana, no hi participen de manera plena en el patrimoni històric i en els anhels de futur col.lectius. Fins ara han recolzat tot el procés de lluita per l'autonomia; però val a dir que això es deu més a la confiança per ells depositada en el grans partits nacionals d'esquerra de Catalunya que al seu grau d'identificació amb la nostra cultura nacional. Diguem-ho més clarament encara: accepten clarament de participar en la construcció nacional en la mesura en que se senten "catalans de destí" i creuen que aquest destí "nacional" es correspon amb les seves ànsies actives de progrés, llibertat i solidaritat. No están culturalment buits, ni s'els pot sotmetre a la violencia absurda d'un canvi cultural. Encara que s'els hi hagi negat en llurs països d'origen l'accés als béns de la cultura, segueixen sent d'on s'han criat, tenen uns tarannàs col.lectius, uns llenguatges i unes identitats culturals diferenciades, car ètnicament segueixen formant part de pobles diferents. Això ho s'ho ben perfectament; ens saben també perfectament interpretar la comunada expressió de tot el que viu i treballa a Catalunya", que és una definició certa del català, el que fa als drets de la ciutadania activa i passiva, però no el que fa a la

¿Quin serà llavors el moment i l'àmbit d'actuació de les transferències o delegacions per llei orgànica previstes a l'article 150.2? ¿Quin serà el sostre establert per la Constitució per a les Autonomies? La primera qüestió és més clara: el moment de les transferències o delegacions ha de ser necessàriament postestatutari; la forma, la de Llei orgànica digue-ne "ordinària"; l'objecte, les competències exclusives de l'Estatut de l'article 149.1 atribuïdes de manera no compartida i que "por su propia naturaleza sean susceptibles de transferencia o delegación". En la interpretació d'aquesta darrera clàusula rau precisament la solució de la qüestió del sostre de les autonomies. I aquí eixa solució, que no correspon al moment dels Estatuts d'Autonomia, sinó molt més tardà de la discussió de les Lleis orgàniques de transferència o delegació, per més formal jurídica que se li hagi de donar, té un contingut substancialment polí ic. De moment, en les versions responsables que ens són conegudes sols hem sentit parlar de la "possible federalització", mai de l'absència de sostre constitucional al desplegament de les autonomies.

No ens volem ocupar de les molèsties i greus conseqüències polítiques que es derivarien de l'acceptació d'aquesta interpretació. Ens limitarem al camp del raonament jurídic que la manté. Pensem, efectivament, que l'article 149.1 enumera les matèries sobre les que l'Estat té competències exclusives, però que, en fer-ho, no estableix l'exclusivitat de la titularitat estatal sobre el conjunt de les matèries relacionades. En realitat, a l'article 149.1 hi ha dues classes de matèries: les que són de l'Estat totalment i exclusivament i les que són de l'Estat solament part i poden ser compartides amb les Comunitats Autònomes segons els respectius Estatuts. El text literal és clar, car en relació a aquestes darrers matèries concretes relacionades a l'article 149.1 es limita a atorgar a l'Estat competència per a l'elaboració de "Bases" (números 11, 13, 15 i 18), "Normes bàsiques" (números 27 i 30), "Legislació bàsica" (números 17 i 23); de la mateixa manera que d'altres vegades s'atorga a l'Estat la totalitat de la competència sobre determinades matèries, però amb la clausula "Sense perjudici de" certs poders (executius, de gestió...) (números 6,7,8, 17, 18,19, 23 i 24) que poden ser assumits per les Comunitats Autònomes d'acord amb els seus respectius Estatuts.

A aquesta interpretació, que es basa en el text literal, la sistemàtica i la gènesi històrica de la Constitució, ens porta a la conclusió de que les Estatuts d'Autonomia, que han vingut en anomenar "especials", poden atribuir a les Comunitats Autònomes respectives no solament les competències de l'article 148 i les no incloses en la relació del 149.1, sinó també totes les d'aquesta relació atribuïdes a l'Estat de manera "compartida" i exclusivament en la part que no resulti de l'exclusiva competència estatal. I ha estat aquesta la interpretació seguida pel nostre Estatut i per la que pren tota la seva lògica el projecte d'Estatut per ells elaborat, la coherència global del qual pel que fa a la Constitució ens sembla perfectament assegurada, llevat les inevitables excepcions particulars que puguin entendre's discutibles.

tuts de les Comunitats, que per reunir les condicions de la disposició transitoria segona es vindrem en anomenar "especials", poden assumir les competències de l'article 148 i, a més, totes les no enumerades a l'article 149.1; però no en poden assumir cap de les d'aquest precepte, ni tan sols aquelles sobre les que hi ha una possibilitat de "compartició" o de "col.laboració", car en tal cas el seu conjunt de matèries sobre les que té l'Estat competència exclusiva. 2. Les matèries de l'article 149.1 enunciades en clàusules de "col.laboració" o "compartició" poden ser l'objecte d'una transferència o delegació a les Comunitats Autònomes, però no en l'Estatut d'Autonomia respectiu, que és una Llei orgànica especial que exigeix el concurs de la voluntat autonòmica per a la seva aprovació i modificació, sinó mitjançant Lleis orgàniques ordinàries, específiques ~~especials~~ i postestatutàries, expressió de la voluntat unilateral de l'Estat que disposa sobre competències exclusives, d'acord amb l'article 150.2 així entès.

No cal dir que si aquest interpretació esperés pel rigor renc-- la lògica constitucional es [illegible] elaborar el projecte d'Estatut d'Autonomia de Catalunya i s'en hagués d'entendre invalidada per anticonstitucional una part substancial com la qual el futur Estatut fóra impossible de reconèixer. Aquesta interpretació significaria que la diferència inicial entre unes i d'altres Comunitats Autònomes podíaria reduïda a que mentre unes només poden assumir directament les competències de l'article 148, les altres poden a més assumir directament totes les no enumerades al 149.1 i, després de l'Estatut, per Lleis orgàniques singulars, la part d'aquestes que per tenir naturalesa "col.laborativa" son susceptibles de transferència o delegació d'acord amb l'article 150.2. Les competències de l'article 149.1 no "col.laboratives" resten en tots vol cas intransferibles: constitueixen el centre constitucional de les Autonomies.

El Projecte d'Estatut d'Autonomia.

¿Quin serà l'Estatut que es resultarà del procés autonòmic actual? El projecte elaborat pels parlamentaris és, en les seves línies generals, força satisfactori. El seu objectiu polític fonamental ha estat més el de definir l'àmbit dels poders respectius de l'Estat i la Generalitat que el de perfilar les futures institucions autonòmiques, car s'ha entès correctament que això darrer constitueix una competència exclusiva del nostre Parlament, d'acord amb la matèria Constitució ~~sobre la que no hi ha cap negociació~~ amb l'Estat.

La gran qüestió del debat dins la Comissió Constitucional del Congrés serà la del "nostre constitucional de les Autonomies" i la de si el Projecte d'Estatut s'hi adequa o l'ultrapassa. I el nas del nostre poble ja s'en adona ben bé de totes les dificultats del debat, que hom pretén de vegades exclusivament "jurídic", quan espontàniament exclama "que no ens retallin l'Estatut".

Creiem que val la pena d'anticipar els termes generals, polítics i jurídics, d'un debat que condicionarà el desenvolupament futur de les institucions catalanes. Com ja se sap, la Constitució espanyola accepta, de bell antuvi, que hi hauran dues classes de Comunitats Autònomes: les que només poden assumir les competències relacionades a l'article 148 i que per a eixamplar-les necessiten deixar passar cinc anys i reformar el seu Estatut, i les que, per reunir les condicions de la disposició transitòria segona poden, d'antuvi, eixamplar les competències de l'article 149 dins el marc de l'article 149. Doncs bé, hi ha ja una interpretació del "marc de l'article 149" que, no per deure's a persona de gran autoritat tècnica, car es tracta del Dr. Garcia de Enterria, ens deixa de semblar clarament errònia, neutralitza i. Com que pot condicionar les posicions del Govern central en el debat de la Comissió Constitucional ~~en~~ volem sortir hi al pas.

Segons l'esmentat autor, la Constitució posa un sostre clar als Estatuts d'Autonomia que vindria constituït pel següent: 1. Els Esta-

Tan a l'esquerra com a la dreta. Els nacionalistes d'esquerra han de saber guanyar la seva batalla, units amb els companys amb voluntat de servei als treballadors els quals entenen cada dia millor, independentment del seu origen nacional, que sense un projecte polític ni plena credibilitat catalana el moviment obrer serà objecte d'una gradual marginació.

En [illegible] un [illegible] U.C.E. [illegible] amb [illegible] que [illegible] i que tirà a terra [illegible] tots els [illegible] que cap ningú no gosaria qüestionar. L'error [illegible] que [illegible] és compatible i col·laboracionista constitueix la [illegible] de l'autodeterminació, encara que [illegible] "nacionalitats". No pot mixí arribar-se doncs a considerar [illegible] "nacionalitats" (que quan mereixen aquest nom és perquè [illegible] veritables) tinguin els mateixos poders polítics [illegible] "nacions" (o formen part d'una nacionalitat més gran), sempre sorgeixen [illegible] socio-polítiques diferents perquè hi ha en elles una cultura pròpia, una voluntat de ser diferenciada -i potser compatible amb [illegible] de fórmula federal- i unes forces polítiques no sobre [illegible] sinó [illegible] suficient autonomia [illegible] per poder assumir un projecte polític propi [illegible] d'aquella voluntat col·lectiva de ser. La qüestió de l'obediència [illegible] de les forces polítiques és, doncs, un punt cabdal. Certament que [illegible] ot tractar-se amb judicis poc rigorosos. La qüestió s'ha de veure d'una [illegible] dinàmica, en funció del grau d'unitat cultural i de consciència i voluntat nacional actualment assolits per les classes o sectors socials [illegible] majoritàriament representats en cadascun de les [illegible] forces polítiques, i en funció també de la tasca [illegible] per tots ells per elevar aquests nivells. I des d'aquesta perspectiva [illegible] no [illegible] serà prou la tasca desenvolupada pels grans partits obrers d'esquerra. [illegible]. Si [illegible] que la batalla de l'any 2000 s'ha de guanyar per tots i [illegible] més

pectiva nacionalista, donat l'actual context polític, fa la de si la Constitució permet d'avançar vers la normalització pública de la llengua i cultura catalana, vers la unificació cultural del país, vers la catalanització creixent de les seves forces polítiques, vers institucions polítiques amb capacitat per a elaborar un projecte de reconstrucció nacional que ens permeti arribar a un punt històric (¿l'any 2000?) en el que el marc constitucional actual s'ens hi pugui estrenyir. El que ens cal es enfortir el sentit nacional dels partits i les organitzacions socials més importants, elaborar un projecte i una estratègia polítics que ens portin a la Constitució de Catalunya en una Nació amb la suficient consciència, força i unitat com per iniciar, potser plenament integrats a Europa, en una situació traumàtiques, una veritable autodeterminació, amb la ruptura i renegociació constitucional conseqüents.

Es clar que tot això depèn dels poders que la Constitució permeti d'assolir a les Comunitats Autònomes; però pensem que es tracta més d'una qüestió de voluntat i estil nacional de Govern que d'una qüestió de quantitat de poder. Hom pot ser nacionalista d'una Comunitat i regionalista amb un Estat Federat. La qüestió fonamental és la de per a quin projecte polític es volen els poders arrancats, car això és el que condiciona l'lur estil d'exercici i la consciència nacional veritable o la simple consciència "regionalista" o "nacionalitària" del poble. Les forces polítiques i els parlamentaris que hi ha a totes elles tenen aquí una gran responsabilitat. Certament que la Constitució (deixant de banda les interpretacions restrictives d'alguns juristes madrilenys) ~~[illegible]~~ permet d'assolir poders força importants, permet d'anar -com han fet alguns dels nostres juristes- "federalitzant" l'Estat, i això és indubtablement una perspectiva important. No n'hi ha prou, però.

y en rango con el Estado mismo; pero [illegible] no hay un Estado bilingüe en modo alguno: lo que hay es un poder o poder secundario, que es el poder regional, el cual sí es bilingüe, y ésta es la confusión grave que se produce [illegible] el asunto en el caso del idioma, pero que, con mayor claridad, perturba íntegramente la inspiración jurídica del Estatuto; porque en Cataluña no existe sólo el poder regional con la facultad bilingüismo que lo circunscribe, sino que en Cataluña permanece el Estado, como tal Estado, con su rango supremo, y ese Estado, repito, no tiene más que una lengua, que es la lengua española; por esta razón, aparte otro género de consideraciones o de imposición directa de la ley constitucional, el Estado no puede abandonar en ninguna región el idioma español; puede inclusive, si le parece oportuno, aunque es juicio paradójico, permitir y hasta fomentar el uso de lenguas extranjeras o vernaculares, es decir, caseras..., pero lo que no puede es abandonar el español en ninguno de los órdenes, y menos [illegible] aquel que es el que tiene mayor eficacia pública, [illegible] político y profesional, es decir, en el orden universitario.

Cal però que no desesperem. La perspectiva de l'any 2000 pot seguir sent una utopia inconcebible, perquè les fòrmules jurídiques i les concepcions polítiques afortunadament no han decidit mai el curs de la història. I la història pot i ha de guanyar-se. La qüestió de la Constitució vigent no és la de saber si raó o no té la idea que els nacionalistes catalans ens fem dels drets de la Nació catalana, car és evident que la resposta és no i la consecució pràctica al rebuig polític de la Constitució. Però no deixa de ser un parany el deduir respostes polítiques pràctiques de plantejaments purament ideològics; un parany quasi tan evident com el que el filisteisme posava la Constitució en nom de l'inici [illegible] del procés d'autodeterminació de les nacionalitats espanyoles. La qüestió veritable és d'un pres-

tòria del constitucionalisme espanyol. La singularitat ve del reconeixement del dret a l'autonomia i del caràcter oficial limitat de les banderes, llengues i cultures nacionàriques o "nacionalitàries". Oficialitat limitada, perquè no pot ultrapassar els límits de la Comunitat Autònoma respectiva (donant-se aquí la paradoxa de que unes llengües que la Constitució també qualifica d'espanyoles no són en cap cas llengües oficials de l'Estat espanyol) i perquè llur d'aquests límits ha de coexistir necessàriament amb la llengua i cultura nacional i oficial de l'Estat. Dit en d'altres i potser més clares paraules: la Constitució espanyola rebutja expressament la concepció d'Espanya com estat multinacional i afirma la ben diferent d'Espanya com a estat-Nació compatible amb l'autonomia de les nacionalitats i regions que el formen. En termes subjectius el contrast és encara més esclatant: el català pot ser català a Catalunya i ho és també en la vertent espanyol; fora de Catalunya mola és espanyol; el castellà en canvi sols és espanyol i té el dret de ser-ho en qualsevol de les nacionalitats de l'Estat Nació espanyol. El gran intèrpret d'aquesta construcció política fou en el seu moment l'Ortega y Gasset i les seves paraules han de ser avui recordades:

> "El Estado español tiene una sola lengua, la española, y ésta es, por ineludible consecuencia jurídica, la que tiene que prevalecer; la Constitución que habéis hecho no nos permite echar a reír, como si fuesen dos gallos, ambos idiomas... Muchas veces, escuchando los debates que en torno a las lenguas se han producido aquí, me parecía que se malentendía el concepto de cooficialidad que la lengua catalana se otorga dentro de la jurisdicción nacional, porque hay muchas clases de cooficialidad; el sentido, la extensión y el rango de la cooficialidad varían según el oficio cuya es la cooficialidad. En un Estado que como tal fuese bilingüe, la cooficialidad se concebiría en extensión

nostres efectes: el primer, que és el més tractat car és el més urgent i el que sembla aparentment més decisiu, és el tema del nostre de les autonomies o de la capacitat d'autogovern a la que la Constitució permet d'arribar; el segon, que sols hom debat ocasionalment, i que és tan o més decisiu que el primer, és el de la relació establerta per la Constitució espanyola entre "nación" i "nacionalidad", entre cultura i llengua "nacional" i cultures i llengues de les "nacionalidades", en definitiva, i als nostres efectes, entre la condició d'espanyol i la condició de català. És aquest segon aspecte del que ens en ocuparem amb preferència.

La concepció constitucional és força clara: d'una banda hi ha Espanya, el poble espanyol en qui rau la sobirania nacional, la Nació espanyola indissoluble i pàtria comuna i indivisible de tots els espanyols, l'Estat espanyol o organització dels poders emanats de la Nació espanyola, la llengua (i la cultura) oficial de l'Estat, de coneixement obligatori i ús indiscutible, la bandera d'Espanya; d'altra banda hi ha les nacionalitats i regions amb dret a l'autonomia, que formen part de la Nació espanyola, "las demás lenguas españolas", que sols formen poden ser oficials en la Comunitat Autònoma respectiva, i les banderes i ensenyes de les Comunitats Autònomes, que aquestes utilitzaran juntament amb la d'Espanya. D'acord amb la Constitució, doncs, no hi ha més que una nació, un Estat, una bandera, una llengua i una cultura "nacional": la d'arrel castellana esdevinguda, ara com abans, constitucionalment unitària i comuna a tots els ciutadans de l'Estat, és a dir, "nacional" (res més a prop, doncs, del conegut "de Castilla que hizo a España" de Machado).

Fins aquí no es singularitza la Constitució actual dins la tradicc-

totalment i plenament [illegible]; pel límit de l'autonomia es posa a l'extensió, [illegible]; però no a la intensitat, no [illegible] la titularitat [illegible] un de les funcions atorgades" (Pasat de la Riba)

"...quant a la interpretació de les facultats que han d'ésser atribuïdes als poders autònoms, Catalunya pot i ha d'obrir un marge amplíssim a la seva interpretació. Un acord en aquesta matèria, essencialment quantitativa, de l'extensió de facultats, és sempre revisable. I el pitjor que podria esdevenir a Catalunya seria que li fossin atribuïdes facultats superiors a la seva capacitat per a exercir-les. El fracàs en l'exercici de facultats que li fossin atribuïdes seria, altrament, més perjudicial a Catalunya que la interdicció temporal de facultats que naturalment li havien d'ésser reconegudes" (Pasat de Carrió)

La Constitució espanyola

¿En quina mesura pot condicionar l'actual Constitució espanyola la perspectiva de les institucions polítiques catalanes de l'any 2000? Es tracta sens dubte d'un condicionament fonamental: primerament, perquè, com ja s'ha dit, la Constitució estableix el sostre de les autonomies; però també perquè, raonablement tota perspectiva política a mig i àdhuc llarg termini ha de fer-se sobre el pressupòsit de la seva vigència. Amb una Constitució, les classes socials i els pobles de l'Estat constituït no es casen cortament per sempre; però sí que fan uns compromisos durant un període històricament significatiu (¿la fita de l'any 2000 novament?) a resoldre llurs conflictes d'acord amb les regles del joc constitucional. El que passa és que aquestes regles mai no són ni estàtiques ni inequívoques. Sempre són l'objecte d'un conflicte d'interpretació, en el que s'expressen les contradiccions del projecte polític en joc.

Dos aspectes de la Constitució espanyola han de considerar als

¿En quina mesura pot condicionar l'experiència del període provisional de la Generalitat la perspectiva de les institucions polítiques catalanes de l'any 2000? El nostre parer és clar: si la Generalitat provisional és considerada -per nosaltres i pel Govern central- com un simple fet o experiència pertanyent a una fase substancialment diferent al moment postestatutari, res no hi ha en ella que no sigui positiu; però si la Generalitat provisional va a ser considerada com a un precedent o condicionant decisiu del moment postestatutari, potser ens hagués valgut més emprendre un altre camí. La qüestió adquirí especialment significativa pel que fa als poders de la Generalitat guanyats via transferències estatals -que són gairebé tots-. Amb elles hem aconseguit una possibilitat important d'organització i gestió de certs serveis administratius; però ben poca del veritable poder polític connectat a la definició, finançament i reorientació dels serveis, coses que ~~tot lo qual~~ romanen indefectiblement en mans de l'Estat.

Les coses difícilment podien haver estat d'altra forma, perquè, en el context de la reforma política, mantenint-se la vigència de tota la legislació anterior, la Generalitat preestatutària no podia allegar cap "dret" a les transferències, que, en absència d'Estatut d'Autonomia, són simples concessions formalment no pactades i en el fons discrecionals del poder central. Però, per això mateix, amb l'entrada en vigor de l'Estatut, el plantejament de les transferències haurà de canviar de sociabilitat, car, llavors, la Generalitat tindrà "drets" en front de l'Estat i podrà ja exercir-los d'acord amb el criteri tradicional del catalanisme polític, segons el qual

> "...aspirem a que les funcions avui confiades al poder central que han d'ésser traspassades... siguin funcions

Finalment, el que fa als aspectes organitzatius creats per la Generalitat provisional, als aspectes institucionals també són de remarcar. Primerament perquè s'ha seguit massa literalment el model estatal espanyol, que deixa prou que desitjar, i per a més, en tant que estatal, no s'escau del tot per la configuració orgànica d'un govern autonòmic. Aquest seguidisme -que no té més excusa que la fòrmula històricament ja desfasada dels Consells Assessors- ens deix desenvolupar una personalitat pròpia en el terreny de les institucions polítiques, el que sembla ser l'obligada conseqüència de l'absència actual d'una veritable cultura nacional en el món de govern i d'administració pública, l'aparició de la qual constituiria també un dels factors determinants de la prospectiva de l'any 2000.

Som, en efecte, part d'un poble que des de la pèrdua de les seves institucions polítiques pròpies ha hagut de limitar, les de l'esfera privada, única que li era dada, però exclusivament per a afirmar la seva identitat com a poble. Carregats veritablement de institucions d'autogovern, no han pogut desplegar un projecte polític propi, no han pogut realitzar plenament la nostra personalitat col.lectiva; i és per això que ens manca un llenguatge i una cultura de govern i d'administració, sense els quals ens anirem inevitablement subordinant a les paraules, els conceptes i els gestos de les administracions als nos més propers i, com és sabut, pens modèl.liques. Fora insensat oblidar que un poble que no té idees pròpies i clares sobre amb qui, per a quines finalitats i com ha de governar-se no pot ser més que el protagonista forçós d'una cultura nacional mancada, deficitària. Ha aquí tota una altra gran tasca de la societat catalana, de la qual la Generalitat provisional hauria d'esdevenir plenament conscient i l'agent impulsor principal.

veritable potestat normativa, el [illegible] de l'[illegible] de les competències [illegible], la utilització en [illegible] casos de la tècnica de la delegació, la [illegible] ciona[illegible] [illegible], la falta de [illegible] tècnics [illegible] una veritable política [illegible], la tècnica [illegible] per [illegible] "dificultats produ[illegible] en la [illegible] li[illegible]ció..., en sóc [illegible] ó i testimonis més [illegible] suficients.

Les ombres cobrixen [illegible] la [illegible] de la funció pública. La contractació del personal propi, [illegible] "sol·laboració [illegible]", ha seguit [illegible] pública de l'Administració estatal, amb el risc conseqüent de [illegible] càrrecs que [illegible] n'han resultat per l'Estat. [illegible] transferit la Generalitat [illegible], [illegible] per una veritable política funcionarial. Amb [illegible] Diputacions no [illegible] bé [illegible]. D'altra banda, no [illegible] nivells polític i [illegible] funcionarials, o [illegible] sistema [illegible] funció, no [illegible] personal, i [illegible] conseqüent [illegible]. [illegible] que som ben conscients [illegible] limitacions [illegible]; ò hi ha [illegible] que ja hauríem d'[illegible] [illegible] donar més: l'elaboració [illegible] provisional de la funció pública.

Dos [illegible] transcendènci[illegible] d'[illegible] actuacions per [illegible] futur [illegible] d'autogovern, no [illegible] Pact de la Iba, veritable "any [illegible] Dor [illegible]" [illegible] valor [illegible] diferènci[illegible] ideològica, [illegible], [illegible] la [illegible] comunitat, [illegible], constituïdes [illegible] ció [illegible] i orientació [illegible] de la funció pública.

molts i evidents: el reconeixement legal de la personalitat polític i administrativa de Catalunya; la consolidació [illegible] publicacions catalanes des de la Presidència i el Govern d'ucitat; la iniciació de la classe política en el [illegible] responsabilitats de govern; la creació d'un germen de la futura funció pública autònomica; el reconeixement dels poders d'inspecció i sportlimació de les Diputacions provinciales catalanes i l'engrandiment i la [illegible] del seu serveis; el procés de transferència [illegible], que, [illegible] en el seu conjunt, permet ja l'enfocament autònom [illegible] tant rellevants com l'urbanisme, l'ensenyament, la vida municipal, el turisme, els transports, el comerç, la indústria i d'altres.

Però, d'altra banda, cal no deixar-se enlluernar, car són molts també els aspectes negatius o inquietants. D'entrada, pel que fa a les Diputacions provincials, el [illegible] de competència no han estat encara definits ni exercitats i les [illegible] bloquejades, sense que pugui saber-se ho d'ara si en un futur immediat subsistiran les Diputacions o si, contràriament, estan crivellades a desaparèixer. I vol dir que aquesta qüestió no té [illegible] el contrari constituïx un condicionament decisiu ~~definitiu~~ de la forma i del caràcter de la futura divisió territorial de Catalunya, car ¿com serà possible de constituïr les comarques com a veritables àrees d'acció overa local si subsistixen les Diputacions provincials?

Pel que fa a les transferències estatals, la inquietud no ve de que hagin estat poques sinó [illegible] que normalment [illegible] possibilitat a la Generalitat amb un volum de gestió [illegible] la nova capacitat actual, sense haver-la dotat [illegible] cursos [illegible] ~~de~~ poder polític necessari per a definir les objectius polítics de la gestió. La falta d'una

Institucions Polítiques

Una etapa necessària

L'any 2000 és un horitzó suficient per a plantejar-se un projecte polític raonable i estimulant: si la democràcia s'ha consolidat a l'Estat espanyol, si ha esdevingut ja irreversible el procés d'integració a Europa, si totes les possibilitats d'autogovern que es desprenen de la Constitució han estat realitzades, i disposem d'una classe política capaç de lluitar, de governar i d'entendre's, i disposem d'una classe funcionarial dotada de capacitat tècnica, imparcialitat política i un profund esperit democràtic de servei, si la unitat cultural del nostre poble ha quedat ja garantida, si..., llavors haurem donat un pas de gegant en la nostra història, haurem assolit una fita decisiva del camí vers la plena realització nacional.

Es tracta clarament d'un projecte polític raonable i estimulant; però també d'un projecte ple d'obstacles i dificultats. Són moltes les ombres que envolten l'horitzó de l'any 2000 i que hem de procurar preveure i aclarir. Però disposem del marc constitucional i dels recursos humans per vèncer, i si la voluntat i l'encert polític no ens manquen, les institucions catalanes de l'any 2000 podran ser el fruit reeixit i irreversible de la lluita perseverant i pacífica del nostre poble.

La Generalitat provisional

El procés de democratització de l'Estat espanyol [illegible] de donar-nos un primer pas: el restabliment provisional de la Generalitat, sobre la significació política del qual [illegible] el procés de [illegible] catalanes [illegible]

D'una banda tenim els aspectes positius o de progrés, que són

a cada ~~un~~ dels mitjans necessaris per poder disposar a cada etapa de la seva existència d'opcions que el seu gust i la seva personalitat li demanen i multiplicant les institucions en les quals aquestes opcions puguin trobar la seva satisfacció.

La panoràmica, doncs, de la informació està fonamentalment lligada ~~en els~~ als avanços tecnològics i a la política de cada país. Evidentment la gran temptació política és utilitzar els mitjans d'informació; ~~apoderar~~ apoderar-se, amb un crim contra la llibertat de les consciències, d'una manera totalitària i absoluta. La gran esperança és que això no es produeixi, per a la qual cosa han d'haver-hi múltiples accions públiques i privades a través dels avantatges de la tècnica: emissores de ràdio lliures, televisió lliure, premsa lliure. Una llibertat espiritual que tots desitgem.

NÉSTOR LUJÁN

països. Els progressos tècnis dels Estat Units, Anglaterra, Itàlia, Alemanya o França seran, a la llarga o a la curta, però indefectiblement, els nostres progressos tècnics i el que he referit dels altres països és absolutament vàlid per l'Estat espanyol i per Catalunya.

En el cas de Catalunya seria de desitjar que els nous mitjans de comunicació asseguressin la difusió d'informacions, oferissin noves possibilitats i curiositats, nous interessos i millorin la instrucció. Evidentment a nosaltres ens ha mancat a través d'un període excessivament llarg, de vora quaranta anys, l'ús públic de la llengua catalana. Aquests mitjans poden posar absolutament al dia aquesta greu llacuna i poden convertir el català en el vehicle d'expressió total que tots desitgem. En aquest sentit, tant les publicacions tradicionals com la televisió, la ràdio, són fonamentals per formar una cultura en la seva més positiva plenitut. És el gran futur que presenten els avanços de la informàtica i les comunicacions.

És de desitjar per sobre de tot que els nostres sistemes polítics no converteixin, com temia Georges Friedmann, del qual ja hem parlat, aquests sistemes de comunicació en un arma terrible i en un instrument de manipulació que influeixi en l'home psicològicament, d'una manera intelectual i afectiva, que l'obligui a acceptar una guerra, una dictadura, un nou producte, a acceptar una nova i inútil necessitat. Cal desitjar que els "mass media" no accelerin amb una eficàcia calculada la maduració de necessitats noves i sobre tot que no es produeixi la ingerència abusiva de l'Estat si es que l'Estat és totalitari. És a dir que el que cal esperar és que l'Estat no ho sigui. I perquè no ho sigui poden ser els avanços de la comunicació fonamentals fent un desenvolupament intens, poliforme de l'educació, dotant

Anàlisi de la situació

L'ànalisi dels quadres anteriors permet posar de re-- lleu la tendència, durant els anys 1936 a 1977, a una notòria - concentració de la població catalana a les àrees urbanes, fenòmen general a d'altres països en fase d'industrialització [concentració produïda tant per les emigracions internes catalanes com especialment per la immigració des de fora de Catalunya, donat que és a les àrees urbanes on primordialment els immigrants troben llocs de treball] I als efectes de la problemàtica de - l'administració local, cal tenir present:

1er. L'evolució de la població en les comarques dóna (quadre 2) que la Reqió I (Barcelonès, Baix Llobregat, Maresme i Vallès) tenía a l'any 1936 el 54 % de la població catalana i el -- 1977 té el 68 %, i tenint en compte l'increment de la pobla ció total catalana durant aquest período (114 %), sols -- aquesta Regió I ha augmentat de conformitat a aquest incre ment. I les Reqions I, II i III son avui el 80'4% de la población catalana actual, situades totes a la costa.

2on. A l'any 1934 el grup de municipis catalans més nombrós era el comprès entre 500 i 2.000 habitants i eren el 53'5 % -- (quadre 1), i a l'any 1977 aquests mateixos municipis son - el 33'6 % (quadre 1), passant la diferència a engrossar els municipis de población superior als 2.000 habitants (26'3 %

TAULA 4. TAXES DE NATALITAT (1950 - 1977)

Any	Barcelona	Girona	Lleida	Tarragona	Catalunya	Total Espanya	Resta Espanya
1950	15.2	15.0	16.2	15.2	15.3	20.1	20.5
1955	17.4	15.9	17.5	15.2	17.0	20.4	21.0
1960	20.4	16.9	16.8	16.4	18.0	21.7	22.1
1961	18.2	16.1	18.6	16.9	17.9	21.1	21.6
1962	19.1	16.8	18.2	18.2	18.7	21.1	21.4
1963	20.0	17.9	17.8	18.0	19.3	21.3	21.6
1964	21.5	17.9	18.8	19.5	20.8	22.0	22.1
1965	21.5	18.0	18.0	19.4	20.8	21.1	21.2
1966	21.7	18.0	17.4	20.5	21.0	20.8	20.7
1967	22.2	17.8	17.0	20.7	21.3	20.9	20.8
1968	20.7	16.3	16.4	17.7	19.5	20.2	20.5
1969	20.3	16.5	16.3	18.1	19.2	20.0	20.3
1970	20.4	16.3	15.9	16.9	19.4	19.5	19.5
1971	20.0	16.8	15.3	17.5	19.7	19.5	19.4
1972	20.6	16.8	15.4	17.6	19.7	19.4	19.3
1973	20.5	16.6	15.3	17.8	19.6	19.2	19.2
1974	20.8	17.2	15.8	18.7	20.0	19.4	19.3
1975	19.5	16.8	15.4	18.3	18.9	18.8	18.6
1976	16.3	16.8	16.2	19.3	16.6	18.5	18.8
1977	17.1	16.8	16.0	18.4	17.1	18.0	18.2

Font: Elaboració pròpia, basada en dades de l'I.N.E.

creiem necessari acompanyar-la d'unes consideracions sobre el volum econòmic que representa l'activitat agrària. Segons l'últim estudi del Banc de Bilbao, sobre la Renta Nacional d'Espanya referit a 1975, el valor de la producció total agrícola de Catalunya és de 86.607 milions de pessetes, que representa el 9,9 % del total espanyol, xifra que adquireix més significació si tenim en compte que la SAU de Catalunya és únicament el 6,2% del total espanyol.

D'aquesta producció total agrària de Catalunya, correspon el primer lloc a Lleida, amb més de 30.300 milions, segueix de Barcelona, amb 22.000 milions, de Tarragona, amb 19.700 milions i de Girona, amb 14.400 milions.

Pel que fa referència als subsectors agrícoles, ramaderia i forestal, i ha al conjunt de Catalunya una quasi paritat del subsector agrícola i ramader, amb que corresponen un total de 42.800 milions i 41.000 milions, respectivament. En canvi, baixa sensiblement el rendiment forestal amb 2.700 milions de ptes, ja que són moltes les àrees ocupades per boscos (pinsans, roures, etc.), de rendiment pràcticament nul. A Barcelona, la producció total ramadera és el 54,9 % de la total agrària, i a Girona és el 53,3%. Aquest percentatge baixa a Tarragona, que és del 46,4, i encara més a Lleida, que és del 39,3%.

Si bé la producció total agrària és de 86.607 milions de pessetes, convé indicar que el valor de la producció final agrària és de 34.006 milions de ptas., com a conseqüència, principalment, de la recepció de productes agrícoles (farratges, cereals, pinso, etc.) per part del sector ramader.

Selva, amb poca diferència sobre el Baix Empordà i el Gironès, i la més baixa correspon, lògicament, a la Cerdanya. La relació SAU/ST a les comarques lleidatanes és, en general, de caràcter baix; la més baixa, evidentment, és a la Vall d'Aran i la més alta a l'Urgell, que és del 95% i la més alta de Catalunya. En canvi, a les comarques tarragonines, en aquesta relació SAU/ST, domina la de tipus mitg, corresponen la més alta a la Conca de Barberà i la més baixa a la Ribera d'Ebre.

Es interessant també estudiar la relació STCR/STC (superfície terres de conreu en regadiu/superfície terres de conreu), que dona únicament un índex superior a 0,5 a les comarques del Maresme, Urgell i Segrià, siguent pràcticament nul, i prescindint de les comarques de la Catalunya humida, al Ripollès, Anoia, Solsonès, Segarra, Terra Alta, Priorat, Conca de Barberà i Baix Penedès. Però tenint en compte les diferents productivitats del secà i regadiu, es pot dir que hi ha un predomini d'aquest cultiu quan la relació STCR/STC és major de 0,18, i a les hores podem incloure les comarques del Vallès Oriental, Baix Llobregat, Cerdanya, Alt Empordà, Baix Empordà, La Selva, l'Alt Urgell, La Noguera, el Baix Ebre i el Camp de Tarragona.

Tot el que hem indicat fins ara ens indica una agricultura catalana que ha anat evolucionant cap a l'explotació de productes agraris, susceptibles d'aportar un major valor afegit i d'aquí l'intensificació dels cultius d'horta (principalment a Barcelona i Tarragona), fruita (principalment les comarques lleidatanes del Segrià, l'Urgell i la Noguera), flors i fruita (als del Maresme) i l'increment ramader en general (aquí i perquè a Barcelona i Girona, perquè a Lleida, i avui a Tarragona).

Aquesta exposició de característiques del camp català--

necessitat per part de les explotacions de petita i mitjana base territorial (les predominants a Catalunya) de buscar la forma d'augmentar la producció final agrària i, per altra banda, l'aparició d'una important indústria de pinsos, que ha propiciat el desenvolupament de la ramaderia industrial, que és principalment el cas del porquí i de l'aviram.

El cens porquí és, evidentment, en números absoluts, el que ha experimentat des de fa molts anys el major increment. L'indústria de pinsos, causa principal de la seva explotació industrialitzada i el creixement demogràfic que ha aportat els grans nuclis consumidors, han afavorit el seu creixement. A aquestes causes s'hi afegeix també el sistema d'explotació en forma d'integració, propiciada per les indústries elaboradores. És pràcticament impossible establir quin és el grau d'extensió d'aquest sistema d'integració, també molt freqüent en el ram de l'aviram, i ja, en molta menor escala, en el vaquí de carn. Pel que fa referència a l'aviram, convé destacar la notabilíssima importància de Farrgem, localitzada principalment en la comarca del Vallès Oriental.

No és possible reproduir aquí certes estadístiques comercials, però com a Catalunya, i més des del punt de vista agrari, la diversitat comercial és notable, creiem precís fer certes consideracions d'aquest caràcter.

En primer lloc, s'ha de dir que les comarques barcelonines la proporció de la superfície agrària útil sobre la superfície total (SAU/ST) és més aviat baixa, correspondent les més altes al Tenedès i Anoia i les més baixes al Maresme, Vallès Occidental i Baix Llobregat. Pel contrari, a les comarques gironines la proporció és ja més aviat de tipus mig, i la cota més alta correspon a la --

geres anaven paral·lels. Es precís estudiar les conclusions que es poden treure de l'anàlisi del cens ramader. Ha de dir que en aquest cas, la falta d'estadístiques concreals no permet analitzar a fons certes circumstàncies. Aquest cens queda reflectit en el quadre nº. 4.

La primera observació que ens veiem obligats a fer respecte al cens ramader, és la seva poca fiabilitat. Intervenen aquí diverses causes com só la falta de medis i organització per part de l'administració, la forta ocultació per part de l'agricultor, la versatilitat de les produccions, molt condicionades per la política de preus, etc. Per altra part, s'ha de reconèixer que una correcta elaboració d'un cens ramader presenta més dificultats que la d'altres. En general, creiem que al cens, el que la referència al vaquí i al porquí, és més elevat, como tot en aquest últim, ja que sempre s'ha dit que Barcelona s'acosta al milió de porcs d'engreix i Lleida el supera. En canvi, sí és correcte en el cens l'ordre que ocupen les diverses provínciies catalanes. Girona és, efectivament, la de major cens de vaquí de llet, seguida per Lleida és la primera en porquí i ovi, i Tarragona la primera en ovicap.

Si hem inclòs en aquest treball el cens de conills, no sols és per la seva importància, sinó també pel creixement experimentat durant els últims anys.

La estreta correlació que existeix entre la producció de ferratges i el vaquí de llet, fa que aquest estigui localitzat majoritàriament al Alt Urgell, Alt Empordà, Berguedà, Cerdanya, Garrotxa, Pallars Jussà, Pallars Sobirà, Ripollès, La Selva, Vall d'Aran i Vallès Oriental.

L'augment general del cens ramader experimentat a Catalunya té diverses causes, entre les que cal citar, en primer lloc, la-

ques barcelonines i tarragonines, però també de la major quantitat d'agricultors a temps parcial, sobre base territorial reduïda, que hi ha a Barcelona i Tarragona.

Tampoc són significatius els augments registrats en aquest període 1975-77, en el número de sol·licitudes. També aquí la mitjana és superior a l'espanyola, i si bé tenim que és inferior a l'europea, no en cal deduir d'això que hi hagi un dèficit en aquest aspecte, sinó que és degut, al nostre entendre, al fet de que l'Europa humida es veu obligada a fer la recol.lecció en un espai de temps més curt que, evidentment, precisa d'una major intensitat de mecanització.

Les deduccions que permeten fer les xifres de motors de regs són ben significatives, sobre el tipus de regadiu majorment imperant a les diferentes contrades catalanes. L'anàlisi ens demostra la gran importància que tenen a Barcelona, Girona i Tarragona els regs d'aigües subterrànies, que proporcionen una gran part de les seves terres de regadiu. En canvi, Lleida amb grans regadius d'aigües superficials (canal d'Urgell, canal Imperial d'Aragó, canal de Pinyana, etc.), té un índex molt més baix. Per altra part, la, ja esmentada abans, major agricultura a temps parcial de Barcelona i Tarragona, en cultius d'horta i fruita de reduïda extensió afavoreix el tipus de reg a base d'aigua subterrània.

Finalment, cal tenir en compte que aquest alt grau de mecanització del camp català suposa un elevat consum energètic per Ha., cada vegada més car, i això obliga a l'agricultura catalana a una cursa de productivitat. Sobre aquest aspecte tindrem ocasió d'insistir més endavant.

Ja hem dit abans que l'increment ramader i el de terrat -

com veurem més endavant, fa que la seva producció la pugui colocar, al igual que la fruita, en la part positiva de la nostra balança comercial agrària.

L'estudi del cens de maquinària agrícola és un altre índex important per conèixer les característiques de l'agricultura catalana. Aquest cens, referit a les principals màquines mòbils i als motors de reg com a màquines fixes, es la que queda reflectida en el quadre nº. 3

La primera conclusió que es treu de l'anàlisi d'aquest quadre és l'elevat grau de mecanització de l'agricultura catalana, assolit ja des de fa alguns anys i, per tant, vol dir que l'augment espectacular de la mecanització s'ha detingut. Si comparem aquest cens amb el de 1975, veurem que la diferència notable, per lo que fa referencia als tractors, es dóna únicament a Tarragona, on s'ha passat d'un tractor per cada 32 hectàrees a les 27 hectàrees actuals. Si bé és cert que en les altres provincies també ha augmentat el nombre de tractors (però mai per sobre del 5%), cal dir que és precís desconfiar en una certa mesura d'aquests increments, perquè son bastants els agricultors que al renovar el tractor guarden el vell per a certs usos i, per tant, no el donen de baixa immediatament. Aquest parc de tractors i motocultors suposa una relació C.V./100 hectàrees llaurades, que es de 309,5 a Barcelona, 293 a Girona, 250,3 a Lleida i 170,1 a Tarragona, xifres que estàn molt per sobre de la mitjana espanyola, i totalment alineades amb les que imperen als países del Mercat Comú.

El superior índex hectàrees llaurades/motocultor, que es dóna a Barcelona i Tarragona, per respecte a Lleida i Girona, és indicatiu per un cantó de la major superfície d'horta que hi ha a les comar-

tinjir aquí que d'aquesta superfície total, un 60'1, o sigui, - 951.000 hectàrees ocupades per boscos de producció de fusta. Donada la naturalesa topogràfica de Catalunya i la [illegible] com a factor de contenció de l'erosió [illegible], els boscos constitueixen un patrimoni merceixedor de tota l'atenció.

Vegem ara quin és el [illegible] quantitatiu de les principals i característiques producccions agrícoles de Catalunya, que es reflecteixen en el quadre nº. 2.

La primera reflexió [illegible] es que Catalunya ja no es majoritàriament [illegible] de cereals, vinya i olivera, com ara no fa [illegible] anys. El [illegible] cereals [illegible] ocupen el primer lloc amb estable [illegible] cultius, als fruiters [illegible] a les superfícies d'[illegible], [illegible] com el de la [illegible], [illegible] i [illegible]. I [illegible] les superfícies dedicades a l'alfals i als [illegible], [illegible] aquest grup a qui correspon el tercer lloc, [illegible] per la necessitat d'augmentar la [illegible]. [illegible] també convenient destacar la [illegible] de la vinya, que a finals de segle passat (abans de la [illegible]) [illegible] ocupat una superfície quasi quatre vegades superior a l'[illegible]. Les cereals d'olivera s'han reduït també [illegible], principalment a Barcelona i Girona. [illegible], [illegible] l'olivera a Barcelona i Girona està a punt de desaparèixer. [illegible] recordar que a Girona ja va sofrir una important reducció [illegible] les gelades de 1956. La patata també ha [illegible] una evolució regressiva sobre tot a comarques com la Plana de Vic i el [illegible]. Als regadius de Lleida han [illegible] l'augment de la superfície de blat de moro, però [illegible] lluny de la superfície que seria precisa per la nostra ramaderia. La superfície dedicada a hortalisses [illegible] estable i,-

gir aquest capítol exposant un [illegible] de xifres físiques que delimiten les característiques físiques, productives, sociològiques i econòmiques de l'activitat agrària catalana.

Pel que fa referència a les nostres terres de cultiu i forestals, tenim el següent resumen, que es reflecteix al quadre nº 1.

El primer tret, que es nostre entendre, cal destacar és que en aquest moment el patrimoni de terres de cultiu és de tan sols lleugerament superior al mitió de hectàrees. I que aquest patrimoni, que va evidentment minvant, a base inclòs d'una ordenació, molles vegades, superfícies de les millors terres, i de ser objecte d'una especial atenció. Del total d'aquesta superfície cultivada, solament 259.000 hectàrees son de regadiu, una que representa únicament el 1'1% de la total superfície geogràfica de Catalunya i el 25% del total de terres de cultiu. La topografia i l'escassetat de cursos d'aigües, únicament de certa entitat a Lleida, [illegible] dificulten l'extensió del regadiu. Per altra part, la major part del nostre sòl està sotmès al clima sec mediterrani o continental. Si és Lleida és el 41% del total de terres de cultiu de Catalunya, el major percentatge correspon a Tarragona (46'6). Lleida [illegible] de les [illegible] de regadiu de Catalunya, fet que, evidentment, [illegible] la seva gran productivitat agrícola.

La superfície de prats i pastis es [illegible] de caràcter natural, i, com es pot veure, [illegible] tenen reducitivitat.

La superfície de terres [illegible] es [illegible] superior a la dita[illegible] de [illegible], [illegible] la frase de Josep Pla: "Catalunya [illegible]". Davant dis-

sols una influència sobre l'economia agrícola, sinó inclús sobre tota l'activitat econòmica. D'un mode general, podem dir que el clima (pluviometria, temperatures, vents, etc.) permet establir una Catalunya seca, de tipus mediterrani o continental i una Catalunya humida situada al nord-est i d'alt relieu.

Hem volgut resaltar aquests dos aspectes de la geografia física catalana, perquè han estat i són essencials a l'evolució i desenvolupament de la nostra agricultura. Altres factors com la qualitat de les nostres terres (estan d'una gran pobresa) han perdut, encara que de forma relativa, certa importància per efecte del progrés tecnològic (millors llavors, millors tècniques d'adobar, etc.).

Però la realitat estructural agrària d'un país no vé sols condicionada pel seu medi físic, sinó també per la seva evolució històrica. El medi és un factor condicionant de l'estructura territorial de la propietat, però els corrents socials de la història condicionen la forma d'entendre-la, d'adquirir-la, d'administrar-la i de perpetuar-la. Cert és que el molt a centrades de Catalunya la configuració topogràfica no va ajudar a que hagués massin els grans latifundis, però sí que va influir en l'evolució històrica. Catalunya va ser el darrer lloc on va haver una revolució agrària, ja que no va ser com va ser-ho el resta de la guerra dels remences. Com molt bé va escriure Vicens Vives, la conseqüència d'aquella guerra va ésser: "l'intent d'un home lliure en un mas lliure". El fet és que l'evolució històrica ha estat factor determinant de que el tipus d'agricultura avui dominant a Catalunya sigui el de petites i mitjanes explotacions inscrites en un marc de producció intensiva.

La realitat d'una Catalunya industrial va desdibuixat la figura de la Catalunya agrícola. Per això, en sembla bàsic comen-

de l'erosió i avenç dels deserts, la conservació i aprofitament racional de l'aigua i una adequada repoblació forestal, com el mant bàsic per a reduir l'evaporació de l'aigua i mantenir així un equilibri climatològic favorable a l'agricultura.

¿Quines són les principals característiques de Catalunya?

Catalunya és un país amb forta vocació agrícola; és, com molt és dit Pau Vila, un país d'agricultors. Però també un país d'agricultors que [illegible] treure rendiment a la terra amb moltíssima cura, [illegible] estat massa pròdiga amb el nostre país. En molts lloc, el relleu topogràfic no és en general favorable a l'agricultura, si exceptuem les planes de l'Segarra, de Vic, [illegible] de l'Ebre, part del Pla Llobregat, a les que s'hi [illegible] conques de la Vall d'Aran, [illegible], etc. D'acord amb el seu relleu, la superfície de Catalunya (31.930 km2.) es distribueix en un 56 % per sota dels 400 m. d'altitud, un 33 % entre 600 i 1.000 m. d'altitud, i les [illegible], evidentment, per sobre dels 1.000 m. Cert és que aquest és un factor que es [illegible], de [illegible], a la riquesa de la diversitat comercial de Catalunya.

Si de la topografia passem a la climatologia, en el seu aspecte pluviomètric, veurem que si bé Barcelona ([illegible] mm), i Girona (733mm) tenen una pluviometria que podem d'una forma [illegible] considerar adequada, [illegible] no és el cas de Lleida (3[illegible] mm.) i Tarragona (4[illegible] mm.), i aquesta pluviometria es [illegible] a causa de certes conques. A més, la pluviometria és molt irregular, ja que de vegades de l'aparició i durada dels vents freds i, en conseqüència, les sequeres tampoc són rares. En definitiva, aquesta pluviometria té no --

no oblidar un factor aleatori, que [illegible], i que segurament condicionarà la producció agrària, com [illegible]. I [illegible] convé assenyalar que certs climatòlegs creuen que el clima es refredarà d'ara fins a final de segle, i si aquesta tendència es confirmés, les conseqüències sobre la producció agrícola i, per tant, sobre l'alimentació, podrien ésser fatals per a moltes zones.

Si és difícil fer previsions [illegible] sobre el desenvolupament de l'agricultura, també ho és des d'un ordre sociològic i estructural. Pensem que les prediccions fetes, [illegible] del [illegible] segle passat, tant pels partidaris de les teories capitalistes [illegible] marxistes, en el sentit de que el progrés tècnic faria [illegible] l'existència de les explotacions familiars, no s'han complert. L'Europa occidental, de la que no es pot pas dir que no tingui per [illegible] l'agricultura - de bon nivell tècnic, és una prova del fracàs d'aquestes prediccions.- El sistema de producció a base de petites i mitjanes explotacions familiars és, en definitiva, el més intensiu que l'humanitat hagi mai conegut. Per prediccions sobre els canvis estructurals que pot sofrir l'agricultura és bastant aleatori, ja que no es pot oblidar que la política estructural és costosa, cara i, en general, amb resultats immediats. Per altra banda, tota política estructural [illegible] molt lligada a l'ideologia i forma política dels governs. [illegible] de l'Europa occidental, no suposa cap risc afirmar que la política estructural seguirà tendint a procurar l'augment de les explotacions viables, o sigui, una dinàmica empresarial.

Hem dit al principi que el gran repte de l'agricultura és no poder abastar a una població mundial creixent, però [illegible] més important, i que convé destacar aquí, és la coincidència dels més qualificats experts en assenyalar que, si no hi ha una [illegible] estabilitat, el progrés productiu no serà suficient per assolir el nivell adequat d'alimentació que la humanitat necessita. I [illegible] per el desenvolupament agrari és que produeixi dintre d'un marc que [illegible] la degradació del medi natural que envolta l'agricultura, [illegible], un control

participació d'aquests no passa de les xifres de [illegible] M. Però a pesar d'aquestes dificultats, els ràtios de l'aportació de dels països no de serveixents, de les diferents organitzacions internacionals, augmentat i venen a suposar el 25% dels [illegible] del seu desenvolupament. Però també és cert que, [illegible] el déficit alimentari en conjunt dels països [illegible] no pot passar dels 47 milions de Tn. de 1973-74 [illegible] M. el 1985.

Però també no oblidar [illegible] d'aquesta ajuda hi ha també errors [illegible], i les causes [illegible] poden implicar als governs i [illegible] directes [illegible] altres vegades en son responsables els jaures directes de les organitzacions internacionals.

Tot el que venim exposant [illegible] necessitat d'impulsar un fort creixement agrícola [illegible], per, més de poder reduir el déficit alimentari, aniria com [illegible], com ara demostrat, d'un milloament dels altres sectors [illegible] i [illegible] desenvolupament rural [illegible] per lliurar-se [illegible] condicions socials [illegible] que el facin possible. Avui, al països [illegible], no es concep una reforma agrària basada en el repartiment de terres [illegible] insuficient per a tots els que [illegible]. I [illegible] models socialistes de caire occidental no són [illegible] les diferents estructures polítiques i [illegible].

No hi ha dubte que la tecnologia [illegible] positius al desenvolupament de la productivitat agrària, [illegible], de manera general, ha de tendir cap al control [illegible] que [illegible] genètic, vitamínic, energètic i [illegible], d'acord amb [illegible]. Fent un inciso, assenyalem que una certa [illegible] de [illegible] en certines vegetals és possible a l'alimentació [illegible], i [illegible] veure com als Estats-Units el consum de [illegible] s'elevat i arriba a la vora d'un terç de la [illegible]. Però [illegible] recis-

tot, és possible contemplar el futur amb més optimisme. Però aquesta es una conclusió que no és fàcil d'aconseguir tenint en compte, perquè l'aplicació d'una tecnologia requereix una base de qualificació tècnica, d'organització sociològica, sense oblidar que tecnologia i societat han d'anar plegades, i aquests supòsits són encara bastant limitats a aquelles àreas geogràfiques que ens coneixem bé. L'estadística ens diu que un país com Brasil tenia el 1975 una producció mitja de blat de solament 600 kg./ha., enfront dels 3.000 kg./ha de França, i aquí tenim una prova de les dificultats que suposa per reduir les diferències de nivells de productivitat agrària. A un país dels recursos d'Estats-Units li van ser precisos 25 anys d'investigació, experimentació, capacitació, etc., per donar la producció d'un element com la soja, tan útil per l'alimentació animal, i l'avui segon primer país productor del món. Aquestes consideracions significatives de les dificultats que suposa dur a cap, a nivell mundial, un programa d'investigació, extensió i capacitació agrària, com el formulat en la quarta resolució de les actes de la Conferència Mundial d'Alimentació. Les resolucions adoptades van suposar una estratègia global d'aplicació de tots els factors que envolten la producció agrària, malhauradament, no van ser prou d'intensitat que caldria, i, així, no és d'estranyar que la creació del FIDA (Fons Internacional de Desenvolupament Agrícola), derivada de la resolució esmentada i portada a cap el 1976,(1) es mirés en els inicis dels dòlars anuals, fins a 1980, la quantitat suficient per portar a cap el rellançament de la producció agrícola, i en que el FIDA va ser capaç de contribuir amb una dotació de 1.200 milions. Però el fet fundacional del moment de la creació del FIDA no s'havia aconseguit ni tan sols en el moment de 640 milions de dòlars. I en aquest sentit, i per un temor d'exportar les decisions polítiques, el FIDA representa un canvi d'estratègia en l'àmbit econòmic de cara mundial vers, no solament dels "seus" contribuïdors, sinó també als països membres de la OPEP. I es que van aparèixer les primeres dissensions en discutir el repartiment de quotes. Els països de la OPEP no aconseguiran convencer als Estats Unidos, i la -

(1) trobés mes obstacles dels previstos.

que fa referència als cereals, per exemple, serà molt que els pai-sos grans exportadors ~~que~~ es redueixen a Estats Units (amb més de la meitat de les exportacions mundials), Canadà, Austràlia, Sudàfrica, Argentina, i a nivell Europeu solament França és un significat exportador. La posició d'Estats Units és i pot ser forta en el terreny de la soja i de l'arròs. Les pinzellades exposades sobre el fet demogràfic i sobre els dèficits de producció agrícola, són com expressives de la gravetat del problema, al qual s'hi afegeix la circumstància, no menys important, de que els països no excedents no poden fer arribar aquests a certs països deficitaris, per la seva penuria econòmica, i això sense comptar que els països no desenvolupats dediquen més esforç a polítiques de prestigi que a resoldre el gran problema de la seva alimentació.

Per altra part, ja no cal dir que existeixi a escala mundial un gran potencial de terres a transformar. Cert és que a països com el Brasil es realitzen plans de transformació agrària, per multinacionals, que comprenen milions de has., però alguns s'alarmen pel ritme de "deforestació" que això comporta, i la desaparició dels boscs augmenta l'erosió i la intensitat i freqüència de les inundacions. La gran regió de l'dimalaya n'és un exemple i el mateix es pot dir de la Índia, Pakistan, Tailàndia, Filipines, Indonèsia, Malàsia o Nigèria, etc. La desertització també, i és sabut que al límit nord del desert del Sahara absorbeix cada any uns 100.000 hectàrees problemes com el del augment dels ai[illegible] i el de la desertització de les zones de regadiu, fan pensar a [illegible] 200.000 hectàrees, i tot això sense que els països més afectats [illegible] cin res per aturar-los.

En contemplar l'augment de la producció [illegible] la tecnologia ha produït als països desenvolupats, és fàcil treure la conclusió que aquesta tecnologia i el seu progressiu [illegible] aquest increment de producció agrària, [illegible], i que, per

AGRICULTURA

JAUME FONOLLEDA

Quins son els problemes i les tendències més importants.

Començar dient que el gran problema que té plantejat l'agricultura a escala mundial és el d'assolir un nivell d'alimentació suficient per una població creixent, és evidentment encetar aquestes ratlles exposant una veritat ja prou coneguda, però que a pesar del seu caràcter de tòpic no perd la seva importància ni la seva crudesa. La producció d'aliments no augmenta al mateix ritme de la demanda, i reduir aquest dèficit és el gran repte que se li presenta a l'agricultura mundial. En una conferència pronunciada el maig de l'any passat, a Lleida, el Dr. Joan Oró afirmava: "Un dels majors problemes que ha d'afrontar l'home a escala global és la fam. Sabem que existeixen aquests problemes a la India, a l'Àfrica, al sud del Sàhara, a la regió de Chael i en molts altres llocs del món. És a dir, l'existència de la fam és una realitat".

L'explosió demogràfica és molt greuada, i cal tenir en compte que a la conferència mundial sobre la població celebrada a Bucarest el 1974, els governs dels països pobres no van acceptar la planificació de la natalitat, que es produeix a un ritme superior a 200.000 persones diàries, i això ha fet que la població mundial s'hagi doblat en els últims 35 anys, i si les previsions actuals no fallen, estem passar dels 4.000 milions d'habitants actuals a 7.000 milions a l'any 2.000. Si tenim en compte aquestes dades i les de l'actual productivitat agrícola, no és gens sorprenent que la Conferència mundial d'alimentació, convocada per l'Assemblea de les Nacions Unides, el novembre de 1974, estimés que en el període 1970-1980, l'agricultura mundial hauria de proporcionar unes noves quantitats d'aliments bàsics de l'ordre de 920 milions de Tm. de cereals, 200 milions de Tm. de llegums i hortalisses, 140 milions de Tm. de llet, 60 milions de Tm. de carn i 40 milions de Tm. de peixos. I aquest no és un objectiu que a ningú plaç sembli fàcil d'aconseguir, si tenim en compte, a l'hora

IV. ¿QUINA FORA LS SITUACIÓ DESITJABLE A L'ANY 2.000?

Aquesta darrera questió que MX m'ha estat formulada te una resposta ben sencilla i breu si tenim en compte tot el que fins aqui he dit.

La situació XXXXXXXXXX desitjable fóra aquella que permetés que tothom pogués rebre unes atencions sanitàries completes, integrades i continuades en cadascuna de les vessants de la promoció, la prevenció, la XXXXX guarició y la reinserció. Que tothom pogués arribar a assolir aquell estat de complet benestar físic, mental i social i que tothom pogués gaudir d'una manera de viure joiosa, solidària i autònoma.

- - - - - - - -

- - -

-

L'espectre de morbilitat i mortalitat s'assemblarà cada vegada més al dels països occidentals més desenvolupats, el que vol dir que caldrà adoptar els nous esquemes de lluita contra la malaltia que fins ara he vingut analitzant. La nova situació palesarà les insuficiències en equipaments socials per vells, minusvàlids, infants, etc. i deixarà sentir la seva influència en camps com el de l'urbanisme, l'ensenyament, el lleure i l'esport, etc.

Però per tal d'aconseguir tot això que he anat exposant caldrà, per sobre de tot, que homes preparats i tenaços aportin llur treball i llur saber. I aquests homes del demà hauran de ser els joves d'avui la preparació per la qual constituïx per tots nosaltres una greu responsabilitat que no podem negligir.

ma sanitari per tal d'assolir aquells objectius desitjats per tothom.

La coordinàdio i integració de serveis i d'actuacions es durà a terme encara que només sigui per raons d'economia y d'eficàcia. Les tasques de promoció de la salut i de prevenció i reinserció assoliran un protagonisme que ara com ara no tenen. L'assistència primària i la figura del metge general hauran de ser objecte d'una atenció especial i el paper dels hospitals esdevindrà limitat considerablement i modificat. L'assistència més qualificada probablement seguirà la seva cursa tècnica i d'especialització, però serà controlada cada cop més acuradament i s'evitaran les disbauxes actuals. Les tasques de recerca, esquifides ara com ara, s'aniran estenent en els terrenys de les ciències bàsiques, de l'epidemiologia i de l'aplicació clínica.

La participació personal en les tasques sanitàries i en el manteniment de l'estat de salut òptim haurà de ser estimulada i el món de la tècnica i de l'especialització estretament controlat, el que obrirà les portes a una verificació de la qualitat de les prestacions per tal d'oferir garanties al usuari.

El món de la salut s'engrandirà i badarà els seus portells a la comunitat perquè tothom hi participi. Les noves idees es faran lloc a les escoles en les quals es formen els professionals, el nombre de la diversitat augmentarà, incorporant totes aquelles noves professions sanitàries que prou just comencen a ser conegudes entre nosaltres.

El control de les actuacions dels professionals per part de l'individu, millor preparat i educat, s'incrementarà i no seran possibles moltes de les negligències actuals. Altrament la preocupació pel cost i pel control de les despeses anirà en augment i una planificació més racional s'imposarà.

III. ¿QUINA ÉS L'EVOLUCIÓ PREVISIBLE DE CATALUNYA FINS A LA FI DEL SEGLE XX ?.

Per futuribles al voltant de la Sanitat a Catalunya en els propers vint anys resulta atrevit atesa la velocitat del canvi en aquest sector. Mes crec que podem endevinar-se els tres fonamentals que condicionaran la fisonomia del nostre món sanitari a la fi de l'any 2.000.

Signo de cap a peus l'afirmació d'en J. GOL (1) que diu: " Es ben clar que el futur de la nostra assistència mèdica, tant pel seu desenvolupament com pel seu contingut, és completament indissociable del futur polític del nostre país ". En el primer capítol veiérem con l'elecció del model no és casual. Per això els passos que segueixi la nostra sanitat vindran condicionats fortament per l'ideologia que inspiri els programes dels reponsables del govern sanitari en cada moment.

Tanmateix els nous esperit i filosofia sanitàries que s'han anat introduint en el nostre país arran del treball de grups i individus capdavanters, el qual ha cristalitzat en realitzacions com el Xè Congrés de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana, el Congrés de Cultura Catalana, la constitució del G.A.P.S., nombroses publicacions editorials i activitats de tota mena, deixaran llur traça en el futur perquè estan inspirades en el pensament sanitari més fidel a la definició de la salut que hem vist al començament.

Cal esperar que les directrius de l'actual Conselleria de Sanitat de la Generalitat (maig del 1.979),regentada per homes competents, marcaran el camí dels propers anys cap a una millor organització del nostre siste-

(1) GOL J.;"El futur de l'assistència mèdica a Catalunya." Comunicació a la XII reunió anyal de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i Balears. Anales de Medicina (1972) LVIII,1:78-89.

Les instal.lacions sanitàries són deficients, en general, tant pel que fa al nombre com al funcionament, llevat d'alguna institució concreta o alguna xarxa reduïda. I com que les dependències patrimonials han estat variadíssimes i la legislació inadequada, la manca de coordinació és palesa i altament perjudicial perquè malmet recursos de tota classe i contribueix poderosament a l'acreixement dels costos, problema, aquest, que comença a resultar preocupant com arreu del món occidental.

Un aspecte fonamental que vull contemplar, per cloure aquest capítol, és el tocant a la manca de participació de la comunitat en l'elaboració i execució dels plans (?) sanitaris. Efectivament, durant el període que tot just acabem de passar, la sanitat ha estat considerada com una qüestió merament tècnica, fora de l'abast de l'usuari el qual no ha pogut participar en la preparació, realització ni control de totes aquelles actuacions sanitàries que tant li han vingut costant i de les que tant irregularment ~~ell~~ ha beneficiat.

Se'n

degui a casa nostra sigui quin sigui el seu model d'inspiració política.

Els hàbits sanitaris de la població són en concordància amb el panorama del món de la salut. El consumisme de medicaments i d'actes especialitzats arriba a nivells elevadíssims. Altrament la participació personal en l'afer de la salut és minvada puix que no s'ha dut a terme una tasca d'educació sanitària de la població adient, ni a les escoles ni als llocs de treball o d'assistència.

Les tasques preventives resten les grans oblidades, en línies generals, com a conseqüència de llur marginació tradicional en assignar-les exclusivament a organismes deslligats del món del malalt i de l'assistència. I les activitats de rehabilitació i reinserció social estan maneades d'un significat comprensiu per tal com han restat limitades als aspectes físics del accidentat per damunt de tot. Només darrerament hom comença a intuir una extensió de llur comesa social, familiar i laboral.

El món de l'assistència es ple de contradiccions i defectes. L'hospital encara és el protagonista inqüestionable i l'atenció primària rau buida d'un autèntic contingut sanitari, al menys la que hom porta a cap en els ambulatoris de la Seguretat Social, la xarxa més nombrosa del sector públic. En cadascun dels nivells i sectors la qualitat de les prestacions no és gens controlada, el que comporta unes diferències abismals, sovint escandaloses i intolerables en els nostres dies.

Val a dir, en tot cas, que el nivell dels equipamentes tècnics és acceptable, a voltes molt bo fins i tot. Pero no es pot dir el mateix de llur utilització ni de l'equipament de personal i la seva preparació. Les escoles responsables de la formació no han incorporat els nous conceptes sanitaris i romanen fixades a uns models caducs els quals es demostren cada dia mes ineficaços i, adhuc, perillosos.

El govern autònom d'abans de la guerra arribà a endegar algun esborrall de pla sanitari global i aconseguí reeixides importants en alguns terrenys (per exemple la lluita contra la tuberculosi i contra el paludisme). Però després de la desfeta no es dugué a terme cap altre intent en aquest sentit fins fa pocs anys quan s'elaborà un pla de regionalització hospitalària de la que aleshores s'anomenaba "5ª Región Hospitalaria" (1), que no tingué cap traducció operativa posterior.

Això vol dir que a Catalunya no hi ha hagut cap esquema sanitari racional que contemplés tots els camps d'actuació i que cadascun dels sectors d'activitat ha anat caminant pel seu costat, oblidant-se, massa sovint, dels altres.

Algun d'aquests sectors, com l'hospitalari, ha assolit un paper capdavanter indiscutible, adhuc a la resta del estat espanyol, el que els ha permès dur a terme realitzacions importants dins de llurs limitacions genèriques. Però desgraciadament aquesta no ha estat la tònica sinó més aviat l'excepció. El conjunt del camp sanitari s'ha caracteritzat per una gran pobresa d'iniciatives i de fets.

Catalunya ha estat un país receptor d'un contingent importantíssim d'immigració i, per un altre costat, ha sofert un procés de concentració urbana de la població molt accelerat. Factors, ambdós, que han facilitat amb abundor l'aparició d'aquella nova patologia de les societats desenvolupades de la que parlàvem al capítol anterior. Davant d'aquest nou grup de malalties, la nostra sanitat, desorganitzada i curta de mires, no ha sabut com lluitar-hi.

En aquests moments els problemes de la sanitat ambiental (contaminació, patologia laboral, higiene en general, etc.) i de la salut pública constitueixen dues fites capdals per qualsevol pla sanitari que s'en-

(1) ARAGO I., ARTIGAS J., SOLER DURALL C. y otros; Plan de Regionalización Hospitalaria de Cataluña y Baleares, 5ª Región Hospitalaria Española. Barcelona. 1.970 (Patrocinio de la Excma. Diputación Provincial de Barcelona).

II. ¿QUINES SÓN LES PRINCIPALS CARACTERÍSTIQUES QUE PRESENTA CATALUNYA?.

La sanitat catalana ha estat objecte de nombrosos estudis i anàlisis en aquests darrers anys (1). A ells podria remetre al lector interessat; pero per tal d'estalviar-li aquesta feina intentaré fer-ne un resum breu i aclaridor.

A casa nostra encara romanem ~~anclats~~ aferrats al concepte essencialment mèdic del món de la salut, deslindant ben clarament un marc assistencial preponderant i un marc de la salut pública reduït a una petitesa. Ambdós camps tenen poquíssims punts de contacte i cadascun lluita pel seu costat. D'aquesta manera es malveraga una quantitat extraordinària de recursos dels quals s'en podria treure molt més profit si s'aconseguís integrar-los en un sistema coherent.

Com a conseqüència de l'uniformitat que l'estat centralista ha imposat en els darrers quaranta anys, ni Catalunya ni cap de les altres nacionalitats d'Espanya han assolit peculiaritats sanitàries ni de cap altra mena, com no siguin diversitats epidemiològiques de les malalties i de llur distribució.

En el camp que analitzem el que si hom pot constatar és un predomini del sector privat a Catalunya en relació a la resta de l'estat espanyol; conseqüència, sens dubte, de la tradició mutualista tant arrelada i de les poques inversions públiques que s'han realitzat al llarg d'aquests anys en el nostre país.

(1) El Xè. Congrés de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana i el Congrés de Cultura Catalana (Àmbit de Sanitat). Llibres com ara: La Sanitat als Països Catalans i Què passa amb la Sanitat?. Revistes com el número monogràfic de JANO (desembre del 1.977). I nombroses publicacions de tota mena que farien la llista inacabable.

litat infantil sigui elevadíssima, que l'esperança de vida no ultrapassi en alguns casos els 40 anys i que la proporció de vells sigui, per tant, molt escassa. Aquests països solament poden mantenir una població en creixement perquè tenen uns índexs de natalitat altíssims.

Tot el contrari, com podem veure, del primer grup de països occidentals en el qual la mortalitat infantil és reduïdíssima, l'esperança de vida depassa els 70 anys i la població envellida és considerable. En aquestes nacions la proliferació de procediments anticonceptius i la disminució de la mortalitat porta de la mà a una situació de població estable amb tendència a la regressió, el que comença a constituir un problema seriós per alguns països europeus.

Tots aquests besoms soferts en la morbilitat i mortalitat, fonamentalment de les malalties infeccioses, han originat l'aparició d'una corrent que propugna la concepció ecològica de la salut-malaltia. L'home és un element més de la cadena biològica i no pot actuar impunement sobre els altres esglaons perquè, sovint, ell en pateix les conseqüències malaurades. Aquesta actitud estimularà noves formes de lluita antimicrobiana, allunyades de l'antibioteràpia indiscriminada, i farà que s'encarin amb una òptica diferent la major part de les malalties del nostre segle.

Hom pot contemplar dos grans grups de països: els països occidentals més desenvolupats i la resta de nacions del món. En els primers el clàssic patró de les malalties infeccioses i totes aquelles relacionades amb la desnutrició, la pobresa i la manca de higiene s'ha vist rellevat per un nou grup de malalties que inclouen el càncer, les càrdio-vasculars (Infart del miocardi, Hipertensió arterial), la Cirrosi Hepàtica, els accidents laborals i de trànsit i totes aquelles que hom anomena "malalties de la civilització", estretament lligades al stress i a les condicions de vida de l'home d'avui en les societats desenvolupades (trastorns psicosomàtics, obesitat, neurosi, etc.).

Entre aquest grup d'afeccions cal senyalar, a més, les noves formes de les malalties infeccioses que hom creia dominades definitivament. Efectivament, en els darreres anys s'observa un rebrot de processos microbians que semblaven desaparegut arran de l'introducció dels antibiòtics. Sigui pel mal ús que d'aquests se n'ha fet, sigui per la despreocupació envers les normes bàsiques de prevenció, el fet és que malalties com la tuberculosi o la gonorrea tornen a constituir un problema sanitari de primer ordre. A més a més se n'hi han afegit unes de noves produïdes per microbis desconeguts fins ara o tradicionalment no nocius per l'home amb el qual convivien en un perfecte relació de saprofitisme. I el pitjor de tot és que la major part d'aquestes "noves" malalties infeccioses han esdevingut ressistents al tractament amb antibiòtics el qual es troba capbussat, ara per ara, en un carrerò sense sortida puix que la síntesi de nous productes, gairebé diària, no aconsegueix capgirar la situació.

En la resta de països, la major part dels quals romanen en el grup dels del "tercer món" o "subdesenvolupats", una incidència considerable de tota mena de malalties infeccioses i d'afeccions relacionades amb les condicions de vida, a vegades miserable, i d'alimentació, fan que la morta-

funcionalmente en el conjunto de los servicios sanitarios."

"Por otra parte, la asistencia hospitalaria es muy cara y tiende a encarecerse cada vez más y más aceleradamente. Además, el internamiento en el hospital aleja al individuo de su medio habitual pudiendo llegar a dificultar su reinserción en él, si el confinamiento se prolonga. Por todo ello son cada vez más numerosas las voces expertas que insisten en la necesidad de potenciar al máximo todos los servicios pre-hospitalarios para evitar ingresos innecesarios en el hospital."

Aquesta afirmació reflecteix fidelment el pensament sanitari actual al voltant del problema. Arreu del món es tendeix a deixar el nombre de llits hospitalaris a un mínim necessari i adhuc aquells països que tenen dotacions de 8, 10 i més llits per mil habitants procuren reduir-los per tal de fer més racionals llurs sistemes sanitaris.

El camp psiquiàtric és potser aquell en el qual amb més rellevància hom pot constatar aquest corrent. Ningú no dona ja suport a l'assistència en els antics manicomis; tothom es mostra partidari de l'atenció ambulatòria al malalt mental en el major nombre possible de casos, per tal d'afavorir la seva reinserció familiar, laboral i social. Amb el qual les necessitats de llits d'hospitalització resten considerablement disminuïdes.

10. Dues característiques més voldria esmentar par acabar aquest capítol. La primera és el canvi experimentat en l'espectre de la morbilitat i mortalitat en els darrers temps i la distribució geogràfica de les seves peculiaritats epidemiològiques. La segona és la dimensió ecològica que s'introdueix en el camp de la salut-malaltia.

i poder lluitar amb més aficàcia contra els adversaris de la salut.

Les actuacions esmentades han de realitzar-se en uns centres dispensarials o ambulatoris la nominació genèrica dels quals es Centre de Salut. En aquests centres sanitaris hi exerceixen un eixam de treballadors del camp de la salut, amb el metge general al front, per tal d'assolir aquells objectius que constitueixen el contingut fonamental de la salut en la seva accepció més comprensiva.

L'aplicació d'aquests programes sanitaris exigeix, està clar, un gran nombre de personal amb una preparació adient. En tots els països aquesta és una qüestió problemàtica d'allò més. Les escoles de Medicina i de professions sanitàries auxiliars no han incorporat amb la rapidesa que calia les noves idees, el que constitueix un fre considerable a l'hora de la formació del nou personal necessari. Els professionals que surten de la major part de les escoles estan preparats per enfrontar-se a la malaltia amb eines tècniques sofisticades en el si dels hospitals; però es troben desarmats per endegar programes d'educació de la gent, de prevenció de la malaltia o de reinserció del malalt.

9. Directament relacionada amb el punt anterior es troba la qüestió plantejada del foment de l'actuació sanitària en els hospitals o fora d'ells. Ja fa uns quants anys que deia (1): " Conviene, de todas maneras, no sobrevalorar el papel del hospital en el marco sanitario. Aunque ciertamente, el hospital absorbe la mitad del presupuesto sanitario global no ha de olvidarse que más del ochenta por ciento de las prestaciones de actos médicos a la comunidad están constituidas por atenciones domiciliarias y de consulta externa. Y, por otro lado, las prestaciones hospitalarias pierden gran parte de su valor si no se hallan integradas

(1) PARDELL ALENTA H.; Funciones del Hospital en el marco de una regionalización sanitaria. Dins : ACARIN N. y otros; La Sanidad Hoy. Ed. Avance. 2ª edición. Barcelona. 1.976. pp.91-109.

Aquestes han estat les que fins ara han absorbit, i segueixen fent-ho, les energies de la major part dels sistemes sanitaris d'arreu del món. A elles s'els assignen el gruix de les despeses sanitàries de qualsevol país; elles acaparen els equipaments i el personal del sector.

Però ha arribat el moment en que hom veu que grans esforços en el camp de l'assistència curativa assoleixen uns resultats sanitaris ben exigus. Altrament, es constata que inversions molt més reduïdes en camps com el de la promoció i prevenció aconsegueixen unes millores sanitàries infinitament més profitoses i a l'abast de tothom.

Un exemple paradigmàtic de que acabo de dir pot ser-ho el del trasplantament cardíac per un costat i la lluita contra la malaltia coronària per l'altre. Aquell té un cost exagerat (hom calcula uns 10 milions de pessetes) i tanmateix representa un profit sanitari esquifit per la societat i, adhuc, per l'individu puix que té poques possibilitats de sortirne amb vida o de sobreviure molt anys. Ben al contrari, la lluita contra la malaltia coronària, basada en la lluita contra els anomenats "factors de risc", suposa duu a terme programes antitabàquics, formació dietètica, descoberta i tractament de la Hipertensió Arterial i malalties metabòliques i ensenyament de nous hàbits de vida. Activitats totes elles d'un cost molt inferior i d'una projecció social infinitament superior a la d'un trasplantament de cor, la justificació clínica del qual gairebé sempre és conseqüència, paradoxalment, de la malaltia coronària.

8. D'acord amb aquests esquemes sanitaris, tots els experts i les organitzacions internacionals recomanen molt vivament la potenciació de les actuacions sanitàries anomenades de primera fila. Es a dir, aquelles que es duen a terme en contacte estret amb la població per tal de poder incidir més intensament i ampla en les seves característiques de vida

6. En paraules de LAIN ENTRALGO (1), la Medicina (Sanitat) actual es caracteritza perquè és: ~~tècnicament~~ tècnicament insuficient, assistencialment immadura, professionalment injusta i científicament insatisfactòria. I dos dels seus dilemes o tensions més importants són el de la personalització-tecnificació i el de la personalitzacio-col.lectivització.

Del primer n'acabem de parlar, però voldria fer-hi una afegidura. Ultra les consideracions que han sorgit, el conflicte personalització-tecnificació és, d'alguna manera, el mateix que el de Medicina General- Medicina Especialitzada. Quan el món mèdic-sanitari s'ha decantat cap a la tècnica han aparegut i s'han desenvolupat les especialitats. Quan torna a emfasitzar l'aspecte personal de la seva comesa, reneix la figura del metge general, ara anomenat també metge de família o metge de primera fila.

Pel que fa al segon dilema, l'interès creixent per la vessant comunitària de la salut pot fer perdre la visió personalista que el metge forçosament ha de tenir en el desenvolupament de la seva tasca. Però justament aquesta és la cruïlla en la qual es troba qualsevol sistema sanitari que vol ser eficaç a l'encop per a la comunitat i per a l'individu. És necessari que no perdi de vista l'actuació en el camp de la salut pública per tal d'assolir aquells objectius sòcio-econòmics (o sòcio-polític-econòmics) del contingut de la salut i, ensems, ha de contemplar els aspectes psicològics i personals que en constitueixen la vivència individual i última.

7. Característica preeminent del món de la salut dels nostres dies és la preocupació cada vegada més important per les actuacions preventives, de promoció de la salut i de reinserció del malalt, enfront de les destinades a la guarició.

(1) LAIN ENTRALGO P.; La Medicina actual. Seminarios y Ediciones S.A. Madrid. 1.973.

5. C[illegible] conseqüència de la [illegible] de l'[illegible] tècnica en els darrers dies, hom creu de [illegible] que l'afer de la salut és una qüestió que cal deixar [illegible] dels tècnics. Aquesta actitud fa que es posi una confiança [illegible] en les actuacions ~~curatives~~ curatives i en els medicaments oblidant que la salut és, per damunt de tot, un projecte personal que [illegible] de conquesta. L'estat de salut es una equilibri de l'individu amb el seu medi, com més endavant veurem. Per això pensar que l'home pot romandre indiferent en aquest combat quotidià, es creant que tot l'ajut li vingui de fora, constitueix una actitud irraonable i extraordinàriament perillosa, de la qual n'adevenen resultats malaurades per l'home i per l'[illegible].

Per un altre costat, aquesta indiferència vers l'[illegible] personal en la tasca d'assoliment de la salut possibilita una situació de medicalització desmesurada, [illegible] risc[illegible] per l'individu i per la societat com I. ILLICH (1), [illegible], tan acuradament ha fet veure.

Perquè la cursa tecnològica que el [illegible] es origen de problemes greus quan s'oblida de l'home [illegible] la seva totalitat. ¿ De què serveix perllongar la vida de l'individu si darrers no sabem què fer amb els vells ?. ¿ [illegible] serveix desafiar la mort quan la vida que aconseguim [illegible] una vida humana?. Sovint al mètode invasiu li succeeix el [illegible] de bruixot: arriba a crear problemes i [illegible] la solució dels quals no sap trobar.

La salut no és un vedat dels [illegible] ; [illegible] un terreny en el que tothom hi té ~~XXXXXXXXXXXXXX~~ [illegible]. Cal superar per sobre més la dicotomia [illegible] tècnica i l'especialització es cal arribar [illegible] la consecució de l'estat òptim de salut. Aquesta, com hem vist, [illegible] per deixar-la reduïda a un problema [illegible]. ~~XXX~~ Fitar tot allò que el projecte [illegible] més de retutjar o menysprear el [illegible] que la tradició ens [illegible]. Sol[illegible] serà possible copsar en el seu [illegible] del director de l'O.M.S. [illegible], encara aquells que la medicina oficial [illegible], en els [illegible] un estat de salut millor per ~~XXXXXXX~~/~~XXXXXXXX~~ [illegible].

(1) ILLICH I.; [illegible] 1.975

4. El progrés de la tècnica és un fet desigual d'ahir i d'avui i el món sanitari no n'és cap excepció; ans al contrari, per molta gent en representa un símbol.

Els avenços en el diagnòstic radiològic, isotòpic i bioquímic; el progrés realitzat en el transcurs dels darrers anys en el terreny de les exploracions endoscòpiques; les conquestes en el camp dels trasplantaments i de la cirurgia reparadora; els aparells complexíssims que fan possible el funcionament de les unitats assistencials dels hospitals; les cadenes industrials que permeten uns nivells de producció inimaginables fa uns pocs anys; el potencial industrial que s'aplica a la síntesi de nous medicaments. Tot això constitueix la cara d'aquest avenç tecnològic, els beneficis del qual serà necessari reconèixer.

Tanmateix la moneda del progrés té, altra, un revers. Si l'home no és prou conscient del que es cuit entre bastidors, podrà esdevenir un esclau de la màquina i el matèix potencial tecnològic es girarà en contra seu provocant-li danys de tota mena, des de l'alienació més embrutidora fins a l'aniquilament físic absolut.

En el cas que considerem, tot una sèrie de tècniques ens es reconeguda i, a voltes, envejada no sols per al matèix temps que les novetats científiques s'han anat introduint en la pràctica mèdico-sanitària de cada dia. La lluita contra aquestes malalties [illegible] constitueix un dels reptes més importants que aquesta ciència ha de resoldre.

En la línia del text que precedeix es situa la preocupació entre el desenvolupament tècnic i la utilitat i el transcendent social dels seus beneficis. Vegeu-ho en l'experiència com la de R. DU BOS i la del matèix Director General de l'Organització Mundial de la Salut H. AHLER han subratllat aquesta dualitat quant que les societats dels nostres dies s'encaminen cap a un sistema [illegible] -dre.

Les conquestes que es produeixen [illegible] als sanitaris només s'han aprofitades per un [illegible] de la població mundial. Mentre uns quants milions de privilegiats [illegible] dels mitjans més sofisticats i costosos, una [illegible] dels habitants del món resta condemnada a la [illegible] més elemental. I aquesta inquietat en lloc d'atenuar-se [illegible] és més amb.

Ultra aquestes dues consideracions genèriques, que d'alguna manera resumeixen el moment sanitari actual, es poden tocar tot un seguit de punts concrets que són útils per arrodonir i completar l'anàlisi.

La contemplació prioritària dels problemes sanitaris i la conversió de la salut en un dret fonamental de la persona i de la comunitat fa que constitueixin, cada cop més, un capítol importantíssim de l'actuació dels governs en el sector públic, el qual va adsolint una preponderància indiscutible enfront del sector privat, les limitacions del qual són cada dia més paleses.

Certament es passa per totes les situacions possibles, des de l'estatització completa d'un Servei Nacional de la Salut (com per exemple el cubà o el soviètic) fins a la liberalització absoluta de l'activitat sanitària (com per exemple als EE.UU.). Però, en qualsevol cas, la tendència general és la d'una intervenció progressivament més forta de l'estat en el sector sanitari atès el volum de despeses que representa (més d'un 5% del PNB en alguns països) i la importància social que té en els nostres dies.

Conseqüència d'aquesta intervenció estatal és la preocupació creixent pel cost dels sistemes sanitaris, al qual sembla seguir una cursa intemperant a la que, fins ara, no s'hi troba la manera d'aturar-la. Una altra conseqüència és la necessitat d'elaborar plans o estratègies d'actuació calculades puix que el sector sanitari ofereix l'exemple típic d'una demanda il·limitada per un costat i l'existència d'uns recursos limitats per l'altre.

Demanda il·limitada perquè costa molt de posar llindars a aquest nou dret de la persona, viscut amb una intensitat i una quotidianitat infinitament més grans que altres drets humans potser més ampulosament promulgats però amb una incidència molt més petita en la vida diària de cadascú. I recursos limitats perquè cada societat té una riquesa i uns medis productius finits i, ensems, perquè els camps d'actuació social són nombrosos i, sovint, cadascun ofereix unes prioritats indiscutibles.

Per això un cop darrera l'altre s'ha intentat trobar una fòrmula que resumís el contingut del que hom vol dir amb el terme salut; pero fins ara no s'ha reeixit en aquest intent, diriem "tecnocràtic". El que no és pas gens estrany si tenim en compte que al voltant de la salut hi giren camps tant varis com el biològic, psicològic, econòmic, sòcio-cultural i, adhuc, polític, en l'anàlisi dels quals han d'emprar-se eines i pressupòsits ben diferents.

L'anàlisi de la salut des de la vessant política agafa cada dia més preponderància atès el caràcter de servei públic que progressivament va adquirint tot el relacionat amb la sanitat i la constatació de que qualsevol sistema sanitari ve influenciat d'una manera definitiva per l'ideologia política que l'inspira. No és casual l'elecció del model. Estimular les actuacions hospitalaries o extrahospitalaries; destinar més recursos a la prevenció i promoció o a l'assistència curativa; formar metges-tècnis o metges-sanitaristes; afavorir un sector o un altre no en té res de tècnic i neutral. Gairebé sempre obeeix a raons estretament relacionades amb el model polític escollit per organitzar la societat. Només cal fer un breu repàs a la situació d'arreu del món per adonar-se que els sistemes sanitaris de França, EE.UU., Cuba, Anglaterra o Xina són tant diferents com llurs formes de govern i d'organització social.

Foren, sens dubte, aquests esquemes de pensament, entre altres, els que dugueren al Xè. Congres de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana (Perpinyà. 1.976) a proposar la definició de salut com "aquella manera de viure joiosa, solidària i autònoma" i els que mogueren als autors del llibre La Sanitat als Països Catalans (1) a afirmar que "qualsevol definició de salut depassa les possibilitats de la ciència positiva i conté necessàriament elements ideològics". En elles s'hi reflecteixen fidelment aquestes dimensions sòcio-polítiques de la salut i, encara, una dimensió personal de la qual en parlarem més endavant.

(1) GOL J., DE MIGUEL J.M., REVENTOS J., SEGURA A. i SOLER SABARIS F.; La Sanitat als Països Catalans. Edicions 62. Barcelona. 1.978. p. 33.

Curiosament, el pensament mèdic-sanitari que fins ara havia sortit triomfant del repte, no té eines prou adients per enfrontar-se a aquest nou espectre de morbilitat i, persistint en el seu model, sovint aconseguein ser origen de trastorns de la salut tant importants i greus com aquells que volia combatre.

Per això la substitució del concepte negatiu de malaltia pel concepte positiu de salut, ha possibilitat el foment de les activitats relacionades amb la promoció de la salut, l'educació sanitària de la població, la prevenció (primària, secundària i terciària) de la malaltia i, darrerament, la rehabilitació o reinserció del malalt , costat a costat de la tasca assistencial mes clàssica dominada per la guarició de l'home un cop entrat en el món de la malatia.

Fou un sanitarista americà qui compara la situació a la d'una filera d'homes inadvertits que l'un darrera l'altre anaven caient per un precipici. Allà al fons del'abisme, un metge els anava curant amb l'ajut dels medis tècnics mes sofisticats. N'hi hagué prou que hom coloqués un senzill cartell de prevenció abans del precipici perque la presència del metge, amb tots els seus aparells, esdevingués innecessària.

2. Juntament amb aquest tret fonamental del canvi sanitari, un altre aspecte decisiu és la cruïlla en la qual es troba pel fet de que el mateix concepte de salut es molt difícil de definir.

El clàssic enunciat del prembul de constitució de l'Organitsació Mundial de la Salut (O.M.S.) diu: " La salut és un estat de complet benestar físic, mental i social i no solament l'absència de malaltia ". Aquesta definició ha tingut el mèrit, des d'aleshores, d'assenyalar el nou camí del món sanitari, basat en l'èmfasi de la salut enfront de la malaltia. Però, com moltes veus assabentades han fet veure, ha resultat poc operatiu a l'hora de manejar aspectes quantitatius i tècnics de la salut.

I. ¿QUINS SON ELS PROBLEMES I LES TENDÈNCIES MÉS IMPORTANTS EN EL PANORAMA INTERNACIONAL ?.

HELIOS PARDELL

Endinsar-se en el panorama sanitari internacional constitueix una peripècia plena d'estímuls i de risos perquè el camp de la salut és un dels que més canvis ha sofert en els darrers temps i, alhora, és aquell que per l'home d'avui més capdalment representa la capacitat de triomf i dominació de l'espècie humana sobre els elements naturals que l'envolten, a la voluntat dels quals es sentia abandonada fins ara.

E. El primer punt que cal ressaltar és el tomb copernicà que ha representat el pas del concepte-eix de malaltia al de salut. Les conquestes fisiopatològiques, l'introducció del pensament etiològic microbià i l'èxit aconseguit en la lluita contra les malalties infeccioses, els avenços espectaculars en les tècniques diagnòstiques i en la síntesi de nous medicaments feren que el món mèdic, centrat en la malaltia, absorbís tot el camp sanitari i les conquestes extraordinàries realitzades en el camp de la prevenció, per exemple, restessin relegades a un segon lloc. Tot, en mig d'aquest context, jugava a favor de la malaltia. De la seva existència en depenia la brillantor de les actuacions mèdiques.

Ha calgut que el temps, jutge de tantes coses, hagi palesat la relativitat de l'èxit tant cridaneament pregonat, perquè el pensament sanitari hagi capgirat els seus passos i ara s'adoni que la lluita per la salut és un afer tant important com el combat contra la malaltia.

Perquè a la reducció de la mortalitat infantil, la desaparició gairebé completa de les ancestrals malalties epidèmiques i l'allargament progressiu de l'esperança de vida, característiques més sobresortints del nivell sanitari dels països desenvolupats, s'hi encaren un increment de les malalties cròniques, del càncer, dels accidents i de les anomenades "malalties de la civilització", íntimament relacionades amb les condicions de vida de les societats occidentals més puixants.

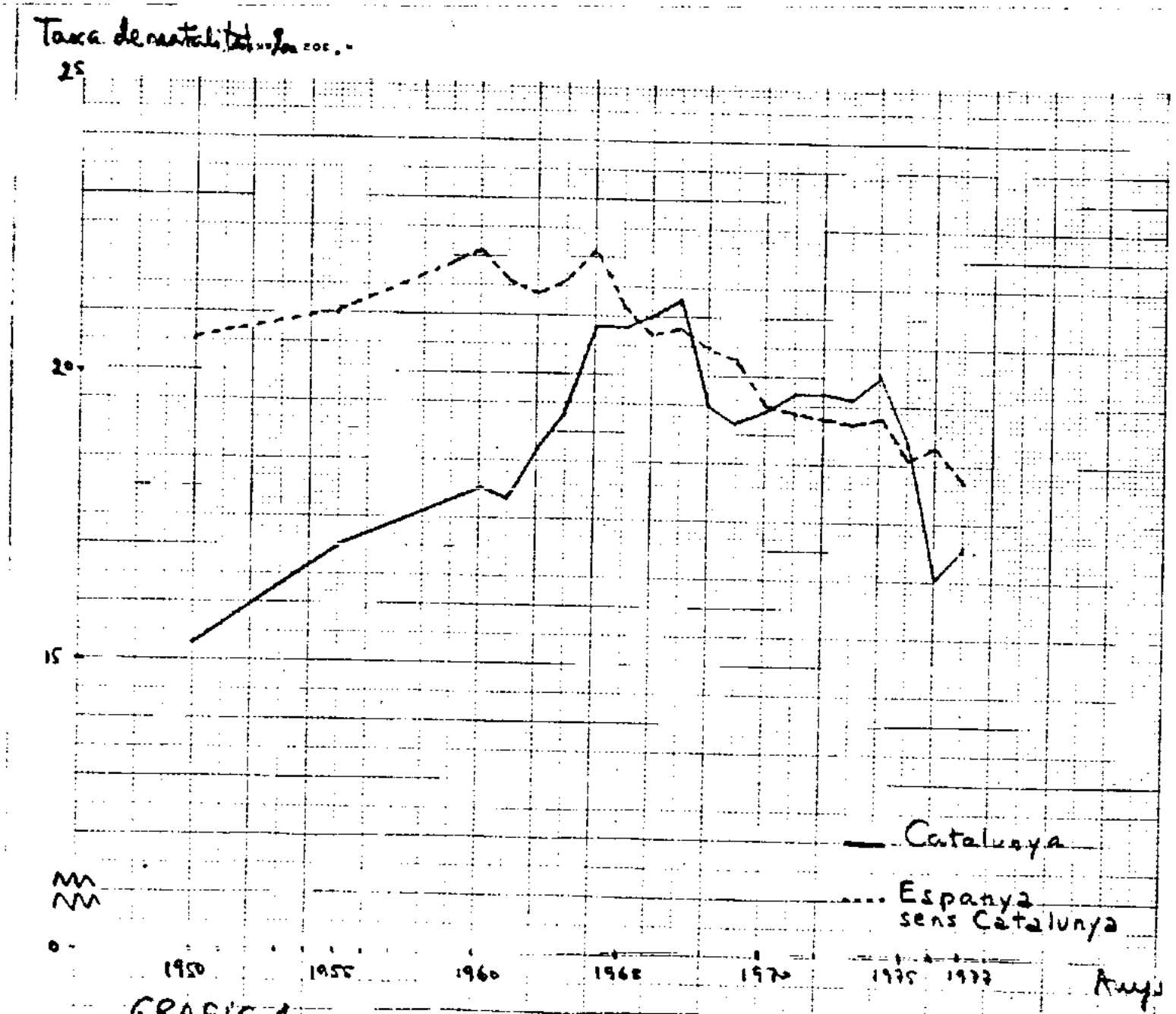

GRAFIC 1.

EVOLUCIÓ DE LA TAXA DE NATALITAT A CATALUNYA I RESTA D'ESPANYA

TAULA 5. CREIXEMENT NATURAL, MIGRATORI I ABSOLUT DE CATALUNYA ENTRE 1900 I 1975

	creixement natural	saldo migratori	creixement absolut
Decenni 1901-1910	87.988	30.498	118.486
Decenni 1911-1920	35.560	224.291	259.851
Decenni 1921-1930	124.578	321.995	446.573
Decenni 1931-1940	- 7.441	107.123	99.682
Decenni 1941-1950	92.621	256.718	349.339
Decenni 1951-1960	245.579	439.887	685.466
Quinquenni 1961-1965	213.524	354.396	567.920
Quinquenni 1966-1970	263.387	365.481	628.868
Quinquenni 1971-1975	310.074	230.484	540.558

Font: Ll. Recolons, La població a Catalunya, Barcelona 1976. Taula actualitzada per l'autor.

TAULA 4 TAXES DE NATALITAT (1950-1977)

Any	Barcelona	Girona	Lleida	Tarragona	Catalunya	Total Espanya	Resta Espanya
1950	15.2	15.0	16.2	15.2	15.3	20.1	20.5
1955	17.4	15.9	17.5	15.2	17.0	20.4	21.0
1960	20.4	16.9	16.8	16.4	18.0	21.7	22.1
1965	21.5	18.0	18.0	19.4	20.8	21.1	21.2
1966	21.7	18.0	17.4	20.5	21.0	20.[illegible]	20.7
1967	22.2	17.8	17.0	20.7	21.3	20.9	20.8
1968	20.7	16.3	16.4	17.7	19.5	20.2	20.5
1969	20.3	16.5	16.3	18.1	19.2	20.0	20.5
1970	20.4	16.3	15.9	16.9	19.4	19.5	19.5
1971	20.6	16.8	15.3	17.5	19.7	19.5	19.4
1972	20.6	16.8	15.4	17.6	19.7	19.4	19.3
1973	20.5	16.6	15.3	17.8	19.6	19.2	19.2
1974	20.8	17.2	15.8	18.7	20.0	19.4	19.3
1975	19.5	16.8	15.4	18.3	18.9	18.0	18.6
1976	16.3	16.8	16.2	19.3	16.6	18.5	18.8
1977	17.1	16.8	16.0	18.4	17.1	18.0	18.2

Font: Elaboració pròpia, basada en dades de l'INE.

TAULA 3

Taxes brutes de reproducció

PROVÍNCIES	1923	1925	1930	1935	1940	1945	1950	1961-65	Increment per 100 1923-1961,65
Barcelona	1,21860	1,21985	1,05075	0,90285	0,89755	0,82810	0,80814	1,2546	+ 2,96
Gerona	1,37815	1,32890	1,20460	0,98165	0,87575	0,76290	0,91210	1,1768	— 14,61
Lérida	1,58950	1,48545	1,39560	1,17190	0,90085	0,97875	0,99650	1,3576	+ 14,59
Tarragona	1,28610	1,15035	1,15985	0,97355	0,99505	0,95045	0,90550	1,2819	— 0,33
Córdoba	2,33960	2,28775	2,15435	1,96465	1,84680	1,76430	1,23035	1,5869	—32,17
Madrid	1,49615	1,47650	1,39060	1,18565	1,23005	1,02640	0,91350	1,3976	— 6,59
Orense	1,80970	1,57215	1,62820	1,56275	1,34040	1,42675	1,18260	0,9559	47,18

Font: Joaquín LEGUINA, "Fundamentos de Demografía", Siglo XXI de España, 1973.

TAULA 1. INDICADORS DE MORTALITAT. 1970

	Taxa bruta de mortalitat (per 1000)	Esperança de vida al neixer		Mortalitat infantil per 1000 nascaments	
		HOMES	DONES	HOMES	DONES
Barcelona	7.53	70.1	75.7	17	13
Girona	10.45	70.1	75.2	11	9
Lleida	9.41	71.2	74.9	13	11
Tarragona	9.67	70.1	74.5	18	15
Catalunya	8.08	70.2	75.5	17	13
Espanya	8.17	69.7	75.2	22	17

Font: INE Taules de Mortalitat Provincials. Año 1970
Anuari Estadístic 1973.

Nota: Les taxes de mortalitat són de 1973. Les dades de Catalunya son d'elaboració pròpia

TAULA 2. CLASSIFICACIÓ DINS LES 50 PROVINCIES SEGONS L'ESPERANÇA DE VIDA AL NEIXER

	1961 - 1965		1969 - 1972	
	H	D	H	D
Barcelona	19	2	16	8
Girona	5	11	19	18
Lleida	1	7	5	23
Tarragona	10	23	18	36

Font. INE. Taules de Mortalitat Provincials Año 1970

LLEIDA

TAXES DE MORTALITAT (‰)

[illegible]	1965		1970		1975	
	H	D	H	D	H	D
0	22,64	17,04	16,71	10,25	15,06	20,85
1-4	0,82	0,82	0,91	0,63	0,68	0,93
5-9	0,60	0,58	0,51	0,27	0,59	0,61
10-14	0,42	0,54	0,61	0,32	0,74	0,36
15-19	1,23	0,36	1,14	0,44	1,30	0,44
20-24	1,63	0,73	1,43	0,50	1,41	1,02
25-29	1,67	0,79	1,56	0,34	1,44	0,55
30-34	1,76	1,00	1,19	1,08	1,20	0,30
35-39	1,87	1,62	1,85	0,94	1,96	1,30
40-44	2,93	2,09	2,84	1,76	2,41	1,34
45-49	4,95	3,12	3,64	2,20	2,81	3,05
50-54	6,09	3,84	6,55	4,21	7,11	3,67
55-59	12,57	7,46	10,54	6,99	12,21	6,66
60-64	18,60	13,49	16,78	11,71	17,23	10,95
65-69	29,78	25,32	25,88	18,43	28,33	16,81
70-74	57,66	45,23	49,88	40,63	41,44	34,53
75+	125,32	118,64	120,97	114,79	110,28	106,14

TARRAGONA

TAXES DE MORTALITAT (

[illegible]	1965		1970		1975	
	H	D	H	D	H	D
0	26,76	20,26	16,83	16,94	20,75	[illegible]
1-4	1,36	1,27	1,28	0,72	0,88	[illegible]
5-9	0,64	0,54	0,67	0,46	0,34	[illegible]
10-14	0,86	0,64	0,55	0,36	0,34	[illegible]
15-19	1,63	0,31	1,14	0,55	0,89	
20-24	2,20	0,47	1,65	0,66	1,48	[illegible]
25-29	2,13	0,39	2,00	0,62	1,19	
30-34	2,45	1,19	2,26	0,98	1,46	[illegible]
35-39	2,72	1,78	2,40	1,41	2,50	[illegible]
40-44	2,98	1,65	3,23	1,85	2,52	[illegible]
45-49	4,28	3,25	4,81	3,07	3,80	
50-54	6,34	5,18	6,57	4,63	6,91	[illegible]
55-59	10,31	7,45	10,66	6,52	9,91	[illegible]
60-64	18,68	12,22	16,82	12,37	13,75	[illegible]
65-69	30,03	21,18	29,50	20,41	28,40	[illegible]
70-74	54,37	43,56	53,61	39,39	48,25	[illegible]
75+	118,00	114,64	123,47	110,36	120,53	[illegible]

BARCELONA

TAXES MORTALITAT (‰)

	1905		1970		1975	
	H	D	H	D	H	D
	24,26	17,89	17,53	17,96		
	1,02	0,95	0,78	0,79		
	0,53	0,35	0,51	0,32		
	0,47	0,34	0,35	0,22		
	0,86	0,32	0,78	0,36		
	1,32	0,58	1,14	0,51		
	1,95	0,64	1,33	0,59		
4	1,83	1,03	1,36	0,78		
9	2,23	1,37	1,98	1,21		
1	3,16	1,99	3,22	1,62		
	5,14	3,19	5,08	2,81		
	8,41	4,75	7,90	4,57		
	13,65	7,25	12,40	6,80		
	22,30	11,38	22,21	10,57		
	35,77	20,69	36,06	19,20		
14	58,76	37,00	58,97	36,92		
	137,35	96,15	122,23	110,55		

GIRONA

TAXES MORTALITAT (‰)

EDATS	1905		1970		1975	
	H	D	H	D	H	D
0	19,21	14,42	12,25	8,72	17,05	18,32
1-4	1,21	1,33	0,81	0,47	1,18	0,74
5-9	0,58	0,53	0,56	0,49	0,44	0,29
10-14	0,62	0,39	0,41	0,48	0,29	0,22
15-19	1,75	0,46	1,37	0,41	1,01	0,73
20-24	1,93	0,73	2,53	0,87	0,91	0,31
25-29	2,29	0,79	1,98	0,53	1,51	0,58
30-34	1,98	0,88	2,01	0,75	1,20	0,91
35-39	2,45	1,51	2,51	1,08	1,76	1,47
40-44	3,16	2,08	3,72	1,71	3,94	1,30
45-49	6,03	3,70	4,94	2,76	4,13	2,90
50-54	7,95	4,97	7,97	4,98	7,34	3,71
55-59	12,00	7,21	10,05	6,37	13,06	5,[illegible]
60-64	19,82	12,76	19,42	12,26	19,22	9,72
65-69	35,85	21,70	30,63	20,15	31,00	16,93
70-74	54,08	42,99	55,36	39,11	39,49	33,72
75 +	127,19	111,01	120,63	109,93	115,67	105,53

TAULA 6. TAXES DE MORTALITAT. GIRONA

Edats	1965		1970		1975	
	H	D	H	D	H	D
0	19.21	14.42	12.25	8.72	17.05	18.84
1-4	1.21	1.33	0.81	0.47	1.18	0.74
5-9	0.58	0.53	0.56	0.49	0.44	0.29
10-14	0.62	0.39	0.41	0.48	0.39	0.42
15- 19	1.75	0.46	1.37	0.41	1.01	0.23
20-24	1.93	0.73	2.53	0.67	0.91	0.31
25-29	2.29	0.79	1.98	0.53	1.51	0.58
30-34	1.98	0.88	2.01	0.75	1.20	0.91
35-39	2.45	1.51	2.51	1.08	1.76	1.47
40-44	3.16	2.08	3.72	1.71	3.94	1.80
45-49	6.03	3.70	4.94	2.76	4.13	2.44
50-54	7.95	4.47	7.97	4.76	7.34	3.71
55-59	12.00	7.21	10.05	6.37	13.06	5.47
60-64	19.82	12.76	19.42	12.26	19.32	9.72
65-69	35.85	21.70	30.63	20.15	31.60	16.83
70-74	54.08	42.49	55.30	39.11	39.99	37.72
75 i +	127.19	111.01	126.03	109.93	115.67	107.04

TAULA 5. TAXES DE MORTALITAT. BARCELONA

Edats	1965		1970	
	H	D	H	D
0	24.26	17.89	17.53	12.96
1-4	1.02	0.95	0.78	0.79
5-9	0.53	0.35	0.51	0.32
10-14	0.47	0.34	0.35	0.22
15-19	0.86	0.32	0.78	0.36
20-24	1.32	0.58	1.14	0.51
25-29	1.45	0.64	1.33	0.54
30-34	1.83	1.03	1.36	0.78
35-39	2.23	1.37	1.98	1.21
40-44	3.16	1.99	3.22	1.62
45-49	5.14	3.19	5.08	2.81
50-54	8.41	4.75	7.90	4.57
55-59	13.65	7.25	13.40	6.80
60-64	22.30	11.38	22.21	10.57
65-69	35.77	20.69	36.06	19.20
70-74	58.76	37.00	58.97	34.42
75 i +	137.35	96.15	122.23	100.55

TAULA 1. INDICADORS DE MORTALITAT. 1970

	Taxa bruta de mortalitat per 1000	esperança de vida al néixer H	D	mortalitat infantil per 1000 naix. H	D
Barcelona	7.53	70.1	75.7	17	13
Girona	10.45	70.1	75.2	11	9
Lleida	9.41	71.2	74.9	16	11
Tarragona	9.67	70.1	74.5	18	15
Catalunya	8.08	70.2	75.5	17	13
Espanya	8,17	69.7	75.2	22	17

Font: I.N.E. Tablas de mortalidad provinciales. Año 1970
Anuario Estadístico 1973

Nota: Les taxes de mortalitat són de 1973. Les dades de "Catalunya" són d'elaboració pròpia.

TAULA 2. CLASSIFICACIÓ DINS LES 50 PROVINCIES SEGÚNS L'ESPERANÇA DE VIDA AL NÉIXER

	1961 - 1965 H	D	1969 - 1972 H	D
Barcelona	19	2	16	8
Girona	5	11	19	18
Lleida	1	7	5	23
Tarragona	10	23	18	36

Font: I.N.E. Tablas de mortalidad provinciales. Año 1970

TAULA 3. TAXES BRUTES DE REPRODUCCIÓ

	1922	1925	1930	1935	1940
Barcelona	1.21860	1.21985	1.05075	0.90285	0.89755
Girona	1.37815	1.32890	1.20460	0.98165	0.87575
Lleida	1.58550	1.46545	1.39560	1.17190	0.90085
Tarragona	1.28610	1.15035	1.15985	0.97355	0.99505
Córdoba	2.33960	2.28775	2.15435	1.96465	1.84680
Madrid	1.49615	1.47650	1.39060	1.18565	1.23005
Orense	1.80970	1.57215	1.62820	1.56275	1.34040

	1945	1950	1961-65	Increment per 100 1922-1961,65
Barcelona	0.82810	0.80814	1.2546	+ 2.96
Girona	0.76290	0.91210	1.1768	-14.61
Lleida	0.97875	0.99650	1.3576	-14.59
Tarragona	0.95045	0.90550	1.2819	- 0.33
Córdoba	1.76430	1.23035	1.5869	-32.17
Madrid	1.02640	0.91350	1.3976	- 6.59
Orense	1.42675	1.18260	0.9559	-47.18

Font: Joaquín LEDULNA, Fundamentos de Demografía, Siglo XXI de España, 1973

TAULA 7. TAXES DE MORTALITAT. LLEIDA

Edats	1965		1970		1975	
	H	D	H	D	H	D
0	22.64	17.04	16.71	10.25	15.06	20.85
1-4	0.82	0.82	0.91	0.63	0.48	0.93
5-9	0.60	0.58	0.51	0.27	0.59	0.61
10-14	0.42	0.54	0.61	0.32	0.74	0.36
15-19	1.23	0.36	1.14	0.44	1.30	0.44
20-24	1.63	0.73	1.43	0.50	1.41	1.02
25-29	1.47	0.79	1.56	0.34	1.44	0.55
30-34	1.76	1.00	1.19	1.08	1.20	0.30
35-39	1.87	1.62	1.85	0.94	1.96	1.30
40-44	2.93	2.09	2.04	1.76	2.41	1.34
45-49	4.95	3.12	3.64	2.20	2.81	3.05
50-54	6.09	3.84	6.55	4.21	7.11	3.67
55-59	11.57	7.46	10.54	6.99	11.21	6.66
60-64	18.60	13.49	16.70	11.71	17.23	10.99
65-69	29.70	25.32	29.88	18.43	2[illegible].78	16.81
70-74	57.00	45.23	49.80	40.63	41.44	34.53
75 i +	125.32	118.64	120.47	114.79	110.08	106.14

TAULA 8. TAXES DE MORTALITAT. TARRAGONA

Edats	1965		1970		1975	
	H	D	H	D	H	D
0	26.76	20.26	16.03	16.44	20.75	14.67
1-4	1.36	1.27	1.28	0.72	0.58	0.83
5-9	0.64	0.54	0.67	0.46	0.34	0.45
10-14	0.86	0.64	0.55	0.36	0.34	0.31
15-19	1.63	0.31	1.14	0.55	0.89	0.22
20-24	2.20	0.47	1.05	0.06	1.48	0.37
25-29	2.13	0.39	2.00	0.62	1.19	0.42
30-34	2.45	1.19	2.26	0.98	1.46	0.69
35-39	2.72	1.78	2.40	1.41	2.50	0.99
40-44	2.98	1.65	3.23	1.89	2.52	2.15
45-49	4.20	3.25	4.81	3.07	3.80	2.82
50-54	6.34	5.18	6.57	4.63	6.91	3.63
55-59	10.31	7.45	10.66	6.52	9.91	6.97
60-64	18.68	12.22	16.02	12.37	16.73	9.95
65-69	30.03	21.18	29.50	20.41	28.40	18.02
70-74	54.37	43.56	53.61	35.39	48.25	34.13
75 i +	118.00	114.64	125.47	110.36	120.53	106.09

Seria deixar incomplerta aquesta exposició sense fer unes consideracions sobre els aspectes sociològics que presenta el camp català. Les xifres dels Censos Agraris de 1962 i 1972 han sigut objecte de moltes crítiques raonades, com per la qual entenem que no seria útil la seva reproducció literal aquí, però sí creiem que la seva anàlisi permet arribar a treure certes conclusions vàlides.

Començant pel grau de parcel.lació, veurem que el cens de 1972 dóna un total de 600.490 parcel.les. Si tenim en compte que altres estadístiques d'anys enrera donaven un total de 746.000 parcel.les, distribuides en 184.000 de regadiu i 562.000 de secà, potser es pot afirmar que aquesta xifra de 600.490 parcel.les no està massa allunyada de la realitat, ja que lògicament en aquest període de temps el número de parcel.les ha d'haver disminuit.

Segons el cens, les parcel.les entre 0 i 1 ha. representen encara el 46%, cosa que probablement s'acosti bastant a la realitat, i que dóna una idea del grau de minifundi. Però també convé indicar que gran part d'aquest 46% es troba en zones de cultiu molt intensiu, cosa que disminueix en certa forma la seva gravetat, però no li treu dubte que la seva representativitat és massa elevada. Però bé, en l'aspecte positiu, cal indicar que el 41% de les parcel.les tenen entre 1 i 5 Hectàrees., circumstància que ha ajudat a la mecanització del camp. Si bé, en general, es pot dir que el grau de parcel.lació es elevat, també hem de dir que la dispersió parcel.lària, en general, no és alta, circumstància que fa que la concentració parcel.lària no sigui una solució al problema del minifundi en l'actualitat.

Pel que fa referència al sistema d'explotació de la terra, segons la indicada estadística, el 77'6% de la superfície agrària seria explotada de forma directa, però aquest dada no és significativa perquè el cens inclou la superfície forestal, que a Catalunya és sempre explotada directament pel propietari, inclòs en

el cas de que hagi mediat les terres de cultiu. Si tenim en compte només les terres conreuades, es pot dir que aproximadament la distribució s'acosta més al 50% de cultiu directe i l'altre 50% en règim d'arrendament o aparceria. Ara bé, el minifundi existeix fins que hi hagi un percentatge, en algunes comarques, més elevat que en altres de propietaris que a la vegada són arrendataris. Les estadístiques no quantifiquen aquest aspecte, que ens sembla seria molt útil conèixer, ja que són aquestes explotacions les que haurien d'ésser més afavorides per una política estructural d'ajust de la base territorial pròpia.

El tamany de les explotacions no és arbitrari, sinó indicar la seva viabilitat que depèn dels cultius i d'altres factors. És evident que una explotació de tres hectàrees de regadiu d'una zona cerealista és menys viable que una de 4 hectàrees d'una zona de cultiu intensiu d'horta.

L'existència a les comarques gironines d'un número molt superior al de la resta de Catalunya, d'explotacions de base territorial, és degut a la presència d'una moderna industria de pinsos, que ha afavorit aquest tipus d'explotacions en els sectors porcí i de l'aviram i, en menys escala, en el sector de carn. Tant a Lleida com a Girona, aquestes tipus d'explotacions no majoritàriament de bestiar porcí i a l'arrogent d'aviram.

El referit cens dóna a Catalunya un total de més de 72.000 explotacions menors de 5 Has. i si bé el fet és l'existència d'un elevat minifundi, cal fer a aquest número certes rectificacions. Convé tenir present que hi venen incloses moltes explotacions hortícoles i de floricultura que amb superfícies al voltant de les 2 hectàrees aconseguiran una viabilitat satisfactòria, encara que no òptima. També hi queden incloses les explotacions de tipus parcial,

consciència - d'una societat plural i complexa que només es pot estructurar, com a conjunt real de relacions administratives de poder, a base de relacionar, de manera unitàriament i racionalment institucionalitzada, tots els poders raonables que hi confueixen. Poders que en el camp de l'empresa -i de l'economia en general- el model alemany els identifica com a essent les zones d'influència dels interessos dels qui hi aporten el capital i el treball, més la de l'interès general, però no per això menys concret, de tota la societat.

Unes experiències històriques concretes han decantat culturalment aquest model. I no és pas la més petita de totes l'experiència viscuda socialment durant els anys 20 -amb la crisi econòmica alemanya immediatament després de la Primera Guerra Mundial- segons la qual l'esquema teòric revolucionari clàssic podia no ser veritable: la catàstrofe econòmica podia ser que no portés el canvi dels de dalt pels de baix i dels de baix pels de dalt que preveien, sinó la ruïna comuna de tota la societat. Una experiència, que assenyalava objectivament una sortida pràctica, diferent i moderna, a la recerca teòrica, aleshores ben urgent dels camins i dels objectius de la democràcia econòmica. (8) Quan després del parèntesi del nacionalsocialisme i de la guerra, aquella realitat culturalment decantada va poder imposar-se, el model posat en pràctica a la siderúrgia sota la tutela de l'Autoritat Aliada fou i s'anomenà Mitbestimmung. I des d'aleshores tota la història de l'Alemanya de la postguerra ha estat l'intent, realitzat en gran part (del qual la Llei del 76 només és l'última expressió temporal), d'estendre el model de la Mitbestimmung de la siderúrgia a totes les empreses alemanyes d'una certa magnitud i significació sòcioeconòmiques.

A la pràctica el model es redueix en primer lloc a separar netament l'organització del capital (la societat anònima) de l'organització de l'empresa, i a distingir després en aquesta un nivell purament executiu i fortament unitari, tal com l'exigeix l'eficàcia (el Vorstand), d'un nivell de disseny i de control de les polítiques (l'Aufsichtsrat),

El segon model concret existent, l'he qualificat de centreuropeu i de nordeuropeu. En seria l'expressió més neta i d'alguna manera més significativa, el model alemany.

El model alemany, en part fill del feble arrelament liberal de la implantació industrial alemanya, respon a una cultura capaç d'unificar el complex subjecte de poder de l'empresa mitjançant la institucionalització estructuradora d'un poder únic i nou en el qual es fonen -i es confonen- els primitius poders enfrontats. Aquest fenomen contribueix a confirmar l'existència d'un taranná teòric pel que fa al tractament dels problemes pràctics de la societat, cosa que emmena a plantejar el primer tema, ben teòric i profundament aliè al món anglo-saxó, de l'empresa en si (l'expressió Unternehmen an sich és d'origen alemany i nasqué ja els anys 20), amb una aproximació cultural,més administrativa que no pas contractual, al món complex de les relacions econòmiques i sòcioeconòmiques. Això no és gens estrany si pensem que la distinció entre teoria econòmica i política econòmica és, a Alemanya, una distinció molt antiga i evident en ella mateixa.

Tot això ha servit per a tractar el tema de l'empresa com si fos la constitució raonable d'un poder no simplement negociat sinó institucionalitzat. El consens social s'expressa aleshores no tant en la negociació social com en la racionalitat social de l'administració, a títol de factor definidor de l'economia i de l'empresa. La teoria anglo-saxona -subjacent a tota mena de consensos- de l'equilibri raonable de poders dóna lloc, doncs, en l'àmbit dels fets, a la constitució raonable d'un poder equilibrat ,on es fonen tots els poders legítimament destinats a actuar en el món de l'economia i de l'empresa. Aquesta institucionalització de l'empresa a través de la reconfiguració raonable del seu poder, en alemany s'anomena i s'ha anomenat Mitbestimmung. Quelcom que correspon no solament a l'existència explícita, que els sindicats accepten conscientment, de l'economia social de mercat (cosa que fa més immediatament urgent haver de tractar amb el poder econòmic de l'empresa), sinó sobretot i principalment, a l'existència - i a la

Es tracta, en definitiva, de la teoria d'un equilibri raonable de poders, de la tesi galbraithiana d'uns poders que es contrabalancen, segons l'expressiu títol del seu llibre. (5) Una tesi, que més que una tesi, és la constatació d'una societat raonable que fa de la negociació entre els interessos i poders contraposats de qualsevol organització, la clau de volta de l'edifici social de l'empresa. Tota l'especificitat històrica del sindicalisme anglo-saxó configura en això la seva radical identitat. I la possible evolució de l'actual sindicalisme americà analitzada per Galbraith (6), en el sentit d'un desplaçament de la seva "plataforma de llibertat" des del sindicat a l'empresa, troba aquí la seva lògica última.

A la pràctica, el model es redueix a la constatació empírica que, per tal de plantar cara al preocupant poder absolut de l'empresa-empresari propi de l'herència liberal, no cal acudir ni a grans teories ni a reconstituir institucionalment cap estructura unitària que signifiqui un poder nou. Basta posar-hi enfront un poder anàleg que el neutralitzi raonablement. Històricament els sindicats no han estat sinó això. L'anomenada societat plural d'avui no és més que la repetició, a nivell general i en tots els ordres, d'aquest primitiu model a què els sindicats han donat vida, menats per la dinàmica dels fets. No té, doncs, res d'estrany que la realitat i l'ideal en la manera de dur a terme la "direcció de les empreses" tendeixin a coincidir sorprenentment a la Gran Bretanya, tal com ho confirmen les dades empíriques a què abans feia al.lusió i que, juntament amb el fet mateix, aquesta coincidència sigui conscientment assumida per les parts afectades. Això implica, sense contradiccions de cap mena, una certa conflictivitat de tipus mitjà, tal com una situació permanent de negociació la suposar. Concretament 499 jornades perdudes per cada mil assalariats. (7) Aquesta conflictivitat -i és important de destacar-ho davant les tesis que fan pensar en l'autonomia del conflicte- correspon a l'encreuament de les dues variables que destaco com a explicatives del model, a saber, la cultural (el consens relativament natural), i la institucional (la negociació permanent).

Això vol dir que el pluralisme occidental de què parlo recolza essencialment damunt una multitud complexa de variables (les unes, unificants, així la tecnologia, les altres disgregatives dels models, tals com les culturals i institucionals) i damunt un subjecte complex i plural de poder que només es pot reconduir a una certa unitat funcional mitjançant el joc combinat d'aquella sèrie complexa de variables. Tot això, posat que sigui encertada, com jo crec, l'afirmació de Duncan Gallie segons la qual "s'ha demostrat amplament que entre diferents societats capitalistes existeixen diferències d'ordre cultural i estructural, i que l'emergència de noves formes tecnològiques no es produeix en una situació de buit institucional, sinó més aviat en estructures socials proveïdes d'un model institucional i cultural sòlid". (3)

En l'ordre dels fets, aquestes diferències culturals i institucionals, sòlidament implantades des d'històries concretes inscrites en una comuna història industrial, són les que han configurat els models concrets d'empresa que avui existeixen en el món plural d'occident. Per això aquests models són conseqüència dels diferents tractaments culturals de poder i de l'organització de les empreses, així com de la manera d'articular la complexitat subjacent a aquesta aparent unitat del subjecte sòciopolític de l'empresa.

Sintetitzant, grosso modo, l'actual panorama, podríem reduir les tendències actuals a tres models en funció justament d'aquestes variables culturals i institucionals sòlidament implantades per la història: 1) El model anglo-saxó. 2) El model centreuropeu, i 3) El model llatí.

El model anglo-saxó, el que té més arrels liberals i un accentuat caràcter empíric, respon a una cultura en la qual el consens social s'imposa a l'antagonisme (4) amb una certa naturalitat. Hom arriba a aquest consens -i aquesta és una segona variable institucional important- a partir d'un sistema de relacions contractuals de canvi que defineixen la vida econòmica, el punt d'equilibri estable de les quals radica en la negociació, la negociació permanent.

II

De fet, aquest esforç raonablement creador és el que ha configurat els models actuals d'empresa, tal com són coneguts i traduïts a la realitat a occident.

En efecte, el tret més significatiu de la societat occidental és el seu pluralisme. Aquesta afirmació que, enunciada així, pot resultar banal, en termes econòmics o político-econòmics vol dir menys banalment que la presència de la categoria de poder, essencial al tema de l'empresa, té sempre una configuració complexa, tant respecte a la sèrie de variables que el defineixen (de tipus tecnològic, cultural, institucional, etc.) com a la configuració concreta del subjecte -sempre complex- que en definitiva el sostè.

En aquest sentit es pot afirmar d'antuvi que les formes de configuració del poder econòmic o d' empresa de les societats de model soviètic -inclòs el model "herètic" de Iugoslàvia- no són directament traduïbles a termes occidentals, perquè són models de variable (la tecnologia) i de subjecte dominant (l'Estat) únics. Empeltades aquestes formes a la societat occidental, donen una altra mena de cosa: o bé les nacionalitzacions (que ni per llur configuració ni per l'objectiu econòmic que duen a terme no es poden assimilar a l'empresa estatal soviètica), o bé el projecte autogestionari, que tal com es presenta a occident és més un horitzó de recerca (en la línia de la Raó utòpica) que no pas una fórmula directament aplicable de conformitat amb el seu disseny primitiu, i socialment legitimable segons les categories de la Raó raonable. Una mena de cosa, d'altra banda, que avui sembla confirmada per les dades empíriques de què disposem. (2)

De fet, aquest camí és el que han escollit les anàlisis i les solucions del XX entorn del tema de l'empresa, fent raó tot caminant, tal com "se hace camino al andar" en l'expressió clàssica de Machado. Un camí que menarà a aconseguir una legitimitat raonable per a la realitat socialment interpel.lant de l'empresa.

Això de la legitimitat raonable coincideix amb l'expressió "raó raonable" que he utilitzat fins ara. I tot plegat em retorna a la meva afirmació d'entrada relativa a la necessitat, per a la racionalitat moderna de la darreria del segle XX, de treure l'empresa del seu estadi teòric de pura facticitat per tal de fer-la entrar en una mena de legitimitat capaç de ser definida weberianament pel grau de probabilitat amb què pot ser acceptada dins del quadre de valors que configuren una determinada societat. Això equival a dir que entre la pura racionalitat com a model impossible, i la pura facticitat com a realitat insostenible, la raó pràctica, que domina les anàlisis d'una realitat complexa i sentida com a tal a la segona meitat del XX, queda aconduïda en la categoria del que és raonable, del que és socialment legítim, d'allò que weberianament hom diria acceptable. Aquest planteig potser resultarà poc atraient als homes ancorats en la tradició ideològica del XIX. Tanmateix, i en relació amb els reis, aquí és on es juga la possibilitat real d'una imaginació creadora, capaç d'impel.lir el nostre món cap endavant, i d'obviar les perilloses temptacions d'una involució dramàtica o aquell estancament no creador que per fidelitat a les idees arriba a ser, no menys dramàticament, infidel a les coses.

que assenyala i il.lumina aquest camí, si hom té en compte una experiència històrica que pot posar en entredit la viabilitat històrica directa de les tesis anarquistes, de les quals l'autogestió, com a forma radical de democràcia econòmica, seria l'expressió més significativa. Feta, però, aquesta reserva, continua essent veritat l'afirmació històrica de Schneider i de Auda, segons la qual tot intent real de superar la dependència de la relació industrial ha passat, fins i tot sense saber-ho, més que per Marx, per Proudhon i per Bakunin. (1)

L'altre camí radical de superació de la Raó automàtica, el de la No-raó o de l'emoció arracional del nacionalsocialisme (que va definir l'empresa per primera vegada en una llei, com una "comunitat" (Gemeinschaft) concreta, visible i vivent") ha esdevingut en el curs dels fets -com lògicament calia que ocorregués- no una superació sinó tan sols un accident de camí. En efecte, integrar els interessos contraposats que s'enfronten en la col.lectivitat de l'empresa a través de l'emoció arracional, del sentiment subjectiu (o subjectivament imposat) de pertinença, tot desplaçant radicalment la lògica, sigui de partida (la raó automàtica), sigui d'arribada (la raó utòpica), no podia revelar-se -tal com ha succeït en l'ordre dels fets- més que com un accident de camí d'una humanitat moderna que se sent obligada a buscar la ineludible lògica econòmica del valor de la democràcia.

Sigui com sigui, el fet és que, rebutjat el planteig exclusiu del punt de partida del camí (per la irrealitat del seu automatisme), pensades com a directament inviables les fórmules que substitueixen el camí per l'horitzó (des del moment que el camí és ineludible), i obligats pels fets mateixos a veure en la No-raó i en l'emoció subjectiva tot just un accident de camí d'un projecte social que la consciència de la societat industrial moderna no entén sinó com un projecte necessàriament presidit per la lògica, la pregunta que sorgeix de seguida és la que s'encamina a descobrir la raó que presideix el camí mateix, i no solament el seu punt de partida o el seu punt d'arribada, raó que alhora ha d'evitar els accidents d'aquest camí. La resposta -una resposta feta ensems d'història, d'utopia i de realisme- podria ser la raó raonable.

fanmateix, més enllà dels exemples que sempre poden ser contestats a base d'escorar-los amb matisos, l'afirmació no sols em sembla vera, sinó també molt important. En qualificar d'automàtica la racionalitat del model econòmic heretat del XIX (el paleoliberal i el marxià), em refereixo a una mena de racionalitat que suposa implícitament dues afirmacions bàsiques: 1) que la variable fonamental del Progrés (cal escriure aquest mot amb majúscula, tal com aleshores s'escrivia de fet) és la tecnologia. I 2) que la raó pensable és única, una espècie de Raó universal (escrita també, com aleshores, amb majúscula). Davant d'aquesta Raó totes les possibles variants només serien les relíquies arcaiques d'un passat destinat a desaparèixer per la força de la Raó embrionàriament actuant en la indústria i la tecnologia modernes.

Em sembla ben clar que la història ha engegat a rodar aquest somni, que tenia més d'utopia abstracta que no de ciència, a desgrat de les seves pretensions i de les seves formulacions històriques. I de fet, aquesta incapacitat tant del pensament paleoliberal com de l'originari pensament marxià per a revelar el fenomen real de l'empresa, és allò que ha forçat els homes enderiats a racionalitzar la realitat del segle XX, a abandonar aquell model vuitcentista de la raó automàtica, que pretengué explicar l'empresa sense haver d'entrar-hi.

Davant de la incapacitat -i del subsegüent abandó- de la tesi de la Raó automàtica, es podrien produir, i de fet s'han produït, dues reaccions de solució radical, sense que el mot radical tingui cap connotació valorativa: el triomf de la Raó utòpica de la millor tradició anarquista, i el triomf de la No-raó (de la Desraó), sorgida de l'experiència i de la retòrica feixistes, que veu en l'emoció arracional, en el subjectiu Gehörigkeitsgefühl, la clau de volta de la construcció de l'empresa.

En efecte, la substitució de la Raó automàtica per la Raó utòpica suposa ultra una inferior confiança en el poder automàtic de la ciència a favor de l'acte creador polític, un desplaçament del tema des del punt de partida -que sembla ocupar tot el camp lògic de les anàlisis del XIX-, al punt d'arribada del camí, o encara millor, a l'horitzó

PER UN MODEL CATALÀ D'EMPRESA?

I

El problema modern de l'empresa com a realitat global o com a sistema social és fonamentalment un problema de racionalitat. O, encara millor, de constitució segons els criteris de la racionalitat moderna. Això pressuposa lògicament l'afirmació segons la qual l'empresa és actualment present com una dada en brut, com un fet preconstituït. Es tracta d'una realitat la perpetuació de la qual és difícil que la racionalitat moderna pugui acceptar a les acaballes del segle XX, encara que només sigui per la inestabilitat congènita al caràcter socialment interpel.lant de les coses que es defineixen no per la legitimitat sinó per la facticitat. Almenys, dins de les complexes variables de la consciència industrial moderna.

De fet, això d'afirmar tan rotundament que l'empresa és una realitat preconstituïda, resulta una veritat només a mitges. D'ençà del naixement de la societat industrial a la darreria del XVIII i començament del XIX, junt amb el conseqüent embrió de l'empresa industrial que avui coneixem, l'anàlisi que hom en féu va veure en la societat i en l'empresa un món penetrat per la racionalitat. I no podia ser altrament, si pensem que aquest món era culturalment el de la Il.lustració i el de la Raó i la ciència.

S'esdevé, però, que la racionalitat que domina tant el model liberal de societat econòmica com el model "científic" del marxisme -de fet, tan "cientista" com el liberal- és una racionalitat que hom podria anomenar "automàtica", si ara prescindim, per tal com és relativament inoperant tocant al que dic, del caràcter més abstracte o més històric que anima l'essencial automatisme d'aquesta racionalitat. El mercat smithià o el necessari esfondrament del capitalisme en Marx són només dos exemples significatius d'aquesta tesi.

6. Bibliografia

Pugès, Antoni. Dinàmica de la especialización industrial en - Catalunya. Barcelona, 1977.

Flós, Gasóliba i Serra. La indústria a Catalunya. Barcelona, 1978.

Varis Economia crítica: una perspectiva catalana. Barcelona, 1972.

Varis L'Economia catalana avui. Banco de Bilbao, 1974.

Ros Hombravella i Montserrat. L'aptitud financera de Catalunya. Barcelona, 1967.

Muns i Pujol. La taula imput-output de l'economia catalana, Barcelona, 1972.

C.O.C.I.N.B. Memòria Econòmica de Catalunya. Barcelona.

Arrufat, Alicia. Les causes de l'exportació catalana. Barcelona, 1976.

Stoffaes, Christian. La grande menace industrielle. Paris, 1978.

Stoleru, Lionel. L'impératif industriel. Paris, 1969.

Andreff, Wladimir. Profits et structures du capitalisme mondial. Paris, 1976.

Palloix, Claude. Les firmes multinationales et le procés d'internationalisation. Paris, 1973.

G.E.P.I. Croissance mondiale et stratégies de spécialisation. Paris, 1975.

G.R.E.S.I. Trois scènarios prospectifs de division internationale du travail. Paris, 1976.

Ministère de l'Industrie. Le redéploiement industriel. Paris 1977.

C.E.E. La politique industrielle de la Communauté. Brusel.les, 1970.

---

com a instrument de foment de la política industrial a -- través de la formulació de programes d'actuació a mig ter mini i amb l'adquisició de compromissos permanents.

15 establiment d'un marc de relacions laborals que permeti,-- sense costos socials i humans importants, la política de - reconversió i de requalificació professional necessària.

---

ció de llocs de treball d'alta qualificació, i d'esforç de - desenvolupament i difusió tecnològic local.

6 política d'enforquillament de la dimensió industrial, afavorint les empreses mitjanes (de 200 a 1000 llocs, segons els sectors) lluitant contra el minifundisme però també evitant el creixement inadequat, llevat dels casos contemplats en - els punts 3er. i 5è.

7 èmfasi en una disminució progressiva dels intercanvis mutus amb la resta d'Espanya cercant mercats i proveïments substitutius en altres zones d'Europa, d'Àfrica i de Sud-Amèrica.

8 evitar noves corrents migratòries de mà d'obra de baixa qualificació de qualsevol origen.

9 política de requalificació intensiva i de formació complementàries de tota la població catalana actual.

10 inici d'exportació de personal tècnic qualificat a través - de venda de serveis tècnics a altres zones amb necessitat - de tecnologia.

11 esforç d'inversió en la recerca de recursos energètics propis, molt especialment en el camp dels combustibles líquids i de l'aprofitament de l'energia solar.

12 política d'equipaments i d'ordenació territorial que permeti la descongestió industrial de l'àrea barcelonina i l'assoliment d'un teixit industrial més equilibrat.

13 promoció pública i recolzament de totes les iniciatives en el sentit de la recerca científica, la innovació tècnica i el - disseny industrial a través d'uns Instituts que lliguin --- l'activitat Universitària i les necessitats industrials.

14 utilització d'una part important dels recursos financers públics (Generalitat) privats (Banca) i semi-públics (Caixes)

../.

nament industrial és la Regió. Els Estats tradicionals van cedint cap amunt un cert tipus de competències a favor d'una -- comunitat supra-nacional, i alhora, van traspassant -fins i tot al marge de raons històriques i polítiques - capacitats de programació econòmica a les comunitats regionals. Amb això ens marquen un camí clar que no hem d'equivocar.

I, en tercer lloc, ¿quina política?

No és pas l'objecte d'aquest treball el disseny, amb pèls i - senyals, d'un programa de política industrial. Però em sembla - que no quedaria complet, sinó acabava enunciant de forma tele-- gràfica -com ha estat al llarg de tot ell- uns principis molt - generals de cara a l'elaboració de tal programa.

Aquests serien els meus 15 punts:

1 progressiva disminució i desaparició de sectors tradicionals amb productes basats en mà d'obra abundant i poc qualificada, no esmerçant esforços ni recursos en el seu manteniment artificial.

2 potenciació de sectors fabricants de béns d'equipament i de - béns de consum durables amb tecnologies de producte i tecno-- logies de producció de les darreres generacions.

3 recerca d'una certa especialització internacional en algun -- o alguns d'aquests sectors en base a les realitats actuals, a través d'una política decidida de recolzament comercial i financer, i amb les mesures de concentració, investigació i -- participació necessàries.

4 increment del sector serveis, especialment d'aquells serveis - tecnificats lligats a l'activitat industrial cercant la fabricació i comercialització de productes amb alt contingut de -- serveis incorporats.

5 acceptació i fins i tot atracció de plantes productives d'empreses multinacionals, amb criteri de creació de forta propor-

../.

5. Per una política industrial autònoma.

En primer lloc, ¿perquè una política industrial?

Perquè, ja he dit al principi del treball, que l'esdevenidor de Catalunya passa pel futur de la seva indústria i per tant, - tot el que sigui un projecte de futur per al país ha de donar - un lloc preferent a les línies del desenvolupament industrial.

I, sobretot, perquè la batalla a lliurar durant els propers -- anys, per la reconversió i la situació de la indústria catalana en el nou ordre internacional, no té cap possibilitat de reeixir si es deixa en mans de l'espontaneitat i d'iniciatives divergents o no coordinades. Cal un element estructurador i planificador -- d'una estratègia de combat. I a casa nostra, aquest element, tenint en compte la realitat sòcio-econòmica actual, només pot ser el poder públic.

No es tracta pas de passar a una economia pública, però sí -- de fer marxar, com ho han fet els països capdavanters, tota -- l'economia industrial al voltant d'una política global que marqui objectius i faciliti mitjans de tot ordre.

En segon lloc, ¿perquè una política autònoma?

Per moltes raons, però sobretot per dues.

La primera és que els nostres problemes són diferents, quantitativament i qualitativament diferents dels de la resta de l'Estat. A molts llocs d'Espanya es tracta de seguir, quant no d'engegar, un procés d'industrialització incipient. A Catalunya el - que cal és reconvertir un procés d'industrialització madur i ple d'estrangulaments i malformacions. I sabem per experiència que - no es farà bé, dirigit a distància i amb una òptica que no res-- pon als nostres problemes.

La segona és que cada vegada més, a Europa, el subjecte d'orde

. Marsella - Lió - Tolosa, una àrea de característiques - molt similars a les d'algunes regions espanyoles que -- són els nostres més tradicionals clients en productes - de consum, i una àrea excelentment comunicada amb Catalunya. Caldrà, això sí, una estratègia comercial adequada per aprofitar-la.

. La darrera de les consideracions la vull dedicar allò - que crec que seran els condicionants més importants del futur: l'energia i la qualificació humana.
Caldrà treure energia de les pedres, per tal de que --- aquest element no se'ns converteixi en una limitació -- econòmica. Sortosament, el tipus d'indústria transformadora que Catalunya té i ha de seguir tenint, no és es-- pecialment devoradora d'energia, però els nostres recursos actuals són ben escassos, i hem d'ampliar-los.

El segon és el més preocupant i alhora el de més fàcil - sol.lució. Degut a les característiques de desordre i -- de manca d'estructures socials que ha tingut el procés de creixement dels anys 60, el nivell mig de qualificació de la població catalana actual no ha augmentat al - mateix ritme del nivell de vida material i fins i tot, en alguns aspectes, pot haver sofert retrocessos. Aquest és un element limitatiu de primer ordre, doncs l'augment de retribució del treball sense pèrdua de competitivitat demana un augment paral.lel de productivitat i de qualificació tècnica. La regressió de la productivitat relativa catalana respecte a la resta d'Espanya pot ser una de les conseqüències d'aquest fenòmen. Una política molt intensa de requalificació s'imposa, si es vol mantenir - i millorar l'estatus tradicional de la indústria catalana i fer possible aquest procés de reconversió que ens - ha de portar a una millora quantitativa i qualitativa de la vida a tots els que vivim aquí.

../.

sen d'indústries mitjanament fortes i amb un paper - internacional respectable. Algunes d'aquestes indústries podrien ser la base potser no de cap "multinacional catalana", però sí, almenys, d'algun grup industrial català amb incidència internacional que poguessin omplir l'actual manca de cap veritable especialització mundial de la indústria catalana, en contra del que passa amb altres petits països que han - aconseguit un lloc ferm i prestigiat en algun sector. Quan dic això estic pensant en algun sector de la maquinaria tèxtil, en algun sector de la confecció de - qualitat, en algun sub-sector de l'equipament electrònic professional, de la química i de la perfumeria o d'alguns components electrònics. Un intent d'aquest -- tipus no es pot fer, però, des de la sola iniciativa privada i amb la sola arma de la competitivitat. Caldria necessàriament una intervenció decisiva del poder públic català estructurant, impulsant i recolzant directament i indirecta la tasca comercial i tecnològica necessària. Això és més evident si es pensa que - ja s'ha intentat en part fer-ho amb el sol recolzament industrial i financer i que els resultats no han estat gens afalagadors; per ara.

. L'obertura de les fronteres comercials d'Espanya, especialment cap als països de la CEE, representarà un -- cert sotrac per algunes indústries de les que n'he --- anomenat d'àmbit local, que han tingut, fins ara, relativament protegit el mercat espanyol. Per tal de -- compensar aquest efecte cal no oblidar que la concentració industrial catalana pot exercir una gran influència en tota l'àrea geogràfica al sud de la línia --

../.

. En aquest sentit que acabo d'esmentar, la pròpia industrialització del tercer món obre unes grans possibilitats per als fornidors de béns d'equipament de tecnologia avançada però no de punta. Els tres o quatre països "centrals" del sistema mantenen un cert monopoli pel que fa a la darrera generació tecnològica però, en canvi, països com el nostre estan en condicions de disposar de la tecnologia que pot tenir ara ja entre tres i deu anys de vida i que és precisament la que es necessita per als béns que han d'equipar les noves fàbriques del tercer món. I el que he dit per als béns d'equipament val també per als béns de consum durables.

. Alguns sectors industrials dels més importants estan ja absolutament dominats per algunes grans empreses multinacionals. En aquests sectors, qualsevol intent d'aproximació "nacionalista" és un voluntarisme sense possibilitat de reeixir. Cal doncs abordar la presència en aquests sectors des d'una òptica d'obtenció de llocs de treball i de valor afegit que resti en el país. La negociació de les inversions d'una multinacional s'ha d'enfocar sobretot amb exigències sobre la qualificació dels llocs de treball generats, sobre la naturalesa, la vida i la tecnificació del producte o del subconjunt fabricat en el país, sobre la presència i la difusió de la tecnologia a tota la xarxa industrial que es crea al seu voltant i sobre els possibles efectes negatius de la implantació industrial en la natura i en la qualitat de vida.

. Hi ha actualment a Catalunya alguns subsectors concrets de tecnologia relativament avançada que dispo-

ara fer una sèrie de consideracions, que poden interpretar-se - com a conclusions personals del que he dit fins ara, i que --- m'han de permetre formular, en el darrer capítol, unes línies - de política industrial.

. Ja he dit que la industrialització dels països del tercer món afecta molt intensament a dos tipus de sectors, uns fonamentats en mà d'obra poc qualificada (l'exemple més clar és el tèxtil) i altres d'aprofitament de recursos naturals (com pot ser la siderúrgia). La crisi d'aquest segon tipus de sectors no té cap efecte negatiu sobre Catalunya, sinó que, fins i tot, pot suposar un abaratiment d'alguns dels seus "imputs". Té, en canvi, un clar sentit -- d'advertiment per tal d'evitar embolicar-se en projectes condemnats al fracàs. L'altra crisi, centrada al voltant del tèxtil però que no és només del tèxtil, és la que -- més directament demana mesures de reconversió. Es tracta de veure clar que aquells sectors industrials poc capitalitzats i molt intensius en mà d'obra poc especialitzada, cada vegada tindran més dificultats per resistir la nova competència internacional. Si l'objectiu final de tota - política econòmica és assolir un creixent nivell de vida per als ciutadans, això passa per una creixent retribució relativa del treball que només es pot aconseguir si el treball és més productiu (més capital) o si és més -- qualificat (més tecnologia). La possible reconversió --- sempre ha d'anar en una d'aquestes tres línies: manteniment del mateix tipus de productes però amb una estructura productiva molt més capitalitzada i per tant amb -- molt més valor afegit per càpita, sofisticació del producte dintre del mateix sector, acreditant uns standars de qualitat i passant fins i tot a un producte de luxe, o pas a un sector de més tecnologia, el que suposa treball més qualificat.

../.

4. Un lloc entre els vius

El procés que he seguit en el desenvolupament d'aquest treball suposa, encara que no s'hagi explicitat, una tesi molt clara:

La tesi de què, parlar del futur industrial català vol dir, sobretot, preveure el lloc que la indústria catalana ocuparà en el conjunt de la indústria mundial. Vol dir, per tant, acceptar com a segur, irreversible , i fins i tot bó, el procés accelerat d'internacionalització de l'economia. I vol dir, conseqüentment, donar per segur que una part important de la indústria de casa nostra treballarà, durant els anys vinents, per un mercat molt més ampli que el de Catalunya i el d'Espanya.

Si això és així la qüestió clau de cara al futur és decidir en quins productes s'especialitzarà i a quines àrees geogràfiques d'aquest gran mercat dirigirà preferentment la seva atenció.

És evident que a Catalunya, com a qualsevol altre país, hi ha i hi seguirà havent tot un sector industrial molt important treballant quasi exclusivament per al mercat local.

Això passa arreu, doncs alguns sectors industrials, per la naturalesa del seu producte tenen un abast local. Tal és el cas dels sectors de la construcció, de la fusta, de les arts gràfiques, del vidre i de la ceràmica, de l'alimentació i d'algun altre.

Però al costat d'aquestes indústries, en tindrem totes unes altres per a les quals el procés de mundialització haurà jugat plenament i que estaran totalment inserides en l'entrelligat del comerç internacional. I val la pena comprendre que la salut o la penúria de tota l'economia catalana, dependrà del paper que juguin precisament aquest segon tipus d'indústries, ja que són les úniques que poden "exportar" valor afegit, l'objectiu fonamental que s'ha de buscar en una situació d'economia oberta.

Si del que es tracta és, doncs, de trobar aquest lloc, voldria -

vies de desaparició. Com també s'està fent fonedís l'avantatge comparatiu d'uns importants excedents de mà d'obra provinent de les regions agrícoles de l'Estat.
El repte és ara, saber com, a partir de les fites que ha assolit la nostra indústria, poder aprofitar a favor nostre, el canvi de panorama de l'economia mundial. I és sobretot, un repte perquè - això m'agrada repetir-ho - alguns dels elements que han sostingut el nostre creixement en altres etapes estan desapareixent, - i altres elements que han estat la causa de la nostra feblesa - -manca de materies primeres, manca de poder financer, manca de - poder polític - no han canviat fonamentalment, encara que alguns hagin iniciat un procés recuperador.

L'esperança ve de què, com després veurem, algunes de les característiques de la nostra economia la fan especialment apta per a un procés d'adaptació favorable. Procés, però, que demanarà la - redefinició d'alguns conceptes i d'alguns objectius socials, el manteniment dels quals ens podria condemnar a la decadència econòmica.

../.

dicava, només una aportació tecnològica pot permetre un -- valor afegit per càpita important. Aquesta és la base de - l'actual indústria americana o japonesa en els sectors de punta.

.Finalment, cal constatar el paper de protagonista que anirà prenent l'energia dins del món industrial degut al seu progressiu encariment relatiu, que només ha començat, i a les alternatives de la seva producció.
D'una banda, això significa que tindrà una importància cada vegada més gran el cost del contingut energètic d'un producte o d'un servei, cost fins ara generalment insignificant.- Per tant, les consideracions sobre valor afegit propi, hauran de tenir en compte aquest aspecte.
D'altra banda la desaparició d'una energia barata a l'abast de tothom (el petroli de l'orient mitjà) farà que cadascú -- hagi de tornar els ulls cap als seus propis recursos encara que siguin d'explotació costosa i que aquesta finalitat haurà de presidir moltes decisions d'inversió.

3.2. El repte i l'esperança

Aquesta panoràmica que, d'una manera tan general he descrit, ens ha de permetre descobrir, a partir de l'evolució de les condicions exteriors, les possibilitats d'adaptació i per tant, d'èxit de la indústria catalana.

No hi ha cap dubte que la situació se'ns planteja com un repte - i un repte important. Les condicions que en les seves etapes històriques, han fet possible el creixement industrial català, van canviant. No hem tingut mai ni primeres matèries, ni fonts d'energia a valoritzar, i això no canvia. Però la particularitat de -- treballar per a un mercat ampli -l'espanyol - molt superior a la nostra pròpia entitat econòmica i fortament protegit, està en --

../.

per això les perspectives de futur de les indústries transformadores d'aquest sector són molt millors que no pas les de les indústries de capçalera o de base.

.Un fenòmen invers es pot observar en el que en podriem dir "super-sector no metàl.lic" que té com a sectors de base - la química i els derivats agrícoles i com a sectors finals els bens de consum no metàl.lics (tèxtils, aliments, cuiro, etc..). En aquest cas els sectors finals no tenen un futur massa brillant i, en canvi, els sectors de base i molt especialment el sector químic i petroquímic té unes grans pre-- visions d'expansió degut als efectes substitutius dels seus productes sobre els metàl.lics o els productes naturals.

.Deixant de banda cap divisió sectorial, i referint-nos a -- tota la indústria en general, val la pena observar com hi - ha un progressiu creixement del valor immaterial que s'incorpora a un producte i una paral.lela disminució del valor material. Cada dia cal menys ferro per a fer una màquina de rentar o un ordenador i cada dia en canvi calen més hores - de treball intel.ligent incorporat a la seva concepció, -- disseny, fabricació i utilització.
El factor de producció més necessari, més escàs i per tant més ben pagat és el coneixement tecnològic.

El domini de la tecnologia té una influència política evi-- dent doncs, possibilita o impossibilita la realització d'una producció.
Però apart d'aquest aspecte exclusivament limitatiu, des -- d'un punt de vista econòmic, l'aportació de tecnologia és - la que fa que pugui ser més gran el valor afegit per una -- indústria. Només aquelles indústries amb un valor afegit - gran, tenen la rendabilitat i el marge d'actuació suficient per a ser competitives. I d'acord amb l'evolució que jo in-

../.

liar o subordinat a una gran munió d'indústries i de sec-- tors industrials de tots els països, fins i tot els força desenvolupats.

.La pseudo-estatificació industrial. Amb aquest terme vull - descriure l'enorme augment del paper que juguen els estats - en la promoció i l'orientació dels sectors industrials. En - alguns casos aquest protagonisme és palès, ja que es fa a -- través d'empreses públiques, especialment a Europa. En la - majoria, però, la intervenció és indirecta, però no menys - important ni efectiva. Moltes de les indústries nord-americanes, japoneses o franceses que tenen avui un paper deci-- siu en el sector, no serien el que són sense el recolzament financer, comercial i tecnològic que els han aportat les -- seves respectives administracions.

Aquestes cinc característiques que acabo d'esmentar, tenen totes elles un caire político-comercial. Ara voldria referir-me a unes altres que tenen més a veure en l'evolució dels aspectes tècni-- co-econòmics de la producció, i que complementen el marc global:-

.Dins del conjunt de sectors industrials que composen el que - en podriem dir el "super-sector metàl·lic" i que comprèn des - de la siderúrgia i la metal·lúrgia del coure i de l'alumini - fins, passant per totes le fases intermèdies, la construcció de bens de consum i d'equipament electro-mecànics, podem observar una tendència molt clara de disminució de la demanda quan anem del final cap al principi del super-sector. Això es deu al fet de què la progressiva sofisticació dels pro-- ductes finals, fa que cada vegada tinguin un contingut relatiu metàl·lic més petit. La quantitat de ferro o de coure - que hi ha en qualsevol aparell o màquina és cada vegada més petita respecte al seu valor total. En això hi ha tingut -- una influència molt gran l'electrònica. Doncs bé, això significa que encara que hi hagi una demanda creixent de productes finals, aquesta demanda no es trasllada cap enrera i -

../.

D'aquest punt cal sobretot retenir que, llevat d'aquelles - indústries amb un producte que per la seva naturalesa és - destinat a un consum local, la majoria d'empreses han de - situar els seus productes en un mercat obert, en concurrència amb altres productors d'arreu del món i que, per tant, la competitivitat passa a ésser un factor que és mesura -- en termes mundials.

.La polarització de la competència internacional en l'explotació de nous mercats. És, evidentment, l'aspecte complementari del punt que he citat en primer lloc. Els països del tercer món han començat a esdevenir un mercat important per als països industrialitzats, un mercat important de - béns de consum que poden absorbir les grans masses de població que comencen a disposar d'un cert poder adquisitiu, però potser encara més, de béns d'equipament necessàris -- per l'esmentada industrialització, des de màquines fins a fàbriques claus en mà. No hi ha cap dubte que aquesta ha - esdevingut la "nova frontera" per a les economies occidentals que d'alguna manera havien ja assolit un cert grau de saturació i començaven a quedar condemnades a taxes de -- creixement no superiors al 3 ó 4%. Fa pocs dies, i és - un exemple molt clar del que estic dient, l'economia americana ha obert les portes de l'immens mercat xinès, el - que li pot suposar empenta per a bastants anys.

.L'oligopolització dels sectors més importants. Els grans - sectors que avui dia tenen un paper més important en la -- marxa de l'economia mundial, han sofert un procés de concentració industrial i financera de tal magnitud que gairabé tots funcionen en règim d'oligopoli amb les indústries claus situades en la majoria dels casos als Estats Units i al Japó i, en segon terme, a Alemanya. Aquesta situació -- imposa unes lleis determinades i condemna a un paper auxi-

de desenvolupament capitalista de les formacions socials -- perifèriques. Tres fets han possibilitat aquesta industrialització: la independència política lligada sovint als moviments nacionalistes, l'important increment de recursos financers en mans de nous països, a través del mercat petroler i l'augment considerable d'inversions occidentals en -- instal.lacions industrials localitzades en aquesta nova --- àrea.

Dos tipus d'indústria són les que han estat més afectades -- per aquest fenòmen: els sectors poc capitalitzats, molt intensius en mà d'obra poc qualificada (tèxtil, cuiro, electrònica de consum poc sofisticada, etc.) i els sectors de - base directament lligats a l'existència de matèries primeres (siderúrgia, pasta de paper, alumini, etc.).

Aquest fet és el primer responsable de la crisi profunda -- que pateixen darrerament alguns sectors de gran tradició en els països occidentals i que no és més que una crisi de -- manca de competitivitat en un mercat en el que hi ha excés de capacitat.

.La mundialització del mercat i de la producció. La primera -- provocada per una progressiva liberalització del comerç internacional i que ha suposat que en la majoria de sectors - industrials importants ja no es pot pensar en mercats reservats, com havien existit anteriorment, per a les indústries nacionals.

La segona, la de la producció, és conseqüència de l'estratègia de les firmes multinacionals amb uns processos de producció ~~aquestes~~ les fases succesives les quals s'han distribuit territorialment en països diferents i a voltes llunyans, el que, entre altres coses, significa un important comerç internacional -- de productes semi-elaborats.

../.

3. L'Economia mundial, recomposició, repte i esperança

Si estem intentant fer una certa prospectiva de què pot ser -i - de què hauria de ser- la indústria catalana cap a la fi del se-- gle, i admetem com a una evidència el seu caràcter obert, extrovertit, no podem seguir endavant sense que, abans, fem algun esforç per endevinar quin és i com evolucionarà l'entorn on hem -- d'encaixar la nostra indústria. Hem de descriure, a grans trets, la perspectiva de l'economia mundial.

La tasca no és pas senzilla, en primer lloc per la seva pròpia - complexitat, però potser encara més perquè, en aquests moments, l'economia mundial és en crisi. I al parlar de crisi, no vull -- significar un punt baix conjuntural del cicle econòmic, sinó que estic convençut -i cada vegada es va veient més clar - que els - fenòmens que s'inicien manifestament l'any 1973 signifiquen i -- porten a una veritable recomposició estructural de l'economia -- mundial, recomposició, tant en els aspectes sectorials i productius com en la distribució territorial de la riquesa, del poder i de la dependència.

3.1. Les conseqüències estructurals d'una crisi.

Com que no tinc ni la capacitat personal, ni l'espai, per a fer una anàlisi general del què està passant, em limitaré a fer una - menció d'aquelles tendències que semblen deduir-se de l'evolució dels darrers anys i que més directament poden incidir en el problema que ens preocupa. Quan dic els darrers anys no vull dir -- només del 73 ençà, sinó que moltes d'aquestes tendències venen - de molt més lluny, encara que d'altres s'han accentuat, especialment en aquests cinc anys.

Al meu entendre aquestes són les més significatives:

.La industrialització del tercer món, o el que, en termes -- trets de la moderna anàlisi marxista, en podriem dir l'inici -

40.000 milions de pessetes anyals al principi dels 70, -- diners que són drenats sobretot a través dels pressupostos de l'Estat i les inversions públiques industrials. - Aquest dèficit només s'ha equilibrat en els darrers anys a través de l'entrada de capital privat, ja sigui en forma de crèdit o bé d'inversió, ja sigui provinent d'Espanya o de l'estranger. Això ha tingut una conseqüència col.lateral -pèrdua de pes del sector públic en relació al privat- però, sobretot, ha significat una pèrdua important - d'autonomia i un desplaçament a fora de Catalunya dels -- centres de decisió econòmics. El grau de control extern - de la indústria catalana és molt fort en alguns sectors - (químic, alimentari, vehícles, et.) i és més fort precisament en aquells de més bones perspectives de futur.

La constatació d'aquests fets, ens pot fer veure que, encara -- que es puguin prendre algunes mesures correctives per tal d'aminorar-ne els efectes, l'economia catalana com a economia --- essencialment oberta és i seguirà essent una economia fortament dependent de l'exterior en tots sentits. Per tant, qualsevol -- política que portés a una línia d'involució seria inviable i - suïcida. Això, a més de ser immodificable, no és pas preocupant, doncs jo penso que, cada vegada més, s'han d'eliminar les preteses "independències" i que l'únic mot adequat per a descriure les relacions internacionals o interregionals és el d'interdependència. Cal doncs saber enfocar favorablement aquestes -- relacions d'interdependència i treure'n el millor profit.

../.

2.3. La dependència.

La indústria catalana és una indústria dependent. Ha sigut sempre una indústria dependent de l'economia espanyola i ho és cada vegada més de l'economia mundial. Això, és clar, en tres aspectes: en el dels recursos, en el comercial i en el financer.

.per la seva pròpia estructura, la indústria catalana treballa gairebé exclusivament amb "imputs" exteriors, "imputs" que tradicionalment, ha rebut de la resta d'Espanya i que cada vegada més rep de la resta del món. Catalunya importa sobretot productes bàsics o semi-elaborats i els transforma en productes finals, tant béns de consum, com cada vegada més, béns d'equip. També en l'aspecte energètic Catalunya té una forta dependència exterior (productes petrolífers, combustibles sòlids) més forta fins i tot que la que té en productes alimentaris. Una estrangulació forta en l'entrada de productes exteriors col.lapsaria totalment la indústria catalana.

.el mercat dels productes finals de la indústria, està en gran part, fora de Catalunya. Espanya ha sigut històricament el nostre gran mercat i cada vegada més comencen a ser-ho altres països.
En conjunt, la balança comercial amb Espanya es favorable a Catalunya i la balança industrial encara ho és molt més. El contrari passa amb l'estranger, tot i que en els darrers anys hi ha hagut un creixement fort i sostingut de les exportacions catalanes, no ha de cap manera, el també fort increment de les importacions i fa que el saldo sigui deficitari.

.en l'aspecte financer, és ja conegut el fort desequilibri dels fluxos a través del sector públic, avaluat en uns --

../.

ment vertebrador d'un sector o d'un subsector determinat i que, conseqüentment tinguin un veritable pes en el mercat internacional.

.en conjunt, la indústria catalana té un problema de poca productivitat, molt notable si es compara amb la dels països de la CEE, però també baixa si es fan comparacions amb la resta d'Espanya. Sembla clar que cal buscar en tres direccions la causa d'aquest fenomen. En primer lloc la pròpia especialització en sectors transformadors que sempre són de productivitat inferior als sectors base, d'altra banda la reduïda dimensió dels establiments industrials i finalment -i aquest seria un factor a tenir molt en compte- el baix grau de capitalització de la indústria, especialment de tota aquella que ha basat la seva expansió durant la darrera dècada en la incorporació de grans quantitats de mà d'obra barata procedent de fora de Catalunya.

.un darrer element, fortament negatiu, de la indústria catalana és la seva excessiva concentració territorial. Quasi un 85% de tota l'ocupació industrial, està concentrada a la província de Barcelona i quasi el 50% al Barcelonès. Conseqüència d'aquest fet i de la manca d'infraestructures, tant en l'aspecte industrial com en el d'acolliment de la gran massa d'immigració, són les deseconomies que es produeixen, l'elevat índex d'accidents de treball i la degradació creixent del medi ambient.

Aquest segon punt no necessita un resum. Cal només retenir aquests trets estructurals que són, amb els seus elements positius i negatius, els que ens permetran judicar les potencialitats d'inserció de l'economia catalana en el nou context mundial.

../.

d'un punt de vista econòmic i per tant, polític, està totalment condicionat per l'evolució futura del sector industrial, que és la gran força del país.

2.2. L'estructura.

Aquestes serien, al meu entendre, les característiques que defineixen els elements essencials de la indústria catalana:

- una indústria quasi exclusivament transformadora fortament especialitzada en tres sectors: transformats metàl.lics, tèxtil i productes químics i amb dos altres sectors d'una importància creixent: productes alimentaris i arts gràfiques. Això significa, entre altres coses, una manca de sectors de capçalera, que és gairebé total en el ram metàl.lic però també, encara que no tant, en el químic. Significa també una debilitat relativa en el sector de producció d'energia per raons naturals i com a conseqüència d'una política intencionada per part de l'Estat. Aquesta debilitat dels sectors de base i aquesta potència dels sectors manufacturers constitueix l'element central a l'hora de pensar en les potencialitats futures de Catalunya. La manca dels primers ha suposat, en molts moments, un obstacle important a l'evolució econòmica del país, però, en aquests moments, es pot convertir en una de les forces, tenint en compte la crisi mundial d'alguns sectors de base i pensant, en canvi, que la indústria transformadora és la més flexible, la més adaptativa, la que conté els sectors motors i, sobretot, la que comprèn els subsectors de punta en l'aspecte tecnològic.

- llevat potser del sector químic, el volum mig de l'empresa industrial catalana és molt reduït i hom troba a faltar la presència de grans empreses industrials que actuïn com ele-

productivitats industrials que era de 1,12 al 1962 ha passat a 1,03 al 1971. En el sector agrícola ha passat de 1,59 a 1,47 i en els serveis de 1,16 a 1,11. Cal trobar una explicació i una solució a aquest fenòmen.

Si de l'àmbit espanyol passem a l'europeu es pot constatar que:

.pel tamany de la seva indústria, Catalunya seria la desena de les Regions de la CEE, darrera de les 4 grans regions industrials alemanyes (Renània, Baden-Württemberg, Baviera i Baixa Saxònia), de les tres grans angleses (South-East, West-Midlands, Nord-West), de la regió de París, i de la Lombardia italiana (Milà).

.si fem una comparació entre l'estructura ocupacional catalana, l'espanyola i les dels altres països europeus, ens trobem que la de Catalunya s'aproxima bastant a l'alemanya, la belga o la francesa, mentre que la del conjunt espanyol és més similar a la italiana o la d'Àustria, per exemple.

.un estudi més aprofundit d'aquestes similituds entre la indústria catalana i la d'altres països de la CEE, ens fa veure que les aparences quantitatives amaguen diferències importants en l'estructura interna, les relacions d'inversió i molt especialment en el nivell tecnològic dels processos i dels productes fabricats.

Jo voldria resumir aquesta primera aproximació a la realitat industrial catalana, deixant apuntat que Catalunya és la primera regió industrial de l'Estat, és una regió industrial amb pes dintre del conjunt europeu, i que ha mantingut i consolidat en els darrers anys aquestes posicions relatives, però que les grans xifres deixen ja veure algunes febleses que caldrà esbrinar acuradament. Vull també deixar clar que el futur de Catalunya des -

da dels 70, podem retenir els següents elements d'orientació:

.aproximadament un 52% de la mà d'obra activa està ocupada a -- Catalunya en el sector secundari, mentre que el sector -- primari (agricultura) absorbeix un 10% i el terciari (serveis) el 38% que resta. Aquesta estructura ocupacional -- significa un pes relatiu de la indústria molt superior -- evidentment a la resta d'Espanya, però també a la d'alguns dels països europeus que anomenem industrialitzats.

.en termes de producció, Catalunya obté del sector secundari, -- un 44% del seu valor afegit total, un 6% del sector primari i un 50% del serveis. La comparació entre aquestes xifres i les anteriors, alhora que segueixen palesant la -- importància de la indústria, fan veure una de les seves actuals febleses, la manca de productivitat, ja que un -- 52% de la població activa només produeix el 44% del total.

.fent una comparació amb el conjunt espanyol, podem veure que, - sent la població activa catalana el 16,5% del total de -- l'Estat, en el sector industrial l'ocupació catalana re-- presenta un 24% del total espanyol, mentre que, en el sector primari, la cosa és totalment inversa (un 6%) i en el terciari s'acosta a la mitjana (un 17%).

.una altra dada important a retenir és que el valor afegit in-- dustrial de Catalunya representa pràcticament el 25% del - de tot l'Estat, molt per sobre dels altres dos sectors -- (serveis 19% i agricultura 9%).

.finalment, per completar aquesta visió general, vull donar unes dades referents directament a la productivitat industrial. La productivitat catalana ha estat sempre per sobre de la del conjunt espanyol en tots els sectors, però l'evolució dels darrers deu anys és molt preocupant. La relació de --

../.

pot donar una imatge de superficialitat. Encara que he procurat no caure en aquest error, accepto d'antuvi aquesta crítica, ja que penso que és una de les servituds inseparables d'un intent com aquest. Estic personalment convencut de què la comprensió del present i del futur, passa necessàriament per un treball de globalització, de síntesi, de simplificació. Cal destriar el que són característiques estructurals, profundes, de llarg abast, de tots els altres fets o tendències que, fins i tot molt intenses, no tenen una influència decisiva en l'evolució general.

L'única aportació original que es pot trobar en aquestes plànes és la interpretació global que s'hi fa dels fets coneguts i com a conseqüència, l'exposició dels camins possibles d'incidència en les tendències presents a la vista del que hom pressuposa que serà l'entorn futur.

He de reconèixer que jo sóc dels que pensen, implícitament, que la política industrial cal situar-la, cada vegada més al bell mig del debat polític i que, per tant, parlar del futur industrial a Catalunya és, més que cap altra cosa, assumir uns fets i plantejar programes d'actuació.

No tinc cap dubte de què aquesta era la intenció dels qui han promogut aquest treball, i espero -encara que aquí ja tinc seriosos dubtes- que el que segueix pugui contribuir-hi en alguna mesura.

2. Catalunya, país industrial, país dependent.

2.1. El pes

El primer punt que cal remarcar, quan s'examina l'estructura econòmica catalana, és el gran pes que hi té el sector industrial. Agafant dades corresponents als primers anys de la dèca

EL DILEMA INDUSTRIAL DELS PROPERS VINT ANYS

per Joan Majó i Cruzate

1. Advertiment previ.
2. Catalunya, país industrial, país dependent.
3. L'economia mundial, recomposició, repte i esperança.
4. Un lloc entre els vius.
5. Per una política industrial autònoma.
6. Bibliografia.

=======

1. Advertiment previ.

La limitació en l'extensió que hom imposa a cada una de les -- aportacions a aquesta obra col.lectiva, determina de forma clara la seva naturalesa. Especialment si tenim en compte que -- aquesta limitació es combina amb una gran amplitud en la temàtica. Les planes que segueixen, bandegen, doncs, tot intent - d'aportació original en l'estudi dels temes que s'hi plante-- gen i alhora, utilitzen, sense donar aquí la justificació estadística o acadèmica, conceptes o afirmacions que són el resultat de treballs de recerca que estan avui a l'abast públic. -- He procurat compensar aquesta manca de justificació, afegint - al final una llista bibliogràfica, però sense fer referències al llarg del text.

Aquest treball té una clara intencionalitat sintètica i alhora, programàtica. En un camp com aquest, en el que les interrela-- cions entre els diversos elements són tan complexes, tot intent de síntesi comporta una dosi important de simplificació, que -

Quadre nº 4.

	Vaquí		Porquí	Ovi	Aviram	Conills
	Total d'animals	vaques de llet	total d'animals	total d'animals	total de gallines (més de 6 mesos)	total d'animals (més de 6 mesos)
Barcelona	89.099	31.188	670.845	109.644	1.553.007	229.473
Girona	114.160	53.172	386.278	106.303	422.192	91.240
Lleida	80.567	35.270	934.471	411.672	1.344.004	235.847
Tarragona	8.428	1.948	225.232	91.033	4.179.215	70.280
CATALUNYA	292.254	121.578	2.217.276	718.652	7.528.418	626.840

Font.- Anuari Estadístic Ministeri d'Agricultura. 1976.

Quadre nº. 3.

	BARCELONA		GIRONA		LLEIDA		TARRAGONA		CATALUNYA	
	Nº	a	Nº	a	Nº	a	Nº	a	Nº	a
Tractors	11.076	16	8.690	17	21.550	19	10.913	27	52.529	20
Motocultors	3.906	44	1.584	92	5.193	81	5.747	51	16.435	62
~~Collitadores~~ Recol·lectores automotrius	999	68	497	83	1.602	146	396	85	3.494	107
Motors de reg	5.880	4'2	3,6	3,6	253	253	4.913	11	19.046	13

Font.- Cens de Maquinària Agrícola 1977.- Ministeri d'Agricultura.

Nota.- Les columnes a indican les relacions Has. llaurades/tractor; Has. llaurades/motocultor; Has. de cereals/~~collitadores~~ recol·lectores; Has. regadiu/motor de reg.

Quadre nº 2.

	Barcelona	Girona	Lleida	Tarragona	Catalunya
1. Cereals d'hivern	64.000 Has.	30.800 Has.	197.800 Has.	16.704 Has.	309.304 Has.
2. Blat de moro	35.000 "	9.000 "	2[illegible].000 "	1.616 "	73.616 "
3. Arrossos	-	150 "	-	15.111 "	15.261 "
4. Alfals	10.000 "	25.300 "	24.565 "	707 "	60.572 "
5. Altres ferratges	21.590 "	45.415 "	14.981 "	1.090 "	83.076 "
6. Patata	9.100 "	6.440 "	5.402 "	4.858 "	25.800 "
7. Hortalisses	12.360 "	6.410 "	6.348 "	13.588 "	38.706 "
8. Fruiters de gran	2.650 "	2.350 "	28.063 "	1.903 "	34.966 "
9. Fruiters de vinyol	4.780 "	713 "	7.219 "	3.504 "	16.196 "
10. Ametller	2.340 "	62 "	25.942 "	22.603 "	50.947 "
11. Avellaner	770	1.250 "	51 "	28.823 "	30.894 "
12. Garrofer	1.200 "	-	-	16.767 "	17.967 "
13. Vinya	30.330 "	7.221 "	7.624 "	65.985 "	111.160 "
14. Olivera	3.450 "	3.650 "	43.452 "	83.297 "	133.849 "
15. Flors	500 "	-	24 "	28 "	552 "

Font.- Anuari Estadístic Ministeri d'Agricultura. 1976.

Nota.- No s'han comptabilitzat aquells grups de cultius o cultius que ocupen un total inferior a 10.000 Has. L'excepció de les Flors és pel seu volum econòmic.

Quadre nº 1.

	Terres de cultiu Milers de Hectàrees						Prats i Pastius		Terrenys forestals		Terreny improductiu		Superfície geogràfica total
	Total	%	Secà	%	Regadiu	%	Milers Has.	%	Milers Has.	%	Milers Has.	%	Milers Has.
Barcelona	175'1	22'6	150'2	19'4	24'9	3'2	20'3	2'6	400'0	51'7	30'0	3'8	773'3
Girona	142'6	24'2	114'6	19'4	28'0	4'8	83'0	14'1	319'9	54'3	5'7	0'9	588'6
Lleida	422'9	35'1	270'4	22'4	152'5	12'7	167'5	13'9	433'6	36'0	48'6	4'0	1.203'0
Tarragona	292'8	46'6	238'8	38'0	54'0	8'6	13'4	2'1	224'2	35'6	30'4	4'8	628'3
CATALUNYA	1.033'4	32'3	774'0	24'2	259'4	8'1	284'2	8'9	1.377'7	43'1	114'7	3'5	3.193'2

Font.- Anuari Estadístic Ministeri d'Agricultura.- 1976

Nota.- El % està referit a la superfície geogràfica total.

vell de productivitat, ja que l'agricultura encara requereix ofici. Aquesta situació futura és la que ofereix humanament desitjable.

Es evident que per a arribar a una situació satisfactòria ni ha un pas previ que ha de resoldre el problema del seu autonomic. El fet de l'entrada [illegible] a una agricultura sujeta a les directrius comunitàries, però com ja hem indicat [illegible] l'instrument liberació d'aquestes directrius correspon a cada país. Això fa que [illegible] lugar a vivir i portar-ho a [illegible] i [illegible] pròpi.

[illegible] previ per la realització de l'[illegible] nova [illegible].

situat al voltant de Barcelona, si vis el 65% de la seva població. Mentre al Barcelonès la densitat d'habitants/km2. és superior a 14.000, al Pallars Sobirà no passa de 6. Si aquest desequilibri continua, la desertització del món rural serà un fet. No hi haurà per a moltes àrees catalanes l'integració medi urbà-medi rural que avui és una veritable necessitat en tot país desenvolupat. La desertització del món rural és quelcom més gran que l'abandó d'aquells que deixen l'agricultura. Significa el trasllat a comarques llunyanes tant dels que deixen l'agricultura com dels que es lliuren a altres activitats. I no cap dubte que l'èxode rural, a part d'incidir sobre l'èxode del camp, té també una influència negativa sobre el qual si resta, obligant-lo a viure en un medi des revolt totalment del que envolta els del món urbà, col·locant-lo inclús en un medi desavantatjós, des del punt de vista tècnic, per l'exercici de la seva professió. Les zones amb municipis de menys de 2.000 habitants ocupen la major part del territori català, per les dificultats que aquesta situació de desequilibri comporta en si i per l'incidència que això pot tenir, de continuar-se, sobre el camp català, hem de desitjar un redreçament, però en aquest cas també, desitj i objectiu tornen a ser termes sinònims.

Hem dit al principi, pel que fa referència a l'estructura del camp, que no existeix una situació desitjable a llarg termini, igualment vàlida per a tothom, i que aquest desitj pot tenir una evident càrrega de subjectivitat política. Ara bé, l'objectiu d'una agricultura capaç d'aconseguir un nivell de renda en paritat amb els altres sectors, la veiem en la potenciació de les explotacions familiars viables, que, evidentment, haurien de constituir una estreta col·laboració entre elles, si volen participar en els avenços socio-econòmics de la societat actual. Aquesta és una situació a la que s'hi pot arribar amb un procés evolutiu no traumàtic i capaç d'aportar, des de una perspectiva tècnica, un alt ni-

No existeix per l'agricultura una solució desitjable en funció únicament d'uns criteris tècnics amb abstracció dels criteris sòcio-econòmics que envolten l'agricultura, i aquests, no els podem enganyar, són sempre criteris polítics.

Algú pot pensar que la situació desitjable és la d'una agricultura catalana capaç, com s'ha escrit algunes vegades, de produir el que Catalunya necessita i, inclòs, un excés per l'exportació. Però això és una pura utopia, encara que el progrés tecnològic suposi augments notables de productivitat, perquè en primer lloc Catalunya ja fa molts anys que ha perdut la seva capacitat d'autoabasteixement en productes agraris. Recordem que el 1967, les Taules input-output de l'economia catalana assenyalaven per l'agricultura una capacitat productiva del 44% del nostre consum. I pensar que els augments de productivitat, amb una política creixent, poguessin reduir totalment el dèficit seria transportar-nos en termes de ciència-ficció, i no d'acord amb el futur que, previsiblement, es pot esperar.

Si, per altra banda, s'hagués de situar la situació desitjable és la d'una agricultura competitiva, sobretot per la seva productivitat, i socialització, estaríem davant més que un desig, un objectiu prioritari a assolir.

Un altre aspecte de la situació desitjable que coincideix també amb un objectiu de conservar, i que enllaça amb el que s'ha dit a l'últim paràgraf, és la necessitat del cultiu de les terres marginals, que han de tornar al seu estat, és a dir, a convertir-se en boscos.

Catalunya posseix un desequilibri territorial greu. De fet és conegut que sobre una superfície del 5% del seu territori-

muntanya i de zones desfavorides.

Cert és que a l'Estat espanyol es portaran a terme mesures que estan en línia de les directrius que es recomanen a la C.E.E., però l'esforç s'haurà d'intensificar i, per altra part, per Catalunya, presenta aspectes particulars que cal tenir en compte. A Espanya, la política de reforma d'estructures s'ha basat, principalment, sobre el foment de les grans zones regables i l'acció de concentració parcel.lària complementada amb l'acció conjunta d'ordenació rural. Ara bé, aquestes mesures han tingut fins ara poca transcendència a Catalunya.

¿Quina seria la situació desitjable pel l'any 2.000?

Contestar aquesta pregunta en matèria agrària és d'una evident dificultat perquè les situacions desitjables poden ser diverses i, evidentment, estaran sempre en funció de l'òptica ideològica del qui les sustenti. ¿Quin dubte hi ha que per uns la situació millor seria la d'una agricultura adaptada al model "californià", és a dir, el model americà de grans empreses agràries en mans del sector privat? Altres, segurament, desitjen una agricultura en la que predomini d'una manera absoluta les explotacions familiars-viables i, evidentment, altres pensen que la situació desitjable seria una agricultura catalana planificada i en mans d'empreses col·lectivizades.

fant no escaps al problema general de l'agricultura europea que es el de que les rendes agrícoles no es fixin solamente per si mateixes a un nivell que les explotacions [illegible] unes pertinents dimensions econòmiques. I per [illegible] aquest objectiu, el paper de la política agrària és fonamental. [illegible], afirmar que la situació de l'agricultura estatal [illegible] d'ara vist cap una o altra és una manera de prefixar [illegible] una o altra política agrària. Ara bé, si l'entrada [illegible] fomentar [illegible], evidentment la política agrària que [illegible] d'estar [illegible] dintre les línies [illegible] de la política agrària comunitària, ja que si hi ha un sector [illegible], a pesar de les diferències regional i nacionals, s'ha [illegible] congruent [illegible] política comuna, ha estat precisament [illegible] el sector agrari. [illegible] que els diferents països de la CEE no tinguin [illegible] les mesures necessàries pel que fa al [illegible] legislatiu, reglamentari o administratiu, però el que és cert és que les directrius estan [illegible] en criteris comunitaris. I així podem dir que la C.E.E. va elaborar l'any 1972 la Directriu 72/159 sobre modernització de les explotacions que constituïx la orientació [illegible] de la política agrària en matèria de reforma de l'estructura. [illegible] any, elaborà la Directriu 72/160 sobre "cessació de l'activitat agrària i afectació de la superfície agrària utilitzada [illegible] efectes de millora de les estructures", amb els objectius [illegible] de facilitar la jubilació d'agricultors [illegible] les terres alliberades a facilitar l'augment [illegible] de les altres explotacions, i [illegible] per evitar excedents i facilitar [illegible] la cessació urbana. I finalment, a la mateixa època, [illegible] la Directriu 72/161, sobre informació socio-econòmica i qualificació professional de les persones que treballen a l'agricultura. [illegible], l'any 1975 desenvolupà la Directriu 75/[illegible] sobre l'agricultura de [illegible] de

tori és el primer pas per a atacar el gran problema de la carestia de la terra de cultiu.

Analitzant els diversos factors que forçosament han d'influir en l'evolució de l'agricultura catalana, el progrés tecnològic, combinat amb una adequada formació professional dels agricultors, es més probable que tingui una influència determinant en l'augment de la productivitat, però no sembla probable que aquest progrés pugui, pel contrari, tenir un pes important en canvis com el estructural.

Cert és que alguns experts consideren que el creixement de la potència de les màquines agrícoles obligarà a un augment del tamany de les explotacions per a fer front a les amortitzacions. Sense negar aquesta possibilitat, no volem deixar de posar aquí una recent conclusió del Centre Nacional d'Estudis i d'Experimentació de Maquinària Agrícola de França, que sostè que aquest creixement no continuarà al mateix ritme, i que es convenient mantenir-se en un interval de potència entre 45-65 c.v. Si aquesta tesi es confirmés, evidentment no seria la mecanització la que tingués des del punt de vista de la tecnologia una influència decisiva en el canvi estructural.

En canvi, és molt possible que els avenços tècnics portin a un augment del tamany de les explotacions ramaderes, sobre tot d'aquelles sense base territorial, com és el cas del porcí i de l'aviram, que a Catalunya tenen una gran importància. En canvi, l'evolució de les explotacions de vaquí de llet requerirà lligada al tamany territorial de les explotacions, encara que es produeixi un augment de la productivitat ferm per si, per tant, la seva facilitat d'evolució pot venir condicionada per la política estructural.

Ara bé, el fet més important, és que l'agricultura cata

El que sí sembla [illegible] és que l'evolució de l'agricultura catalana, al [illegible] vindrà també condicionada en [illegible] pel [illegible] gran d'intervenció de l'Estat en el procés agrari, perquè si l'objectiu és aconseguir una agricultura amb capacitat [illegible] rendes dels agricultors, sense una política de sosteniment de preus, això no li és possible a l'agricultura arribar-hi per si sola. [illegible], en trobem la política agrària que es [illegible] en la seva evolució. I aquest aspecte de la política agrària ens porta a un terreny, que al nostre entendre, serà decisiu, com és el de la futura integració al Mercat Comú, però per altra banda el marc de l'autonomia serà també un factor de considerable importància en l'evolució agrària.

Ara bé, si l'evolució de l'agricultura catalana ha de ser conduida, amb major o menor grau, el coneixement de la situació de sortida, o sigui la situació actual, és irrenunciable, ja que és la base de tot plantejament futur. Sense dades exactes i sense una anàlisi minuciosa, no és possible concebre un [illegible] evolutiu, que estigui amb consonància amb la realitat, i que doni els resultats esperats. En definitiva, se pot dir vàlid allò que deia Pascal, de que quan un alumne no troba la solució d'un problema és perquè ha oblidat les dades, [illegible], [illegible], perquè el problema és molt complexe, i [illegible] comprendre les que s'imposin, per raons polítiques, més avint les solucions a curt termini, com és totes les mesures de la política de preus, davant de les solucions estructurals, sempre més costoses i a llarg termini.

Però en el cas de Catalunya, hem de tenir present que la política estructural s'ha d'inserir en el marc més ampli de l'ordenació del territori. Si aquest no existeix no hi ha futur estable per l'agricultura de moltes zones, i l'ordenació del terri

e) un mercat molt amorfi del preu de la terra, que dificulta l'expansió agrícola.

f) una desertització del medi rural, que pot influir negativament en l'evolució agrària.

g) una situació social bastant estable però en la que és precís aportar fórmules renovadores.

Finalment, podem dir que l'evolució, fins ara, de l'agricultura catalana és un exemple més del fet quasi general de que el desenvolupament no agrícola d'un país condiciona el seu desenvolupament agrícola, però també que el sentit i la intensitat del mateix està condicionat per les estructures que són pròpies del sector agrícola del país.

Quina és l'evolució possible a Catalunya fins a la fi del segle XX

Hem indicat abans l'error dels qui van creure que el progrés tecnològic aplicat a l'agricultura portaria a la desaparició de les petites i mitjanes explotacions i que no hi hauria viabilitat més que per les grans finques. Això fa que hom pensi que les prediccions són sempre arriscades i més en matèria agrària, on juga un element tan essencial com és la naturalesa psicològica del home agricultor. Pensem que els homes entre 25 i 35 anys que avui seguixen a l'agricultura encara seran en plena activitat l'any 2.000. I la seva manera de veure l'agricultura serà decisiva en l'evolució d'aquesta.

xifres, ja que desconeixem el grau de dedicació a l'activitat agrària que té aquest total del 53'9% d'empresaris de més de 55 anys. Seria de molt interès conèixer estadísticament aquesta dada, que aportaria una major llum sobre el futur de la nostra agricultura. Es evident que, si les explotacions han d'augmentar de mida, el número d'empresaris s'ha de reduir però també no es que les dates apuntades reclamen la necessitat d'una política d'accés a la propietat i a l'empresariat per part de joves agricultors, l'estil de la que es practica a l'Àrea del Servei Comú.

Segons el cas, un 40% dels empresaris agrícoles tenen també ocupació no agrària. Això indica l'existència d'un important nombre d'agricultors a temps parcial, com ja hem indicat abans, però també el fet creixent de l'accés a l'activitat agrària de persones procedents d'altres sectors, ja que l'alt preu que està adquirint la terra de cultiu fa que en cert vegada sigui impossible a l'agricultor. I si bé és cert que l'adquisició de finques per part de gent aliena a l'agricultura suposa en molts casos l'aportació de capitals en forma d'inversions productives, també és cert que té la contrapartida d'una pèrdua de professionalitat.

Tot el que hem vingut exposant ens demostra l'existència d'una agricultura catalana caracterit zada pels [seguents trets]:

a) una elevada productivitat agrària motivada per la capacitat del país català en assimilar nous cultius i noves tècniques.

b) una intensificació creixent del sector ramader.

c) un elevat grau de mecanització.

d) una productivitat més que elevada del treball empleat a l'agricultura.

sempre abundants en les zones de gran demografia urbana. Són moltes les persones que, incorporades al sector de la indústria o els serveis, segueixen explotant petites superfícies d'horta, o inclús, a vegades, de cereal. I això no es pot dir que sigui un sé, ja que en alguns casos aquestes explotacions coexisteixen sobre una mateixa propietat fraccionada i, en altres, la seva existència impedeix la formació d'unitats viables.

Amb independència de les xifres del cens, es pot afirmar que les explotacions entre 5 y 10 hectàrees són encara molt elevades, i aquestes explotacions en el marc de cultius predominant a Catalunya difícilment poden aconseguir una rentabilitat, i hem de dir que és greu la carència d'una política d'estructures propia que faci més fàcil reduir aquestes explotacions en benefici de la creació d'unitats superiors.

Probablement, no està lluny de la realitat la conclusió que es treu, en estudiar l'entorn de les explotacions compreses entre 5 y 100 hectàrees, de que solament una de cada 5 explotacions arriba a una superfície de 20 hectàrees. Aquí la la el major defecte estructural de la nostra agricultura, ja que tenint en compte les característiques comarcals, les explotacions entre 20 i 50 hectàrees haurien de ser les dominants. Demostrat avui el dia que l'explotació de tipus mig és tan capaç com la gran explotació d'incorporar la tècnica agronòmica i, inclús, amb majors avantatges, en ordre a certs costos, no és de lamentar l'escassa representativitat que tenen les explotacions superiors a 100 hectàrees.

És un fet que la població agrària estudiada és una població envellida. El cens senyala un 4'5% d'empresaris amb menys de 34 anys, en front d'un 27'2 % major de 65 anys, i un 26'7% entre 55 y 64 anys. De totes formes, convé no dramatitzar sobre aquestes

integrat paritàriament pels representants de tots els interessos legítims que conflueixen a l'empresa (accionistes, personal-sindicats i societat en general). Aquesta fórmula, avui dia ja ben experimentada a través del temps, ha funcionat bé, tal com es demostra a l'informe Biedenkopf.(9) Això, en definitiva, explica la baixa conflictivitat social a Alemanya (43'4 jornades perdudes per cada 1.000 assalariats) (10), que poc té a veure amb l'estereotip de la disciplina alemanya, i sí, en canvi, molt amb la manera cultural i institucional d'entendre i de tractar raonablement el tema del poder econòmic i social de l'empresa com a subjecte complex. Ens trobem, doncs, davant de quelcom no situat en el buit, sinó en una situació cultural i institucional sòlidament establerta, de la qual és un altre signe l'existència d'uns sindicats que són els propietaris del quart Banc alemany, de la primera empresa constructora alemanya, de la tercera Caixa d'Estalvis i de la més gran companyia alemanya d'Assegurances de vida, etc. etc.(...)

El tercer model concret és el que he anomenat llatí. També aquí són les variables culturals i institucionals les que el configuren concretament. Una cultura que possiblement es podria definir sense excessiva exageració com la instal.lació de tota la tradició ideològica del XIX a la realitat del XX, a fi d'interpretar-la (interpretar-la més que no pas reinterpretar-la) i de transformar-la si no en els fets, almenys en les paraules. Instal.lació que té, així, d'entrada, dues conseqüències bàsiques: d'una banda, l'exaltació cultural del dissentiment sobre el consens, la primacia de l'antagonisme sobre qualsevol altre tipus objectiu de coincidència; de l'altra, el tractament més o menys institucional del poder no en l'empresa, sinó en la societat de la qual l'empresa és l'expressió antagònica significativa. França i sobretot, Itàlia, podrien ser dos exemples expressius d'aquest model.

La traducció d'aquest model als fets concrets no es fa sense tortuositats ni fins i tot contradiccions. I no és la menys significativa de totes el fet que siguin precisament la constitució francesa i la italiana les úniques constitucions europees que afirmen el dret dels treballadors a participar (és l'expressió francesa) o a col.laborar (expressió italiana) en la gestió de les empreses, possiblement a causa del fervor d'un moment polític concret, però decididament en contra de

tradicions culturals més sòlidament establertes al llarg del temps.

Efectivament, els fets han virat en un altre sentit, confirmant la precarietat d'aquest replanteig jurídic a contracorrent. I la dinàmica social ha seguit el seu camí autònom, un camí que rodeja l'empresa a fi d'abordar directament la societat en general com a únic objectiu decisiu. Les relacions econòmiques són enteses així com a relacions contractuals de canvi en la millor tradició paleoliberal, però no per a arribar a un punt d'equilibri en la negociació a la manera anglo-saxona, sinó per a fer que llur àmbit, inclosa la negociació, esdevingui el camp d'una lluita social transformadora d'una societat que, un cop transformada, fa inútil, per tal com resulta innecessari, l'intent concret de reconstruir racionalment l'empresa.

L'adverbi racionalment és emprat aquí amb la intenció més rigorosa. Potser allò que defineix millor el model llatí és la negativa inconscient a substituir la racionalitat automàtica del XIX per la racionalitat legitimadora que les anàlisis complexes imposades per la realitat del XX tracten d'aconseguir.

Una negativa, que així que es manifesta en fets, es tradueix en un ineludible i complaent antagonisme entre la realitat i l'ideal, on en definitiva recolza la primacia de l'antagonisme de poders, que configura el model, sobre la recerca de la coincidència. Una negativa, tanmateix, que pel fet de ser inconscient, esdevé després burlada permanentment per una realitat que al capdavall s'accepta en l'àmbit dels fets com un statu quo que no pot ser tocat operativament sinó tan sols retòricament. (12)

De fet, el model llatí és compatible amb el conservadorisme patronal més ancorat en el poder absolut i unilateral, i amb la retòrica sindical més inoperant i buida, si doncs el mateix model no els suscita i fomenta. Cosa que condueix a una contradicció disfuncional del sistema, que esdevé jurídicament operativa, i perceptible en la utilització sistemàtica de tots els organismes jurídics de col.laboració dins de l'em-

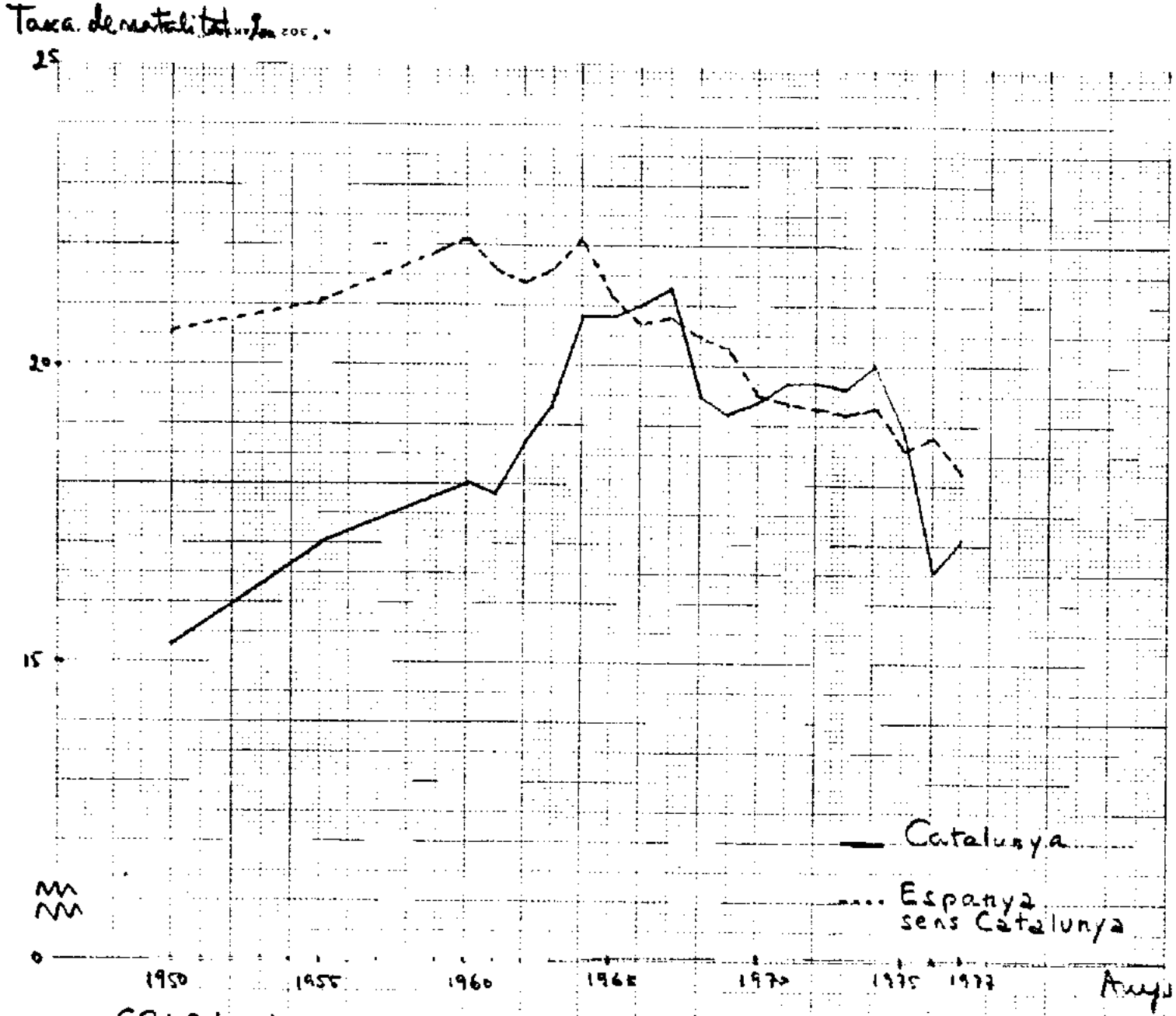

GRAFIC 1.

EVOLUCIÓ DE LA TAXA DE NATALITAT A CATALUNYA I RESTA D'ESPANYA

TAULA 5. CREIXEMENT NATURAL, MIGRATORI I ABSOLUT DE CATALUNYA ENTRE 1900 I 1975

	creixement natural	saldo migratori	creixement absolut
Decenni 1901-1910	87.988	30.498	118.486
Decenni 1911-1920	35.560	224.291	259.851
Decenni 1921-1930	124.578	321.995	446.573
Decenni 1931-1940	- 7.441	107.123	99.682
Decenni 1941-1950	92.621	256.718	349.339
Decenni 1951-1960	245.579	439.887	685.466
Quinquenni 1961-1965	213.524	354.396	567.920
Quinquenni 1966-1970	263.387	365.481	628.868
Quinquenni 1971-1975	310.074	230.484	540.558

Font: Ll. Recolons, La població a Catalunya, Barcelona 1976. Taula actualizada per l'autor.

TAULA 4 TAXES DE NATALITAT (1950-1977)

Any	Barcelona	Girona	Lleida	Tarragona	Catalunya	Total Espanya	Resta Espanya
1950	15.2	15.0	16.2	15.2	15.3	20.1	20.5
1955	17.4	15.9	17.5	15.2	17.0	20.4	21.0
1960	20.4	16.9	16.8	16.4	18.0	21.7	22.1
1965	21.5	18.0	18.0	19.4	20.8	21.1	21.2
1966	21.7	18.0	17.4	20.5	21.0	20.[illegible]	20.7
1967	22.2	17.8	17.0	20.7	21.3	20.9	20.8
1968	20.7	16.3	16.4	17.7	19.5	20.2	20.5
1969	20.3	16.5	16.3	18.1	19.2	20.[illegible]	20.5
1970	20.4	16.3	15.9	16.9	19.4	19.5	19.5
1971	20.6	16.8	15.3	17.5	19.7	19.5	19.4
1972	20.6	16.8	15.4	17.6	19.7	19.4	19.3
1973	20.5	16.6	15.3	17.8	19.6	19.[illegible]	19.2
1974	20.8	17.2	15.8	18.7	20.0	19.4	19.3
1975	19.5	16.8	15.4	18.3	18.9	18.[illegible]	18.6
1976	16.3	16.8	16.2	19.3	16.6	18.9	18.8
1977	17.1	16.8	16.0	18.4	17.1	18.0	18.2

Font: Elaboració pròpia, basada en dades de l'INE.

TAULA 3

Taxes brutes de reproducció

PROVÍNCIES	1922	1925	1930	1935	1940	1945	1950	1961-65	Increment per 100 1922-1961-65
Barcelona	1,21860	1,21985	1,05075	0,90285	0,89755	0,82810	0,80814	1,2546	+ 2,96
Gerona	1,37815	1,32890	1,20460	0,98165	0,87575	0,76290	0,91210	1,1768	- 14,61
Lérida	1,58950	1,48545	1,39560	1,17190	0,90085	0,97875	0,99650	1,3576	14,59
Tarragona	1,28610	1,15035	1,15985	0,97355	0,99505	0,95045	0,90550	1,2819	- 0,33
Córdoba	2,33960	2,28775	2,15435	1,96465	1,84680	1,76430	1,23035	1,5869	—32,17
Madrid	1,49615	1,47650	1,39060	1,18565	1,23005	1,02640	0,91350	1,3976	- 6,59
Orense	1,80970	1,57215	1,62820	1,56275	1,33040	1,42675	1,18260	0,9559	47,18

Font: Joaquín LEGUINA, "Fundamentos de Demografía", Siglo XXI de España, 1973.

TAULA 1. INDICADORS DE MORTALITAT. 1970

	Tasa bruta de mortalitat (per mil)	esperança de vida al neixer		mortalitat infantil per mil nascuts	
		HOMES	DONES	HOMES	DONES
Barcelona	7.53	70.1	75.7	17	13
Girona	10.45	70.1	75.2	11	9
Lleida	9.41	71.2	74.9	18	11
Tarragona	9.67	70.1	74.5	18	15
Catalunya	8.08	70.2	75.5	17	13
Espanya	8.17	69.7	75.2	22	17

Font: INE Taules de Mortalitat Provincials. Año 1970
Anuari Estadístic 1973.
Nota: Les taxes de mortalitat són de 1973. Les dades de Catalunya son d'elaboració pro

TAULA 2. CLASSIFICACIÓ DINS LES 50 PROVINCIES SEGONS L'ESPERANÇA DE VIDA AL NEIXER

	1961 1965		1969 - 1972	
	H	D	H	D
Barcelona	19	2	16	8
Girona	5	11	19	18
Lleida	1	7	5	23
Tarragona	10	23	18	36

Font. INE. Taules de Mortalitat Provincials Año 1970

LLEIDA

TAXES MORTALITAT (‰)

	H	D	H	D	H	D
[illegible]	22,64	17,04	16,71	10,25	15,06	20,85 ⊖
[illegible]	0,82	0,82	0,91	0,63	0,68	0,93 ⊖
[illegible]	0,60	0,58	0,51	0,27	0,59	0,61 ⊖
[illegible]	0,42	0,54	0,61	0,32	0,74	0,50 ⊖
[illegible]	1,23	0,36	1,14	0,94	1,30 ⊖	0,61 ⊖
[illegible]	1,63	0,73	1,43	0,50	1,41	1,02 ⊖
[illegible]	1,47	0,79	1,56	0,34	1,44	0,55
[illegible]	1,76	1,00	1,19	1,08	1,20	0,30
[illegible]	1,87	1,62	1,85	0,94	1,96	1,30
[illegible]	2,93	2,09	2,84	1,76	2,01	1,37
[illegible]	4,95	3,12	3,64	2,20	2,31	3,05
[illegible]	6,09	3,84	6,55	4,21	7,11 ⊖	3,67
[illegible]	11,57	7,46	10,54	6,99	11,21	6,66
[illegible]	18,60	13,49	16,78	11,71	17,23	10,95
[illegible]	29,78	25,32	25,88	18,43	29,[illegible]	16,81
[illegible]	57,66	45,23	44,88	40,63	41,41	34,53
[illegible]	125,32	118,64	120,47	114,79	110,58	106,14

TARRAGONA

TAXES DE MORTALITAT (‰)

	H	D	H	D	H	D
[illegible]	26,76	20,26	16,93	16,44	20,75 ⊖	[illegible]
[illegible]	1,36	1,27	1,29	0,72	0,88	
[illegible]	0,64	0,54	0,67	0,46	0,14	
[illegible]	0,86	0,64	0,35	0,36	0,32	[illegible]
[illegible]	1,63	0,31	1,14	0,55	0,89	
[illegible]	2,20	0,47	1,65	0,66	1,48	[illegible]
[illegible]	2,13	0,39	2,00	0,62	1,19	
[illegible]	2,45	1,19	2,26	0,98	1,46	
[illegible]	2,72	1,78	2,40	1,41	2,50	
[illegible]	2,48	1,65	3,23	1,85	2,52	
[illegible]	4,28	3,25	4,31	3,07	3,80	
[illegible]	6,34	5,18	6,57	4,63	6,91 ⊖	
[illegible]	10,31	7,45	10,66	6,52	9,91	
[illegible]	18,68	12,22	16,82	12,37	13,73 ⊖	
[illegible]	30,03	21,18	29,50	20,41	28,40	
[illegible]	54,37	43,56	53,61	39,37	48,25	
[illegible]	118,50	114,64	123,42	110,56	120,53	

BARCELONA

TAXES MORTALITAT (‰)

1905		1970		1975	
H	D	H	D	H	D
24,26	17,89	19,53	17,96		
1,02	0,95	0,78	0,79		
0,53	0,35	0,51	0,32		
0,47	0,34	0,35	0,22		
0,86	0,32	0,78	0,26		
1,32	0,58	1,14	0,51		
1,95	0,64	1,33	0,54		
1,83	1,03	1,36	0,78		
2,23	1,37	1,98	1,21		
3,16	1,99	3,22	1,52		
5,14	3,19	5,08	2,81		
8,41	4,75	7,90	4,54		
13,65	7,25	13,40	6,80		
22,30	11,38	22,21	[illegible]		
35,72	30,69	36,06	[illegible]		
58,76	57,00	58,47	[illegible]		
[illegible]	76,15	122,23	[illegible]		

GIRONA

TAXES MORTALITAT (‰)

EDATS	1905		1970		1975	
	H	D	H	D	H	D
0	19,21	14,42	12,25	8,72	17,05	[illegible]
1-4	1,21	1,33	0,51	0,47	1,18	[illegible]
5-9	0,58	0,53	0,56	0,49	0,66	0,29
10-14	0,62	0,39	0,61	0,48	0,39	0,32
15-19	1,75	0,46	1,27	0,41	1,01	[illegible]
20-24	1,93	0,73	2,53	0,87	0,91	0,31
25-29	2,29	0,79	1,98	0,53	1,51	0,58
30-34	1,98	0,88	2,01	0,75	1,20	0,91
35-39	2,45	1,51	2,51	1,08	1,76	1,47
40-44	3,16	2,08	3,72	1,71	3,44	[illegible]
45-49	6,03	3,70	4,94	2,76	4,13	[illegible]
50-54	7,95	4,97	7,97	4,98	[illegible]	[illegible]
55-59	12,00	7,21	10,05	6,37	13,06	[illegible]
60-64	19,82	12,76	19,02	12,26	[illegible]	[illegible]
65-69	35,85	21,70	30,05	20,15	[illegible]	[illegible]
70-74	54,08	42,99	55,50	39,11	[illegible]	[illegible]
[illegible]	127,19	111,01	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]

a no deixar-nos en la sensació que les utopies són llunyanes.

No he parlat d'utopies, sinó d'experiències concretes de la història, d'un futur que ens és probable i que podem aprofitar.

De recursos no ens en sobren, ni ens en sobraran.

Només abocant a l'escola tot allò que la societat és, tot allò que el país vol ésser, ens serà possible d'oferir als nens i nenes l'oportunitat de crear un futur.

Només aleshores tindrem una mínima garantia d'haver respost a allò que ells, ja adults, ens haurien demanat i ens reivindicaran si no els ho hem sabut oferir.

Molts ho creiem possible.

Joaquim French.

Els Alfacs. Març de 1979 (mes dels ajuntaments democràtics).

Amb l'ajut i la paciència de Mª Àngels Alemany, Josep Batllori, Pere Darder, Eduard Delgado, Consol Fabrès, Joan Ferré, Llorenç Guasch, Jordi Ladudell, Alfons Martinell, Marta Pasta, Artur Porquerol, Josep Rovira, Pep Solé i el Josep Udina.

Serà més o menys possible de retardar-ho, però les forces que impulsen la història ens hi bocaràn, [illegible].

Per això, i des d'ara, em sembla que és possible d'iniciar vies de treball que conduïxin a esclarir fórmules pràctiques per a la construcció de l'escola de tots:

- Potenciació i reconeixement de l'experimentació: amb això no vull significar grans despeses d'investigació, sinó més aviat impuls i validació de la recerca conscienciosa.
- Reconeixement en la experimentació d'una via concreta per a la suavització de l'agror del debat ideològic: amb això no vull significar la minimització d'aquest debat, sinó el seu enriquiment per mitjà del contrast amb realitats palpables.
- Exploració de les possibilitats pedagògiques d'una gran quantitat de vehicles de cultura: la vida quotidiana, la vida local, el treball, els mass-media, l'esport.
- Reconeixement a les escoles de fórmules d'autorganització dels seus programes de treball en funció d'hipòtesis formulades amb precisió d'acord amb les vies anteriorment esmentades i d'altres que es considerin igualment valuoses.
- Reconsideració de les necessitats de formació dels mestres.
- Creació de xarxes d'intercomunicació entre els mestres que assegurin, sobre la base de l'exercici quotidiàn, una formació permanent amb objectius clars.
- Revisió dels marcs legals de l'escolaritat (lleis d'educació, constitució de centres, ~~programes~~ plans d'estudi) amb la finalitat que aquesta acompleixi el que és una raonable voluntat majoritària.
- Reconeixement de la funció equilibradora de la personalitat - terapèutica, si ho volen - que pot exercir l'escola. Reconeixement i impulsió.

Voldria ~~empatitzar~~ emfatitzar això que acabo de dir fins al punt de dir que, per a mí, és el més important de tot. Ho es perquè significa un canvi en la praxi concreta de molts professionals, perquè és la única via que tenim per

En segon lloc, voldria fer notar que fer un inventari de problemes és, també, esbossar una línia d'actuació ja que, en definitiva, ens movem orientats a resoldre allò en més contradictori.

En aquest sentit, cal remarcar que:

- Tot allò que s'inscriu en la línia de milloraments didàctics, materials, tecnològics ... és ~~[illegible]~~ realitzable.

  Però es tracta de micro-processos que no poden amagar les qüestions de fons.

  Seran passos endavant, [illegible] positius, però ...

- Tot allò que són qüestions de fons, encara que es tracti només de qüestions ~~didàctiques~~ pedagògiques (la investigació entesa com a treball escolar, la gestió del centre escolar com a espai educatiu, l'alliberament de la paral·lela com a burocràcia, el treball com a contrapès de la [illegible] i com a via d'accés a la plenitud del real ...), és més o menys assolible a nivell de teorització.

  Però fer-ne una traducció a la pràctica no serà pas fàcil perquè comporta una reconsideració de la funció social de l'escola.

- I, encara, aquelles qüestions d'abast més ampli, que desborden el marc de l'escola per a situar-se en el terreny del ~~la~~ ~~funció~~ paper que la societat li torga només podran resoldre's en el debat polític.

  I aquí s'hi enfronten forces representatives dels qui tenen molt a guanyar amb forces representatives dels qui es pensen que tenen quelcom a perdre.

La qüestió, em sembla, és de confiança en la possibilitat de construir un futur millor per a tots.

Aquest futur passa, poc a molt, per l'escola de tots.

Aquesta escola, temps d'encontre-acció arrelat en el treball, en la vida local i en l'ús massa canalitzat de tota mena és un repte que no podrem defugir.

5. Proposta de síntesi i de camins a seguir.

Voldria, per a acabar, posar en ordre breument tot el discurs precedent per a subratllar-ne els elements essencials i extreure'n, en un sector pas, línies d'acció.

En primer lloc, voldria caracteritzar la situació present per un doble inventari de problemes: el estrictament pedagògics i els del marc que envolten l'escola.

- Des d'un punt de vista pedagògic no són resoltes les qüestions següents:
    - la infraestructura material i d'equipament escolar
    - la qualificació professional dels mestres
    - les funcions que acomplexen les institucions escolars: integració ideològica, selecció, reproducció del sistema social són en conflicte amb la consecució de l'autonomia personal i col·lectiva, amb la igualtat, amb la transformació del real
    - les micro-funcions que comporten les escoles no són adequades a les circunstàncies del real: hom ens ny-alió que els nens jueguen, hom els dóna rituals que han perdut el coneixement que els justifiquen, hom els fa dissociar el joc i treball, a l'escola en condicions que obstaculitzen el desenvolupament personal.

- Des d'un punt de vista de l'entorn de l'escola, el per esment de:
    - una utilització insuficient d'actius com no potencialment molt valuosos
    - id. id. d'actius institucionals
    - l'existència d'obstacles, moviments de control contrals que sobreposen una normativa a la lògica de les realitats i, per tant, m'impedeixen l'desenvolupament; com es cas clar: la qüestió catalana
    - l'existència d'un conflicte, en aparences, de caràcter política, entre opcions (públic/privat, laica/lliure) que poden ésser fàcilment manipulades i complir finalment una funció mistificant.

poder.

En línies vagues diria que el poder és de tots i per a tots, que l'autoritat només cobra significació quan és basada en la reciprocitat i en el reconeixement mutu de les persones.

En línies concretes, cal afegir-hi que els nens han de fer un aprenentatge de la paraula, de la relativització, de la frustració.

Però és possible de plantejar-se l'edificació de la llibertat com a projecte col.lectiu. I això passa per la recerca de formes de gestió obertes a una participació compromesa.

La gestió de l'escola no podrà canyir-se a tal o qual model: serà la creació d'aquells que es troben en la situació i que avancen vers la realització d'un projecte que comparteixen.

108. L'escola serà un lloc de diàleg de valors.

En un contexte d'encontre, acció, obertura a la vida i al treball social, gestió col.lectiva ... el debat ètic hi té un lloc clau.

Quan el treball és contrast amb la realitat i transformació d'aquesta. Quan la paraula és exercici creatiu arrelat. Quan aquesta paraula i aquest treball es troben, neix una moral que ele dóna significació a un i altre.

Neix la possibilitat d'unes valoracions que, com instaurades sobre el real, serveixen a la finalitat de recuperar, des d'un nivell superior d'abstracció i de generalitat, la direcció de la vida individual i col.lectiva.

L'actuació pedagògica ha estat des de sempre impregnada de valors. El canvi caurà en que la construcció moral es farà sobre bases no únicament idealistes, sinó dialèctiques i, per tant, protagonitzades personalment.

Temo repetir-me, però torno a dir que l'escola haurà d'ensenyar menys i estructurar més: l'art, la tecnologia, la ciència seràn apresos tant a dins com a fora de l'escola.
Allò que diferenciarà el temps escolar serà la descoberta de l'estructura i del codi que l'expressa. El temp "escolar" serà un temps d'estructuració situat en el context d'un temps de participació.

8è. L'escola jugarà un paper important en l'equilibració emocional dels individus.
És un fet que la població infantil, sobretot la urbana i encara més la suburbana, presenta un enorme creixent de transtorns de caire emocional.
Això és imputable a les condicions de vida, l'acceleració del canvi cultural, el desarrelament, a la rentitud de l'adaptació ...
En aquesta línia, l'escola no podrà mai renunciar al seu rol "d'apostar pels nens", no podrà oblidar la seva funció de regulació de les condicions que assegurin un desenvolupament personal harmònic.
Això afecta molts aspectes del temps escolar: el ritme de vida intern, el propiciar ocasions de maduració, l'alliberament de la paràula, la construcció de valoracions, la pròpia organització de la institució escolar.

9è. La qüestió de l'escola serà un element important de l'educació.
Perdut el seu rol de custodi del saber, després de la seva funció d'àrbitre del bé i del mal, on neix de què serà la institució escolar utilitzar el poder?
Evidentment, la institució continuarà administrant un poder que li és delegat per qui li atribueix una funció social educativa.
Però, coherència obliga, haurà de fer un últim exercici del

6è. L'escola escoltarà i parlarà als mass-media.

Els mass-media arriben arreu i invaeixen progressivament més i més àmbits de la vida individual i col.lectiva. Els mass-media s'escriuen amb codis ben estructurats que domina l'especialista i que s'ofereixen al receptor ensenyant-lo d'un aparell mental selectiu dels missatges, per manca de coneixement de la lògica que els estructura.

Ningú no pot discutir l'eficàcia d'aquests codis de comunicació, però és ben legítim que ens plantejem de quina manera poden ser veritablement útils.

És en aquest sentit que es viu ara mateix el problema i que es treballen formes d'aprenentatge dels codis visuals, audiovisuals, etc.

És en aquest sentit que es formula que no només aprenent a escriure en audiovisual, no només aprenent a emetre missatges amb aquest llenguatge, hom endevinarà el dret de copsar-lo de forma crítica.

L'escola, certament, assumirà aquest funció lingüística i, tant com ara es practica un intercanvi de correspondència escrita, es practicarà un intercanvi d'emissions radiofòniques, de cassettes, de video. Ben organitzat no és car, i els preus tendiran a davallar cada dia les.

7è. El temps escolar s'omplirà amb un treball de codis.

Al 3er. punt d'aquest apartat hi ha que l'escola no serà un mur, sinò un temps, una modalitat del treball.

Als dos primers punts deia que aquest temps ha d'articular la dialèctica acció-coneixement.

Per a que això sigui possible, és imprescindible l'aprenentatge dels codis d'interpretació de la realitat: codis lingüístics, codis matemàtics, codis icònics, codis artístics, codis tecnològics ...

bola a través de la qual uns nens són abocats a treballar amb les mans, sense haver-se'n donat, i uns altres són reservats per a treballar amb el cervell.
Els uns són expoliats de la paraula: l'escola els serveix per a adquirir un valor de canvi en el mercat de treball ... la paraula no els cal, i no se'ls deixa descobrir-la.
Els altres són expoliats del treball, mitjançant un ús gratuït i desarrelat de la paraula, que no es cap garantia del seu futur treball intel·lectual
Ni uns ni altres tenen una escola on s'hi manifesti paraula i treball: mai no podrem dir que l'escola els hagi ajudat a descobrir la igualtat, mai no podrem dir que l'escola els ha situat en una via de plenitud humana. Si per res hi arriben, haurà estat per altres camins.
Per això dic que el treball haurà d'incorporar-se a l'escola i/o que l'escola haurà d'incorporar-se al treball. Es l'únic camí que hi ha per a comprendre el veritable significat de l'esforç, la rutina, el canviant i, com a simplement dialèctic, obrir-se amb major plenitud al significat de la creació, de la paraula, de la col·lectivitat.

5è. <u>L'escola serà oberta a la vila.</u>

L'escola serà travessada per la dimensió política. No vull dir pas la política de partit, electoral, [redacted].
Vull dir la política de la gestió quotidiana de l'ús edifici; la que permet de descobrir que una col·lectivitat no es sostó i avança per la presència de forces màgiques o de la benvolença dels adults, sinó que el progrés és el resultat d'un esforç de superació de contradiccions, d'utilització i transformació dels condicionaments materials i històrics.

És a dir, una part de la producció del treball serà autoregulada per aquesta funció d'encontre estructurant.

2ón. Les escoles seran una base per a projectes d'acció.
Aquesta afirmació és complementària de l'anterior.
El pensament no és pensament en el buit, és pensament-acció.
És a dir, el pensament no pot arribar a ésser sinó com a feed-back intern i constant de l'acció.
En aquest sentit, l'escola-lloc d'encontre no podrà limitar-se a acollir l'experiència individual dels seus alumnes, sinó que, per a efectuar correctament la regulació experiència-coneixement haurà de promoure l'acció col·lectiva per a verificar la validesa del pensament.
I això no únicament en el sentit d'una comprovació "científica", sinó també en una valoració del xoc amb la realitat.
Les escoles ja no seran un refós, no estaran ser-ho.
Hauran d'ésser un lloc de [illegible] per a promoure síntesis provisionals i emprendre accions amb un valor socialment reconegut.

3er. Els murs que separen l'escola de la societat haurien d'ésser ~~de cau-~~ ~~se i serien~~ substituïts per una organització del temps.
Tot el dit fins ara anirà endarrerint la separació escola/societat, tot i que caldrà un temps [illegible] per a complir les funcions citades en els punts 1er. i 2ón.
L'escola haurà d'inserir-se en altres institucions socials de les que cal citar-ne, com a mínim, tres: la fàbrica (per a significar l'organització del treball productiu), la vila (per a significar la gestió política local o de barri) i els mass-media. Ho desenvoluparé successivament en els tres punts que seguixen.

4rt. L'escola no podrà restar al marge del món del treball.
En el moment present, l'escola explica una construcció parà-

4.
Un somni per a l'any 2.000

Pensar en una escola per a l'any 2.000, a Catalunya, és qualcom que hom no fa sense trobar companys de treball, companyes de discussió, amics ... i, inevitablement, el resultat té qualcom de somni.

Gràcies a Déu, però, el somni neix de l'humus de l'experiència, de la reflexió, del contacte, de les accions, de les aspiracions col·lectives i, així, inevitablement, té qualcom de realitat.

Com hauran d'ésser les nostres escoles l'any 2.000? Enumerar parts:

1er. Les escoles seran un lloc d'encontre

En unes viles recuperades fins llà on són recuperables, en un medi probablement estimulant i carregat d'informació, la funció d'ensenyament -en el sentit estricte de transmissió d'informacions- anirà cedint part de seu lloc a una funció d'integració dels aprenentatges.

I això es realitza en contacte amb els altres que aporten quantitats diferents de coneixenses i formes diferents d'integració.

A les escoles hom no s'hi troba per a resoldre casos, sinó per a descobrir l'harmonia de les coses concretes.

I per a construir plataformes des de les quals sigui possible d'abordar nous aspectes de la realitat.

A aquesta edificació d'estructures intel·lectuals servirà, entre altres finalitats, una molt peculiar: la de posar de manifest els buits existents en l'estructura de coneixement del real que, ara i avui, som capaços d'elaborar.

La qüestió veritablement professional desbordarà el marc de l'escola per a situar-se en el marc del conjunt de les escoles i plantejar-se si l'aparell ha de seguir seleccionant o ha de garantir una veritable equitat.

Les altres qüestions, les qüestions tècniques que han servit per a emparar-se en l'estatut del saber, no podran recuperar significació en la mesura que s'integrin en una resposta a la qüestió més amplia.

Aquesta recuperació no consistirà pas en un ~~dem~~ revitalitzar, fora de context, elements objectivament obsolets sinó en un reelaborament, fet amb una òptica nova i dins d'un context més ampli

ho per alt; hom ha pres consciència que l'autoritat no és quelcom que pot suprimir-se per ideologia, ni menys per decret, sinó que és quelcom que ha d'esbossar-se en termes d'equilibri i de reciprocitat, com a estri de redistribució en mans de tots.

De l'escola "nova" i de les seves manifestacions més evolucionades en romandran elements ja definitivament incorporats: l'activitat personal dels nens, la investigació i la descoberta com a forma d'accés al pensament elaborat, la valoració de la comunicació i de l'expressió com a complement de l'anterior i com a medi d'equilibració de la personalitat, el treball en equip i la vida de grup, el projecte col.lectiu ...

I, encara, dels moviments i tendències situats més a l'avantguarda, en restaran les preguntes -perquè el seu mèrit no rau tant en haver consolidat unes solucions, sinó en haver descobert uns problemes-.

Tot això ha de confluir en l'encontre de models d'escola "de síntesi" perquè la veritable qüestió no és si ~~de~~ l'escola és "tradicional" o és "activa". Això conté un tant de diletantisme.

El nus del problema haurà de trobar-se en un approfundiment de la funcionalitat de l'activació pedagògica entès en un doble sentit:

- cada un dels elements que configuren un pràctica escolar, aconseguix una funció valuada en el context en que es situa?,

  el conjunt dels elements, harmonitzen un conjunt interrat en una direcció global ben definida?

- quina funció acompleix l'escola, entesa en el seu conjunt, per al desenvolupament de les persones?

  quina funció acompleix a la societat?

La qüestió, doncs, anirà ~~adquirint~~ plantejant-se entre l'escola que reproduïx més que no crea i la que crea més que no pas reproduïx.

creixent l'impacte de les condicions de vida (ambientals, institucionals, etc.) sobre el desenvolupament de les persones. En aquest sentit, hi ha ja ara reivindicacions pendents: selectivitat de l'escola pretesament igual per a tots, deterioramment intel.lectual dels nens d'una classe social, l'escola com a reproductora de les relacions socials ...

Això no pot ignorar-se, ni pot dir-se que hi hagin estris de solució.

Des d'una perspectiva pedagògica, el debat a tendix a establir-se en termes precisos. Però abans d'exposar-les, voldria delimitar les possibilitats de la pedagogia:

- En primer lloc, cal dir que la pedagogia és una ciència probabilística, és a dir, no exacta. Probabilística en el sentit que serveix per a reduir les probabilitats d'error mitjançant l'acumulació i la sistematització de l'experiència.
- En segon lloc, la pedagogia és, en el seu estat present, una ciència amb un grau de contaminació ideològica força elevat.

Dit això, i deixant/ja sentat que l'avenç pedagògic serà basat en una calibratge ideològitzat de les resultats dels models d'escola experimentats o en vies d'experimentació, creu que pot afirmar-se que el debat pedagògic seguirà en els anys vinents uns camins d'equilibració.

Equilibració entre elements que foren patrimoni de l'escola anomenada eufemísticament "tradicional" i elements innovadors trobats a partir del moviment de l'escola "nova" i de les seves derivacions.

De l'escola "tradicional" es'n retrobaran elements que, malgrat tot, han subsistit amb molts a formes diferents (o ~~més~~ grollerament camuflats): hom ha pres consciència que els models i els valors continuen utilitzant-se tant si se n'és conscient com si no i que segurament és pitjor pretendre ignorar-

El debat Escola Pública/Escola Privada, Escola Única/Llibertat d'Ensenyament no és soluble en el terreny dels discursos. Hi ha en canvi dos terrenys [redacted] *més clars* :

- El terreny de la força: si una de les opcions s'imposa a l'altra fent valdre la força, de la mena que sigui, el problema serà ajornat, no resolt.
- El terreny de la praxi: l'Escola Pública, propugnada per la major part dels mestres, [redacted] només té un camí, el de demostrar que és millor. L'opció oposada té el mateix camí.

[redacted]

És clar que, per a poder demostrar res, caldran unes condicions materials que, en part, vindran donades de l'exterior de les escoles i del sistema educatiu. I però també és raonable suposar que en la mesura que es mantingui el to polític actual existeix la possibilitat d'unes condicions d'experimentació que permetin trobar unes coordenades menys irreductibles.

Penso que la qüestió clau és quin futur volem. I, secundàriament, fins a quin punt som capaços de posar-nos d'acord per a esbossar-lo i construir-lo.

Des d'una perspectiva sociològica, és clar que estem sotmesos a una acceleració del ritme dels canvis i que això planteja a l'ensenyament un munt de problemes d'ajustament.

L'avenç tecnològic desborda contínuament els marcs culturals i això obliga l'escola a una revisió en profunditat del què fa i del com ho fa. En aquest sentit, [redacted] l'escola serà eficaç en la mesura que contribuïm a desenvolupar uns hàbits, unes formes de pensament, unes actituds i unes aptituds que facilitin l'assimilació/adaptació a situacions noves.

L'avenç en les ciències humanes, fins i tot la pròpia sociologia, permet de conèixer més una societat [redacted]

3. Tombants immediats

Allò que pugui esdevenir-se en un futur immediat té com a mínim una triple vessant: una vessant política, una de sociològica i una de pedagògica.

Des de la primera perspectiva, la política, és raonable d'esperar la consolidació d'una Generalitat amb competències i finances significatives.

Això ha de comportar un major proximitat dels centres de decisió i de control polític ... o ho ho amb totes les incògnites derivades del joc electoral. En tot cas, m'atreviria a dir que:

- Indubtablement hi haurà una cura de l'Ensenyament i de l'Educació, perquè aquesta cura ja és tradicional a la nostra història.
  I si no hi fos, succeiria al contrari perquè l'ensenyament és un dels problemes als que l'electorat és més sensible.
- Sense arriscar res, és a dir, sense fer prospeccions polítiques, penso que és molt probable que l'desenvolupament educatiu experimenti millores derivades d'una financiació més substanciosa:
  - catalanització de l'escola.
  - generalització de l'escolarització
  - generalització de l'educació preescolar
  - enriquiment de les relacions a la investigació i suport a l'experimentació sobre el terreny quotidià
  - millorament de la preparació i de la formació permanent del professorat
  - intensificació, diversificació i qualitat dels sistemes de control?
  - establiment d'un tronc comú d'estudis fins als 16 anys?
- L'aparició d'interrogants és vinculada a una qüestió més de fons: arribarem a pensar en l'educació com a projecte col.lectiu?

  Jo no ho sé ni soc qui per a dir-ho. En tot cas, hi ha prou d'interessos a defensar com per a que pensem que el panorama és tèrbol.

Això ens situa de plà en un sisè aspecte de la nostra realitat: la dependència financera i político-legal respecte dels poders centrals.

Distants i mal coneixedors de la realitat catalana, fins reconeixent-los la millor de les voluntats, hom no en pot esperar que allò que han donat de sí: una postura ambigua i desigual (insisteixo, això en el millor dels casos).

Aquesta darrera qüestió, i en penso que no tiro pilotes a còrner, és fonamental i pot agreujar-se a curt termini: l'ensenyament esdevindrà més i més car, tant pel que fà a despeses de capital com a despeses de funcionament, és a dir, esdevindrà quelcom necessàriament deficitari, només salvable per via d'endeutament. Qui financii els déficits voldrà saber a qui es juga els diners i això haurà de comportar un increment dels controls de qualitat, siguin fets mitjançant organismes tècnics consultius, siguin fets per la via d'un desenvolupament de la inspecció.

El control comporta uns criteris de validació: qui ha de dictar-los?, qui té força per a imposar-los?, fins a quin punt serà possible de resistir en un context en el que les formes siguin salvades?.

Em penso que d'arriba a una constatació: bona o mala escola és, finalment, un problema político-social.

nia.

I, mes enllà, el fet que ningú se'n senti prou satisfet com per a autocontemplar-se sinó que resti encara, i per molt temps, com a voluntat global de coordinació, com a projecte obert al país i per al país.

Però, malgrat tot això, hauria de dir en cinquè lloc que la nostra escola no és una bona escola. No vull dir que la ideologia que transmet, que en transmet, no és la que jo voldria. No vull dir que és selectiva, que ho és. No vull dir que continua servint per a reproduir una mena de societat, que ho fa. Vull dir que tot això, i altres coses que també fa, no les fa ben fetes.

La nostra escola no és una bona escola. A uí hi concorren factors de molts ordres:

- No hi ha escola per a tots.
- Els déficits ens instal.lacions i equipament són molt sensibles.
- L'escola a Catalunya no és l'equivalent de l'escola catalana.
- La dotació de llocs de treball suficients i diversificats és molt per sota del necessari.
- El rigor en el treball i la professionalitat dels mestres no és pas la tònica dominant: això és atribuïble a que molts d'ells han estat formats en Normals diguem-ne "dignes de qualificar" escompudes arreu de l'estat.

Aquest darrer punt mereix un clarificament. Penso que el sistema de provisió de places de mestre -oposicions o provisionalitat- és d'allò menys compatible amb l'existència d'un projecte educatiu, condició sense la qual parlar de professionalitat és com fer broma. Es simptomàtic que els llocs on ha estat possible de fer una feina valuosa -en general, centres privats- ho ha estat per l'existència d'equips de treball estables, que han comptat amb l'oportunitat de definir-se un projecte d'actuació i de dur-lo a terme.

- finalment, hom pot dir que, amb totes les seves limitacions, l'escola privada ha aconseguit realitzacions valuoses dins de les coordenades en que ha estat possible i amb la bona/mala consciència que en cada cas deriva de la condició de "privada"...

En tercer lloc, s'ha de dir que els actius humans que el país dedica a l'educació són considerables. Deixant de banda el nombre de professionals de l'ensenyament i d'altres vies de l'educació, hi ha fets significatius.

D'una banda l'explosió de les Escoles d'Estiu. Veritable explosió si es consideren en termes "demogràfics": 150 mestres a la primera, 500 a la segona, 1000, 2000 .... 9000. I explosió també si hom pensa en el que han representat de llaur de reflexió, de fonamentació nacional, de prospecció del futur.

D'altra banda el fet que, en aquest moment, s'editin a Catalunya quatre publicacions mensuals dedicades a l'educació, dues en català i dues en castellà, i que se n'estiguin preparant d'altres. Caldria també fer esment de l'esforç menat per nivells diferents que han publicat en català o castellà el millor i més significatiu del pensament pedagògic contemporani.

I encara l'extensió i la vigoria que, tot i altibaixos sensibles, mostren els moviments educatius extraescolars: actualment arriben, sense suport públic, a una població de 25.000 nens i nenes.

Tot això vol dir d'alguna manera, si més no comparativament amb la resta de l'estat, que hi ha un capital humà molt gran i, realitat canta, insuficientment utilitzat.

En quart lloc, no pot oblidar-se per alt que el país disposa d'uns Normals "històriques". Utilitzo el mot en el sentit que els confereix el fet que hagin sorgit de la voluntat de sobrevivre, el fet que hagin aplegat en moments difícils un bon nombre de professionals decidits a fer pública una tesca inicialment subterrà-

2. Rossó i situació a Catalunya.

Catalunya no és gens absent de la problemàtica que es viu a nivell internacional: en força casos hi ha una conexió directa i una reflexió en comú amb alguns dels autors i moviments esmentats.

[redacted]

El primer que es pot dir, doncs, és que a Catalunya hi ressona, i fort, allò que constitueix el debat pedagògic actual. Podria matisar aquesta afirmació afegint que diversos grups de treball i de reflexió fan bandera d'una o altra de les posicions teòriques que he anat citant a l'apartat anterior i que això contribueix simultàniament a enriquir i a dispersar el nostre discurs sobre l'ensenyament: hi ha diferents focus d'atenció sobre el problema i hi ha diferents graus de seriositat en la reflexió i en el treball.

En segon lloc, o abans si ho voleu, hom no pot passar per alt el fet que els catalans tenim un molt bon precedent històric pel que fa a l'ensenyament i a la cultura: la feina feta per la Mancomunitat i, posteriorment, per la Generalitat en els anys d'avantguerra han deixat un sediment que troba diverses formes d'expressió:

- al país hi ha un grau elevat de sensibilitat [redacted] per tot el que afecta a l'ensenyament i a l'educació en general;
- els anys del general Franco no han ofert un lent renéixer i un bon nombre de realitzacions: em sembla que es pot dir que l'aportació del moviment de mestres a Catalunya pot qualificar-se d'excepcional;
- ara mateix hi ha un bon nombre de centres d'experimentació que, tot i haver de bellugar-se en un precari equilibri entre autonomia i financiació pública, han aconseguit avenços molt estimables;

- Plantejant-se una altra problemàtica que la estrictament escolar, és fonamental, però, el pensament de Paulo Freire que té com a dimensió central una presa de posició de classe i la descoberta de cóm una classe pot apropiar-se la cultura per a fer-ne un estri de transformació.

- Resten encara els teòrics de la pedagogia dels països socialistes (Suchodolski és qui ens ha arribat de forma més complerta en el plà teòric i Makarenko com a exponent de la praxi d'una època) que articulen la seva reflexió sobre l'eix de la creació, mitjançant l'educació dels ciutadans que s'inseriràn en el projecte de desenvolupament que s'ha donat la col·lectivitat. Aquesta presentació pot semblar freda, i per això voldria afegir-hi que el treball de Suchodolski i el de Makarenko vessen d'humanisme i que les tècniques que empren i proposen són orientades a superar la divisió entre el treball manual i el treball intel.lectual, a desenvolupar la consciència col.lectiva i a articular ciència, tècnica i art en una única dimensió de treball creador com a expressió, producció i autocreació de l'home.

- - - - -

É clar que a aesta panoràmica no és completa i que allò que s'hi ha presentat no ho ha fet amb tota la riquesa de matís que es mereix. Però em sembla que s'hi reflecteixen una bona part dels elements constitutius del debat pedagògic actual.

Es clar també que aquest debat és dens i ampli, com deia al començament, no es troba a prop d'un clamada. Els elements ideològics, i per tant polítics, en joc són molt nombrosos i contrapesats a nivells diferents.

En el límit, diria, el debat s'amplifica i es confon amb el del disseny del futur que volem.

1.3 Tendències orientades a crear una escola diferent

Es a dir, lligades a un projecte de societat diferent, més o menys precís segons el cas, però sempre sobre la base d'una crítica seriosa del present.

D'entre aquestes tendències, cal posar de relleu les següents:

- L'Anàlisi Institucional (Lobrot, Lapassade) i la Sociosicoanàlisi (Mendel) que centren el seu discurs en la funció integradora, soterrada a nivells poc conscients del jo, exercida per les institucions i que cerquen la sortida en fórmules autogestionàries.
- Sense que hom pugui parlar pròpiament de paral.lelisme ni tampoc de situar-se al límit de l'aportació dels autors citats, però sense pensar tampoc que és situat en una problemàtica gairebé diferent, Illich amplifica la seva anàlisi de l'escola per arribar a posar de manifest que, mitjançant les formes de dependència que crea, escolaritza la vida sencera dels individus vinculant-los a les institucions detectores del "saber còm es fa"; Illich cerca la sortida en la desescolarització de l'existència i en la substitució de l'aparell educatiu per xarxes de connexió directa entre qui té quelcom a ensenyar i qui ho vol aprendre.
- La Pedagogia Institucional promoguda per A.Vásquez i F. Oury s'arrela en l'herència de Freinet i ve de la institució, en una determinada manera d'institució, al lloc de la paraula creadora del nen, una paraula lligada al treball i a la vida collectiva; aquesta proposta té el mèrit de vincular organització i educació i, encara, el de posar de manifest les possibilitats terapèutiques, equilibrants, desenvolupadores, d'una apropiació personal progressiva del lloc, del temps, del treball, de la relació.
- La pràctica dels mestres italians del Moviment de Cooperació Educativa, encara no teoritzada d'una manera sistemàtica però amb unes línies de fons identificables als llibres d'Alfieri, Ciari, Tonucci i altres, cerca formes d'integrar l'escola a l'entorn i pretèn trobar en el treball d'investigació dels nens la clau d'una escola que pugui defugir els condicionaments del context capitalista i esdevenir estri de construcció d'un futur diferent.

Aquesta gamma de tendències expressen i/o sorden cada una d'ellas alguns dels problemes existents des de perspectives ideològiques diverses.

Permeteu-me, per a presentar-les, establir-ne una classificació:

1.1 Tendències orientades a fer evolucionar l'escola actual

La seva aportació es centra, fonamentalment, en proposar diverses menes de milloraments didàctics operant amb diferents d'elements; però sense qüestionar l'escola com a tal. Per exemple:

- un millor coneixement de la psicologia infantil: intel. lectual, emocional, social.
- un millor plantejament dels objectes i materials d'estudi: matèries, tecnologies didàctiques, procediments, etc.
- un millorament o una renovació dels equipaments escolars, p. ex. la incorporació de mitjans audiovisuals.
- l'establiment d'un lligam més hàbil entre l'escola i l'entorn social i material, l'assoliment d'una major permeabilitat entre escola i entorn,

1.2 Tendències de reflexió sociològica sobre el present educatiu

De totes les aportacions de la sociologia contemporània, només ~~una~~ l'aré esment de les que són sorgides per una intenció crítica profunda i que serveixen de base a la elaboració de plantejaments educatius clarament desenvolupats de l'actuals.

Es a dir, aquella reflexió sociològica que ha menat a posar de manifest que l'escola exerceix actualment uns als països occidentals una funció de reproducció del propi sistema social i, vinculada a l'anterior, una funció de selecció entre els alumnes obrint per a uns el camí de l'ensenyament superior i adreçant els altres al treball manual.

EDUCACIÓ

1. Panoràmica del debat educatiu

L'ensenyament ha anat orientant, de forma probablement irreversible a curt i mig termini, indole de servei públic. I de servei públic car.

Aquest fet, que pot contemplar-se des de la perspectiva de la satisfacció d'una demanda popular generalitzada o, inversament, des de la perspectiva d'una inversió planificada de resultats calculables, situa l'aparell educatiu en un punt de proposició al debat.

Si s'hi afegeix que el producte a obtenir és un cert grau de qualitat humana i, mes enllà, la possibilitat d'orientar la història en un sentit o un altre, s'arrix més nítidament encara el caràcter polèmic del fet educatiu: la discussió és vigorosa i no és pas acabada, ni de bon tros.

La frequència amb que es produeixen reformes educatives n'és l'exponent més clar:

- d'una banda, apareixen llibres blancs i projectes de reforma general de l'educació, propostes que afecten fins i tot els objectius de l'educació en un complex societat/cultura vol oferir als qui hi són subjectes.
- d'altra banda, i molt sovint, apareixen lleis, decrets, ordres que imposen reformes parcials (de programes, de plans d'estudi, de mètodes didàctics) seguint criteris massa fragmentaris i, més d'una vegada, pendulars.

L'estira-afarronsa entre els poders públics, cada dia més presents en els darrers educatius d'arreu del món, i els focus d'expressió ideològics o de voluntat popular ofereixen una rica varietat d'opcions a l'hora d'orientar el desenvolupament dels processos d'ensenyament i d'educació.

(12) Cf. Supra, nota 2.

(13) La conflictivitat italiana mesurada en jornades de treball perdudes per cada 1.000 assalariats és de 1.550 (per al 1970), 1.085 (per al 1971), 1.423 (per al 1972), 1.683 (per al 1973), 1.373 (per al 1974), 1.916 (per al 1975), 1.844 (per al 1976). La mitjana anual és, doncs, de 1.555'5. La font és la O.I.T.

(14) La conflictivitat francesa, mesurada sempre en jornades perdudes per cada 1.000 assalariats, -i sempre segons la O.I.T.- és de 106 (per al 1970), 263 (per al 1971), 221 (per al 1972), 225 (per al 1973), 192 (per al 1974), 222 (per al 1975), 295 (per al 1976). La mitjana és, doncs, de 217'7.

(15) Gérard Lyon-Caen, Droit Social Européen. Dalloz, París, 1972, pag. 362.

(16) Giorgio Giugni, La democrazia industriale. Mondo operaio, n.2, 1974, pags 50 - 51.

(17) Giorgio Giugni, op.cit. pag.50.

(18) Giorgio Giugni, op.cit. pag.51.

(19) Giorgio Giugni, op.cit. pag.50.

(20) Cf., només com un exemple, el recent article de Giulano Amato amb el significatiu títol "Marx? Proudhon? Meglio Lama", a Panorama, 12 de setembre de 1978, pag. 35.

(5) John Kenneth Galbraith, American Capitalism. The concept of countervailing power. Houghton Miffling. Boston. 1.956.

(6) John Kenneth Galbraith, The New Industrial State, Penguin Books, New York, 1977. Pags. 263- 282.

(7) La conflictivitat anglesa mesurada en jornades de treball perdudes per cada 1.000 assalariats és de 479 (per al 1970), 600 (per al 1971), 1.060 (per al 1972), 312 (per al 1973), 636 (per al 1974), 260 (per al 1975), 146 (per al 1976). La mitjana d'aquests set anys (1970 - 1976) és de 499. La font que utilitzo és la O.I.T.

(8) Fritz Naphtali, Wirtschaftsdemokratie: Ihr Wesen, Weg und Ziel. Europäische Verlagsanstalt, Frankfurt am Mein, 1966. L'edició original és de 1928 i la redacció és la feina d'una comissió sindical encarregada de plantejar aquest tipus d'anàlisi per al congrés de l' ADGB a Breslau.

(9) Bericht der Sachverständigenkomission zur Auswertung der bisherigen Erfahrungen bei der Mitbestimmung. Bundesdrucksache VI/334, Bonn, 1970.

(10) La conflictivitat alemanya, mesurada en jornades de treball perdudes per cada 1.000 assalariats és de 4 (per al 1970), 201 (per al 1971), 3 (per al 1972), 25 (per al 1973), 48 (per al 1974), 3 (per al 1975), 20 (per al 1976). La mitjana anual és, doncs, de 43'4. La conflictivitat holandesa confirma la vigència objectiva del model centreuropeu: 67 (per al 1970), 24 (per al 1971), 34 (per al 1972), 147 (per al 1973, 2 (per al 1974), 0 (per al 1975), 4 (per al 1976). La La mitjana és, doncs, de 39'5. La font és sempre la O.I.T.

(11) 1978: Zahlen zur wirtschaftlichen Entwicklung der Bundesrepublik Deutschland. Institut der Deutscher Instituts-Verlag, Köln, 1978, quadre num. 85.

NOTES

(1) SCHNEIDER, Dieter und KODA, Rudolf F., Mitbestimmung: Weg zur industriellen Demokratie, DIV, München, 1.969, pag. 11.

(2) Cf. a aquest respecte l'enquesta de G. Adam i d'altres feta el 1.969 i publicada amb el títol L'Ouvrier Français en 1.970 (París, 1970, pag. 171) amb el treball de Duncan Gallie (Automatisation et légitimité de l'entreprise capitaliste) publicat en el num. 3 de la revista Sociologie du Travail, de 1.977. A la pàgina 240 es poden veure els resultats empírics d'aquesta comparació a la qual al.ludeixo en el text.

(3) Duncan Gallie, op. cit., pag 225. La tesi de Gallie es contraposa directament a les tesis exteriorment enfrontades i subjacentment coincidents de Robert Blauner (Alienation and Freedom, Chicago, 1964) i de Serge Mallet (La nouvelle classe ouvrière, 2ª edició, París, 1969). L'oposició d'ambdues tesis radica en el fet d'interpretar l'automatització de l'empresa moderna com a quelcom que afavoreix la integració social (Blauner), o que desperta una nova i més radical consciència revolucionària de classe (Mallet). La coincidència, en canvi, es reflecteix en la concepció subjacent a ambdues tesis, la de veure en la tecnologia "la variable explicativa fonamental" del canvi.

(4) En l'enquesta del treball citat de Gallie els resultats ofereixen una sorprenent coincidència, pel que fa a la Gran Bretanya, en la percepció de com són dirigides les empreses i com haurien de ser dirigides. França, en canvi, dóna un resultat exactament contrari. I és curiós i alhora molt significatiu que això es produeix sense que hi hagi correspondència entre francesos i anglesos a nivell de les respostes. Cf. Gallie op cit. pags. 228 - 235.

tarà més amb el model raonablement imaginatiu de l'Alemanya o de la Suècia actuals que no pas amb el que una retòrica vergonyant ha anomenat aquí el socialisme mediterrani. Una possibilitat, és clar, que ara com ara no és una predicció, que és solament i purament això: una possibilitat.

Antonio Marzal

Febrer de 1979

respecte a això. Ara bé, aquesta primacia de l'administració en el sentit ampli del terme (en definitiva, de la raonabilitat moderna) sobre la política en el seu sentit estret (és a dir, de la vella racionalitat automàtica) no és una dada que s'imposarà espontàniament. Ni tan sols és un procés que resulti afavorit per l'actual cartografia de les forces socials en aquest moment de reconstrucció catalana després de l'etapa de resistència. Ben al contrari, tal primacia significa l'esforç voluntari i conscient de cara a un tipus de societat viable i concreta, capaç de superar alhora l'arcaisme emocional supervivent i les fàcils temptacions de jugar-se el present real, apostant per un futur incert. Un esforç que el model hispànic de la societat postfranquista ja difícil, però que previsiblement tindrà una nova oportunitat, bé que difícilment repetible, en la dinàmica social que objectivament desvetllarà el fet d'inaugurar-d'estrenar- una autonomia política en les reals condicions d'una societat industrial moderna, condicions que eren inexistents en el període anterior a la guerra civil espanyola.

En un termini més llarg, amb l'entrada d'Espanya a la Comunitat Econòmica Europea, i sempre, és clar, que la dinàmica d'aquesta no experimenti una involució -cosa que no és pas evident-, és previsible una dinamització positiva i clara de les tradicions catalanes modernes de tipus cultural i institucional que reconfigurin un tractament diferent de l'empresa catalana. La relativització de les fronteres político-jurídiques no és de preveure que es produeixi sense un enfortiment simultani de les fronteres político-culturals i fins i tot institucionals que regionalitzaran Europa, canviant en aquest sentit la seva actual i vella geografia. Davant d'un dinamisme d'aquesta mena, en gran part constatat ja des del tractat de Roma, baldament només sigui en el sentit d'una bipolarització, en termes relatius, de l'Europa desenvolupada i de l'Europa pobre -bipolarització que, dit sigui entre parèntesis, poc té a veure amb el quadre ideològic de l'Europa dels mercaders i de l'Europa dels treballadors, tan i tan repetit-, Catalunya, l'empresa catalana, tindrà una nova possibilitat de trobar el seu lloc. Un lloc que possiblement es configurarà i s'assen-

coses, a favor de la boira ideològica dels grans principis abstractes. De la No-raó feixista, aquí i ara hem retornat a la Raó automàtica. Si de cas, disfressada d'una Pseudo-raó utòpica per tal de poder desqualificar la Raó raonable.

L'altra força social protagonista de l'empresa a Catalunya, la dels empresaris, tampoc no augura, a criteri meu, cap perspectiva radicalment distinta ,per motius probablement diferents, a l'hora de plantejar un possible tractament propi, aplicable a l'empresa catalana. La desvertebració social produïda i llegada pel franquisme ha mogut de fet els empresaris culturalment i institucionalment catalans cap a unes formes arcaïtzants de presència que han estat més una supervivència que no pas un estil de vida creador. La raonabilitat imaginativa subjacent, per la força de les coses, a les formes de ser i d'actuar dels empresaris europeus més vitals, s'ha anat inhibint aquí per una reacció de comoditat davant d'un entorn real, el franquista, que eximia de pensar per a actuar, tot convertint en artificial la vida, i reduint les tradicions culturals i institucionals dels empresaris catalans a formes arcaiques d'incidència més simbòlica (del passat) que no pas real (per al futur). Un arcaisme que, entre altres coses, ha presentat com a catalanes les formes petites i velles d'empresa, i com a universals, les grans i les innovadores. Actitud que no s'explica solament pel pes polític de l'Administració central, sinó més aviat per la falta de pes de la consciència política catalana dintre i fora de Catalunya.

El panorama futur a llarg termini de l'empresa catalana: és potser tan negatiu i obscur com em sembla que és a curt i a mitjà termini? No necessàriament. Dos canvis previsibles podrien tenir un efecte decisiu en aquesta perspectiva més oberta que albiro.

En primer lloc, i en un termini relativament proper, el fenomen polític de l'autonomia catalana, a condició que aquesta autonomia no quedi reduïda a l'esfera política -tal com el món llatí concep la política-, i que arribi a decantar-se cap a formes rigoroses d'administració -d'autoadministració- estricta. L'exemple francès podria ser significatiu

ment diferent del panorama sindical espanyol, sinó que n'és la còpia exacta. A diferència del que ha pogut passar amb el cas basc, a Catalunya el procés sindical no s'ha decantat amb cap nota d'identitat pròpia, sinó que s'ha fos purament i simplement en el tipus de sindicalisme que per reacció creà a Espanya la cultura "integracionista-feixista" i que després potenciaren les modificacions institucionals objectivament més obertes que es van imposar amb l'etapa industrialitzadora del franquisme a partir de la reforma econòmica del 58.

En aquest sentit potser es pot dir que el fenomen migratori intern ha produït en el panorama social català un impacte més gran que el que aquest ha produït en aquell. Lluny, doncs, d'una catalanització de l'Andalusia immigrant -per posar només un exemple-, allò que sindicalment s'ha esdevingut, d'acord amb el mateix exemple, ha estat una andalusització de Catalunya. Que tocant als aspectes de la integració i de la influència, el comportament del fenomen migratori intern a Catalunya hagi estat distint del comportament d'aquest mateix fenomen migratori espanyol a Alemanya o a qualsevol altre país europeu, és un fenomen lògic i explicable. Però això no lleva l'efecte social primari de la falta d'unes variables institucionals i sobretot culturals pròpies del fenomen sindical català que el diferencïin del fenomen sindical espanyol. Des d'aquest punt de vista -i mentre no canvïin substancialment certes coses- l'objectiu protagonisme social dels sindicats en el tema de l'empresa no permet esperar un tractament de l'empresa a Catalunya diferent del tractament espanyol generalitzat pel franquisme i l'immediat postfranquisme. Un fenomen, d'altra banda, coincident amb el problema, avui ben ambigu, de la catalanització de l'esquerra convencional clàssica. Cosa que autoritza a augurar una progressiva implantació, grollera i elemental, del model llatí d'empresa, sense les matisacions tradicionals o crítiques que aquest model presenta a França o a l'actual Itàlia respectivament, i a to amb l'elementalitat generalitzada d'una societat espanyola que surt del franquisme desproveïda d'uns reals mecanismes de defensa de la seva diversa i diferenciada identitat, i insensible a la crida i al perfil real de les

anys, es troba, segons que em sembla, més que contrarestat pel canvi de panorama industrial (en definitiva tecnològic) al qual anem a parar després dels quaranta quilòmetres d'aquest túnel que ha significat institucionalment i culturalment el franquisme. Canvi tecnològic, esdevingut en la consciència subliminar del franquisme, que ha segregat una determinada cultura (de contraintegració radical amb components amb prou feines articulats de tipus liberal i marxista) i unes determinades institucions (contrautilitzades per a l'enfrontament social de tipus reivindicatiu clàssic, un roman subjacent l'esperança i la retòrica d'una raó automàtica bàsicament ideològica). Unes variables culturals i institucionals que, pel fet de ser ideològiques, no han deixat d'influir decisivament sobre els comportaments col.lectius, encara que només sigui per la llarga durada d'aquest període de la història d'Espanya, i que semblen decantar, si més no,en una primera aproximació, un model grolleramente llatí.

El resultat de tot això ha estat, em sembla, d'una banda una certa uniformització de la vida social espanyola i un cert grau d'arcaïtzació dels elements d'aquesta que més han resistit els agents culturals i institucionals del franquisme; i de l'altra -fenomen molt important per al cas de Catalunya-, un cert buit de tota cultura circumdant que pogués jugar el paper de catalitzador en la diversificació dels models industrials concrets des de perspectives institucionals i culturals situades en un espai econòmic relativament unitari. Encara que només fos perquè les sòlides tradicions culturals i institucionals a què em referia més amunt citant Duncan Gallie, aquí han estat, a causa del franquisme, sobretot antitradicions. La qual cosa ens ha llegat un entramat sòcio-industrial relativament invertebrat on la instal.lació de la raó automàtica del XIX troba unes condicions d'implantació artificial extraordinàriament favorables.

En tot cas, l'anàlisi de les forces socials protagonistes del problema confirma aquesta primera impressió. Tres anys després de la fi del franquisme, el panorama sindical català no és substancialment ni accidental-

III

Aquesta al·lusió final, necessària per a la lògica del discurs, al cas italià, em serà útil per a entrar en els interrogants i problemes del futur de Catalunya davant de l'empresa. Encara que només fos perquè el moment de les possibilitats de Catalunya coincideix temporalment amb moments relativament decisius -si el meu diagnòstic és encertat- per a l'Europa actual en relació amb el tema de l'empresa, inclosa una possible inflexió de les variables culturals del model llatí.

De fet, Catalunya es troba ara mateix davant d'una opció respecte al tema de l'empresa. Baldament només sigui en el sentit, modest i retallat, d'una opció objectiva, prescindint de si posseeix o de si li falten les condicions subjectives que fan possible que s'hi pugui enfrontar d'una manera eficaç i conscient.

M'explicaré. És ja un tòpic de dir que la fi del franquisme obre a Catalunya en tots els dominis -i també en l'econòmic i en el de l'empresa - la possibilitat genèrica de recuperar la seva pròpia consciència i identitat nacionals. El problema consisteix a saber si el buit "català" d'aquests "quaranta anys" li obre o li tanca en termes reals aquest procés de recuperació de la seva identitat hivernada. Un problema per al qual el retorn emocional, avui predominant, al període anterior a la guerra civil, no és una resposta sinó una pura evasió, o a tot estirar, una fuite en avant que permet de rodejar els problemes amb una bona consciència.

En efecte, el sentit raonable de la tradició cultural catalana i fins i tot el seu complex món organitzador (en definitiva institucional) que ha superat en part amb èxit la prova de foc d'aquests quaranta

jectes com els laboristes anglesos d'institucionalització de l'empresa, a desgrat de la seva tradició sindical, i davant de les experiències i els projectes escandinaus" (16), i sobretot, "perquè el projecte mateix de societat europea elaborat en les instàncies communitàries d'Europa proposa un model de cogestió de tipus alemany". (17) Davant d'una realitat així, Giugni pensa que els sindicats italians, com a conseqüència d'"una consciència més àmplia del seu propi paper crític enfront de la gestió dels managers" (18), es troben ineludiblement situats, pel canvi mateix de les coses, davant d'una opció decisiva, opció que -pensa Giugni-"hauria de ser el resultat d'una atenta verificació crítica, no l'objecte d'un dogma indemostrat" (19) Una verificació crítica que podem pensar que ja s'està produint d'un parell d'anys ençà, si seguim amb atenció el captenyment recent i quotidià de la C.G.I.L. (20)

través de la fórmula alemanya de reconstitució o reinstitucionalització del poder de l'empresa.

La meva formulació no és veritable al peu de la lletra, si doncs no la matiso. En primer lloc és veritat que la fórmula alemanya s'imposà de bell antuvi, encara que només fos per a evitar de "provocar una fugida davant la legislació alemanya, i de veure les societats alemanyes convertir-se en societats europees". (15) També és veritat que la fórmula que s'ha imposat és d'origen alemany en la mesura que la representació obrera apareix en els dos nivells de poder que l'anàlisi i la legislació alemanyes distingeixen: el de l'empresa, mitjançant el Consell de Vigilància (un terç dels seus components) i el del Betrieb (un comitè d'Empresa Europeu).

En canvi, també cal dir que la fórmula alemanya que he anomenat d'institucionalització d'un nou poder pot ser matisada en un sentit no coincident amb l'alemany, a causa de l'existència d'un mecanisme de negociació en la línia anglo-saxona no institucional (convenis col.lectius d'empresa europeus), de la col.laboració reivindicativa -llatinament reivindicativa- del mecanisme dels comitès d'empresa europeus, i fins i tot de la negació mateixa de la presència dels treballadors en el Consell de Vigilància de la societat europea "si així no decidien almenys dues terceres parts dels treballadors de la societat anònima europea" (art. 136, paràgraf 1er.), cosa que seria un triomf de la línia llatina.

Amb tot, la realitat s'acosta més al fons que no als matisos restrictius de la meva afirmació. N'és una confirmació l'existència d'un corrent d'opinió en el mateix sentit en països europeus significatius, per exemple, l'informe Sudreau a França, o l'informe Bullock a la Gran Bretanya. I fins i tot Itàlia ja no pot eludir avui aquest replanteig, si hem de fer cas del punt de vista d'un jurista tan poc sospitós de parcialitat en el tema com Giugni, car aquest país es troba "davant d'experiències noves com les de la cogestió alemanya, davant de pro-

presa (Comitè d'empresa francès, Comissione interna italiana) de cara a uns fins que li són netament antagònics, en tot cas exclusivament reivindicatius, en la direcció del sindicalisme llatí, retòricament revolucionari. Les seccions sindicals d'empresa (francesa o italiana), heus ací el que en definitiva signifiquen: la culminació del llarg i tortuós procés que implanta els sindicats dins de l'empresa, no pas per a refer-la, sinó per a transformar, des d'aquest camp concret de lluita, la societat global externa a l'empresa. En l'ordre dels fets tot funciona com si l'estructuració de poder concret del sindicalisme d'empresa anglo-saxó s'hagués empeltat conscientment en la concepció política del sindicalisme llatí. La qual cosa produeix -com no podia ser altrament- les taxes de conflictivitat més fortes, si no hi intervenen uns altres mecanismes correctors. De fet, la mitjana anual de la conflictivitat italiana, mesurada en jornades perdudes per cada 1.000 assalariats, és de 1.553'5. (13) El fet que la francesa sigui netament inferior, o millor, d'un altre ordre de magnituds, té segurament una explicació també d'ordre bàsicament cultural, més enllà de les variables institucionals i culturals concretes de què he parlat. Una explicació que fa referència directa al caràcter decididament xovinista, i com a tal, integrador, d'un país satisfet d'ell mateix, que si se sent llatí és en el sentit de saber que és el capdavanter de l'Europa pobre del sud, el més desenvolupat. (14) Cosa que només és una dada més de la complexitat de l'anàlisi que faig.

I per a acabar, un darrera pregunta: per damunt d'aquests models diferents i concrets, ¿podem parlar en el panorama occidental, o més concretament, en el panorama europeu, de tendències de futur?

Segurament que sí, en el sentit institucional del mot. Vull dir que més enllà de les variables culturals i institucionals pròpies que defineixen i distingeixen en concret aquests models existents, avui podríem parlar d'una consciència europea en gran part determinada per l'existència de la Comunitat Econòmica Europea, que, gràcies a la seva pròpia dinàmica, s'encamina a buscar un model europeu d'empresa, a

[illegible] tr[illegible]
[illegible]

[illegible]:

(1) [illegible] xifre[illegible] infantil (0 anys) [illegible] i 1975, [illegible] continguts [illegible]: a partir [illegible] 1975, l'I[illegible] internacionals, [illegible] defuncions infantils [illegible] 24 hores, [illegible] minuts[illegible]".

(2) A partir [illegible] 1975, [illegible] defuncions [illegible] difunt i no [illegible] província [illegible] [illegible]ix [illegible], [illegible] [illegible]ns. Al [illegible] defuncions en [illegible] su[illegible] [illegible] (i això [illegible] [illegible] les [illegible] devi[illegible] fer-se, [illegible] [illegible] ció de taxes; [illegible] fet [illegible] [illegible] [illegible]tes.

Les taules numerades [illegible], [illegible], [illegible], 4 i 5 van [illegible] el texte; [illegible] [illegible] 6, [illegible], 7 i 8 deuen numerar-se I, II, III i IV i [illegible] en [illegible].

A la pàgina 4, en el paràgraf que comença "Si observem..." cal fer les correccions de xifres i inclusió de notes a peu de pàgina indicades en la fotocòpia adjunta